श्रीहरिः

श्रीकृष्णद्वैपायनव्यासमहामुनिप्रणीतं

श्रीगरुड़महापुराणम्

पूर्वार्द्धम्

प्रथमोऽध्यायः

अजमजरमनन्तं ज्ञानरूपं महान्तं शिवममलमनादिं भूतदेहादिहीनम्।
सकलकरणहीनं सर्वभूतस्थितं तं हरिममलममायं सर्वगं वन्द एकम् ॥१॥
नमस्यामि हरिं रुद्रं ब्रह्माणञ्च गणाधिपम्। देवीं सरस्वतीञ्चैव मनोवाक्कर्मभिः सदा ॥२॥
सूतं पौराणिकं शान्तं सर्वशास्त्रविशारदम्। विष्णुभक्तं महात्मानं नैमिषारण्यमागतम् ॥३॥
तीर्थयात्राप्रसङ्गेन उपविष्टं शुभासने। ध्यायन्तं विष्णुमनघं तमभ्यर्च्यास्तुवन् कविम् ॥४॥
शौनकाद्या महाभागा नैमिषीयास्तपोधनाः। मुनयो रविसङ्काशाः शान्ता यज्ञपरायणाः ॥५॥

ऋषय ऊचुः

सूत जानासि सर्वं त्वं पृच्छामस्त्वामतो वयम्। देवतानां हि को देव ईश्वरः पूज्य एव कः ॥६॥
को ध्येयः को जगत्स्रष्टा जगत्पाति च हन्ति कः। कस्मात् प्रवर्त्तते धर्मो दुष्टहन्ता च कः स्मृतः ॥
तस्य देवस्य किं रूपं जगत्सर्गः कथं मतः। कैर्व्रतैः स तु तुष्टः स्यात् केन योगेन वाप्यते ॥८॥
अवताराश्च के तस्य कथं वंशादिसम्भवः। वर्णाश्रमादिधर्माणां कः पाता कः प्रवर्त्तकः ॥९॥
एतत्सर्वं तथाऽन्यच्च ब्रूहि सूत महामते। नारायणकथाः सर्वाः कथयास्माकमुत्तमाः ॥१०॥

सूत उवाच

पुराणं गारुडं वक्ष्ये सारं विष्णुकथाश्रयम् । गरुडोक्तं कश्यपाय पुरा व्यासाच्छ्रुतं मया ॥११॥
एको नारायणो देवो देवानामीश्वरेश्वरः । परमात्मा परं ब्रह्म जन्माद्यस्य यतो भवेत् ॥१२॥
जगतो रक्षणार्थाय वासुदेवोऽजरोऽमरः । स कुमारादिरूपेण अवतारान् करोत्यजः ॥१३॥
हरिः स प्रथमं देवः कौमारं सर्गमास्थितः । चचार दुश्चरं ब्रह्मन् ब्रह्मचर्यमखण्डितम् ॥१४॥
द्वितीयं तु भवायास्य रसातलगतां महीम् । उद्धरिष्यन्नुपादत्ते यज्ञेशः शौकरं वपुः ॥१५॥
तृतीयमृषिसर्गं तु देवर्षित्वमुपेत्य सः । तन्त्रं सात्वतमाचष्टे नैष्कर्म्यं कर्मणां यतः ॥१६॥
नरनारायणो भूत्वा तुर्ये तेपे तपो हरिः । धर्मसंरक्षणार्थाय पूजितः स सुरासुरैः ॥१७॥
पञ्चमः कपिलो नाम सिद्धेशः कालविप्लुतम् । प्रोवाच सूरये सांख्यं तत्त्वग्रामविनिर्णयम् ॥१८॥
षष्ठमत्रेरपत्यत्वं दत्तः प्राप्तोऽनसूयया । आन्वीक्षिकीमलर्काय प्रह्लादादिभ्य ऊचिवान् ॥१९॥
ततः सप्तम आकूत्यां रुचेर्यज्ञोऽभ्यजायत । सत्यामात्यैः सुरगणैर्यष्ट्वा स्वायम्भुवान्तरे ॥२०॥
अष्टमे मेरुदेव्यां तु नाभेर्जात उरुक्रमः । दर्शयन्वर्त्म नारीणां सर्वाश्रमनमस्कृतम् ॥२१॥
ऋषिभिर्याचितो भेजे नवमं पार्थिवं वपुः । दुग्धैर्महौषधैर्विप्रास्तेन संजीविताः प्रजाः ॥२२॥
रूपं स जगृहे मात्स्यं चाक्षुषान्तरसंप्लवे । नाव्यारोप्य महीमय्यामपाद्वैवस्वतं मनुम् ॥२३॥
सुरासुराणामुदधिं मथ्नतां मन्दराचलम् । दध्रे कमठरूपेण पृष्ठ एकादशे विभुः ॥२४॥
धान्वन्तरं द्वादशमं त्रयोदशममेव च । आप्याययत् सुरानन्यान्मोहिन्या मोहयन्स्त्रिया ॥
चतुर्दशे नारसिंहं चैत्य दैत्येन्द्रमूर्जितम् । ददार करजैरुग्रैरेरकां कटकृद्यथा ॥२६॥
पञ्चदशं वामनको भूत्वाऽगादध्वरं बलेः । पादत्रयं याचमानः प्रत्यादित्सुस्त्रिविष्टपम् ॥२७॥
अवतारे षोडशमे पश्यन्ब्रह्मद्रुहो नृपान् । त्रिःसप्तकृत्वः कुपितो निःक्षत्रामकरोन्महीम् ॥२८॥
ततः सप्तदशे जातः सत्यवत्यां पराशरात् । चक्रे वदतरोः शाखां दृष्ट्वा पुंसोऽल्पमेधसः ॥२९॥
नरदेवत्वमापन्नः सुरकार्यचिकीर्षया । समुद्रनिग्रहादीनि चक्रे कार्याण्यतः परम् ॥३०॥
एकोनविंशे विंशतिमे वृष्णिषु प्राप्य जन्मनी । रामकृष्णाविति भुवो भगवानहरद्भरम् ॥३१॥
ततः कलेस्तु सन्ध्यान्ते सम्मोहाय सुरद्विषाम् । बुद्धो नाम्ना जिनसुतः कीकटेषु भविष्यति ॥३२॥
अथ सोऽष्टमसन्ध्यायां नष्टप्रायेषु राजसु । भविता विष्णुयशसो नाम्ना कल्की जगत्पतिः ॥
अवतारा ह्यसङ्ख्येया हरेः सत्त्वनिधेर्द्विजाः । मनुवेदविदो ह्याद्याः सर्वे विष्णुकलाः स्मृताः ॥
तस्मात्सर्गादयो जाताः संपूज्याश्च व्रतादिना । अष्टौ श्लोकसहस्राणि तथा चाष्टौ शतानि च ॥
पुराणं गारुडं व्यासः पुराऽसौ माऽब्रवीदिदम् ॥३५॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे प्रथमोऽध्यायः ॥१॥

द्वितीयोऽध्यायः

ऋषय ऊचुः

कथं व्यासेन कथितं पुराणं गारुड़ं तव । एतत्सर्वं समाख्याहि परं विष्णुकथाश्रयम् ॥१॥

सूत उवाच ।

अहं हि मुनिभिः सार्द्धं गतो बदरिकाश्रमम् । तत्र दृष्टो मया व्यासो ध्यायमानः परेश्वरम् ॥
तं प्रणम्योपविष्टोऽहं पृष्टवान्हि मुनीश्वरम् ॥२॥

सूत उवाच

व्यास ब्रूहि हरे रूपं जगत्सर्गादिकं ततः । मन्ये ध्यायसि तं यस्मात्तस्माज्जानासि तं विभुम् ॥३॥
एवं पृष्टो यथा प्राह तथा विप्रा निबोधत ॥४॥

व्यास उवाच

शृणु सूत प्रवक्ष्यामि पुराणं गारुड़ं तव । सह नारददक्षाद्यैर्ब्रह्मा मामुक्तवान्यथा ॥५॥

सूत उवाच

दक्षनारदमुख्यैस्तु युक्त त्वा कथमुक्तवान् । ब्रह्मा श्रीगारुड़ं पुण्यं पुराणं सारवाचकम् ॥६॥

व्यास उवाच

अहं हि नारदो दक्षो भृग्वाद्याः प्रणिपत्य तम् । सारं ब्रूहीति पप्रच्छुर्ब्रह्माणं ब्रह्मलोकगम् ॥७॥

ब्रह्मोवाच

पुराणं गारुडं सारं पुरा रुद्रश्च मां यथा । सुरैः सहाब्रवीद्विष्णुस्तथाऽहं व्यास वच्मि ते ॥८॥

व्यास उवाच

कथं रुद्रं सुरैः सार्द्धमब्रवीद्वा हरिः पुरा । पुराणं गारुड़ं सारं ब्रूहि ब्रह्मन् महार्थकम् ॥९॥

ब्रह्मोवाच

अहं गतोऽद्रिकैलासमिन्द्राद्यैर्दैवतैः सह । तत्र दृष्टो मया रुद्रो ध्यायमानः परं पदम् ॥१०॥
पृष्टो नमस्कृतः कं त्वं देवं ध्यायसि शङ्कर । त्वत्तो नान्यं परं देवं जानामि ब्रूहि मां ततः ॥
सारात् सारतरं तत्त्वं श्रोतुकामः सुरैः सह ॥ ११ ॥

रुद्र उवाच

अहं ध्यायामि तं विष्णुं परमात्मानमीश्वरम् । सर्वदं सर्वगं सर्वं सर्वप्राणिहृदि स्थितम् ॥१२॥
भस्मोद्धूलितदेहस्तु जटामण्डलमण्डितः । विष्णोराराधनार्थं मे व्रतचर्या पितामह ॥ १३ ॥
तमेव गत्वा पृच्छामः सारं यं चिन्तयाम्यहम् । विष्णुं जिष्णुं पद्मनाभं हरिं देहविवर्जितम् ॥१४॥

शुचिं शुचिपदं हंसं तत्पदं परमेश्वरम् । युक्त्वा सर्वात्मनात्मानं तं देवं चिन्तयाम्यहम् ॥१५॥
यस्मिन्विश्वानि भूतानि तिष्ठन्ति च विशन्ति च । गुणभूतानि भूतेशे सूत्रे मणिगणा इव ॥१६॥
सहस्राक्षं सहस्राङ्घ्रिं सहस्रोरुं वराननम् । अणीयसामणीयांसं स्थविष्ठञ्च स्थवीयसाम् ॥
गरीयसां गरिष्ठञ्च श्रेष्ठञ्च श्रेयसामपि ॥१७॥
यं वाक्येष्वनुवाक्येषु निषत्सूपनिषत्सु च । गृणन्ति सत्यकर्माणं सत्यं सत्येषु सामसु ॥१८॥
पुराणपुरुषः प्रोक्तो ब्रह्मा प्रोक्तो द्विजातिषु । क्षये सङ्कर्षणः प्रोक्तस्तमुपास्यमुपास्महे ॥१९॥
यस्मिँल्लोकाः स्फुरन्तीमे जलेषु शकुलो यथा । ऋतमेकाक्षरं ब्रह्म यत्तत्सदसतः परम् ॥
अर्चयन्ति च यं देवा यक्षराक्षसपन्नगाः ॥२०॥
यस्याग्निरास्यं द्यौर्मूर्द्धा खं नाभिश्चरणौ क्षितिः । चन्द्रादित्यौ च नयने तं देवं चिन्तयाम्यहम् ॥२१॥
यस्य त्रिलोकी जठरे यस्य काष्ठाश्च बाहवः । यस्योच्छ्वासश्च पवनः तं देवं चिन्तयाम्यहम् ॥२२॥
यस्य केशेषु जीमूता नद्यः सर्वाङ्गसन्धिषु । कुक्षौ समुद्राश्चत्वारस्तं देवं चिन्तयाम्यहम् ॥२३॥
परः कालात्परो यज्ञात्परः सदसतश्च यः । अनादिरादिर्विश्वस्य तं देवं चिन्तयाम्यहम् ॥२४॥
मनसश्चन्द्रमा यस्य चक्षुषोश्च दिवाकरः । मुखादग्निश्च संजज्ञे तं देवं चिन्तयाम्यहम् ॥२५॥
पद्भ्यां यस्य क्षितिर्जाता श्रोत्राभ्याञ्च तथा दिशः । मूर्द्धभागाद्दिवं यस्य तं देवं चिन्तयाम्यहम् ॥
सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वन्तराणि च । वंशानुचरितं यस्मात्तं देवं चिन्तयाम्यहम् ॥२७॥
यं ध्यायाम्यहमेतस्माद् व्रजामः सारमीक्षितुम् ॥२८॥

ब्रह्मोवाच

इत्युक्तोऽहं पुरा रुद्र श्वेतद्वीपनिवासिनम् । स्तुत्वा प्रणम्य तं विष्णुं श्रोतुकामाः किल स्थिराः ॥२९॥
अस्माकं मध्यतो रुद्र उवाच परमेश्वरम् । सारात्सारतरं विष्णुं पृष्टवांस्तं प्रणम्य वै ॥३०॥

ब्रह्मोवाच

यथा पृच्छसि मां व्यासस्तथासौ भगवान्भवः । पप्रच्छ विष्णुं देवाद्यैः शृण्वतो मम वै सह ॥३१॥

रुद्र उवाच

हरे कथय देवेश देवदेवः क ईश्वरः । को ध्येयः कश्च वै पूज्यः कैर्व्रतैस्तुष्यते परः ॥३२॥
कैर्धर्मैः कैश्च नियमैः कया वा धर्मपूजया । केनाचारेण तुष्टः स्यात्किं तद्रूपञ्च तस्य वै ॥३३॥
कस्माद्देवाज्जगज्जातं जगत्पालयते च कः । कीदृशैरवतारैश्च कस्मिन्याति लयं जगत् ॥३४॥
सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वन्तराणि च । कस्माद्देवात्प्रवर्त्तन्ते कस्मिन्नेतत्प्रतिष्ठितम् ॥
एतत्सर्वं हरे ब्रूहि : चान्यदपि किञ्चन ॥३५॥
परमेश्वरमाहात्म्यं युक्तयोगादिकं तथा । ...थाऽष्टादशविद्याश्च हरी रुद्रं ततोऽब्रवीत् ॥३६॥

हरिरुवाच

शृणु रुद्र प्रवक्ष्यामि ब्रह्मणा च सुरैः सह । अहं हि देवो देवानां सर्वलोकेश्वरेश्वरः ॥३७॥
अहं ध्येयश्च पूज्यश्च स्तुत्योऽहं स्तुतिभिः सुरैः । अहं हि पूजितो रुद्र ददामि परमां गतिम् ॥३८॥
नियमैश्च व्रतैस्तुष्ट आचारेण च मानवैः । जगत्स्थितेरहं बीजं जगत्कर्त्ता त्वहं शिव ॥३९॥
दुष्टनिग्रहकर्त्ता हि धर्मगोप्ता त्वहं हर । अवतारैश्च मत्स्याद्यैः पालयाम्यखिलं जगत् ॥४०॥
अहं मन्त्राश्च मन्त्रार्थः पूजाध्यानपरो ह्यहम् । स्वर्गादीनाञ्च कर्त्ताऽहं स्वर्गादीन्यहमेव च ॥४१॥
ज्ञाता श्रोता तथा मन्ता वक्ता वक्तव्यमेव च । सर्वः सर्वात्मको देवो भुक्तिमुक्तिकरः परः ॥४२॥
ध्यानं पूजोपहारोऽहं मण्डलान्यहमेव च । इतिहासान्यहं रुद्र सर्वदेवो ह्यहं शिव ॥४३॥
सर्वज्ञानान्यहं शम्भो ब्रह्मात्माहमहं शिव । अहं ब्रह्मा सर्वलोकः सर्वदेवात्मको ह्यहम् ॥४४॥
अहं साक्षात्सदाचारो धर्मोऽहं वैष्णवो ह्यहम् । वर्णाश्रमास्तथा चाहं तद्धर्मोऽहं पुरातनः ॥४५॥
यमोऽहं नियमो रुद्र व्रतानि विविधानि च । अहं सूर्यस्तथा चन्द्रो मङ्गलादीन्यहं तथा ॥४६॥
पुरा मां गरुडः पक्षी तपसाऽऽराधयद्भुवि । तुष्ट ऊचे वरं ब्रूहि मत्तो वव्रे वरं स च ॥४७॥

गरुडउवाच

मम माता च विनता नागैर्दासीकृता हरे । यथाहं देवतान्जित्वा चामृतं ह्यानयामि तत् ॥४८॥
दास्याद्विमोक्षयिष्यामि यथाहं वाहनस्तव । महाबलो महावीर्यः सर्वज्ञो नागदारणः ॥
पुराणसंहिताकर्त्ता यथाऽहं स्यां तथा कुरु ॥४९॥

विष्णुरुवाच

यथा त्वयोक्तं गरुड तथा सर्वं भविष्यति । नागदास्यान्मातरं त्वं विनतां मोक्षयिष्यसि ॥५०॥
देवादीन्सकलान्जित्वा चामृतं ह्यानयिष्यसि । महाबलो वाहनस्त्वं भविष्यसि विषार्दनः ॥५१॥
पुराणं मत्प्रसादाच्च मम माहात्म्यवाचकम् । यदुक्तं मत्स्वरूपञ्च तव चाविर्भविष्यति ॥५२॥
गारुडं तव नाम्ना तल्लोके ख्यातिं गमिष्यति । यथाऽहं देवदेवानां श्रीः ख्याता विनतासुत ॥
तथा ख्यातिं पुराणेषु गारुडं गरुडेष्यति ॥५३॥
यथाहं कीर्त्तनीयोऽथ तथा त्वं गरुडात्मना । मां ध्यात्वा पक्षिमुख्येदं पुराणं गद गारुडम् ॥५४॥
इत्युक्तो गरुडो रुद्र कश्यपायाह पृच्छते । कश्यपो गारुडं श्रुत्वा वृक्षं दग्धमजीवयत् ॥५५॥
स्वयञ्चान्यमना भूत्वा विद्ययाऽन्यान्यजीवयत् । यक्षि ॐ उं स्वाहा जापी विद्येयं गारुडी परा ॥
गरुडोक्तं गारुडं हि शृणु रुद्र महात्मकम् ॥ ५६ ॥
इति श्रीगारुडे महापुराणे प्रश्नाध्यायो नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

तृतीयोऽध्यायः

सूत उवाच

इति रुद्राब्जजौ विष्णोः शुश्राव ब्रह्मणो मुनिः । व्यासो व्यासादहं वक्ष्येऽहं ते शौनक नैमिषे ॥
मुनीनां शृण्वतां मध्ये सर्गाद्यं देवपूजनम् । तीर्थं भुवनकोषञ्च मन्वन्तरमिहोच्यते ॥ २ ॥
वर्णाश्रमादिधर्मांश्च दानराज्यादिधर्मकाः । व्यवहारो व्रतं वंशा वैद्यकं सनिदानकम् ॥ ३ ॥
अङ्गानि प्रलयो धर्मकामार्थज्ञानमुत्तमम् । सप्रपञ्चं निष्प्रपञ्चं कृतं विष्णोर्निगद्यते ॥
पुराणे गारुडे सर्वं गरुडो भगवानथ ॥ ४ ॥
वासुदेवप्रसादेन सामर्थ्यातिशयैर्युतः । भूत्वा हरेर्वाहनञ्च सर्गादीनाञ्च कारणम् ॥
देवान् विजित्य गरुडो ह्यमृताहरणं तथा ॥ ५ ॥
चक्रे क्षुधाहतं यस्य ब्रह्माण्डमुदरे हरेः । यं दृष्ट्वा स्मृतमात्रेण नागादीनाञ्च संक्षयम् ॥ ६ ॥
कश्यपो गारुडाद् वृक्षं दग्धं चाजीवयद्यतः । गरुडः स हरिस्तेन प्रोक्तं श्रीकश्यपाय च ॥ ७ ॥
तत् श्रीमद्गारुडं पुण्यं सर्वदं पठितं तव । हरिरित्थञ्च रुद्राय शृणु शौनक तद्यथा ॥ ८ ॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

चतुर्थोऽध्यायः

रुद्र उवाच ।

सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वन्तराणि च । वंशानुचरितञ्चैव एतद् ब्रूहि जनार्दन ॥ १ ॥

हरिरुवाच ।

शृणु रुद्र प्रवक्ष्यामि सर्गादीन् पापनाशनान् । सर्गस्थितिप्रलयान्तां विष्णोः क्रीडां पुरातनीम् ॥
नरनारायणो देवो वासुदेवो निरञ्जनः । परमात्मा परं ब्रह्म जगज्जनिलयादिकृत् ॥ ३ ॥
तदेतत् सर्वमेवैतद्व्यक्ताव्यक्तस्वरूपवत् । तथा पुरुषरूपेण कालरूपेण च स्थितम् ॥ ४ ॥
व्यक्तं विष्णुस्तथाऽव्यक्तं पुरुषः काल एव च । क्रीडतो बालकस्येव चेष्टास्तस्य निशामय ॥ ५ ॥
अनादिनिधनो धाता त्वनन्तः पुरुषोत्तमः । तस्माद्भवति चाव्यक्तं तस्मादात्मापि जायते ॥ ६ ॥
तस्माद् बुद्धिर्मनस्तस्मात्ततः खं पवनस्ततः । तस्मात्तेजस्ततस्त्वापस्ततो भूमिस्ततोऽसृजत् ॥ ७ ॥
अण्डो हिरण्मयो रुद्र तस्यान्तः स्वयमेव हि । शरीरग्रहणं पूर्वं सृष्ट्यर्थं कुरुते प्रभुः ॥ ८ ॥
ब्रह्मा चतुर्मुखो भूत्वा रजोमात्राधिकः सदा । शरीरग्रहणं कृत्वाऽसृजदेतच्चराचरम् ॥ ९ ॥
अण्डस्यान्तर्जगत् सर्वं सदेवासुरमानुषम् । स्रष्टा सृजति चात्मानं विष्णुः पाल्यञ्च पाति च ॥
उपसंहरते चान्ते संहर्ता च स्वयं हरिः ॥ १० ॥

ब्रह्मा भूत्वासृजद्विष्णुर्जगत् पाति हरिः स्वयम् । रुद्ररूपी च कल्पान्ते जगत् संहरते प्रभुः ॥११॥
ब्रह्मा तु सृष्टिकालेऽस्मिन् जलमध्यगतां महीम् । दंष्ट्रयोद्धरति ज्ञात्वा वाराहीमास्थितस्तनुम् ॥
देवादिसर्गान्वक्ष्येऽहं संक्षेपाच्छृणु शङ्कर । प्रथमो महतः सर्गो विरूपो ब्रह्मणस्तु सः ॥१३॥
तन्मात्राणां द्वितीयस्तु भूतसर्गो हि स स्मृतः । वैकारिकस्तृतीयस्तु सर्गश्चेन्द्रियकः स्मृतः ॥१४॥
इत्येषः प्राकृतः सर्गः सम्भूतो बुद्धिपूर्वकः । मुख्यसर्गश्चतुर्थस्तु मुख्या वै स्थावराः स्मृताः ॥
तिर्यक्स्रोतस्तु यः प्रोक्तस्तिर्यग्योन्यः स उच्यते । तदूर्ध्वस्रोतसां षष्ठो देवसर्गस्तु स स्मृतः ॥१६॥
ततोऽर्वाक्स्रोतसां सर्गः सप्तमः स तु मानुषः । अष्टमोऽनुग्रहः सर्गः सात्त्विकस्तामसस्तु सः ॥
पञ्चैते वैकृताः सर्गाः प्राकृतास्तु त्रयः स्मृताः । प्राकृतो वैकृतश्चापि कौमारो नवमः स्मृतः ॥
स्थावरान्ताः सुराद्यास्तु प्रजा रुद्र चतुर्विधाः । ब्रह्मणः कुर्वतः सृष्टिं जज्ञिरे मानसाः सुताः ॥१९॥
ततो देवासुरपितॄन् मानुषांश्च चतुष्टयम् । सिसृक्षुरम्भांस्येतानि स्वमात्मानमपूजयत् ॥२०॥
मुक्तात्मनस्तु मात्रायामुद्रिक्ताभूऽत् प्रजापतेः । सिसृक्षोर्जघनात् पूर्वमसुरा जज्ञिरे ततः ॥२१॥
उत्ससर्ज ततस्तां तु तमोमात्रात्मिकां तनुम् । तमोमात्रा तनुस्त्यक्ता शङ्कराऽभूद्विभावरी ॥२२॥
सिसृक्षुरन्यदेहस्थः प्रीतिमाप ततः सुराः । सत्त्वोद्रिक्तास्तु मुखतः संभूता ब्रह्मणो हर ॥२३॥
सत्त्वप्राया तनुस्तेन संत्यक्ता साप्यभूद् दिनम् । ततो हि बलिनो रात्रावसुरा देवता दिवा ॥२४॥
सत्त्वमात्रान्तरं गृह्य परतश्च ततोऽभवन् । सा चोत्सृष्टाऽभवत् सन्ध्या दिननक्तान्तरस्थिता ॥
रजोमात्रान्तरं गृह्य मनुष्यास्त्वभवंस्ततः । सा त्यक्ता चाभवज्ज्योत्स्ना प्राक्सन्ध्या याभिधीयते ॥
ज्योत्स्ना रात्र्यहनी सन्ध्या शरीराणि तु तस्य वै । रजोमात्रान्तरं गृह्य क्षुदभूत् कोप एव च ॥
क्षुत्क्षामानसृजत् ब्रह्मा राक्षसान् रक्षणाच्च सः । यक्षाख्या यक्षणाज्ज्ञेयाः सर्पा वै केशसर्पणात् ॥
जाताः कोपेन भूताद्या गन्धर्वा जज्ञिरे ततः । गायन्तो जज्ञिरे वाचं गन्धर्वास्तेन तेऽनघ ॥
अवयो वक्षसश्चक्रे मुखतोऽजाः स सृष्टवान् । सृष्टवानुदराद्गाश्च पार्श्वाभ्याञ्च प्रजापतिः ॥३०॥
पद्भ्याञ्चाश्वान् स मातङ्गान् गर्दभोष्ट्रादिकांस्तथा । ओषध्यः फलमूलिन्यो रोमभ्यस्तस्य जज्ञिरे ॥
गौरजः पुरुषो मेषः अश्वाश्वतरगर्दभाः । एतान् ग्राम्यान् पशून् प्राहुरारण्यांश्च निबोध मे ॥
श्वापदं द्विखुरं हस्तिवानराः पक्षिपञ्चमाः । औदकाः पशवः षष्ठाः सप्तमाश्च सरीसृपाः ॥३३॥
पूर्वादिभ्यो मुखेभ्यस्तु ऋग्वेदाद्याः प्रजज्ञिरे । आस्याद्वै ब्राह्मणा जाता बाहुभ्यां क्षत्रियाः स्मृताः ॥
ऊरुभ्यां तु विशः सृष्टाः शूद्रः पद्भ्यामजायत ॥ ३४ ॥
ब्राह्मो लोको ब्राह्मणानां शाक्रः क्षत्रियजन्मनाम् । मारुतञ्च विशां स्थानं गान्धर्वं शूद्रजन्मनाम् ॥
ब्रह्मचारिव्रतस्थानां ब्रह्मलोकः प्रजायते । प्राजापत्यं गृहस्थानां यथाविहितकारिणाम् ॥३६॥
स्थानं सप्त ऋषीणाञ्च तथैव वनवासिनाम् । यतीनामक्षयं स्थानं यदृच्छागामिनां सदा ॥३७॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

पञ्चमोऽध्यायः

हरिरुवाच ।

कृत्वेहामुत्र संस्थानं प्रजासर्गं तु मानसम् । अथासृजत् प्रजाकर्त्तॄन् मानसांस्तनयान् प्रभुः ॥
धर्मं रुद्रं मनुञ्चैव सनकं ससनातनम् । भृगुं सनत्कुमारञ्च रुचिं शुद्धं तथैव च ॥२॥
मरीचिमत्र्यङ्गिरसौ पुलस्त्यं पुलहं क्रतुम् । वसिष्ठं नारदञ्चैव पितॄन् बर्हिषदस्तथा ॥३॥
अग्निष्वात्तांश्च कव्यादानाज्यपांश्च सुकालिनः । उपहूतांस्तथा दोप्यांस्त्रींश्च मूर्त्तिविवर्जितान् ॥४॥
चतुरो मूर्त्तियुक्तांश्च दक्षं चक्रेऽथ दक्षिणात् । वामाङ्गुष्ठात्तस्य भार्य्यामसृजत् पद्मसम्भवः ॥५॥
तस्यां तु जनयामास दक्षो दुहितरः शुभाः । ददौ ता ब्रह्मपुत्रेभ्यः सतीं रुद्राय दत्तवान् ॥
रुद्रपुत्रा बभूवुर्हि असंख्याता महाबलाः ॥ ६ ॥
भृगवे च ददौ ख्यातिं रूपेणाप्रतिमां शुभाम् । भृगोर्धाताविधातारौ जनयामास सा शुभा ॥७॥
श्रियञ्च जनयामास पत्नी नारायणस्य या । तस्यां वै जनयामास बलोन्मादौ हरिः स्वयम् ॥८॥
आयतिर्नियतिश्चैव मनोः कन्ये महात्मनः । धाताविधात्रोस्ते भार्य्ये तयोर्जातौ सुतावुभौ ॥
प्राणश्चैव मृकण्डुश्च मार्कण्डेयो मृकण्डुतः ॥ ९ ॥
पत्नी मरीचेः सम्भूतिः पौर्णमासमसूयत । विरजः सर्वगश्चैव तस्य पुत्रौ महात्मनः ॥१०॥
स्मृतेश्चाङ्गिरसः पुत्राः प्रसूताः कन्यकास्तथा । सिनीवाली कुहूश्चैव राका चानुमतिस्तथा ॥११॥
अनसूया तथैवात्रेर्जज्ञे पुत्रानकल्मषान् । सोमं दुर्वाससञ्चैव दत्तात्रेयञ्च योगिनम् ॥१२॥
प्रीत्यां पुलस्त्यभार्य्यायां दत्तोलिस्तत्सुतोऽभवत् । कर्म्मणश्चार्थवीरश्च सहिष्णुश्च सुतत्रयम् ॥
क्षमा तु सुषुवे भार्य्या पुलहस्य प्रजापतेः ॥ १३ ॥
क्रतोश्च सुमतिर्भार्य्या बालखिल्यानसूयत । षष्टिं बालसहस्राणि ऋषीणामूर्ध्वरेतसाम् ॥
अङ्गुष्ठपर्वमात्राणां ज्वलद्भास्करवर्चसाम् ॥ १४ ॥
ऊर्जायां तु वसिष्ठस्य सप्ताजायन्त वै सुताः । रजागात्रोर्ध्वबाहुश्च शरणश्चानघस्तथा ॥
सुतपाः शुक्र इत्येते सर्वे सप्तर्षयो मताः ॥ १५ ॥
स्वाहां प्रादात् स दक्षोऽपि सशरीराय वह्नये । तस्मात् स्वाहा सुतान् लेभे त्रीनुदारौजसो हर ॥
पावकं पवमानञ्च शुचिञ्चापि जलाशिनः ॥ १६ ॥
पितृभ्यश्च स्वधा जज्ञे मेनां वैतरणीं तथा । ते उभे ब्रह्मवादिन्यौ मेनाऽगात्तु हिमाचलम् ॥१७॥
ततो ब्रह्माऽऽत्मसम्भूतं पूर्वं स्वायम्भुवं प्रभुः । आत्मानमेव कृतवान् प्रजापाल्ये मनुं हर ॥१८॥
शतरूपाञ्च तां नारीं तपोनिहतकल्मषाम् । स्वायम्भुवो मनुर्देवः पत्नीत्वे जगृहे ततः ॥१९॥

तस्माच्च पुरुषाद्देवी शतरूपा व्यजायत । प्रियव्रतोत्तानपादौ प्रसूत्याकूतिसंज्ञिते ॥२०॥
देवहूतिं मनुस्तासु आकूतिं रुचये ददौ । प्रसूतिञ्चैव दक्षाय देवहूतिञ्च कर्दमे ॥२१॥
रुचेर्यज्ञो दक्षिणाऽभूद्दक्षिणायाञ्च यज्ञतः । अभवन् द्वादश सुता यमो नाम महाबलः ॥२२॥
चतुर्विंशति कन्याश्च सृष्टवान् दक्ष उत्तमः । श्रद्धा लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः पुष्टिर्मेधा क्रिया तथा ॥२३॥
बुद्धिर्लज्जा वपुः शान्तिर्ऋद्धिः कीर्तिस्त्रयोदशी । पत्न्यर्थं प्रतिजग्राह धर्मो दाक्षायणः प्रभुः ॥२४॥
ख्यातिः सत्यथ सम्भूतिः स्मृतिः प्रीतिः क्षमा तथा । सन्ततिश्चानसूया च ऊर्जा स्वाहा स्वधा तथा ॥
भृगुर्भवो मरीचिश्च तथा चैवाङ्गिरा मुनिः । पुलस्त्यः पुलहश्चैव क्रतुश्चर्षिवरस्तथा ॥२६॥
अत्रिर्वसिष्ठो वह्निश्च पितरश्च यथाक्रमम् । ख्यात्याद्या जगृहुः कन्या मुनयो मुनिसत्तमाः ॥२७॥
श्रद्धा कामं चला दर्पं नियमं धृतिरात्मजम् । सन्तोषञ्च तथा तुष्टिर्लोभं पुष्टिरसूयत ॥२८॥
मेधा श्रुतं क्रिया दण्डं लयं विनयमेव च । बोधं बुद्धिस्तथा लज्जा विनयं वपुरात्मजम् ॥२९॥
व्यवसायं प्रजज्ञे वै क्षेमं शान्तिरसूयत । सुखमृद्धिर्यशः कीर्तिरित्येते धर्मसूनवः ॥३०॥
कामस्य च रतिर्भार्य्या तत्पुत्रो हर्ष उच्यते ॥ ३० ॥
ईजे कदाचिद् यज्ञेन हयमेधेन दक्षकः । तस्य जामातरः सर्वे यज्ञं जग्मुर्निमन्त्रिताः ॥३१॥
भार्य्याभिः सहिताः सर्वे रुद्रं देवीं सतीं विना । अनाहूता सती प्राप्ता दक्षेणैवावमानिता ॥३२॥
त्यक्त्वा देहं पुनर्जाता मेनायान्तु हिमाह्वयात् । शम्भोर्भार्य्याऽभवद् गौरी तस्या जज्ञे विनायकः ॥
कुमारश्चैव भृङ्गीशः क्रुद्धो रुद्रः प्रतापवान् । विध्वंस्य यज्ञं दक्षं तु तं शशाप पिनाकधृक् ॥
ध्रुवस्यान्वयसम्भूतो मनुष्यस्त्वं भविष्यसि ॥ ३४ ॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

षष्ठोऽध्यायः
हरिरुवाच

उत्तानपादादभवत् सुरुच्यामुत्तमः सुतः । सुनीत्यां तु ध्रुवः पुत्रः स लेभे स्थानमुत्तमम् ॥१॥
मुनिप्रसादादाराध्य देवदेवं जनार्दनम् । ध्रुवस्य तनयः श्लिष्टिर्महाबलपराक्रमः ॥२॥
तस्य प्राचीनबर्हिस्तु पुत्रस्तस्याप्युदारधीः । दिवञ्जयस्तस्य सुतस्तस्य पुत्रो रिपुः स्मृतः ॥३॥
रिपोः पुत्रस्ततः श्रीमांश्चाक्षुषः कीर्त्तितो मनुः । रुरुस्तस्य सुतः श्रीमानङ्गस्तस्य तथात्मजः ॥४॥
अङ्गस्य वेणः पुत्रस्तु नास्तिको धर्मवर्जितः । अधर्मकारो वेणश्च मुनिभिश्च कुशैर्हतः ॥५॥
ऊरुं ममन्थुः पुत्रार्थे ततोऽस्य तनयोऽभवत् । ह्रस्वोऽतिमात्रः कृष्णाङ्गो निषीदेति ततोऽब्रुवन् ।
निषादस्तेन वै जातो विन्ध्यशैलनिवासकः ॥ ६ ॥

ततोऽस्य दक्षिणं पाणिं ममन्थुः सहसा द्विजाः। तस्मात्तस्य सुतो जातो विष्णोर्मानसरूपधृक् ॥७॥
पृथुरित्येव नामा स वेणः पुत्राद्दिवं ययौ । दुदोह पृथिवीं राजा प्रजानां जीवनाय हि ॥ ८ ॥
अन्तर्धानः पृथोः पुत्रो हविर्धानस्तदात्मजः। प्राचीनबर्हिस्तत्पुत्रः पृथिव्यामेकराड् बभौ ॥
उपयेमे समुद्रस्य लवणस्य स वै सुताम् । तस्मात् सुषाव सामुद्री दश प्राचीनबर्हिषः ॥१०॥
सर्वे प्राचेतसो नाम धनुर्वेदस्य पारगाः । अपृथग्धर्मचरणास्तेऽतप्यन्त महत्तपः ॥ ११ ॥
दशवर्षसहस्राणि समुद्रसलिलेशयाः । प्रजापतित्वं संप्राप्ता भार्या तेषाञ्च मारिषा ॥ १२ ॥
अभवद् भवशापेन तस्यां दक्षोऽभवत्ततः । असृजन्मनसा दक्षः प्रजाः पूर्वं चतुर्विधाः ॥ १३ ॥
नावर्द्धन्त च तास्तस्य अपध्याता हरेण तु । मैथुनेन ततः सृष्टिं कर्त्तुमैच्छत् प्रजापतिः ॥ १४ ॥
असिक्नीमावहद्भार्यां वीरणस्य प्रजापतेः । तस्य पुत्रसहस्रं तु वैरण्यां समपद्यत ॥ १५ ॥
नारदोक्ता भुवश्चान्तं गता ज्ञातुञ्च नागताः । दक्षः पुत्रसहस्रञ्च तेषु नष्टेषु सृष्टवान् ॥ १६ ॥
शबलाश्वास्तेऽपि गता भ्रातृणां पदवीं हर । दक्षः क्रुद्धः शशापाथ नारदं जन्म चाप्स्यसि ॥
नारदो ह्यभवत् पुत्रः कश्यपस्य मुनेः पुनः । यज्ञे ध्वस्तेऽथ दक्षोऽपि शशापोग्रं महेश्वरम् ॥१८॥
यष्ट्वा त्वामुपचारैश्च अपसव्यन्ति हि द्विजाः । जन्मान्तरेऽपि वैराणि न विनश्यन्ति शङ्कर ॥१९॥
असिक्न्यां जनयामास दक्षो दुहितरं ह्यथ । षष्टिं कन्यां रूपयुतां द्वे चैवाङ्गिरसे ददौ ॥२०॥
द्वे प्रादात् स कृशाश्वाय दश धर्माय चाप्यथ । त्रयोदश कश्यपाय सप्तविंश तथेन्दवे ॥२१॥
प्रददौ बहुपुत्राय सुप्रभां भामिनीं तथा । मनोरमां भानुमतीं विशालां बहुदामथ ॥२२॥
दक्षः प्रादान्महादेव चतस्रोऽरिष्टनेमिने । स कृशाश्वाय च प्रादात् सुप्रजाञ्च तथा जयाम् ॥
अरुन्धती वसुर्यामी लम्बा भानुर्मरुद्वती । सङ्कल्पा च मुहूर्त्ता च साध्या विश्वा च ता दश ॥२४॥
धर्मपत्न्यः समाख्याताः कश्यपस्य वदाम्यहम् । अदितिर्दितिर्दनुः काला ह्यनायुः सिंहिका मुनिः ॥
कद्रूः प्राधा इरा क्रोधा विनता सुरभिः खगा ॥ २५ ॥
विश्वेदेवास्तु विश्वायाः साध्या साध्यान् व्यजायत । मरुद्वत्यां मरुद्वन्तो वसोस्तु वसवस्तथा ॥
भानोस्तु भानवो रुद्र मुहूर्त्तांच मुहूर्त्तजाः । लम्बायाश्चैव घोषोऽथ नागवीथिस्तु यामितः ॥
पृथिवीविषयं सर्वमरुन्धत्यां व्यजायत । सङ्कल्पायास्तु सर्वात्मा जज्ञे सङ्कल्प एव हि ॥२८॥
आपो ध्रुवश्च सोमश्च धवश्चैवानिलोऽनलः । प्रत्यूषश्च प्रभासश्च वसवो नामभिः स्मृताः ॥२९॥
आपस्य पुत्रो वैतुण्ड्यःश्रमः श्रान्तो ध्वनिस्तथा। ध्रुवस्य पुत्रो भगवान् कालो लोकस्य कालनः॥
सोमस्य भगवान् वर्चा वर्च्चस्वी येन जायते ॥ ३० ॥
धवस्य पुत्रो द्रुहिणो हुतहव्यवहस्तथा । मनोहरायां शिशिरः प्राणोऽथ रमणस्तथा ॥ ३१ ॥
अनिलस्य शिवा भार्या तस्याः पुत्रः पुलोमजः । अविज्ञातगतिश्चैव द्वौ पुत्रावनिलस्य तु ॥३२॥

अग्निपुत्रः कुमारस्तु शरस्तम्बे व्यजायत । तस्य शाखो विशाखश्च नैगमेयश्च पृष्ठतः ॥
अपत्यं कृत्तिकानां तु कार्तिकेय इति स्मृतः ॥ ३३ ॥
प्रत्यूषस्य विदुः पुत्रमृषिं नाम्ना तु देवलम् । विश्वकर्मा प्रभासस्य विख्यातो देववर्द्धकिः ॥३४॥
अजैकपादहिर्बुध्नस्त्वष्टा रुद्रश्च वीर्यवान् । त्वष्टुश्चाप्यात्मजः पुत्रो विश्वरूपो महातपाः ॥
हरश्च बहुरूपश्च त्र्यम्बकश्चापराजितः ॥ ३५ ॥
वृषाकपिश्च शम्भुश्च कपर्दी रैवतस्तथा । मृगव्याधश्च शर्वश्च कपाली च महामुने ॥
एकादशैते कथिता रुद्रास्त्रिभुवनेश्वराः ॥ ३६ ॥
सप्तविंशति सोमस्य पत्न्यो नक्षत्रसंज्ञिताः । अदित्यां कश्यपाच्चैव सूर्या द्वादश जज्ञिरे ॥
विष्णुः शक्रोऽर्यमा धाता त्वष्टा पूषा तथैव च ॥ ३७ ॥
विवस्वान् सविता चैव मित्रो वरुण एव च । अंशुमांश्च भगश्चैव आदित्या द्वादश स्मृताः ॥ ३८॥
हिरण्यकशिपुर्दित्यां हिरण्याक्षोऽभवत्तदा । सिंहिका चाभवत् कन्या विप्रचित्तिपरिग्रहा ॥३९॥
हिरण्यकशिपोः पुत्राश्चत्वारः पृथुलौजसः । अनुह्लादश्च ह्लादश्च प्रह्लादश्चैव वीर्यवान् ॥
संह्लादश्चाभवत्तेषां प्रह्लादो विष्णुतत्परः ॥ ४० ॥
संह्लादपुत्र आयुष्मान् शिविर्बाष्कल एव च । विरोचनश्च प्राह्लादिर्बलिर्जज्ञे विरोचनात् ॥
बलेः पुत्रशतं त्वासीद्बाणज्येष्ठं वृषध्वज ॥ ४१ ॥
हिरण्याक्षसुताश्चासन् सर्व एव महाबलाः । उत्करः शकुनिश्चैव भूतसन्तापनस्तथा ॥
महानाभो महाबाहुः कालनाभस्तथापरः ॥ ४२ ॥
अभवन् दनुपुत्राश्च द्विमूर्धा शङ्करस्तथा । अयोमुखः शङ्कुशिराः कपिलः शम्बरस्तथा ॥४३॥
एकचक्रो महाबाहुस्तारकश्च महाबलः । स्वर्भानुर्वृषपर्वा च पुलोमा च महासुरः ॥
एते दनोः सुताः ख्याता विप्रचित्तिश्च वीर्यवान् ॥ ४४ ॥
स्वर्भानोः सुप्रभा कन्या शर्मिष्ठा वार्षपार्वणी । औपदानवी हयशिराः प्रख्याता वरकन्यकाः ४५॥
वैश्वानरसुते चोभे पुलोमा कालका तथा । उभे ते तु महाभागे मारीचेस्तु परिग्रहः ॥४६॥
ताभ्यां पुत्रसहस्राणि षष्टिर्दानवसत्तमाः । पौलोमाः कालकञ्जाश्च मारीचतनयाः स्मृताः ४७॥
सिंहिकायां समुत्पन्ना विप्रचित्तिसुतास्तथा । व्यंशः शल्यश्च बलवान् नभश्चैव महाबलः ॥४८॥
वातापिर्नमुचिश्चैव इल्वलः खसृमस्तथा । अञ्जको नरकश्चैव कालनाभस्तथैव च ॥
निवातकवचा दैत्याः प्रह्लादस्य कुलेऽभवन् ॥ ४९ ॥
षट्सुताश्च महासत्त्वास्ताम्राया: परिकीर्त्तिताः । शुकी श्येनी च भासी च सुग्रीवी शुचिगृध्रिका ॥
शुकी शुकानजनयदुलूकी प्रत्युलूककान् । श्येनी श्येनांस्तथा भासी भासान्गृध्रांश्च गृध्र्यपि ॥

शुच्योदकान् पक्षिगणान् सुग्रीवी तु व्यजायत । अश्वानुष्ट्रान् गर्दभांश्च ताम्रावंशः प्रकीर्त्तितः ॥
विनतायास्तु पुत्रौ द्वौ विख्यातौ गरुडारुणौ । सुरसायाः सहस्रन्तु सर्पाणाममितौजसाम् ॥५३॥
काद्रवेयाश्च फणिनः सहस्रममितौजसः । तेषां प्रधानो भूतेश शेषवासुकितक्षकाः ॥५४॥
शङ्खः श्वेतो महापद्मः कम्बलाश्वतरौ तथा । एलापवस्तथा नागः कर्कोटकधनञ्जयौ ॥
गणं क्रोधवशं विद्धि ते च सर्वे च दंष्ट्रिणः ॥५५॥
क्रोधा तु जनयामास पिशाचांश्च महाबलान् । गास्तु वै जनयामास सुरभिर्महिषांस्तथा ॥५६॥
इरा वृक्षलतावल्लीस्तृणजातीश्च सर्वशः । खगा च यक्षरक्षांसि मुनिरप्सरसस्तथा ॥
अरिष्टा तु महासत्त्वान् गन्धर्वान्समजीजनत् ॥५७॥
देवा एकोनपञ्चाशन्मरुतो ह्यभवन्निति । एकज्योतिर्द्विज्योतिश्च त्रिचतुर्ज्योतिरेव च ॥५८॥
एकशुक्रो द्विशुक्रश्च त्रिशुक्रश्च महाबलः । ईदृक्चान्यादृक्सदृक्च ततः प्रतिसदृक्तथा ॥५९॥
मितश्च समितश्चैव सुमितश्च महाबलः । ऋतजित्सत्यजिच्चैव सुषेणः सेनजित्तथा ॥६०॥
अतिमित्रोऽप्यमित्रश्च दूरमित्रोऽजितस्तथा । ऋतश्च ऋतधर्म्मा च विहर्त्ता वरुणो ध्रुवः ॥६१॥
विधारणश्चतुर्थोऽयं गृहमेकगणः स्मृतः । ईदृक्षश्च सदृक्षश्च एतादृक्षो मिताशनः ॥६२॥
एतनः प्रसदृक्षश्च सुरतश्च महातपाः । तादृगुग्रो ध्वनिर्भासो विमुक्तो विक्षिपः सहः ॥६३॥
द्युतिर्वसुर्बलाधृष्यो लाभः कामो जयी विराट् । उद्वेषणो गणो नाम वायुस्कन्धे तु सप्तमे ॥६४॥
एतत्सर्वं हरे रूपं राजानो दानवाः सुराः । सूर्यादिपरिवारेण मन्वाद्या ईजिरे हरिम् ॥६५॥
इति श्रीगारुडे महापुराणे षष्ठोऽध्यायः ॥६॥

सप्तमोऽध्यायः

रुद्र उवाच

सूर्यादिपूजनं ब्रूहि स्वायम्भुवादिभिः कृतम् । भुक्तिमुक्तिप्रदं सारं व्यास संक्षेपतः शृणु ॥१॥

हरिरुवाच ।

सूर्यादिपूजां वक्ष्यामि धर्म्मकामादिकारिकाम् ॥ २ ॥

ॐ सूर्यासनाय नमः ॐ नमः सूर्यमूर्त्तये । ॐ ह्रां ह्रीं सः सूर्याय नमः । ॐ सोमाय नमः । ॐ मङ्गलाय नमः । ॐ बुधाय नमः । ॐ बृहस्पतये नमः । ॐ शुक्राय नमः । ॐ शनैश्चराय नमः । ॐ राहवे नमः । ॐ केतवे नमः । ॐ तेजश्चण्डाय नमः ॥ ३ ॥
आसनावाहनं पाद्यमर्घ्यमाचमनं तथा । स्नानं वस्त्रोपवीतञ्च गन्धं पुष्पञ्च धूपकम् ॥ ४ ॥

दीपकञ्च नमस्कारं प्रदक्षिणविसर्जने । सूर्य्यादीनां सदा कुर्य्यादिति मन्त्रैर्वृषध्वज ॥ ५ ॥

ॐ हां शिवासनाय नमः । ॐ हां शिवमूर्त्तये नमः । ॐ हां हृदयाय नमः । ॐ हीं शिरसे स्वाहा । ॐ हूं शिखायै वषट् । ॐ हैं कवचाय हुं । ॐ हौं नेत्रत्रयाय वौषट् । ॐ हः अस्त्राय फट् । ॐ हां सद्योजाताय नमः । ॐ हीं वामदेवाय नमः । ॐ हूं अघोराय नमः । ॐ हैं तत्पुरुषाय नमः । ॐ हौं ईशानाय नमः । ॐ हां गौर्य्यै नमः । ॐ हां गुरुभ्यो नमः । ॐ हां इन्द्राय नमः । ॐ हां चण्डाय नमः । ॐ हां अघोराय नमः । ॐ वासुदेवासनाय नमः । ॐ वासुदेवमूर्त्तये नमः । ॐ अं ॐ नमो भगवते वासुदेवाय नमः । ॐ आं ॐ नमो भगवते सङ्कर्षणाय नमः । ॐ अं ॐ नमो भगवते प्रद्युम्नाय नमः । ॐ अं ॐ नमो भगवते अनिरुद्धाय नमः । ॐ नारायणाय नमः । ॐ तत्सद्ब्रह्मणे नमः । ॐ हूं विष्णवे नमः । ॐ क्ष्रौं नमो भगवते नरसिंहाय नमः । ॐ भूः ॐ नमो भगवते वराहाय नमः । ॐ कं टं पं शं वैनतेयाय नमः । ॐ जं खं वं सुदर्शनाय नमः । ॐ खं ठं फं षं गदायै नमः । ॐ वं लं मं क्षं पाञ्चजन्याय नमः । ॐ घं ढं भं हं श्रियै नमः । ॐ गं डं वं सं पुष्ट्यै नमः । ॐ धं षं वं सं वनमालायै नमः । ॐ सं दं लं श्रीवत्साय नमः । ॐ ठं चं भं यं कौस्तुभाय नमः । ॐ गुरुभ्यो नमः । ॐ इन्द्रादिभ्यो नमः । ॐ विष्वक्सेनाय नमः ॥ ६ ॥

आसनादीन् हरेरेतैर्मन्त्रैर्दद्याद्वृषध्वज । विष्णुशक्त्याः सरस्वत्याः पूजां शृणु शुभप्रदाम् ॥७॥

ॐ ह्रीं सरस्वत्यै नमः । ॐ ह्रां हृदयाय नमः । ॐ ह्रीं शिरसे नमः । ॐ ह्रूं शिखायै नमः । ॐ ह्रैं कवचाय नमः । ॐ ह्रौं नेत्रत्रयाय नमः । ॐ ह्रः अस्त्राय नमः ॥ ८ ॥

श्रद्धा ऋद्धिः कला मेधा तुष्टिः पुष्टिः प्रभा मतिः ।
ओंकाराद्या नमोऽन्ताश्च सरस्वत्याश्च शक्तयः ॥ ९ ॥

ॐ क्षेत्रपालाय नमः । ॐ गुरुभ्यो नमः । ॐ परमगुरुभ्यो नमः ॥ १० ॥

पद्मस्थायाः सरस्वत्या आसनाद्यं प्रकल्पयेत् । सूर्य्यादीनां स्वकैर्मन्त्रैः पवित्रारोहणं तथा ॥११॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे सप्तमोऽध्यायः ॥७॥

अष्टमोऽध्यायः

हरिरुवाच

भूमिष्ठे मण्डपे स्नात्वा मण्डले विष्णुमर्चयेत् । पञ्चरङ्गिकचूर्णेन वज्रनाभं तु मण्डलम् ॥ १ ॥

षोडशैः कोष्ठकैस्तत्र सम्मितं रुद्र कारयेत् । चतुर्थपञ्चकोणेषु सूत्रपातं तु कारयेत् ॥ २ ॥

कोणसूत्रादुभयतः कोणा ये तत्र संस्थिताः । तेषु चैव प्रकुर्वीत सूत्रपातं विचक्षणः ॥ ३ ॥
तदनन्तरकोणेषु एवमेव हि कारयेत् । प्रथमा नाभिरुद्दिष्टा मध्ये रेखाप्रसङ्गमे ॥ ४ ॥
अन्तरेषु च सर्वेषु अष्टौ चैव तु नाभयः । पूर्वमध्यमनाभिभ्यामथ सूत्रं तु भ्रामयेत् ॥ ५ ॥
अन्तरेषु द्विजश्रेष्ठः पादोनं भ्रामयेद्धर । अनेन नाभिसूत्रस्य कर्णिकां भ्रामयेच्छिव ॥ ६ ॥
कर्णिकाया द्विभागेन केशराणि विचक्षणः । तदग्रेण सदा विद्वान्दलान्येव समालिखेत् ॥७॥
सर्वेषु नाभिक्षेत्रेषु मानेनानेन सुव्रत । पद्मानि तानि कुर्वीत देशिकः परमार्थवित् ॥८॥
आदिसूत्रविभागेन द्वाराणि परिकल्पयेत् । द्वारशोभां तथा तत्र तदर्द्धेन तु कल्पयेत् ॥९॥
कर्णिकां पीतवर्णेन सितरक्तादिकेशरान् । अन्तरं नीलवर्णेन दलानि ह्यसितेन च ॥१०॥
कृष्णवर्णेन रजसा चतुरस्रं प्रपूरयेत् । द्वाराणि शुक्लवर्णेन रेखाः पञ्च च मण्डले ॥११॥
सिता रक्ता तथा पीता कृष्णा चैव यथाक्रमम् । कृत्वैव मण्डलञ्चादौ न्यासं तत्रार्चयेद्धरिम् ॥१२॥
हृन्मध्ये तु न्यसेद्विष्णुं मध्ये सङ्कर्षणं तथा । प्रद्युम्नं शिरसि न्यस्य शिखायामनिरुद्धकम् ॥१३॥
ब्रह्माणं सर्वगात्रेषु करयोः श्रीधरं तथा । अहं विष्णुरिति ध्यात्वा कर्णिकायां न्यसेद्धरिम् ॥
न्यस्येत्सङ्कर्षणं पूर्वे प्रद्युम्नञ्चैव दक्षिणे । अनिरुद्धं पश्चिमे च ब्रह्माणञ्चोत्तरे न्यसेत् ॥१५॥
श्रीधरं रुद्रकोणेषु इन्द्रादीन्दिक्षु विन्यसेत् । ततोऽभ्यर्च्य च गन्धाद्यैः प्राप्नुयात्परमं पदम् ॥१६॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

नवमोऽध्यायः

हरिरुवाच

समये दीक्षितः शिष्यो बद्धनेत्रस्तु वाससा । अष्टाहुतिशतं तस्य मूलमन्त्रेण होमयेत् ॥ १ ॥
द्विगुणं पुत्रके होमं त्रिगुणं साधके मतम् । निर्वाणदेशिके रुद्र चतुर्गुणमुदाहृतम् ॥
गुरुविष्णुद्विजस्त्रीणां हन्ता बध्यस्त्वदीक्षितैः ॥ २ ॥

अथ दीक्षां प्रवक्ष्यामि धर्माधर्मक्षयङ्करीम् । उपवेश्य बहिः शिष्यान्धारणां तेषु कारयेत् ॥ ३ ॥
वायव्या कलया रुद्र शोष्यमानान्विचिन्तयेत् । आग्नेय्या दह्यमानांश्च प्लावितानम्भसा पुनः ॥
तेजस्तेजसि तं जीवमेकीकृत्य समाक्षिपेत् । प्रणवं चिन्तयेद् व्योम्नि शरीरेऽन्यत्तु कारणम् ॥५॥
एकैकं योजयेत्तत्र क्षेत्रज्ञं देहकारणात् । उत्पाद्य योजयेत्पश्चादेकैकं वृषभध्वज ॥ ६ ॥
मण्डलादिष्वशक्तस्तु कल्पयित्वाऽर्चयेद्धरिम् । चतुर्द्वारं भवेत्तच्च ब्रह्मतीर्थादनुक्रमात् ॥ ७ ॥

हस्तं पद्मं समाख्यातं पत्राण्यङ्गुलयः स्मृताः । कर्णिकातलहस्तं तु नखान्यस्य तु केशराः ॥ ८ ॥
तत्रार्चयेद्धरिं ध्यात्वा सूर्य्येन्द्वग्न्यन्तरेव च । तं हस्तं पातयेन्मूर्ध्नि शिष्यस्य तु समाहितः ॥९॥
हस्ते विष्णुः स्थितो यस्माद्विष्णुहस्तस्ततस्त्वयम् । नश्यन्ति स्पर्शनात्तस्य पातकान्यखिलानि च ॥
गुरुः शिष्यं समभ्यर्च्य नेत्रे बद्ध्वे तु वाससा । देवस्य प्रमुखं कृत्वा पुष्पाणि मोचयेत्ततः ॥
पुष्पं निपतितं यत्र मूर्धा देवस्य शार्ङ्गिणः ॥ ११ ॥
तन्नाम कारयेत्तस्य स्त्रीणां नामाङ्कितं स्वकम् । शूद्राणां दाससंयुक्तं कारयेत्तु विचक्षणः १२॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

दशमोऽध्यायः

हरिरुवाच

श्र्यादिपूजां प्रवक्ष्यामि स्थण्डिलादिषु सिद्धये । ॐ श्रीं महालक्ष्म्यै नमः । श्रां श्रीं श्रूं श्रैं श्रौं श्रः क्रमाद्धृदयञ्च शिरः शिखां कवचम् । नेत्रमन्त्रञ्च आसनं मूर्तिमर्चयेत् ॥१॥
मण्डले पद्मगर्भे च चतुर्द्वारि रजोऽन्विते । चतुःषष्ट्यन्तमष्टादि खाक्षेखान्यादि मण्डलम् ॥
खाक्षीन्दुसूर्य्यगं सर्वं खादिवेदेन्दुवर्त्तनात् ॥ २ ॥
लक्ष्मीमङ्गानि चैकस्मिन्कोणे दुर्गां गणं गुरुम् । क्षेत्रपालमथाग्न्यादौ होमाज्जुहाव कामभाक् ॥
ॐ घं टं डं हं महालक्ष्म्यै नमः । अनेन पूजयेल्लक्ष्मीं पूर्वोक्तपरिवारकैः ॥ ३ ॥
ॐ सौं सरस्वत्यै नमः ॐ ह्रीं सौं सरस्वत्यै नमः । ॐ ह्रीं वद वद वाग्वादिनि स्वाहा । ॐ ह्रीं सरस्वत्यै नमः ॥ ४ ॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

एकादशोऽध्यायः

हरिरुवाच

नवव्यूहार्चनं वक्ष्ये यदुक्तं कश्यपाय हि । जीवमुत्क्षिप्य मूर्द्धन्या नाभ्यां व्योम्नि निवेशयेत् ॥
ततो रमिति बीजेन दहेद्भूतात्मकं वपुः । यमित्यनेन बीजेन तच्च सर्वं विनाशयेत् ॥ २ ॥
लमित्यनेन बीजेन प्लावयेत् सचराचरम् । वमित्यनेन बीजेन चिन्तयेदमृतं ततः ॥ ३ ॥
ततो बुद्बुदमध्ये तु पीतवासाश्चतुर्भुजः । अहं मतस्तथा स्नानं ध्यानेन परिचिन्तयेत् ॥ ४ ॥

मन्त्रन्यासं ततः कुर्य्यात् त्रिविधं करदेहयोः । द्वादशाक्षरबीजेन उक्तबीजैरनन्तरम् ॥
षडङ्गेन ततः कुर्य्यात्साक्षाद्येन हरिर्भवेत् ॥ ५ ॥

दक्षिणाङ्गुष्ठमारभ्य मध्याङ्गुष्ठं दले न्यसेत् । मध्ये बीजद्वयं न्यस्य न्यसेदङ्गे ततः पुनः ॥६॥
हृच्छिरसि शिखावर्म्मवक्त्राद्युदरपृष्ठतः । बाह्वोश्च करयोर्जान्वोः पादयोश्चापि विन्यसेत् ॥७॥
पद्माकारौ करौ कृत्वा मध्येऽङ्गुष्ठं निवेशयेत् । चिन्तयेत्तत्र सर्वेशं परं तत्त्वमनामयम् ॥८॥
क्रमाच्चैतानि बीजानि तर्जन्यादिषु विन्यसेत् । ततो मूर्द्धाक्षिवक्त्रेषु कण्ठेषु हृदये तथा ।
नाभौ गुह्ये तथा जान्वोः पादयोर्विन्यसेत् क्रमात् ॥ ६ ॥

पाण्योः षडङ्गबीजानि न्यस्य काये ततो न्यसेत् । अङ्गुष्ठादि कनिष्ठान्तं विन्यसेद् बीजपञ्चकम् ॥
करमध्ये नेत्रबीजमङ्गन्यासेऽप्ययं क्रमः । हृदये हृदयं न्यस्य शिरः शिरसि विन्यसेत् ॥११॥
शिखायां तु शिखां न्यस्य कवचं सर्वतस्तनौ । नेत्रे नेत्रे विधातव्ये अस्त्रञ्च करयोर्द्वयोः ॥१२॥
तेनैव च दिशो बद्ध्वा पूजाविधिमथारभेत् । हृदये चिन्तयेत् पूर्वं योगपीठं समाहितः ॥१३॥
धर्मं ज्ञानञ्च वैराग्यमैश्वर्य्यञ्च यथाक्रमम् । आग्नेयादौ च पूर्वादावधर्मादींश्च विन्यसेत् ॥१४॥
एभिः परिच्छन्नतनूं पीठभूतं तदात्मकम् । अनन्तं विन्यसेत् पश्चात् पूर्वकायोन्नतं स्थितम् ॥
ततो विद्यासरोजातं दलाष्टसमदिग्दलम् । सिताब्जं शतपादाढ्यं विप्रकीर्णोर्ध्वकर्णिकम् ॥१६॥
ध्यात्वा वेदादिना पश्चात् सूर्य्यसोमानलात्मनाम् । मण्डलानि क्रमादेवमुपर्य्युपरि चिन्तयेत् ॥
ततः पूर्वादिदिक्संस्थाः शक्तीः केशवगोचराः । विमलाद्या न्यसेदष्टौ नवमीं कर्णिकागताम् ॥
एवं ध्यात्वा समभ्यर्च्य योगपीठमनन्तरम् । मनसाऽऽवाह्य तत्रेशं हरिं शार्ङ्गं न्यसेत् पुनः ॥१९॥
हृदयादीनि पूर्वादिचतुर्दिग्दलयोगतः । मध्ये नेत्रं तु कोणेषु अस्त्रमन्त्रं न्यसेत्ततः ॥२०॥
सङ्कर्षणादिबीजानि पूर्वादिक्रमयोगतः । द्वारि पूर्वे परे चैव वैनतेयं तु विन्यसेत् ॥२१॥
सुदर्शनं सहस्रारं दक्षिणे द्वारि विन्यसेत् । श्रियं दक्षिणतो न्यस्य लक्ष्मीमुत्तरतस्तथा ॥२२॥
द्वार्य्युत्तरे गदां न्यस्य शङ्खं कोणेषु विन्यसेत् । देवदक्षिणतः शार्ङ्गं वामे चैव सुधीर्न्यसेत् ॥
तद्वत् खड्गं तथा चक्रं न्यसेत् पार्श्वद्वयोर्द्वयम् । ततोऽन्तर्लोकपालांश्च स्वदिग्भेदेन विन्यसेत् ॥
वज्रादीन्यायुधांश्चैव तथैव विनिवेशयेत् । ऊर्ध्वं ब्रह्म तथाऽनन्तमधश्च परिचिन्तयेत् ॥२५॥
सर्वं धात्वेति संपूज्य मुद्राः सन्दर्शयेत्ततः । अञ्जलिः प्रथमा मुद्रा क्षिप्रं देवप्रसादनी ॥ २६ ॥
वन्दनी हृदयासक्ता सार्धं दक्षिण उन्नता । ऊर्ध्वाङ्गुष्ठा वाममुष्टिर्दक्षिणाङ्गुष्ठबन्धनः ॥२७॥
सव्यस्य तस्य चाङ्गुष्ठो यः स ऊर्ध्वः प्रकीर्त्तितः । तिस्रः साधारणा ह्येता मूर्त्तिभेदेन कल्पिताः ॥
कनिष्ठादिप्रयोगेण अष्टौ मुद्रा यथाक्रमम् । अष्टानां पूर्वबीजानां क्रमशस्त्ववधारयेत् ॥ २६ ॥
अङ्गुष्ठेन कनिष्ठान्तं नामयित्वाऽङ्गुलित्रयम् । मुद्रेयं नरसिंहस्य न्युब्जं कृत्वा करद्वयम् ॥३०॥

सव्यहस्तं तथोत्तानं कृत्वोर्ध्वं भ्रामयेत् शनैः । नवमीयं स्मृता मुद्रा वराहाभिमता सदा ॥३१॥
मुष्टिद्वयमथोत्तानमृज्वेकैकेन मोचयेत् । कुञ्चयेत् सर्वमुद्राश्च अङ्गमुद्रेयमुच्यते ॥३२॥
मुष्टिद्वयमथो बद्ध्वा एवमेवानुपूर्वशः । दशानां लोकपालानां मुद्राश्च क्रमयोगतः ॥३३॥
स्वरमाद्यं द्वितीयञ्च उपान्त्यञ्चान्तमेव च । वासुदेवो बलः कामो ह्यनिरुद्धो यथाक्रमम् ॥३४॥
प्रणवस्तत्सदित्येतत् हुं क्षौं भूरिति मन्त्रकाः । नारायणस्तथा ब्रह्मा विष्णुः सिंहो वराहराट् ॥
सितारुणहरिद्राभा नीलश्यामललोहिताः । मेघाग्निमधुपिङ्गाभा वर्णतो नवनामकाः ॥३६॥
कं टं जं पं शं गरुत्मान् स्यात् जं खं वं सुदर्शनम् । खं चं फं षं गदा देवी वं लं मं क्षं च शङ्खकम् ॥
घं ढं बं भं हं भवेत् श्रीश्च गं जं डं वं शं च पुष्टिका । धं वं च वनमाला स्यात् श्रीवत्सं दं सं भवेत् ॥
छं डं पं यं कौस्तुभः प्रोक्तश्चानन्तो ह्यहमेव च । इत्यङ्गानि यथायोगं देवदेवस्य वै दश ॥३९॥
गरुडोऽम्बुजसङ्काशो गदा चैवासिताकृतिः । पुष्टिः शिरीषपुष्पाभा लक्ष्मीः काञ्चनसन्निभा ॥
पूर्णचन्द्रनिभः शङ्खः कौस्तुभस्त्वरुणद्युतिः । चक्रं सूर्य्यसहस्राभं श्रीवत्सः कुन्दसन्निभः ।
पञ्चवर्णनिभा माला ह्यनन्तो मेघसन्निभः ॥४१॥
विद्युद्रूपाणि चास्त्राणि यानि नोक्तानि वर्णतः । अर्घ्यपाद्यादि वै दद्यात् पुण्डरीकाक्षविद्यया ॥४२॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे एकादशोऽध्यायः ॥११॥

द्वादशोऽध्यायः

हरिरुवाच

पूजानुक्रमसिद्ध्यर्थं पूजानुक्रम उच्यते । ॐ नम इत्यादौ परमात्मनः संस्मृतिः ॥ १ ॥
यं वं लं रमिति कायशुद्धिः । ॐ नम इति चतुर्भुजात्मनिर्माणम् ॥ २ ॥
ततस्त्रिविधाकारविन्यासः । ततो हृदिस्थयोगपीठपूजा ॥ ३ ॥

ॐ अनन्ताय नमः, ॐ धर्माय नमः, ॐ ज्ञानाय नमः, ॐ वैराग्याय नमः, ॐ ऐश्वर्य्याय नमः, ॐ अधर्म्माय नमः, ॐ अज्ञानाय नमः, ॐ अवैराग्याय नमः, ॐ अनैश्वर्य्याय नमः, ॐ पद्माय नमः, ॐ आदित्यमण्डलाय नमः, ॐ चन्द्रमण्डलाय नमः, ॐ वह्निमण्डलाय नमः, ॐ विमलायै नमः, ॐ उत्कर्षिण्यै नमः, ॐ ज्ञानाय नमः, ॐ क्रियायै नमः, ॐ अज्ञानाय नमः, ॐ अक्रियायै नमः, ॐ योगायै नमः, ॐ प्रह्वयै नमः, ॐ सत्यायै नमः, ॐ ईशानायै नमः, ॐ सर्वतोमुख्यै नमः, ॐ साङ्गोपाङ्गाय हरेरासनाय नमः । ततः कर्णिकायां अं वासुदेवाय नमः, आं हृदयाय नमः, ईं शिरसे नमः, ॐ शिखायै नमः, ऐं कवचाय नमः, ॐ नेत्रत्रयाय नमः, अः फट् अस्त्राय नमः । आं सङ्कर्षणाय नमः, अं

प्रद्युम्नाय नमः, अः अनिरुद्धाय नमः, ॐ अः नारायणाय नमः । ॐ तत्सद् ब्रह्मणे नमः, ॐ हुं विष्णवे नमः क्ष्रौं नरसिंहाय भूर्वराहाय कं टं जं शं वैनतेयाय जं खं वं सुदर्शनाय खं चं फं षं गदायै वं लं मं क्षं पाञ्चजन्याय घं ढं भं हं श्रियै गं डं वं शं पुष्टयै धं वं वनमालायै दं शं श्रीवत्साय छं डं यं कौस्तुभाय शं शार्ङ्गाय इं इषुधिभ्यां चं चर्मणे खं खड्गाय सुराधिपतये धां धनदाय धनाधिपतये हां ईशानाय विद्याधिपतये ॐ वज्राय ॐ शच्यै ॐ दण्डाय ॐ खड्गाय ॐ पाशाय ध्वजाय गदायै त्रिशूलाय लं अनन्ताय पातालधिपतये खं ब्रह्मणे सर्वलोकाधिपतये ॐ नमो भगवते वासुदेवाय नमः । ॐ ॐ नमः ॐ नं नमः ॐ मों नमः ॐ भं नमः ॐ गं नमः ॐ वं नमः ॐ तें नमः ॐ वां नमः ॐ सुं नमः ॐ दें नमः ॐ वां नमः ॐ यं नमः । ॐ ॐ नमः ॐ नं नमः ॐ मों नमः ॐ नां नमः ॐ रां नमः ॐ यं नमः ॐ णां नमः ॐ यं नमः । ॐ नमो नारायणाय ॐ नमः पुरुषोत्तमाय नमः ॥ ४ ॥

नमस्ते पुण्डरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन । सुब्रह्मण्य नमस्तेऽस्तु महापुरुष पूर्वज ॥ ५ ॥
होमकर्मणि चैतेषां स्वाहान्तमुपकल्पयेत् । एवं जप्त्वा विधानेन शतमष्टोत्तरं तथा ।
अर्घं दत्त्वा जितं तेन प्रणामञ्च पुनः पुनः ॥ ६ ॥
ततोऽग्नावपि सम्पूज्य तं यजेत यथाविधि । देवदेवं स्वबीजेन अङ्गादिभिरथाच्युतम् ॥ ७ ॥
पूर्वमुद्दीप्य चाभ्युक्ष्य प्रणवेन तु मन्त्रवित् । भ्रामयित्वाऽनलं कुण्डे पूजयेच्च शुभैः फलैः ॥ ८ ॥
पूर्वं तत्सकलं ध्यात्वा मण्डले मनसा न्यसेत् । वासुदेवाख्यतत्त्वेन हुत्वा चाष्टोत्तरं शतम् ॥ ९ ॥
सङ्कर्षणादिबीजेन यजेत्षट्कं तथैव च । त्रयं त्रयं तथाङ्गानामेकैकां दिक्पतींस्तथा ॥१०॥
पूर्णाहुतिं तथैवान्ते दद्यात्सम्यगुपस्थितः । वागतीते परे तत्त्वे आत्मानञ्च लयं नयेत् ॥११॥
उपविश्य पुनर्मुद्रां दर्शयित्वा नमेत्पुनः । नित्यमेवंविधं होमं नैमित्तं द्विगुणं भवेत् ॥१२॥
गच्छ गच्छ परं स्थानं यत्र देवो निरञ्जनः । गच्छन्तु देवताः सर्वाः स्वस्थानस्थितिहेतवे ॥१३॥
सुदर्शनः श्रीहरिश्च अच्युतः स त्रिविक्रमः । चतुर्भुजो वासुदेवः षष्ठः प्रद्युम्न एव च ॥१४॥
सङ्कर्षणः पुरुषोऽथ नवव्यूहो दशात्मकः । अनिरुद्धो द्वादशात्मा अत ऊर्ध्वमनन्तकः ॥१५॥
एते एकादिभिश्चक्रैर्विज्ञेया लक्षिताः सुराः । चक्राङ्कितैः पूजितैः स्याद् गृहे राक्षसदानवैः ॥१६॥

ॐ चक्राय स्वाहा । ॐ विचक्राय स्वाहा । ॐ सुचक्राय स्वाहा । ॐ महाचक्राय स्वाहा । ॐ असुरान्तहृत् हुं फट् । ॐ हुं सहस्रार हुं फट् ।

द्वारकाचक्रपूजेयं गृहे रक्षाकरी शुभा ॥१७॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे द्वादशोऽध्यायः ॥१२॥

त्रयोदशोऽध्यायः

हरिरुवाच

प्रवक्षाम्यधुना ह्येतद्वैष्णवं पञ्जरं शुभम् । नमो नमस्ते गोविन्द चक्रं गृह्य सुदर्शनम् ॥ १
प्राच्यां रक्षस्व मां विष्णो त्वामहं शरणं गतः ॥ १ ॥
गदां कौमोदकीं गृह्य पद्मनाभ नमोऽस्तु ते । याम्यां रक्षस्व मां विष्णो त्वामहं शरणं गतः ॥२॥
हलमादाय सौनन्दं नमस्ते पुरुषोत्तम । प्रतीच्यां रक्ष मां विष्णो त्वामहं शरणं गतः ॥३॥
मुसलं शातनं गृह्य पुण्डरीकाक्ष रक्ष माम् । उत्तरस्यां जगन्नाथ भवन्तं शरणं गतः ॥४॥
खड्गमादाय चर्म्माथ अस्त्रशस्त्रादिकं हरे । नमस्ते रक्ष रक्षोघ्न ऐशान्यां शरणं गतः ॥५॥
पाञ्चजन्यं महाशङ्खमनुद्बोधञ्च पङ्कजम् । प्रगृह्य रक्ष मां विष्णो आग्नेय्यां रक्ष शूकर ॥६॥
चन्द्रसूर्य्यं समागृह्य खड्गं चान्द्रमसं तथा । नैर्ऋत्यां माञ्च रक्षस्व दिव्यमूर्त्ते नृकेशरिन् ॥७॥
वैजयन्तीं सम्प्रगृह्य श्रीवत्सं कण्ठभूषणम् । वायव्यां रक्ष मां देव हयग्रीव नमोऽस्तु ते ॥८॥
वैनतेयं समारुह्य त्वन्तरिक्षे जनार्दन । माञ्च रक्षाजित सदा नमस्तेऽस्त्वपराजित ॥९॥
विशालाक्षं समारुह्य रक्ष मां त्वं रसातले । अकूपार नमस्तुभ्यं महामीन नमोऽस्तु ते ॥१०॥
करशीर्षाद्यङ्गुलेषु सत्य त्वं बाहुपञ्जरम् । कृत्वा रक्षस्व मां विष्णो नमस्ते पुरुषोत्तम ॥११॥
एवमुक्तं शङ्कराय वैष्णवं पञ्जरं महत् । पुरा रक्षार्थमीशान्याः कात्यायन्या वृषध्वज ॥१२॥
नाशयामास सा येन चामरं महिषासुरम् । दानवं रक्तबीजञ्च अन्याँश्च सुरकण्टकान् ॥
एतज्जपन्नरो भक्त्या शत्रून्विजयते सदा ॥ १३ ॥
इति श्रीगारुडे महापुराणे त्रयोदशोऽध्यायः ॥१३॥

चतुर्दशोऽध्यायः

हरिरुवाच

अथ योगं प्रवक्ष्यामि भुक्तिमुक्तिकरं परम् । ध्यायिभिः प्रोच्यते ध्येयो ध्यानेन हरिरीश्वरः ॥१॥
तच्छृणुष्व महेशान सर्वपापविनाशनः । विष्णुः सर्वेश्वरोऽनन्तः षड्‌र्मिपरिवर्जितः ॥ २ ॥
वासुदेवो जगन्नाथो ब्रह्मात्माऽस्म्यहमेव हि । देहिदेहस्थितो नित्यः सर्वदेहविवर्जितः ॥ ३ ॥
देहधर्म्मविहीनश्च क्षराक्षरविवर्जितः । षड्‌विधेषु स्थितो द्रष्टा श्रोता घ्राताह्यतीन्द्रियः ॥४॥
तद्धर्म्मरहितः स्रष्टा नामगोत्रविवर्जितः । मन्ता मनःस्थितो देवो मनसा परिवर्जितः ॥ ५ ॥
मनोधर्म्मविहीनश्च विज्ञानं ज्ञानमेव च । बोद्धा बुद्धिस्थितः साक्षी सर्वज्ञो बुद्धिवर्जितः ॥ ६ ॥

बुद्धिधर्म्मविहीनश्च सर्वः सर्वगतो मतः । सर्वप्राणिविनिर्मुक्तः प्राणधर्म्मविवर्जितः ॥ ७ ॥
प्राणिप्राणो महाशान्तो भयेन परिवर्जितः । अहङ्कारादिहीनश्च तद्धर्म्मपरिवर्जितः ॥ ८ ॥
तत्साक्षी तन्नियन्ता च परमानन्दरूपकः । जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिस्थस्तत्साक्षी तद्विवर्जितः ॥ ९ ॥
तुरीयः परमो धाता दृग्रूपो गुणवर्जितः । मुक्तो बुद्धोऽजरो व्यापी सत्य आत्माऽस्म्यहं शिवः ॥१०॥
एवं ये मानवा विज्ञा ध्यायन्तीशं परं पदम् । प्राप्नुयुस्ते च तद्रूपं नात्र कार्य्या विचारणा ॥११॥
इति ध्यानं समाख्यातं तव शङ्कर सुव्रत । पठेद् य एतत् सततं विष्णुलोकं स गच्छति ॥१२॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे चतुर्दशोऽध्यायः ॥१४॥

पञ्चदशोऽध्यायः

रुद्र उवाच

संसारसागराद् घोरान्मुच्यते किं जपन् प्रभो । नरस्तन्मे परं जप्यं कथय त्वं जनार्दन ॥ १ ॥

हरिरुवाच

ईश्वरं परमं ब्रह्म परमात्मानमव्ययम् । विष्णुं नामसहस्रेण स्तुवन् मुक्तो भवेन्नरः ॥ २ ॥
यत् पवित्रं परं जप्यं कथयामि वृषध्वज । शृणुष्वावहितो भूत्वा सर्वपापविनाशनम् ॥ ३ ॥
वासुदेवो महाविष्णुर्वामनो वासवो वसुः । बालचन्द्रनिभो बालो बलभद्रो बलाधिपः ॥ ४ ॥
बलिबन्धनकृद्वेधा वरेण्यो वेदवित् कविः । वेदकर्त्ता वेदरूपो वेद्यो वेदपरिप्लुतः ॥ ५ ॥
वेदाङ्गवेत्ता वेदेशो बलधारो बलार्दनः । अविकारो वरेशश्च वरदो वरुणाधिपः ॥ ६ ॥
वीरहा च बृहद्वीरो वन्दितः परमेश्वरः । आत्मा च परमात्मा च प्रत्यगात्मा वियत्परः ॥ ७ ॥
पद्मनाभः पद्मनिधिः पद्महस्तो गदाधरः । परमः परभूतश्च पुरुषोत्तम ईश्वरः ॥ ८ ॥
पद्मजङ्घः पुण्डरीकः पद्ममालाधरः प्रियः । पद्माक्षः पद्मगर्भश्च पर्जन्यः पद्मसंस्थितः ॥ ९ ॥
अपारः परमार्थश्च पराणाञ्च परः प्रभुः । पण्डितः पण्डितेभ्यश्च पवित्रः पापमर्दकः ॥१०॥
शुद्धः प्रकाशरूपश्च पवित्रः परिरक्षकः । पिपासावर्जितः पाद्यः पुरुषः प्रकृतिस्तथा ॥११॥
प्रधानं पृथिवीपद्मं पद्मनाभः प्रियप्रदः । सर्वेशः सर्वगः सर्वः सर्ववित्सर्वदः परः ॥१२॥
सर्वश्च जगतो धाम सर्वदर्शी च सर्वभृत् । सर्वानुग्रहकृद्देवः सर्वभूतहृदिस्थितः ॥१३॥
सर्वपः सर्वपूज्यश्च सर्वदेवनमस्कृतः । सर्वस्य जगतो मूलं सकलो निष्कलोऽनलः ॥१४॥
सर्वगोप्ता सर्वनिष्ठः सर्वकारणकारणम् । र्वध्येयः सर्वमित्रः सर्वदेवस्वरूपधृक् ॥१५॥
सर्वाध्यायः सुराध्यक्षः सुरासुरनमस्कृतः । दुष्टनाञ्चासुराणाञ्च सर्वदा घातकोऽन्तकः ॥१६॥

सत्यपालश्च सन्नाभः सिद्धेशः सिद्धवन्दितः । सिद्धसाध्यः सिद्धसिद्धः साध्यसिद्धो हृदीश्वरः ॥१७॥
शरणं जगतश्चैव श्रेयः क्षेमस्तथैव च । शुभकृच्छोभनः सौम्यः सत्यः सत्यपराक्रमः ॥१८॥
सत्यस्थः सत्यसङ्कल्पः सत्यवित्सत्यदस्तथा । धर्मो धर्म्मी च कर्म्मी च सर्वकर्म्मविवर्जितः ॥१९॥
कर्म्मकर्त्ता च कर्मैव क्रिया कार्य्यं तथैव च । श्रीपतिर्नृपतिः श्रीमान्सर्वस्य पतिरूर्जितः ॥२०॥
स देवानां पतिश्चैव वृष्णीनां पतिरीरितः । पतिर्हिरण्यगर्भस्य त्रिपुरान्तपतिस्तथा ॥२१॥
पशूनाञ्च पतिः प्रायो वसूनां पतिरेव च । पतिराखण्डलस्यैव वरुणस्य पतिस्तथा ॥२२॥
वनस्पतीनाञ्च पतिरनिलस्य पतिस्तथा । अनलस्य पतिश्चैव यमस्य पतिरेव च ॥२३॥
कुबेरस्य पतिश्चैव नक्षत्राणां पतिस्तथा । ओषधीनां पतिश्चैव वृक्षाणाञ्च पतिस्तथा ॥२४॥
नागानां पतिरर्कस्य दक्षस्य पतिरेव च । सुहृदाञ्च पतिश्चैव नृपाणाञ्च पतिस्तथा ॥२५॥
गन्धर्वाणां पतिश्चैव असूनां पतिरुत्तमः । पर्वतानां पतिश्चैव निम्नगानां पतिस्तथा ॥२६॥
सुराणाञ्च पतिः श्रेष्ठः कपिलस्य पतिस्तथा । लतानाञ्च पतिश्चैव वीरुधाञ्च पतिस्तथा ॥२७॥
मुनीनाञ्च पतिश्चैव सूर्य्यस्य पतिरुत्तमः । पतिश्चन्द्रमसः श्रेष्ठः शुक्रस्य पतिरेव च ॥२८॥
ग्रहाणाञ्च पतिश्चैव राक्षसानां पतिस्तथा । किन्नराणां पतिश्चैव द्विजानां पतिरुत्तमः ॥२९॥
सरिताञ्च पतिश्चैव समुद्राणां पतिस्तथा । सरसाञ्च पतिश्चैव भूतानाञ्च पतिस्तथा ॥३०॥
बेतालानां पतिश्चैव कूष्माण्डानां पतिस्तथा । पक्षिणाञ्च पतिः श्रेष्ठः पशूनां पतिरेव च ॥३१॥
महात्मा मङ्गलो मेयो मन्दरो मन्दरेश्वरः । मेरुर्माता प्रमाणञ्च माधवो मनुवर्जितः ॥३२॥
मालाधरो महादेवो महादेवेन पूजितः । महाशान्तो महाभागो मधुसूदन एव च ॥३३॥
महावीर्य्यो महाप्राणो मार्कण्डेयप्रवन्दितः । मायात्मा मायया बद्धो मायया तु विवर्जितः ॥३४॥
मुनिस्तुतो मुनिर्मैत्रो महानासो महाहनुः । महाबाहुर्महादन्तो मरणेन विवर्जितः ॥३५॥
महावक्त्रो महात्मा च महाकारो महोदरः । महापादो महाग्रीवो महामानी महामनाः ॥३६॥
महामतिर्महाकीर्त्तिर्महारूपो महासुरः । मधुश्च माधवश्चैव महादेवो महेश्वरः ॥३७॥
मखेष्टो मखरूपी च माननीयो मखेश्वरः । महावातो महाभागो महेशोऽतीतमानुषः ॥३८॥
मानवश्च मनुश्चैव मानवानां प्रियङ्करः । मृगश्च मृगपूज्यश्च मृगाणाञ्च पतिस्तथा ॥३९॥
बुधस्य तु पतिश्चैव पतिश्चैव बृहस्पतेः । पतिः शनैश्चरस्यैव राहोः केतोः पतिस्तथा ॥४०॥
लक्ष्मणो लक्षणश्चैव लम्बोष्ठो ललितस्तथा । नानालङ्कारसंयुक्तो नानाचन्दनचर्चितः ॥४१॥
नानारसोज्ज्वलद्वक्त्रो नानापुष्पोपशोभितः । रामो रमापतिश्चैव सभार्य्यः परमेश्वरः ॥४२॥
रत्नदो रत्नहर्त्ता च रूपी रूपविवर्जितः । महारूपोग्ररूपश्च सौम्यरूपस्तथैव च ॥४३॥
नीलमेघनिभः शुद्धः कालमेघनिभस्तथा । धूमवर्णः पीतवर्णो नानारूपो ह्यवर्णकः ॥४४॥
विरूपो रूपदश्चैव शुक्लवर्णस्तथैव च । सर्ववर्णो महायोगी यज्ञो यज्ञकृदेव च ॥४५॥

सुवर्णो वर्णवांश्चैव सुवर्णाख्यस्तथैव च । सुवर्णावयवश्चैव सुवर्णः स्वर्णमेखलः ॥४६॥
सुवर्णस्य प्रदाता च सुवर्णांशस्तथैव च । सुवर्णस्य प्रियश्चैव सुवर्णाढ्यस्तथैव च ॥४७॥
सुपर्णी च महापर्णः सुपर्णस्य च कारणम् । वैनतेयस्तथादित्य आदिरादिकरः शिवः ॥४८॥
कारणं महतश्चैव पुराणस्य च कारणम् । बुद्धीनां कारणञ्चैव कारणं मनसस्तथा ॥४९॥
कारणं चेतसश्चैव अहङ्कारस्य कारणम् । भूतानां कारणं तद्वत् कारणञ्च विभावसोः ॥५०॥
आकाशकारणं तद्वत् पृथिव्याः कारणं परम् । अण्डस्य कारणञ्चैव प्रकृतेः कारणं तथा ॥५१॥
देहस्य कारणञ्चैव चक्षुषश्चैव कारणम् । श्रोत्रस्य कारणं तद्वत् कारणञ्च त्वचस्तथा ॥५२॥
जिह्वायाः कारणञ्चैव प्राणस्यैव च कारणम् । हस्तयोः कारणं तद्वत् पादयोः कारणं तथा ॥५३॥
वाचश्च कारणं तद्वत्पायोश्चैव तु कारणम् । इन्द्रस्य कारणञ्चैव कुबेरस्य च कारणम् ॥५४॥
यमस्य कारणञ्चैव ईशानस्य च कारणम् । यक्षाणां कारणञ्चैव रक्षसां कारणं परम् ॥५५॥
भूषाणां कारणं श्रेष्ठं धर्मस्यैव तु कारणम् । जन्तूनां कारणञ्चैव वसूनां कारणं परम् ॥५६॥
मनूनां कारणञ्चैव पक्षिणां कारणं परम् । मुनीनां कारणं श्रेष्ठं योगिनां कारणं परम् ॥५७॥
सिद्धानां कारणञ्चैव यक्षाणां कारणं परम् । कारणं किन्नराणाञ्च गन्धर्वाणाञ्च कारणम् ॥५८॥
नदानां कारणञ्चैव नदीनां कारणं परम् । कारणञ्च समुद्राणां वृक्षाणां कारणं तथा ॥५९॥
कारणं वीरुधाञ्चैव लोकानां कारणं तथा । पातालकारणञ्चैव देवानां कारणं तथा ॥६०॥
सर्पाणां कारणञ्चैव श्रेयसां कारणं तथा । पशूनां कारणञ्चैव सर्वेषां कारणं तथा ॥६१॥
देहात्मा चेन्द्रियात्मा च आत्मा बुद्धिस्तथैव च । मनसश्च तथैवात्मा चात्माहङ्कारचेतसः ॥६२॥
जाग्रतः स्वपतश्चात्मा महदात्मा परस्तथा । प्रधानस्य परात्मा च आकाशात्मा ह्यपां तथा ॥६३॥
पृथिव्याः परमात्मा च वयस्यात्मा तथैव च । गन्धस्य परमात्मा च रूपस्यात्मा परस्तथा ॥६४॥
शब्दात्मा चैव वागात्मा स्पर्शात्मा पुरुषस्तथा । श्रोत्रात्मा च त्वगात्मा च जिह्वायाः परमस्तथा ॥
घ्राणात्मा चैव हस्तात्मा पादात्मा परमस्तथा । उपस्थस्य तथैवात्मा पाय्वात्मा परमस्तथा ॥६६॥
इन्द्रात्मा चैव ब्रह्मात्मा रुद्रात्मा च मनोस्तथा । दक्षप्रजापतेरात्मा सत्यात्मा परमस्तथा ॥६७॥
ईशात्मा परमात्मा च रौद्रात्मा मोक्षविद्यतिः । यत्नवांश्च तथा यत्नश्चर्म्मी खड्गयमुरान्तकः ॥६८॥
ह्रीप्रवर्त्तनशीलश्च यतीनाञ्च हिते रतः । यतिरूपी च योगी च योगिध्येयो हरिः शितिः ॥६९॥
सविन्मेधा च कालश्च उष्मा वर्षा मतिस्तथा । संवत्सरो मोक्षकरो मोहप्रध्वंसकस्तथा ॥७०॥
मोहकर्त्ता च दुष्टानां माण्डव्यो वड़वामुखः । संवर्त्तकः कालकर्त्ता गौतमो भृगुरङ्गिराः ॥७१॥
अत्रिर्वसिष्ठः पुलहः पुलस्त्यः कुत्स एव च । याज्ञवल्क्यो देवलश्च व्यासश्चैव पराशरः ॥७२॥
शर्म्मदश्चैव गाङ्गेयो हृषीकेशो बृहच्छ्रवाः । केशवः क्लेशहन्ता च सुकर्णः कर्णवर्जितः ॥७३॥

नारायणो महाभागः प्राणस्य पतिरेव च । अपानस्य पतिश्चैव व्यानस्य पतिरेव च ॥७४॥
उदानस्य पतिः श्रेष्ठः समानस्य पतिस्तथा । शब्दस्य च पतिः श्रेष्ठः स्पर्शस्य पतिरेव च ॥७५॥
रूपाणां नृपतिश्चाद्यः खड्गपाणिर्हलायुधः । चक्रपाणिः कुण्डली च श्रीवत्साङ्कस्तथैव च ॥७६॥
प्रकृतिः कौस्तुभग्रीवः पीताम्बरधरस्तथा । सुमुखो दुर्मुखश्चैव मुखेन तु विवर्जितः ॥ ७७ ॥
अनन्तोऽनन्तरूपश्च सुनखः सुरसुन्दरः । सुकलापो विभुर्जिष्णुर्भ्राजिष्णुश्चेषुधीस्तथा ॥७८॥
हिरण्यकशिपोर्हन्ता हिरण्याक्षविमर्दकः । निहन्ता पूतनायाश्च भास्करान्तविनाशनः ॥७९॥
केशिनो दलनश्चैव मुष्टिकस्य विमर्दकः । कंसदानवभेत्ता च चाणूरस्य प्रमर्दकः ॥८०॥
अरिष्टस्य निहन्ता च अक्रूरप्रिय एव च । अक्रूरः क्रूररूपश्च ह्यक्रूरप्रियवन्दितः ॥८१॥
भगहा भगवान् भानुस्तथा भागवतः स्वयम् । उद्धवश्चोद्धवस्येशो ह्युद्धवेन विचिन्तितः ॥८२॥
चक्रधृक् चञ्चलश्चैव चलाचलविवर्जितः । अहङ्कारो मतिश्चित्तं गगनं पृथिवी जलम् ॥८३॥
वायुश्चक्षुस्तथा श्रोत्रं जिह्वा च घ्राणमेव च । वाक्पाणिपादौ जवनः पायूपस्थस्तथैव च ॥८४॥
शङ्करश्चैव खर्वश्च क्षान्तिदः क्षान्तिकृन्नरः । भक्तप्रियस्तथा भर्ता भक्तिमान् भक्तिवर्द्धनः ॥८५॥
भक्तस्तुतो भक्तपरः कीर्तिदः कीर्तिवर्द्धनः । कीर्तिर्दीप्तिः क्षमा कान्तिर्भक्तिश्चैव दया परा ॥८६॥
दानं दाता च कर्त्ता च देवदेवप्रियः शुचिः । शुचिमान् सुखदो मोक्षः कामश्चार्थः सहस्रपात् ॥८७॥
सहस्रशीर्षा वैद्यश्च मोक्षद्वारस्तथैव च । प्रजाद्वारं सहस्रान्तः सहस्रकर एव च ॥८८॥
शुक्रश्च सुकिरीटी च सुग्रीवः कौस्तुभस्तथा । प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च हयग्रीवश्च शूकरः ॥८९॥
मत्स्यः परशुरामश्च प्रह्लादो बलिरेव च । शरण्यश्चैव नित्यश्च बुद्धो मुक्तः शरीरभृत् ॥९०॥
खरदूषणहन्ता च रावणस्य प्रमर्दनः । सीतापतिश्च वर्द्धिष्णुर्भरतश्च तथैव च ॥९१॥
कुम्भेन्द्रजिन्निहन्ता च कुम्भकर्णप्रमर्दनः । नरान्तकान्तकश्चैव देवान्तकविनाशनः ॥९२॥
दुष्टासुरनिहन्ता च शम्बरारिस्तथैव च । नरकस्य निहन्ता च त्रिशीर्षस्य विनाशनः ॥९३॥
यमलार्जुनभेत्ता च तपोहितकरस्तथा । वादित्रश्चैव वाद्यश्च बुद्धश्च वै वरप्रदः ॥९४॥
सारः सारप्रियः सौरः कालहन्ता निकृन्तनः । अगस्त्यो देवलश्चैव नारदो नारदप्रियः ॥९५॥
प्राणोऽपानस्तथा व्यानो रजः सत्त्वं तमः शरत् । उदानश्च समानश्च भेषजश्च भिषक्तथा ॥
कूटस्थः स्वच्छरूपश्च सर्वदेहविवर्जितः । चक्षुरिन्द्रियहीनश्च वागिन्द्रियविवर्जितः ॥९७॥
हस्तेन्द्रियविहीनश्च पादाभ्याञ्च विवर्जितः । पायूपस्थविहीनश्च महातपोविसर्जितः ॥९८॥
प्रबोधेन विहीनश्च बुद्ध्या चैव विवर्जितः । चेतसा विगतश्चैव प्राणेन च विवर्जितः ॥९९॥
अपानेन विहीनश्च व्यानेन च विवर्जितः । उदानेन विहीनश्च समानेन विवर्जितः ॥१००॥
आकाशेन विहीनश्च वायुना परिवर्जितः । अग्निना च विहीनश्च उदकेन विवर्जितः ॥१०१॥

पृथिव्या च विहीनश्च शब्देन च विवर्जितः । स्पर्शेन च विहीनश्च सर्वरूपविवर्जितः ॥१०२॥
रागेण विगतश्चैव अघेन परिवर्जितः । शोकेन रहितश्चैव वचसा परिवर्जितः ॥१०३॥
रजोविवर्जितश्चैव विकारैः षड्भिरेव च । कामेन वर्जितश्चैव क्रोधेन परिवर्जितः ॥१०४॥
लोभेन विगतश्चैव दम्भेन च विवर्जितः । सूक्ष्मश्चैव सुसूक्ष्मश्च स्थूलात्स्थूलतरस्तथा ॥१०५॥
विशारदो बलाध्यक्षः सर्वस्य क्षोभकस्तथा । प्रकृतेः क्षोभकश्चैव महतः क्षोभकस्तथा ॥१०६॥
भूतानां क्षोभकश्चैव बुद्धेश्च क्षोभकस्तथा । इन्द्रियाणां क्षोभकश्च विषयक्षोभकस्तथा ॥१०७॥
ब्रह्मणः क्षोभकश्चैव रुद्रस्य क्षोभकस्तथा । अगम्यश्चक्षुरादेश्च श्रोत्रागम्यस्तथैव च ॥१०८॥
त्वचा न गम्यः कूर्म्मश्च जिह्वाग्राह्यस्तथैव च । घ्राणेन्द्रियागम्य एव वाचाऽग्राह्यस्तथैव च ॥१०९॥
अगम्यश्चैव पाणिभ्यां पादागम्यस्तथैव च । अग्राह्यो मनसश्चैव बुद्धया ग्राह्यो हरिस्तथा ॥११०॥
अहं बुद्धया तथा ग्राह्यश्चेतसा ग्राह्य एव च । शङ्खपाणिरव्ययश्च गदापाणिस्तथैव च ॥१११॥
शार्ङ्गपाणिश्च कृष्णश्च ज्ञानमूर्तिः परन्तपः । तपस्वी ज्ञानगम्यो हि ज्ञानी ज्ञानविदेव च ॥११२॥
ज्ञेयश्च ज्ञेयहीनश्च ज्ञप्तिश्चैतन्यरूपकः । भावो भाव्यो भवकरो भावनो भवनाशनः ॥११३॥
गोविन्दो गोपतिर्गोपः सर्वगोपीसुखप्रदः । गोपालो गोपतिश्चैव गोमतिर्गोधरस्तथा ॥११४॥
उपेन्द्रश्च नृसिंहश्च शौरिश्चैव जनार्दनः । आरणेयो बृहद्भानुर्बृहद्दीप्तस्तथैव च ॥११५॥
दामोदरस्त्रिकालश्च कालज्ञः कालवर्जितः । त्रिसन्ध्यो द्वापरं त्रेता प्रजाद्वारं त्रिविक्रमः ॥११६॥
विक्रमो दण्डहस्तश्च ह्येकदण्डी त्रिदण्डधृक् । सामभेदस्तथोपायः सामरूपी च सामगः ॥११७॥
सामवेदो ह्यथर्वश्च सुकृतः सुखरूपकः । अथर्ववेदविच्चैव ह्यथर्वाचार्य्य एव च ॥११८॥
ऋग्रूपी चैव ऋग्वेद ऋग्वेदेषु प्रतिष्ठितः । यजुर्वेत्ता यजुर्वेदो यजुर्वेदविदेकपात् ॥११९॥
बहुपाच्च सुपाच्चैव तथा चैव सहस्रपात् । चतुष्पाच्चैव द्विपाच्चैव स्मृतिर्न्यायोपमो बली ॥१२०॥
सन्न्यासी चैव सन्न्यासश्चतुराश्रम एव च । ब्रह्मचारी गृहस्थश्च वानप्रस्थश्च भिक्षुकः ॥१२१॥
ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रो वर्णस्तथैव च । शीलदः शीलसम्पन्नो दुःशीलपरिवर्जितः ॥१२२॥
मोक्षोऽध्यात्मसमाविष्टः स्तुतिः स्तोता च पूजकः । पूज्यो वाक्करणञ्चैव वाच्यश्चैव तु वाचकः ॥
वेत्ता व्याकरणश्चैव वाक्यञ्चैव च वाक्यवित् । वाक्यगम्यस्तीर्थवासी तीर्थस्तीर्थी च तीर्थवित् ॥
तीर्थादिभूतः साङ्ख्यश्च निरुक्तं त्वधिदैवतम् । प्रणवः प्रणवेशश्च प्रणवेन प्रवन्दितः ॥१२५॥
प्रणवेन च लक्ष्यो वै गायत्री च गदाधरः । शालग्रामनिवासी च शालग्रामस्तथैव च ॥
जलशायी योगशायी शेषशायी कुशेशयः । महाभर्त्ता च कार्य्यञ्च कारणं पृथिवीधरः ॥१२७॥
प्रजापतिः शाश्वतश्च काम्यः कामयिता विराट् । सम्राट् पूषा तथा स्वर्गो रथस्थः सारथिर्बलम् ॥
धनी धनप्रदो धन्यो यादवानां हिते रतः । अर्जुनस्य प्रियश्चैव ह्यर्जुनो भीम एव च ॥१२९॥

पराक्रमो दुर्विसहः सर्वशास्त्रविशारदः । सारस्वतो महाभीष्मः पारिजातहरस्तथा ॥१३०॥
अमृतस्य प्रदाता च क्षीरोदः क्षीर एव च । इन्द्रात्मजस्तस्य गोप्ता गोवर्द्धनधरस्तथा ॥१३१॥
कंसस्य नाशनस्तद्वद्धस्तिपो हस्तिनाशनः । शिपिविष्टः प्रसन्नश्च सर्वलोकार्तिनाशनः ॥१३२॥
मुद्रो मुद्राकरश्चैव सर्वमुद्राविवर्जितः । देही देहस्थितश्चैव देहस्य च नियामकः ॥१३३॥
श्रोता श्रोत्रनियन्ता च श्रोतव्यः श्रवणस्तथा । त्वक्स्थितश्च स्पर्शयिता स्पृश्यञ्च स्पर्शनं तथा ॥
चक्षुःस्थो रूपद्रष्टा च नियन्ता चक्षुषस्तथा । दृश्यञ्चैव तु जिह्वास्थो रसज्ञश्च नियामकः ॥१३५॥
घ्राणस्थो घ्राणकृद्घ्राता घ्राणेन्द्रियनियामकः । वाक्स्थो वक्ता च वक्तव्यो वचनं वाङ्नियामकः ॥
प्राणिस्थः शिल्पकृच्छिल्पो हस्तयोश्च नियामकः । पदव्यश्चैव गन्ता च गन्तव्यं गमनं तथा १३७ ॥
नियन्ता पादयोश्चैव पाय्वभाक् च विसर्गकृत् । विसर्गस्य नियन्ता च ह्युपस्थस्थः सुखस्तथा १३८ ॥
उपस्थस्य नियन्ता च तदानन्दकरश्च ह । शत्रुघ्नः कार्त्तवीर्यश्च दत्तात्रेयस्तथैव च ॥१३९॥
अलर्कस्य हितश्चैव कार्त्तवीर्यनिकृन्तनः । कालनेमिर्महानेमिर्मेघो मेघपतिस्तथा ॥१४०॥
अन्नप्रदोऽन्नरूपी च ह्यन्नादोऽन्नप्रवर्त्तकः । धूमकृद्धूमरूपश्च देवकीपुत्र उत्तमः ॥१४१॥
देवक्यानन्दनो नन्दो रोहिण्याः प्रिय एव च । वसुदेवप्रियश्चैव वसुदेवसुतस्तथा ॥१४२॥
दुन्दुभिर्हासरूपश्च पुष्पहासस्तथैव च । अट्टहासप्रियश्चैव सर्वाध्यक्षः क्षरोऽक्षरः ॥१४३॥
अच्युतश्चैव सत्येशः सत्यायाश्च प्रियो वरः । रुक्मिण्याश्च पतिश्चैव रुक्मिण्या वल्लभस्तथा ॥
गोपीनां वल्लभश्चैव पुण्यश्लोकश्च विश्रुतः । वृषाकपिर्यमो गुह्यो मङ्गलश्च बुधस्तथा ॥१४५॥
राहुः केतुर्ग्रहो ग्राहो गजेन्द्रमुखमेलकः । ग्राहस्य विनिहन्ता च ग्रामणी रक्षकस्तथा ॥१४६॥
किन्नरश्चैव सिद्धश्च छन्दः स्वच्छन्द एव च । विश्वरूपो विशालाक्षो दैत्यसूदन एव च ॥१४७॥
अनन्तरूपो भूतस्थो देवदानवसंस्थितः । सुषुप्तिस्थः सुषुप्तिश्च स्थानं स्थानान्त एव च १४८॥
जगत्स्थश्चैव जागर्त्ता स्थानं जागरितं तथा । स्वप्नस्थः स्वप्नवित्स्वप्नं स्थानस्थः सुस्थ एव च १४९॥
जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तश्च विहीनो वै चतुर्थकः । विज्ञानं चैवरूपश्च जीवो जीवयिता तथा ॥१५०॥
भुवनाधिपतिश्चैव भुवनानां नियामकः । पातालवासी पातालं सर्वज्वरविनाशनः ॥१५१॥
परमानन्दरूपी च धर्माणाञ्च प्रवर्त्तकः । सुलभो दुर्लभश्चैव प्राणायामपरस्तथा ॥१५२॥
प्रत्याहारो धारकश्च प्रत्याहारकरस्तथा । प्रभा कान्तिस्तथा ह्यर्चिः शुद्धः स्फटिकसन्निभः ॥१५३॥
अग्राह्यश्चैव गौरश्च सर्वः शुचिरभिष्टुतः । वषट्कारो वषड्वौषट् स्वधा स्वाहा रतिस्तथा ॥१५४॥
पक्ता नन्दयिता भोक्ता बोद्धा भावयिता तथा । ज्ञानात्मा चैव ऊहात्मा भूमा सर्वेश्वरेश्वरः ॥१५५॥
नदी नन्दी च नन्दीशो भारतस्तरुनाशनः । चक्रपः श्रीपतिश्चैव नृपश्च चक्रवर्त्तिनाम् ॥१५६॥
ईशश्च सर्वदेवानां स्वावकाशं स्थितस्तथा । पुष्करः पुष्कराध्यक्षः पुष्करद्वीप एव च ॥१५७॥

भरतो जनको जन्यः सर्वाकारविवर्जितः । निराकारो निर्निमित्तो निरातङ्को निराश्रयः ॥१५८॥
इति नामसहस्रं ते वृषभध्वज कीर्त्तितम् । देवस्य विष्णोरीशस्य सर्वपापविनाशनम् ॥१५९॥
पठन् द्विजश्च विष्णुत्वं क्षत्रियो जयमाप्नुयात् । वैश्यो धनं सुखं शूद्रो विष्णुभक्तिसमन्वितः ॥

इति गारुडे महापुराणे श्रीविष्णोः सहस्रनामस्तोत्रं नाम
पञ्चदशोऽध्यायः ॥१५॥

षोडशोऽध्यायः

रुद्र उवाच

पुनर्ध्यानं समाचक्ष्व शङ्खचक्रगदाधर । विष्णोरीशस्य देवस्य शुद्धस्य परमात्मनः ॥ १ ॥

हरिरुवाच

शृणु रुद्र हरेर्ध्यानं संसारतरुनाशनम् । अदृष्टरूपश्चान्तश्च सर्वव्याप्यजमव्ययम् ॥ २ ॥
अक्षयं सर्वगं नित्यं महद्ब्रह्मास्ति केवलम् । सर्वस्य जगतो मूलं सर्वेशं परमेश्वरम् ॥ ३ ॥
सर्वभूतहृदिस्थं वै सर्वभूतमहेश्वरम् । सर्वाधारं निराधारं सर्वकारणकारणम् ॥ ४ ॥
अलेपकं तथा मुक्तं मुक्तयोगिविचिन्तितम् । स्थूलदेहविहीनञ्च चक्षुषा परिवर्जितम् ॥ ५ ॥
प्राणेन्द्रियविहीनञ्च प्राणिधर्मविवर्जितम् । पायूपस्थविहीनञ्च सर्वेन्द्रियविवर्जितम् ॥ ६ ॥
मनोविरहितं तद्वन्मनोधर्म्मविवर्जितम् । बुद्ध्या विहीनं देवेशं चेतसा परिवर्जितम् ॥ ७ ॥
अहङ्कारविहीनं वै बुद्धिधर्म्मविवर्जितम् । प्राणेन रहितञ्चैव ह्यपानेन विवर्जितम् ॥
प्राणाख्यवायुहीनं वै प्राणधर्मविवर्जितम् ॥ ८ ॥

हरिरुवाच

पुनः सूर्य्यार्चनं वक्ष्ये यदुक्तं भृगवे पुरा । ॐ खखोल्काय नमः ।
सूर्य्यस्य मूलमन्त्रोऽयं भुक्तिमुक्तिप्रदायकः ॥ ९ ॥

ॐ खखोल्काय त्रिदशाय नमः । ॐ विचि ठठ शिरसे नमः । ॐ ज्ञानिने ठठ शिखायै नमः । ॐ सहस्ररश्मये ठठ कवचाय नमः ॥ १० ॥

ॐ सर्वतेजोऽधिपतये ठठ अस्त्राय नमः । ॐ ज्वल ज्वल प्रज्वल प्रज्वल ठठ नमः ॥
अग्निप्रकारमन्त्रोऽयं सूर्य्यस्याघविनाशनः ॥११॥

ॐ आदित्याय विद्महे विश्वभावाय धीमहि तन्नः सूर्य्यः प्रचोदयात् ॥१२॥
सकलीकरणं कुर्य्याद्गायत्र्या भास्करस्य च । धर्म्मात्मने च पूर्वस्मिन् यमायेति च दक्षिणे ॥१३॥
दण्डनायकाय ततो वैवर्णायेति चोत्तरे । श्यामपिङ्गलमैशान्यमाग्नेय्यां दीक्षितं यजेत् ॥१४॥

वज्रपाणिश्च नैर्ऋत्यां भूर्भुवः स्वश्च वायवे ॥ १५ ॥

ॐ चन्द्राय नक्षत्राधिपतते नमः । ॐ अङ्गारकाय क्षितिसुताय नमः । ॐ बुधाय सोमपुत्राय नमः । ॐ वागीश्वराय सर्वविद्याधिपतये नमः । ॐ शुक्राय महर्षये भृगुसुताय नमः । ॐ शनैश्चराय सूर्यात्मजाय नमः । ॐ राहवे नमः । ॐ केतवे नमः ।

पूर्वादीशानपर्यन्ता एते पूज्या वृषध्वज ॥ १६ ॥

ॐ अनूरुकाय नमः । ॐ प्रथमनाथाय नमः । ॐ बुद्धाय नमः ॥ १७ ॥

ॐ भगवन् ! परिमितमयूखमालिन् ! सकलजगत्पते ! सप्ताश्ववाहन ! चतुर्भुज ! परमसिद्धिप्रद ! विस्फुलिङ्गपिङ्गल ! भद्र ! एह्येहि इदमर्घ्यं नमः शिरसि गतं गृह्ण गृह्ण तेज उग्ररूपम् अनग्न ! ज्वल ज्वल ठठ नमः ॥ १८ ॥

अनेनावाह्य मन्त्रेण ततः सूर्यं विसर्जयेत् ।

ॐ नमो भगवते आदित्याय सहस्रकिरणाय गच्छ सुखं पुनरागमनायेति ॥१९॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

सप्तदशोऽध्यायः

हरिरुवाच

पुनः सूर्यार्चनं वक्ष्ये यदुक्तं धनदाय हि । अष्टपत्रं लिखेत् पद्मं शुचौ देशे सकर्णिकम् ॥१॥

आवाहनीं ततो बद्ध्वा मुद्रामावाहयेद्धरिम् । खखोल्कं स्थापयेन्मध्ये स्नापयेद् यन्त्ररूपिणम् ॥२॥

आग्नेय्यां दिशि देवस्य हृदयं स्थापयेच्छिव । ऐशान्यां तु शिरः स्थाप्यं नैर्ऋत्यां विन्यसेच्छिखाम्॥

पौरन्दर्यां न्यसेद्धर्ममेकाग्रस्थितमानसः । वायव्याञ्चैव नेत्रन्तु वारुण्यामस्त्रमेव च ॥४॥

ऐशान्यां स्थापयेत् सोमं पौरन्दर्यान्तु लोहितम् । आग्नेय्यां सोमतनयं याम्याञ्चैव बृहस्पतिम् ॥५॥

नैर्ऋत्यां दानवगुरुं वारुण्यां तु शनैश्चरम् । वायव्याञ्च तथा केतुं कौबेर्यां राहुमेव च ॥६॥

द्वितीयायान्तु कक्षायां सूर्यान् द्वादश पूजयेत् । भगः सूर्योऽर्यमा चैव मित्रो वै वरुणस्तथा ॥७॥

सविता चैव धाता च विवस्वांश्च महाबलः । त्वष्टा पूषा तथा चेन्द्रो द्वादशो विष्णुरुच्यते ॥८॥

पूर्वादावर्चयेद्देवानिन्द्रादीन् श्रद्धया नरः । जया च विजया चैव जयन्ती चापराजिता ॥

शेषश्च वासुकिश्चैव नागानित्यादि पूजयेत् ॥ ९ ॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे पूर्वार्द्धे सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

अष्टादशोऽध्यायः

सूत उवाच

गरुड़ोक्तं कश्यपाय वक्ष्ये मृत्युञ्जयार्चनम् । उद्धारपूर्वकं पुण्यं सर्वदेवमयं मतम् ॥१॥
ओंङ्कारं पूर्वमुद्धृत्य जुङ्कारं तदनन्तरम् । सविसर्गं तृतीयं स्यान्मृत्युदारिद्र्यमर्दनम् ॥२॥
अमृतेशं महामन्त्रं त्र्यक्षरं पूजनं समम् । जपनान् मृत्युहीनाः स्युः सर्वपापविवर्जिताः ॥३॥
शतजप्याद् वेदफलं यज्ञतीर्थफलं लभेत् । अष्टोत्तरशतं जप्यं त्रिसन्ध्यं मृत्युशत्रुजित् ॥४॥
ध्यायेच्च सितपद्मस्थं वरदञ्चाभयं करे । द्वाभ्याञ्चामृतकुम्भं तु चिन्तयेदमृतेश्वरम् ॥५॥
तस्यैवाङ्गगतां देवीममृतामृतभाषिणीम् । कलशं दक्षिणे हस्ते वामहस्ते सरोरुहम् ॥६॥
जपेदष्टसहस्रं वै त्रिसन्ध्यं मासमेकतः । जरामृत्युमहाव्याधिशत्रुजिज्जीवशान्तिदः ॥७॥
आस्थानं स्थापनं रोधं सन्निधानं निवेशनम । पाद्यमाचमनं स्नानमर्घ्यं चागुरुलेपनम् ॥
दीपाम्बरं भूषणञ्च नैवेद्यं पानजीवनम् ॥८॥
मात्रा मुद्रा जपं ध्यानं दक्षिणाञ्चाहुतिः स्तुतिः । वाद्यं गीतञ्च नृत्यञ्च न्यासं योगं प्रदक्षिणम् ॥
प्रणतिं मन्त्र इज्या च वन्दनञ्च विसर्जनम् ॥९॥
षडङ्गादिप्रकारेण पूजनन्तु क्रमोदितम् । परमेशमुखोद्गीर्णं यो जानाति स पूजकः ॥१०॥
अर्घ्यपाशार्चनञ्चादौ वस्त्रेणैव तु ताड़नम् । शोधनं कवचेनैव अमृतीकरणं ततः ॥११॥
पूजा चाधारशक्त्यादेः प्राणायामं तथासने । पिण्डशुद्धिं ततः कुर्य्याच्छोषणाद्यैस्ततः स्मरेत् ॥१२॥
आत्मानं देवरूपञ्च कराङ्गन्यासकञ्चरेत् । आत्मानं पूजयेत्पश्चाज्ज्योतीरूपं हृदब्जतः ॥१३॥
मूर्त्तौ वा स्थण्डिले वापि क्षिपेत्पुष्पं तु भास्वरम् । आत्मानं द्वारपूजार्थं पूजा चाधारशक्तिजा ॥१४॥
सान्निध्यकरणं देवे परिवारस्य पूजनम् । अङ्गषट्कस्य पूजार्थं कर्त्तव्या दिग्विभागतः ॥१५॥
धर्मादयश्च शक्राद्याः सायुधाः परिवारकाः । युगवेदमुहूर्त्ताश्च पूजेयं भुक्तिमुक्तिकृत् ॥१८॥
मातृकाया गणञ्चादौ नन्दिगङ्गे च पूजयेत् । महाकालञ्च यमुनां देहल्यां पूजयेत् पुरा ॥१७॥
ॐ अमृतेश्वरभैरवाय नमः । एवं ॐ जुं सः सूर्य्याय नमः ।
एवं शिवाय कृष्णाय ब्रह्मणे च गणाय च । चण्डिकायै सरस्वत्यै महालक्ष्म्यादि पूजयेत् ॥१८॥

इति श्रीगारुड़े महापुराणे अमृतेशपूजनं नाम अष्टादशोऽध्यायः ॥१८॥

ऊनविंशोऽध्यायः

सूत उवाच

प्राणेश्वरं गारुडञ्च शिवोक्तं प्रवदाम्यहम् । स्थानान्यादौ प्रवक्ष्यामि नागदष्टो न जीवति ॥१॥
चितावल्मीकशैलादौ कूपे च विवरे तरोः । दंशे रेखात्रयं यस्य प्रच्छन्नं स न जीवति ॥२॥
षष्ठ्याञ्च कर्कटे मेषे मूलाश्लेषामघादिषु । कक्षाश्रोणिगले सन्धौ शङ्खकर्णोदरादिषु ॥३॥
दण्डी शस्त्रधरो भिक्षुर्नग्नादिः कालदूतकः । वक्त्रे बाहौ च ग्रीवायां पृष्ठे च न हि जीवति ॥४॥
पूर्वं दिनपतिर्भुङ्क्ते अर्द्धयामं ततोऽपरे । शेषा ग्रहाः प्रतिदिनं षट्संख्यापरिवर्त्तनैः ॥५॥
नागभोगः क्रमाज्ज्ञेयो रात्रौ बाणविवर्त्तनैः । शेषोऽर्कः फणिपश्चन्द्रस्तक्षको भौम ईरितः ॥६॥
कर्कोटो ज्ञो गुरुः पद्मो महापद्मश्च भार्गवः । शङ्खः शनैश्चरो राहुः कुलिकश्चाहयो ग्रहाः ॥७॥
रात्रौ दिवा सुरगुरोर्भागे स्यादमरान्तकः । पङ्गोः कालो दिवा राहुः कुलिकेन सह स्थितः ॥
यामार्द्धार्द्धसन्धिसंस्थः वेलां कालवतीञ्चरेत् ॥८॥
बाणद्विषड्वह्विवाजियुगभूरेकभागतः । दिवा षड्वेदनेत्राद्रिपञ्चत्रिमानुषांशकैः ॥९॥
पादाङ्गुष्ठे पादपृष्ठे गुल्फे जानुनि लिङ्गके । नाभौ हृदि स्तनपुटे कण्ठे नासापुटेऽक्षिणि ॥
कर्णयोश्च भ्रुवोः शङ्खे मस्तके प्रतिपत्क्रमात् ॥ १० ॥
तिष्ठेच्चन्द्रश्च जीवेन्न पुंसो दक्षिणभागके । कायस्य वामभागे तु स्त्रिया वायुवहात्करात् ॥
अमवस्त्वत्कृतो मोहो निवर्त्तेत च मर्दनात् ॥ ११ ॥
आत्मनः परमं बीजं हंसाख्यं स्फटिकामलम् । ज्ञातव्यं विषपापघ्नं बीजं तस्य चतुर्विधम् ॥१२॥
बिन्दुपञ्चस्वरयुतमाद्यमुक्तं द्वितीयकम् । षष्ठारूढं तृतीयं स्यात्सविसर्गं चतुर्थकम् ॥१३॥
ॐ कुरु कुन्दे स्वाहा । विद्या त्रैलोक्यरक्षार्थं गरुड़ेन धृता पुरा ॥१४॥
बधेप्सुर्नागनागानां मुखेऽथ प्रणव न्यसेत् । गले कुरु न्यसेद्धीमान् कुन्दे च गुल्फयोः स्मृतः ॥
स्वाहा पादयुगे चैव युगहा न्यास ईरितः ॥ १५ ॥
गृहेऽपि लिखितो यत्र तन्नागाः सन्त्यजन्ति च । सहस्रमन्त्रं जप्त्वा तु कर्णे सूत्रं धृतं तथा ॥१६॥
यद्गृहे शर्करा जप्ता क्षिप्ता नागास्त्यजन्ति तम्। जप्तलक्षस्य जप्याद्धि सिद्धिः प्राप्ता सुरासुरैः ॥१७॥
ॐ सुवर्णरेखे कुक्कुटविग्रहरूपिणि स्वाहा ।
एवञ्चाष्टदले पद्मे दले वर्णयुगं लिखेत् । नामैतद्वारिधाराभिः स्नातो दष्टो विषं त्यजेत ॥१८॥
ॐ पक्षि स्वाहा ।
अङ्गुष्ठादि कनिष्ठान्तं करे न्यस्याथ देहके । के वक्त्रे हृदि लिङ्गे च पादयोर्गरुड़ः स हि ॥१९॥
नाक्रामन्ति च तच्छायां स्वप्नेऽपि विषपन्नगाः। यस्तु लक्षं जपेच्चास्याः स दृष्ट्वा नाशयेद्विषम् ॥२०॥

ॐ ह्रीं ह्रौं ह्रीं भिरुण्डायै स्वाहा । कर्णे जप्ता त्वियं विद्या दष्टकस्य विषं हरेत् ॥२१॥
अ आ न्यसेत्तु पादाग्रे इ ई गुल्फेऽथ जानुनि । उ ऊ ए ऐ कटितटे ओ नाभौ हृदि औ न्यसेत् ॥२२॥
वक्त्रे अमुत्तमाङ्गे अः न्यसेच्च हंससंयुताः । हंसो विषादि च हरेज्जप्तो ध्यातोऽथ पूजितः ॥२३॥
गरुडोऽहमिति ध्यात्वा कुर्य्याद्विषहरीं क्रियाम् । हं मन्त्रं गात्रविन्यस्तं विषादिहरमीरितम् ॥२४॥
न्यस्य हंसं वामकरे नासामुखनिरोधकृत् । मन्त्री हरेद्दष्टकस्य त्वङ्मांसादिगतं विषम् ॥२५॥
स वायुना समाकृष्य दष्टानां गरलं हरेत् । तनौ न्यसेद्दष्टकस्य नीलकण्ठादि संस्मरेत् ॥२६॥
पीतं प्रत्यङ्गिरामूलं तण्डुलाद्भिर्विषापहम् । पुनर्नवाफलिनीनां मूलं चक्रजमीदृशम् ॥ २७ ॥
मूलं शुक्लबृहत्यास्तु कर्कोट्या गैरिकर्णिकम् । अद्भिर्घृष्टं घृतोपेतं लेपोऽयं विषमर्दनः ॥२८॥
विषवृद्धिं न व्रजेच्च उष्णं पिबति यो घृतम् । पञ्चाङ्गन्तु शिरीषस्य मूलं गृञ्जनजं तथा ॥२९॥
सर्वाङ्गलेपतश्चापि पानाद्वा विषहृद्भवेत् । ॐ ह्रीं गोनसादिविषहृत् ॥३०॥
हृल्ललाटविसर्गान्तं ध्यातं वश्यादिकृद्भवेत् । न्यस्तं योनौ वशेत् कन्यां कुर्य्यान्मदजलाविलाम् ॥
जप्त्वा सप्ताष्टसाहस्रं गरुत्मानिव सर्वगः । कविः स्याच्छ्रुतिधारी च वश्यांस्त्रीं च समाप्नुयात् ॥
विषहृत्स्यात् कथातत्त्वं मुनेर्व्यासस्य ते ध्रुवम् ॥ ३२ ॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे प्राणेश्वरं समाप्तमूनविंशोऽध्यायः ॥१९॥

विंशोऽध्यायः

सूत उवाच

वक्ष्ये तत्परमं गुह्यं शिवोक्तं मन्त्रवृन्दकम् । पाशं धनुश्च चक्रञ्च मुद्गरं शूलपट्टिशम् ।
एतैरेवायुधैर्युद्धे मन्त्रैः शत्रुं जयेन्नृपः ॥ १ ॥
मन्त्रोद्धारं पद्मपत्रे आदि पूर्वादिके लिखेत् । अष्टवर्गञ्चाष्टमञ्च स्यातमीशानपत्रके ॥ २ ॥
ओङ्कारो ब्रह्मबीजं स्यात् ह्रीङ्कारो विष्णुरेव च । ह्रीङ्कारश्च शिरःशूलिन्त्रिलिखेत्तत्क्रमान्न्यसेत् ॥
ॐ ह्रीं ह्रीं ॥ ३ ॥
शूलं गृहीत्वा हस्तेन भ्राम्य चाकाशसम्मुखम् । तद्दर्शनाद्ग्रहा नागा दृष्ट्वा वा नाशमाप्नुयुः ॥
धूम्रं धनुः करमध्ये धृत्वा खे चिन्तयेन्नरः । दुष्टा नागा ग्रहा मेघा विनश्यन्ति च राक्षसाः ॥
त्रिलोकान् रक्षयेन्मन्त्री मर्त्यलोकस्य का कथा ॥ ५ ॥
ॐ जूं सूं हुं फट् । खादिरान् कीलकानष्टौ क्षेत्रे संमन्त्र्य विन्यसेत् ।
न तत्र वज्रपातस्य स्फुर्जथ्वादेरुपद्रवः ॥ ६ ॥
गरुडोक्तं महामन्त्रं कीलकानष्ट मन्त्रयेत् । एकविंशतिवाराणि क्षेत्रे तु निखनेन्निशि ।
विद्युन्मूषिकवज्रादिसमुपद्रव एव च ॥ ७ ॥

ह्रक्षरमलवषड् बिन्दुयुक्तः सदाशिवः । ॐ ह्रां सदाशिवाय नमः ।
तर्जन्या विन्यसेत् पिण्डं दाड़िमीकुसुमप्रभम् ॥ ८ ॥
तस्यैव दर्शनाद्दुष्टा मेघविद्युद्विषादयः । राक्षसा भूतडाकिन्यः प्रद्रवन्ति दिशो दश ॥ ९ ॥
ॐ ह्रीं गणेशाय गमः । ॐ ह्रीं स्तम्भनादिचक्राय नमः । ॐ ऐं यौं त्रैलोक्यडामराय नमः ।
भैरवं पिण्डमाख्यातं विषपापग्रहापहम् । क्षेत्रस्य रक्षणं भूतराक्षसादेः प्रमर्दनम् ॥१०॥
ॐ नमः । इन्द्रवज्रं करे ध्यात्वा दुष्टमेघादिवारणम् । विषशत्रुगणा भूता नश्यन्ति वज्रमुद्रया ॥
ॐ च्चुं नमः । स्मरेत्पाशं वामहस्ते विषभूतादि नश्यति ॥१२॥
ॐ ह्रां नमः ।
हरेदुच्चारणान्मन्त्रो विषमेघग्रहादिकान् । ध्यात्वा कृतान्तञ्च दहेच्छेदकास्त्रेण वै जगत् ॥१३॥
ॐ क्ष्णं नमः । ध्यात्वा तु भैरवं कुर्य्याद् ग्रहभूतविषापहम् ॥१४॥
ॐ लसद्द्विजिह्वाक्ष स्वाहा । क्षेत्रादि ग्रहभूतादिविषपक्षिनिवारणम् ॥१५॥
ॐ क्षां नमः । रक्तेन पटहे लिख्य शब्दस्तेषु ग्रहादयः ॥१६॥
ॐ मर मर मारय मारय स्वाहा । ॐ हुं फट् स्वाहा ॥
शूलञ्चाष्टशतैर्मन्त्रय मनसा शत्रुवृन्दहृत् ॥१७॥
ऊर्ध्वशक्तिनिपातेन अधःशक्तिं निकुञ्चयेत् । पूरके पूरिता मन्त्राः कुम्भकेन सुमन्त्रिताः ॥१८॥
प्रणवेनाप्यायितस्तेन अनेन तत्तदीरिताः । एवमाप्यायिता मन्त्रा भृत्यवत् फलदायकाः ॥१९॥
इति श्रीगारुड़े महापुराणे पूर्वार्द्धे विंशोऽध्यायः ॥२०॥

एकविंशोऽध्यायः

सूत उवाच

पञ्चवक्त्रार्चनं वक्ष्ये पृथग्यद्भुक्तिमुक्तिदम् । ॐ भूर्विष्णवे आदिभूताय सर्वाधाराय मूर्त्तये स्वाहा ।
सद्योजातस्य चाह्वानमनेन प्रथमञ्चरेत् ॥ १ ॥
ॐ ह्रां सद्योजातायैव कला ह्यष्टौ प्रकीर्त्तिताः । सिद्धिर्ऋद्धिर्धृतिर्लक्ष्मीर्मेधा कान्तिः स्वधा स्थितिः॥
ॐ ह्रां वामदेवायैव कला ह्यस्य त्रयोदश । राजा रक्षा रतिः पाल्या कान्तिस्तृष्णा मतिः क्रिया ॥
कामा बुद्धिश्च रात्रिश्च चासनी मोहिनी तथा ॥ ३ ॥
मनोन्मनी अघोरा च तथा मोहा क्षुधा कला । निद्रा मृत्युश्च माया च अष्टसंख्या भयङ्करा ॥४॥
ॐ ह्रैं तत्पुरुषायैव । निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्याशान्तिर्न केवला ॥५॥

ॐ ह्रौं ईशानाय तमो निश्चला च निरञ्जना । शशिनी चाञ्जना चैव मरीचिर्ज्वालिनी तथा ॥६॥
इति श्रीगारुडे महापुराणे पञ्चवक्त्रपूजनं नाम एकविंशोऽध्यायः ॥२१॥

द्वाविंशोऽध्यायः

सूत उवाच

शिवार्चनं प्रवक्ष्यामि भुक्तिमुक्तिकरं परम् । शान्तं सर्वगत शून्यं मात्रा द्वादशके स्थितम् ॥
पञ्चवक्त्राणि ह्रस्वानि दीर्घाण्यङ्गानि बिन्दुना ॥ १ ॥
सविसर्गं वदेदस्त्रं शिव ऊर्ध्वं तथा पुनः । षष्ठेनाधो महामन्त्रो हौमित्येवाखिलार्थदः ॥२॥
हस्ताभ्यां संस्पृशेत् पादावूर्ध्वं पादान्तमस्तकम् । महामुद्रा हि सर्वेषां कराङ्गन्यासमाचरेत् ॥३॥
तालहस्तेन पृष्ठञ्च अस्त्रमन्त्रेण शोधयेत् । कनिष्ठामादितः कृत्वा तर्जन्यङ्गानि विन्यसेत्॥४॥
पूजनं संप्रवक्ष्यामि कर्णिकायां हृदम्बुजे । धर्मं ज्ञानञ्च वैराग्यमैश्वर्यादि हृदाऽर्चयेत् ॥५॥
आवाहनं स्थापनञ्च पाद्यमर्घ्यं हृदार्पयेत् । आचामं स्नपनं पूजामेकाधारणतुल्यकाम् ॥६॥
अग्निकार्यविधिं वक्ष्ये शस्त्रेणोल्लेखनं चरेत् । वर्मणाभ्युक्षणं कार्यं शक्तिन्यासं हृदाचरेत् ॥७॥
हृदि वा शक्तिगर्त्ते च प्रक्षिपेज्जातवेदसम् । गर्भाधानादिकं कृत्वा निष्कृतिञ्चास्य पश्चिमाम्॥
हृदा कृत्वा सर्वकर्म शिवं साङ्गं तु होमयेत् । पूजयेन्मण्डले शम्भुं पद्मगर्भे गवाङ्कितम् ॥९॥
चतुःषष्ट्यन्तमष्टादि स्वाक्षिस्वाध्यादिमण्डलम् । खाक्षीन्द्रसूर्यगं सर्वखादिवेदेन्दुवर्त्तनात् ॥१०॥
आग्नेय्यां कारयेत् कुण्डमर्द्धचन्द्रनिभं शुभम् । अग्निशास्त्रपरा शस्त्रहृदयादिगणोच्यते ॥
अस्त्रं दिशामुपान्तेषु कर्णिकायां सदाशिवम् ॥ ११ ॥
दीक्षां वक्ष्ये पञ्चतत्त्वे स्थितां भूम्यादिकां परे । निवृत्तिर्भूः प्रतिष्ठा च विद्याग्निः शान्तिरश्मिनः ॥
शान्त्यतीतं भवेद्धोमे तत्परं शान्तमव्ययम् । एकैकस्य शतं होममित्येवं पञ्च होमयेत् ॥
पश्चात् पूर्णाहुतिं दत्त्वा प्रसादेन शिवं स्मरेत् ॥ १३ ॥
प्रायश्चित्तविशुद्ध्यर्थमेकैकमाहुतिं क्रमात् । होमयेदस्त्रबीजेन एवं दीक्षा समाप्यते ॥१४॥
यजनव्यतिरेकेण गोप्यं संस्कारमुत्तमम् । एवं संस्कारशुद्धस्य शिवत्वं जायते ध्रुवम् ॥१५॥
इति श्रीगारुडे महापुराणे पूर्वार्द्धे द्वाविंशोऽध्यायः ॥२२॥

त्रयोविंशोऽध्यायः

सूत उवाच

शिवार्चनं प्रवक्ष्यामि धर्मकामादिसाधनम् । त्रिभिर्मन्त्रैराचामेत्स्वाहान्तैः प्रणवादिकैः ॥१॥
ॐ हां आत्मतत्त्वाय विद्यातत्त्वाय ह्रीं तथा। ॐ हूं शिवतत्त्वाय स्वाहा हृदा स्यात् श्रोत्रवन्दनम् ॥
भस्मस्नानं तर्पणञ्च ॐ हां यां स्वाहा सर्वमन्त्रकाः । सर्वे देवाः सर्वमुनिर्नमोऽन्तो वौषडन्तकः ॥
स्वधान्ताः सर्वपितरः स्वधान्ताश्च पितामहाः ॥३॥
ॐ हां प्रपितामहेभ्यस्तथा मातामहादयः । हां नमः सर्वमातृभ्यस्ततः स्यात्प्राणसंयमः ॥४॥
आचामं मार्जनञ्चाथो गायत्रीञ्च जपेत्ततः । ॐ हां तन्महेशाय विद्महे वाग्विशुद्धाय धीमहि तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥ ५ ॥
सूर्य्योपस्थापनं कृत्वा सूर्य्यमन्त्रैः प्रपूजयेत् ।
ॐ हां ह्रीं हूं हैं ह्रौं हः शिवसूर्य्याय नमः । ॐ हं खखोल्काय सूर्य्यमूर्त्तये नमः । ॐ हां ह्रीं सः सूर्य्याय नमः ।
दण्डिने पिङ्गले त्वतिभूतानि नियमं स्मरेत् । अग्न्यादौ विमलेशानमाराध्य परमं सुखम् ॥६॥
यजेत्पद्माञ्च रां दीप्तां रीं सूक्ष्मां रूं जयाञ्च रें । भद्राञ्च रैं विभूतिं रों विमलां रौममोघिकाम् ॥७॥
रं विद्युताञ्च पूर्वाद्रौ रो मध्ये रं सर्वतोमुखीम् । अर्कासनं सूर्य्यमूर्त्तिं ह्रां ह्रूं सः सूर्य्यमर्च्चयेत् ॥८॥
ॐ आं हृदयार्काय च शिरःशिखाय च भूर्भुवः स्वरोम् ॥९॥
ज्वालिनीं हूं कवचस्य चास्त्रं राज्ञीञ्च दीक्षिताम् । यजेत्सूर्य्यहृदा सर्वान्सों सोम मञ्च मङ्गलम् ॥
बं बुधं बृं बृहस्पतिं भं भार्गवं शं शनैश्चरम् । रं राहुं कं यजेत् केतुं ॐ तेजश्चण्डमर्च्चयेत् ॥
सूर्य्यमभ्यर्च्य चाचम्य कनिष्ठातोऽङ्गकान्न्यसेत् । हां ह्रीं शिरो हूं शिखा हैं वर्म्म ह्रौं च नेत्रकम् ॥
होऽस्त्रं शक्तिस्थितिं कृत्वा भूतशुद्धिं पुनर्न्यसेत् ॥१२॥
अर्घ्यपात्रं ततः कृत्वा तदद्भिः प्रोक्षयेद् यजेत् । आत्मानं पद्मसंस्थञ्च हौं शिवाय ततो बहिः ॥
द्वारे नन्दिमहाकालौ गङ्गा च यमुनाऽथ गीः । श्रीवत्सं वास्त्वधिपतिं ब्रह्माणञ्च गणं गुरुम् ॥
शक्त्यनन्तौ यजेन्मध्ये पूर्वादौ धर्मकादिकम् । अधर्माद्यञ्च वह्न्यादौ मध्ये पद्मस्य कर्णिके ॥
वामा ज्येष्ठा च पूर्वादौ रौद्री काली शिवा सिता ॥ १५ ॥
ॐ ह्रौं कलविकरिण्यै बलविकरिणी ततः । बलप्रमथिनी सर्वभूतानां दमनी ततः ॥१६॥
मनोन्मनी यजेदेताः पीठमध्ये शिवाग्रतः । शिवासनमहामूर्तिं मूर्तिमध्ये शिवाय च ॥१७॥
आवाहनं स्थापनञ्च सन्निधानं निरोधनम् । सकलीकरणं मुद्रादर्शनं चार्घ्यपाद्यकम् ॥१८॥

आचामाभ्यङ्गमुद्वर्त्तं स्नानं निर्मञ्छनं चरेत् । वस्त्रं विलेपनं पुष्पं धूपं दीपं चरुं ददेत् ॥१६॥
आचामं मुखवासञ्च ताम्बूलं हस्तशोधनम् । छत्रचामरोपवीतं परमीकरणं चरेत् ॥२०॥
रूपकल्पनकैकत्वे जपो जपसमर्पणम् । स्तुतिर्नतिर्हृदाद्यैश्च ज्ञेयं नामाङ्गपूजनम् ॥२१॥
अग्नीश रक्षो वायव्ये मध्ये पूर्वादितन्त्रकम् । इन्द्राद्यांश्च यजेच्चण्डं तस्मै निर्माल्यमर्पयेत् ॥२२॥
गुह्यातिगुह्यगोप्ता त्वं गृहाणास्मत्कृतं जपम् । सिद्धिर्भवतु मे देव तत्प्रसादात्त्वयि स्थिते ॥
यत्किञ्चित् कर्म हे देव सदा दुष्कृतदुष्कृतम् । तन्मे शिवपदस्थस्य ह्रयं कुरु यशस्कर ॥२४॥
शिवो दाता शिवो भोक्ता शिवः सर्वमिदं जगत् । शिवो जयति सर्वत्र यः शिवः सोऽहमेव च ॥२५॥
यत् कृतं यत् करिष्यामि तत् सर्वं सुकृत तव । त्वं त्राता विश्वनेता च नान्यो नाथोऽस्ति मे शिव
अथान्येन प्रकारेण शिवपूजां वदाम्यहम् । गणः सरस्वती नन्दी महाकालोऽथ गङ्गया ॥२७॥
यमुना तु वास्त्वधिपो द्वारि पूर्वादितस्त्विमे । इन्द्राद्याः पूजनीयाश्च तत्त्वानि पृथिवी जलम् ॥
तेजो वायुर्व्योमगन्धो रसरूपे च शब्दकः । स्पर्शो वाक् पाणिपादौ च पायूपस्थं श्रुतित्वचौ ॥
चक्षुर्जिह्वा घ्राणमनोबुद्धिश्चाहं प्रकृत्यपि । पुमान् रागो द्वेषविद्ये कालाकालौ नियत्यपि ३०
माया च शुद्धविद्या च ईश्वरश्च सदाशिव । शक्तिः शिवश्च तान् ज्ञात्वा मुक्तो ज्ञानी शिवो भवेत्
यः शिवः स हरिर्ब्रह्मा सोऽहं ब्रह्मास्मि मुक्तितः ॥ ३२ ॥

भूतशुद्धिं प्रवक्ष्यामि यया शुद्धः शिवो भवेत् । हृत्पद्म सद्यो मन्त्रः स्यान्निवृत्तिश्च कला इडा ॥३३
पिङ्गला द्वे च नाड्यौ च प्राणोऽपानश्च मारुतौ । इन्द्रदेहो ब्रह्मदेहश्चतुरस्रञ्च मण्डलम् ॥३४॥
वज्रेण लाञ्छितं दीप्तमेकोद्घातगुणाः शराः । हृत्स्थानसातूणहनं शतकोष्ठप्रविस्तरम् ॥३५॥
ॐ ह्रीं प्रतिष्ठायै हुं हः फट् ॐ हं विद्यायै हं हः फट् । चतुरशीतिकोटीनामुच्छ्रयं भूमितन्त्रकम् ॥
तन्मध्ये भववृक्षञ्च आत्मानञ्च विचिन्तयेत् ॥ ३६ ॥
अधोमुखीं ततः पृथ्वीं तत्तत् शुद्धं भवेद् ध्रुवम् । वामादेवी प्रतिष्ठा च सुषुम्ना धारिका तथा ॥
समानोदानवरुणौ देवता विष्णुकारणम् । उद्धाताश्च गुणं वेदाः श्वेता ध्यानं तथैव च ॥३८॥
एवं कुर्यात्कण्ठपद्ममर्द्धचन्द्राख्यमण्डलम् । पद्माङ्कितं द्विशतकं कोटिविस्तीर्णवान्स्मरेत् ॥३९
चतुर्नवत्युच्छ्रयञ्च आत्मानञ्च ह्यधोमुखम् । तासु स्थानञ्च पद्मञ्च अघोरो विद्ययान्वितः ॥४०॥
नाभ्योष्ठया हस्तिजिह्वा ध्यानो नागोऽग्निदेवता । रुद्रहेतुस्त्रिरुद्घातास्त्रिगुणा रक्तवर्णकम् ॥४१॥
ज्वालाकृते त्रिकोणञ्च चतुःकोटिशतानि च । विस्तीर्णञ्च समुत्सेधं रुद्रतत्त्वं विचिन्तयेत् ॥४२॥
ललाटे तु तत्पुरुषः शक्तिर्यः शाद्वलं बुधाः । कूर्मञ्च कृकरो वायुर्देव ईश्वरकारणम् ॥४३॥
द्विरुद्घातगुणौ द्वौ च वृषं षट्कोणमण्डलम् । विन्द्वङ्कितञ्चाष्टकोटिविस्तीर्णञ्चोच्छ्रयस्तथा ॥

चतुर्दशाधिकं कोटि वायुतत्त्वं विचिन्तयेत् ॥ ४४ ॥

द्वादशान्ते सरसिजे शान्त्यतीतास्तथेश्वराः । कुहुश्च शङ्खिनो नाड्यो देवदत्तो धनञ्जयः ॥४५॥

शिखेशानकारणञ्च सदाशिव इति स्मृतः । गुणे एकस्तथोद्धातं शुद्धस्फटिकवत् स्मरेत् ॥४६॥

षोडशं कोटिविस्तीर्णं पञ्चविंशति चोच्छ्रयम् । वर्तुलं चिन्तयेद्धाम भूतशुद्धिरुदाहृता ॥४७॥

गणगुरुर्बीजगुरुः शक्त्यनन्तौ च धर्मकः । ज्ञानवैराग्यमैश्वर्यैस्ततः पूर्वादिपत्रके ॥४८॥

अधोर्द्धवदने द्वे च पद्मकर्णिककेशरम् । वामाद्या आत्मविद्या च सदा ध्यायेत् शिवाख्यकम् ॥

तत्त्वं शिवासने मूर्तिर्हौं हौं विद्यादेहाय नमः ॥ ४६ ॥

बद्धपद्मासनासीनः सितः षोडशवर्षकः । पञ्चवक्त्रः कराग्रैः स्वैर्दशभिश्चैव धारयन् ॥५०॥

अभयप्रसादशक्ति शूलं खट्वाङ्गमीश्वरः । दक्षैः करैर्वामकैश्च भुजगश्चाक्षसूत्रकम् ॥

डमरुकं नीलोत्पलं बीजपूरकमुत्तमम् ॥ ५१ ॥

इच्छाज्ञानक्रियाशक्तिस्त्रिनेत्रो हि सदाशिवः । एवं शिवार्चनध्यानो सर्वदा कालवर्जितः ॥५२॥

इडाहोरात्रिचारेण त्रीणि वर्षाणि जीवति । दिनद्वयस्य चारेण जीवेद्वर्षद्वयं नरः ॥५३॥

दिनत्रयस्य चारेण वर्षमेकं स जीवति । नाकाले शीतले मृत्युरुष्णे चैव तु कारके ॥५४॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे शिवादिपूजा नाम त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥

चतुर्विंशोऽध्यायः

सूत उवाच

वक्ष्ये गणादिकाः पूजाः सर्वदाः स्वर्गदाः पराः । गणासनं गणमूर्तिं गणाधिपतिमर्चयेत् ॥ १ ॥

गामादिहृदयाद्यङ्गं दुर्गाया गुरुपादुकाः । दुर्गासनञ्च तन्मूर्ति ह्रीं दुर्गे रक्षणीति च ॥ २ ॥

हृदादिकं अष्टशक्त्या रुद्रचण्डा प्रचण्डया । चण्डोग्रा चण्डनायिका चण्डा चण्डवती क्रमात् ॥

चण्डरूपा चण्डिकाख्या दुर्गे दुर्गेऽथ रक्षिणि ॥ ३ ॥

वज्रखङ्गादिका मुद्रा शिवाद्या वह्निदेशतः । सदाशिवमहाप्रेतपद्मासनमथापि वा ॥ ४ ॥

ऐं क्लीं सौस्त्रिपुरायै नमः । ॐ ह्रां ह्रीं क्लें क्षें स्त्रीं स्क्रों रों स्फें स्फों शां पद्मासनञ्च

त्रिपुराहृदयादिकम् ॥ ५ ॥

पीठाम्बुजे तु ब्राह्मयादीर्ब्रह्माणी च महेश्वरी । कौमारी वैष्णवी पूज्या वाराही चेन्द्रदेवता ॥

चामुण्डा चण्डिका पूज्या भैरवाख्यास्ततो यजेत् ॥ ६ ॥

असिताङ्गो रुरुश्चण्डः क्रोध उन्मत्तभैरवः । कपाली भीषणश्चैव संहाराश्चाष्टभैरवाः ॥ ७ ॥
रतिः प्रीतिः कामदेवः पञ्चबाणश्च योगिनी । वटुकं दुर्गया विघ्नराजो गुरुश्च क्षेत्रपः ॥ ८ ॥
पद्मगर्भे मण्डले च त्रिकोणे चिन्तयेद्धृदि । शुक्लां वराक्षसूत्रपुस्तकाभयसमन्विताम् ॥
लक्षजप्याच्च होमाच्च त्रिपुरा सिद्धिदा भवेत् ॥ ९ ॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे त्रिपुरादिपूजा नाम चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥

पञ्चविंशोऽध्यायः

सूत उवाच ।

ऐं क्लीं श्रीं स्फें क्षौं अनन्तशक्तिपादुकां पूजयामि नमः ॥ १ ॥
ऐं ह्रीं श्रीं फ्रौं क्षौं आधारशक्तिपादुकां पूजयामि नमः ॥ २ ॥
ॐ हूं कालाग्निरुद्रपादुकां पूजयामि नमः ॥ ३ ॥
ॐ ह्रीं हुं हाटकेश्वरदेवपादुकां पूजयामि नमः ॥ ४ ॥
ॐ ह्रीं शेषभट्टारकपादुकां पूजयामि नमः ॥ ५ ॥

ॐ ह्रीं श्रीं पृथिवी तद्वर्णभुवनद्वीपसमुद्रदिशामनन्ताख्यमासनं पूजयामि नमः ॥ ६ ॥

ह्रीं श्रीं निवृत्त्यादिकला पृथिव्यादितत्त्वमनन्तादिभुवनमोङ्कारादिवर्णं हकारादिनवात्मकः पदः सद्योजातादिमन्त्रः ॥ ७ ॥

हां हृदयाद्यङ्गः ।

एवं माहेश्वरो मन्त्रः सिद्धविद्यात्मकः परामृतार्णवः ॥ ८ ॥
सर्वतो दिक्समस्तेषु षडङ्गं सदाशिवार्णवपयः पूर्णोदधिपद्मं श्रीमानास्पदात्मकः ॥ ६ ॥

विद्योमा पूर्णज्ञत्वकर्तृकत्वलक्षणज्येष्ठारूपचक्ररुद्रशक्त्यात्मककर्णिको नवशक्तिशिवादित्रिशूलमण्डलत्रयः ॥ १० ॥

पङ्कजात्मकौ न्यस्तपद्मासनपादुकां पूजयामि नमः ॥११॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे आसनपूजा नाम पञ्चविंशोऽध्यायः ॥२५॥

षडविंशोऽध्यायः

सूत उवाच

अनन्तरं करन्यासः विद्याकरी शुद्धिः कार्य्या पद्ममुद्रां बद्ध्वा मन्त्रन्यासं कुर्य्यात् । क्रौं कनिष्ठायै नमः । नौं अनामिकायै नमः । मौं मध्यमायै नमः । तौं तर्जन्यै नमः । अं अङ्गुष्ठायै नमः । लां करतलायै नमः । वां करपृष्ठायै नमः ॥१॥

अथ देहन्यासः । कं मणिबन्धाय नमः । ऐं ह्रीं श्रीं कारस्कराय नमः । महातेजोरूपं हुंहुंकारेण करक्षालनं कुर्य्यात् ॥२॥

ऐं ह्रीं ह्रीं श्रीं ह्रैं स्फैं नमो भगवते स्फैं कुब्जिकायै नमः । ह्रूं ह्रीं क्रौं ङञणनमे अघोरामुखि ह्रां ह्रीं किलि किलि विच्चेस्थौ व्यङ्गस्थौ ह्रौं ह्रौं श्रीं ऐं नमो भगवते ऊर्ध्ववक्त्राय नमः । स्फौं कुब्जिकायै पूर्ववक्त्राय नमः । ह्रीं श्रीं ह्रीं ङञणनमेति दक्षिणवक्त्राय नमः । ॐ ह्रीं श्रीं किलि किलि पश्चिमवक्त्राय नमः । ॐ अघोरमुखि उत्तरवक्त्राय नमः । ॐ नमो भगवते हृदयाय नमः । च्वें ऐं कुब्जिकायै शिरसे स्वाहा । ह्रीं क्रीं ह्रीं प्रां ङ ञ ण नमे शिखायै अघोरमुखि कवचाय हुं । हैं हैं ईं नेत्रत्रयाय वौषट् । किलि किलि विच्चे अस्त्राय फट् ॥३॥

ऐं ह्रीं श्रीं अखण्डमण्डलाकारमहाशून्यमण्डलाय नमः । ऐं ह्रीं श्रीं वायुमण्डलाय नमः । ऐं ह्रीं श्रीं सोममण्डलाय नमः । ऐं ह्रीं श्रीं महाकुलबोधावलिमण्डलाय नमः । ऐं ह्रीं श्रीं कौलमण्डलाय नमः । ऐं ह्रीं श्रीं गुरुमण्डलाय नमः । ऐं ह्रीं ह्रीं साममण्डलाय नमः । ऐं ह्रीं श्रीं समग्रसिद्धयोगिनीपीठोपपीठक्षेत्रोपक्षेत्रसन्तानमण्डलाय नमः । एवं मण्डलानां द्वादशकं क्रमेण पूज्यम् ॥४॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे कुब्जिकापूजा नाम षड्विंशोऽध्यायः ॥२६॥

सप्तविंशोऽध्यायः

सूत उवाच

ॐ कालविकालकङ्कालि ! चर्विणि ! भूतहारिणि ! फणिविषिणि ! विरथनारायणि ! उमे ! दहदह हस्ते ! चण्डे ! रौद्रि ! माहेश्वरि ! महामुखि ! ज्वालामुखि ! शङ्कुकर्णि ! शकमुण्डे ! शत्रुं हन हन सर्वनाशिनि ! खख सर्वाङ्गशोणितं तन्निरीक्षसि ! मनसा देवि ! सम्मोहय सम्मोहय रुद्रस्य हृदये जाता रुद्रस्य हृदये स्थिता रुद्रो रौद्रेण रूपेण त्वं देवि !

रक्षरक्ष मां हूं मां फफ ठठ स्कन्दमेखलावान् ग्रहशत्रुविषहारि ! शाले ! माले ! हर हर विशोक ! हां हां शवरि ! हुं शवरि ! प्रकोणविशरे ! सर्वे ! विश्वमेघ मिले ! सर्वनागादि-विषहरणम् ॥१॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे सप्तविंशोऽध्यायः ॥२७॥

अष्टाविंशोऽध्यायः

सूत उवाच

गोपालपूजां वक्ष्यामि भुक्तिमुक्तिप्रदायिनीम् । द्वारे धाता विधाता च गङ्गा यमुनया सह ॥१॥
शङ्खपद्मनिधी चैव शारङ्गः शरभः श्रिया । पूर्वे भद्रः सुभद्रो द्वौ दक्षौ चण्डप्रचण्डकौ ॥२॥
पश्चिमे बलप्रबलौ जयश्च विजयो यजेत् । उत्तरे श्रीश्चतुर्द्वारे गणो दुर्गा सरस्वती ॥३॥
क्षेत्रस्याग्न्यादिकोणेषु दिक्षु नारदपूर्वकम् । सिद्धो गुरुर्नलकूबरं कोणे भागवतं यजेत् ॥ ४ ॥
पूर्वे विष्णुं विष्णुतपो विष्णुशक्तिं समर्चयेत् । ततो विष्णुपरीवारं मध्ये शक्तिश्च कूर्मकम् ॥ ५ ॥
अनन्तं पृथिवीधर्मं ज्ञानं वैराग्यमग्नितः । ऐश्वर्य्यं वायुपूर्वश्च प्रकाशात्मानमुत्तरे ॥ ६ ॥
सत्त्वाय प्रकृतात्मने रजसे मोहरूपिणे । तमसे पद्माय यजेदहङ्कारकतत्त्वकम् ॥ ७ ॥
विद्यातत्त्वं परं तत्त्वं सूर्य्येन्दुवह्निमण्डलम् । विमलाद्या आसनश्च प्राच्यां श्रीं ह्रीं संपूजयेत् ॥
गोपीजनवल्लभाय स्वाहान्तो मनुरुच्यते ॥ ८ ॥

अङ्गानि यथा—

आचक्रश्च सुचक्रश्च विचक्रश्च तथैव च । त्रैलोक्यरक्षणं चक्रमसुरारिसुदर्शनम् ॥ ९ ॥
हृदादिपूर्वकोणेषु अस्त्रं शक्तिश्च पूर्वतः । रुक्मिणी सत्यभामा च सुनन्दा नाग्नजित्यपि ॥
लक्ष्मणा मित्रवृन्दा च जाम्बवत्या सुशीलया । शङ्खचक्रगदापद्मं मुसलं शार्ङ्गमर्चयेत् ॥११॥
खड्गं पाशाङ्कुशं प्राच्यां श्रीवत्सं कौस्तुभं यजेत् । मुकुटं वनमालाञ्च इन्द्राद्यान् ध्वजमुख्यकान् ॥
कुमुदाद्यान्विष्वक्सेनं कृष्णं श्रिया सहार्चयेत् । जप्याद्ध्यानात्पूजनाच्च सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे श्रीकृष्णपूजनं नमाष्टाविंशोऽध्यायः ॥२८॥

एकोनत्रिंशोऽध्यायः

हरिरुवाच

त्रैलोक्यमोहिनीं वक्ष्ये पुरुषोत्तममुख्यकाम् । पूजामन्त्रान्श्रीधराद्यान्धर्मकामादिदायकान् ॥१॥

ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं हूं ॐ नमः । पुरुषोत्तम ! अप्रतिरूप ! लक्ष्मीनिवास ! सकलजगत्क्षोभन ! सर्वस्त्रीहृदयविदारण ! त्रिभुवनमदोन्मादनकर ! सुरासुरसुन्दरीजनमनांसि तापय तापय शोषय शोषय मारय मारय स्तम्भय स्तम्भय द्रावय द्रावय आकर्षय आकर्षय । परमसुभग ! सौभाग्यकर ! सर्वकामप्रद ! अमुकं हन हन चक्रेण गदया खड्गेन सर्वबाणैर्भिन्धि भिन्धि पाशेन कट्ट कट्ट अङ्कुशेन ताड़य ताड़य तुरु तुरु किं तिष्ठसि ? तारय तारय यावत् समीहितं मे सिद्धं भवति हूं फट् नमः ॥ २ ॥

श्रीं श्रीधराय त्रैलोक्यमोहनाय नमः । क्लीं पुरुषोत्तमाय त्रैलोक्यमोहनाय नमः ॥ ३ ॥
हूं विष्णवे त्रैलोक्यमोहनाय नमः । ॐ श्रीं ह्रीं क्लीं त्रैलोक्यमोहनाय विष्णवे नमः ॥ ४ ॥
त्रैलोक्यमोहना मन्त्राः सर्वे सर्वार्थसाधकाः । सर्वे चिन्त्याः पृथग्वापि व्यास संक्षेपतोऽथ वा ॥५॥
आसनं मूर्तिमस्त्रञ्च होमाद्यङ्गषडङ्गकम् । चक्रं गदाञ्च खड्गञ्च मुसलं शङ्खशार्ङ्गकम् ॥ ६ ॥
शरं पाशमङ्कुशञ्च लक्ष्मीगरुड़संयुतम् । विष्वक्सेनं विस्तराद्वा नरः सर्वमवाप्नुयात् ॥ ७ ॥

इति श्रीगारुड़े महापुराणे मोहिनीपूजनं नामैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥२९॥

त्रिंशोऽध्यायः

सूत उवाच

विस्तरेण प्रवक्ष्यामि श्रीधरस्यार्चनं शुभम् । परिवारश्च सर्वेषां समो ज्ञेयो हि पण्डितैः ॥ १ ॥

ॐ श्रां हृदयाय नमः । ॐ श्रीं शिरसे स्वाहा । ॐ श्रं शिखायै वषट् । ॐ श्रैं कवचाय हुं । ॐ श्रौं नेत्रत्रयाय वौषट् । ॐ श्रः अस्त्राय फट् ॥ २ ॥

इति दर्शयेदात्मनो मुद्रां शङ्खचक्रगदादिकाम् । ध्वात्वात्मानं श्रीधराख्यं शङ्खचक्रगदाधरम् ॥३॥
ततस्तं पूजयेद्देवं मण्डले स्वस्तिकादिके । आसनं पूजयेदादौ देवदेवस्य शार्ङ्गिणः ॥
एभिर्मन्त्रैर्महादेव तान् मन्त्रान् शृणु शङ्कर ॥४॥

ॐ श्रीधरासनदेवता आगच्छत । ॐ समस्तपरिवारायाच्युतासनाय नमः ॥५॥

ॐ धात्रे नमः । ॐ विधात्रे नमः । ॐ गङ्गायै नमः । ॐ यमुनायै नमः । ॐ आधारशक्त्यै नमः । ॐ कूर्माय नमः । ॐ अनन्ताय नमः । ॐ पृथिव्यै नमः । ॐ धर्माय नमः । ॐ ज्ञानाय नमः । ॐ वैराग्याय नमः । ॐ ऐश्वर्याय नमः । ॐ अधर्माय नमः । ॐ अज्ञानाय नमः । ॐ वैराग्याय नमः । ॐ अनैश्वर्याय नमः । ॐ स्कन्दाय नमः । ॐ नीलाय नमः । ॐ पद्माय नमः । ॐ विमलायै नमः । ॐ उत्कर्षिण्यै नमः । ॐ

ज्ञानायै नमः । ॐ क्रियायै नमः । ॐ योगायै नमः । ॐ पुत्रयै नमः । ॐ प्रह्वयै नमः । ॐ सत्यायै नमः । ॐ ईशानायै नमः । ॐ अनुग्रहायै नमः ॥६॥

अर्चयित्वा समं रुद्र हरिमावाह्य संयजेत् । मन्त्रैरेभिर्महाप्राज्ञः सर्वपापप्रणाशनैः ॥
ॐ ह्रीं श्रीधराय त्रैलोक्यमोहनाय विष्णवे नमः ॥७॥

ॐ श्रियै नमः । ॐ श्रां हृदयाय नमः । ॐ श्रीं शिरसे नमः । ॐ श्रूं शिखायै नमः । ॐ श्रैं कवचाय नमः । ॐ श्रौं नेत्रत्रयाय नमः । ॐ श्रः अस्त्राय नमः । ॐ शङ्खाय नमः । ॐ पद्माय नमः । ॐ चक्राय नमः । ॐ गदायै नमः । ॐ श्रीवत्साय नमः । ॐ कौस्तुभाय नमः । ॐ वनमालायै नमः । ॐ पीताम्बराय नमः । ॐ ब्रह्मणे नमः । ॐ नारदाय नमः । ॐ गुरुभ्यो नमः । ॐ इन्द्राय नमः । ॐ अग्नये नमः । ॐ यमाय नमः । ॐ निर्ऋतये नमः । ॐ वरुणाय नमः । ॐ वायवे नमः । ॐ सोमाय नमः । ॐ ईशानाय नमः । ॐ अनन्ताय नमः । ॐ ब्रह्मणे नमः । ॐ सत्त्वाय नमः । ॐ रजसे नमः । ओं तमसे नमः । ओं विष्वक्सेनाय नमः ॥८॥

अभिषेकं तथा वस्त्रं ततो यज्ञोपवीतकम् । गन्धं पुष्पं तथा धूपं दीपमन्नं प्रदक्षिणम् ॥९॥
दद्यादेभिर्महामन्त्रैः समभ्यर्च्याथ जपन्मनुम् । शतमष्टोत्तरञ्चापि जप्त्वा ह्यथ समर्पयेत् ॥१०॥
ततो मुहूर्त्तमेकं तु ध्यायेद्देवं हृदिस्थितम् । शुद्धस्फटिकसङ्काशं सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥११॥
प्रसन्नवदनं सौम्यं स्फुरन्मकरकुण्डलम् । किरीटिनमुदाराङ्गं वनमालासमन्वितम् ॥
परब्रह्मस्वरूपञ्च श्रीधरं चिन्तयेत् सुधीः ॥१२॥

अनेन चैव स्तोत्रेण स्तुवीत परमेश्वरम् । श्रीनिवासाय देवाय नमः श्रीपतये नमः ॥१३॥
श्रीधराय सशार्ङ्गाय श्रीप्रदाय नमो नमः । श्रीवल्लभाय शान्ताय श्रीमते च नमो नमः ॥१४॥
श्रीपर्वतनिवासाय नमः श्रेयस्कराय च । श्रेयसाम्पतये चैव ह्याश्रमाय नमो नमः ॥१५॥
नमः श्रेयःस्वरूपाय श्रीकराय नमो नमः । शरण्याय वरेण्याय नमो भूयो नमो नमः ॥१६॥
स्तोत्रं कृत्वा नमस्कृत्य देवदेवं विसर्जयेत् । इति रुद्र समाख्याता पूजा विष्णोर्महात्मनः ॥१७॥
यः करोति महाभक्त्या स याति परमं पदम् । इमं यः पठतेऽध्याय विष्णुपूजाप्रकाशकम् ॥
स विधूयेत पापानि याति विष्णोः परं पदम् ॥१८॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे त्रिंशोऽध्यायः ॥३०॥

एकत्रिंशोऽध्यायः

रुद्र उवाच

भूय एव जगन्नाथ पूजां कथय मे प्रभो । यया तरेयं संसारसागरं ह्यतिदुष्करम् ॥१॥

हरिरुवाच

अर्चनं विष्णुदेवस्य वदयामि वृषभध्वज । तच्छृणुष्व महाभाग भुक्तिमुक्तिप्रदं शुभम् ॥२॥
कृत्वा स्नानं ततः सन्ध्यां ततो यागगृहं व्रजेत् । प्रक्षाल्य पाणी पादौ च आचम्य च विशेषतः ॥३॥
मूलमन्त्रं समस्तं तु हस्तयोर्व्यापकं न्यसेत् । मूलमन्त्रश्च देवस्य शृणु रुद्र वदामि ते ॥४॥
ॐ श्रीं ह्रीं श्रीधराय विष्णवे नमः । अयं मन्त्रः सुरेशस्य विष्णोराशस्य वाचकः ॥५॥
सर्वव्याधिहरश्चैव सर्वग्रहहरस्तथा । सर्वपापहरश्चैव भुक्तिमुक्तिप्रदायकः ॥६॥
अङ्गन्यासं ततः कुर्य्यादेभिर्मन्त्रैर्विचक्षण ।

ॐ हां हृदयाय नमः, ॐ ह्रीं शिरसे स्वाहा, ॐ हूं शिखायै वषट्, ॐ हैं कवचाय हुम्, ॐ ह्रौं नेत्रत्रयाय वौषट्, ॐ हः अस्त्राय फट् ॥७॥

इति मन्त्रः समाख्यातो मया ते प्रभविष्णुना । न्यासं कृत्वात्मनो मुद्रां दर्शयेद्विजितात्मवान् ॥
ततो ध्यायेत् परं विष्णुं हृत्काटरसमाश्रितम् । शङ्खचक्रसमायुक्तं कुन्देन्दुधवलं हरिम् ॥९॥
श्रीवत्सकौस्तुभयुतं वनमालासमन्वितम् । रत्नहारकिरीटेन संयुक्तं परमेश्वरम् ॥
अहं विष्णुरिति ध्यात्वा कृत्वा वै शोधनादिकम् ॥१०॥ (=परमेश्वरम्)
यं क्षं रमिति बीजैश्च कठिनीकृत्य नामभिः । अण्डमुत्पाद्य च ततः प्रणवेनैव भेदयेत् ॥११॥
तत्र पूर्वोक्तरूपं तु भावयित्वा वृषध्वज । आत्मपूजां ततः कुर्य्याद् गन्धपुष्पादिभिः शुभैः॥
आवाह्य पूजयेत् सर्वा देवता आसनस्य याः । मन्त्रैरेभिर्महादेव तन्मत्रं शृणु शङ्कर ॥१३॥

विष्णवासनदेवता आगच्छत । ॐ समस्तपरिवारायाच्युताय नमः । ॐ धात्रे नमः । ॐ विधात्रे नमः । ॐ गङ्गायै नमः । ॐ यमुनायै नमः । ॐ शङ्खनिधये नमः । ॐ पद्मनिधये नमः । ॐ चण्डाय नमः । ॐ प्रचण्डाय नमः । ॐ द्वारश्रियै नमः । ॐ आधारशक्त्यै नमः । ॐ कूर्म्माय नमः । ॐ अनन्ताय नमः । ॐ श्रिये नमः । ॐ धर्म्माय नमः ॐ ज्ञानाय नमः । ॐ वैराग्याय नमः । ॐ ऐश्वर्य्याय नमः । ॐ अधर्म्माय नमः । ॐ अज्ञानाय नमः । ॐ अवैराग्याय नमः । ॐ अनैश्वर्य्याय नमः । ॐ सं सत्त्वाय नमः । ॐ रं रजसे नमः । ॐ तं तमसे नमः । ॐ कं स्कन्दाय नमः । ॐ नं नालाय नमः । ॐ लं पद्माय नमः । ॐ अं अर्कमण्डलाय नमः । ॐ सं सोममण्डलाय नमः । ॐ ां वह्निमण्ड-

लाय नमः । ॐ विमलायै नमः । ॐ उत्कर्षिण्यै नमः । ॐ ज्ञानायै नमः । ॐ क्रियायै नमः । ॐ योगायै नमः । ॐ प्रह्व्यै नमः । ॐ सत्यै नमः । ॐ ईशानायै नमः । ॐ अनुग्रहायै नमः ॥१४॥

गन्धपुष्पादिभिस्त्वेतैर्मन्त्रैरेतास्तु पूजयेत् । पूजयित्वा ततो विष्णुं सृष्टिसंहारकारिणम् ॥१५॥
आवाह्य मण्डले रुद्र पूजयेत् परमेश्वरम् । अनेन विधिना रुद्र सर्वपापहरं हरिम् ॥१६॥
यथात्मनि तथा देवे न्यासं कुर्वीत चादितः । मुद्रां प्रदर्शयेत् पश्चादर्घ्यादि दर्शयेत्ततः ॥१७॥
स्नानं कुर्य्यात्ततो वस्त्रं दद्यादाचमनं ततः । गन्धपुष्पं तथा धूपं दीपं दद्याच्चरुं ततः ॥१८॥
प्रदक्षिणं ततो जप्यं ततस्तस्मिन् समर्पयेत् । अङ्गादीनां स्वमन्त्रैश्च पूजां कुर्वीत साधकः ॥१९॥
देवस्य मूलमन्त्रेण ह्रीति विद्धि वृषध्वज । मन्त्रान् शृणु त्रिनेत्र त्वं कथ्यमानान् मयाऽधुना ॥

ॐ ह्रां हृदयाय नमः । ॐ ह्रीं शिरसे नमः । ॐ ह्रूं शिखायै नमः । ॐ ह्रैं कवचाय नमः । ॐ ह्रौं नेत्रत्रयाय नमः । ॐ ह्रः अस्त्राय नमः । ॐ श्रियै नमः । ॐ शङ्खाय नमः । ॐ पद्माय नमः । ॐ चक्राय नमः । ॐ गदायै नमः । ॐ श्रीवत्साय नमः । ॐ कौस्तुभाय नमः । ॐ वनमालायै नमः । ॐ पीताम्बराय नमः । ॐ खड्गाय नमः । ॐ मुशलाय नमः । ॐ पाशाय नमः । ॐ अङ्कुशाय नमः । ॐ शार्ङ्गाय नमः । ॐ शराय नमः । ॐ ब्रह्मणे नमः । ॐ नारदाय नमः । ॐ सर्वसिद्धेभ्यो नमः । ॐ भागवतेभ्यो नमः । ॐ गुरुभ्यो नमः । ॐ परमगुरुभ्यो नमः । ॐ इन्द्राय सुराधिपतये सवाहनपरिवाराय नमः । ॐ अग्नये तेजोऽधिपतये सवाहनपरिवाराय नमः । ॐ यमाय प्रेताधिपतये सवाहनपरिवाराय नमः । ॐ निर्ऋतये रक्षोऽधिपतये सवाहनपरिवाराय नमः । ॐ वरुणाय जलाधिपतये सवाहनपरिवाराय नमः । ॐ वायवे प्राणाधिपतये सवाहनपरिवाराय नमः । ॐ सोमाय नक्षत्राधिपतये सवाहनपरिवाराय नमः । ॐ ईशानाय विद्याधिपतये सवाहनपरिवाराय नमः । ॐ अनन्ताय नागाधिपतये सवाहनपरिवाराय नमः । ॐ ब्रह्मणे लोकाधिपतये सवाहनपरिवाराय नमः । ॐ वज्राय हुं फट् नमः । ॐ शक्त्यै हुं फट् नमः । ॐ दण्डाय हुं फट् नमः । ॐ खड्गाय हुं फट् नमः । ॐ पाशाय हुं फट् नमः । ॐ ध्वजाय हुं फट् नमः । ॐ गदायै हुं फट् नमः । ॐ त्रिशूलाय हुं फट् नमः । ॐ चक्राय हुं फट् नमः । ॐ पद्माय हुं फट् नमः । ॐ वौं विश्वक्सेनाय नमः ॥२१॥

एभिर्मन्त्रैर्महादेव पूज्या अङ्गादयो नरैः । पूजयित्वा महात्मानं विष्णुं ब्रह्मस्वरूपिणम् ॥
स्तुवीत चानया स्तुत्या परमात्मानमव्ययम् ॥२२॥

विष्णवे देवदेवाय नमो वै प्रभविष्णवे । विष्णवे वासुदेवाय नमः स्थितिकराय च ॥२३॥
ग्रसिष्णवे नमश्चैव नमः प्रलयशायिने । देवानां प्रभवे चैव यज्ञानां प्रभवे नमः ॥२४॥
मुनीनां प्रभवे नित्यं यक्षाणां प्रभविष्णवे । जिष्णवे सर्वदेवानां सर्वगाय महात्मने ॥२५॥
ब्रह्मेन्द्ररुद्रवन्द्याय सर्वेशाय नमो नमः । सर्वलोकहितार्थाय लोकाध्यक्षाय वै नमः ॥२६॥
सर्वगोप्त्रे सर्वकर्त्रे सर्वदुष्टविनाशिने । वरप्रदाय शान्ताय वरेण्याय नमो नमः ॥
शरण्याय स्वरूपाय धर्मकामार्थदायिने ॥२७॥
स्तुत्वा ध्यायेत्स्वहृदये ब्रह्मरूपिणमव्ययम् । एवं तु पूजयेद्विष्णुं मूलमन्त्रेण शङ्कर ॥२८॥
मूलमन्त्रं जपेद्वापि यः स याति नरो हरिम् । एतत्ते कथितं रुद्र विष्णोरर्चनमुत्तमम् ॥२९॥
रहस्यं परमं गुह्यं भुक्तिमुक्तिप्रदं परम् । एतद्यश्च पठेद्विद्वान्विष्णुभक्तः पुमान्हर ॥
शृणुयाच्छ्रावयेद्वापि विष्णुलोकं स गच्छति ॥३०॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे एकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥

द्वात्रिंशोऽध्यायः

महेश्वर उवाच

पञ्चतत्त्वार्चनं ब्रूहि शङ्खचक्रगदाधर । येन विज्ञानमात्रेण नरो याति परं पदम् ॥ १ ॥

हरिरुवाच

पञ्चतत्त्वार्चनं वक्ष्ये तव शङ्कर सुव्रत । मङ्गल्यं मङ्गलं दिव्यं रहस्यं कामदं परम् ॥
तच्छृणुष्व महादेव पवित्रं कलिनाशनम् ॥ २ ॥
एक एवाव्ययः शान्तः परमात्मा सनातनः । वासुदेवो ध्रुवः शुद्धः सर्वव्यापी निरञ्जनः ॥ ३ ॥
स एव मायया देव पञ्चधा संस्थितो हरिः । लोकानुग्रहकृद्विष्णुः सर्वदुष्टविनाशनः ॥ ४ ॥
वासुदेवस्वरूपेण तथा सङ्कर्षणेन च । तथा प्रद्युम्नरूपेणानिरुद्धाख्येन च स्थितः ॥
नारायणस्वरूपेण पञ्चधा च ह्ययं स्थितः ॥ ५ ॥
एतेषां वाचका मन्त्रा एतान्शृणु वृषध्वज । ॐ अं वासुदेवाय नमः । ॐ आं सङ्कर्षणाय नमः । ॐ अं प्रद्युम्नाय नमः । ॐ अनिरुद्धाय नमः । ॐ नारायणाय नमः ॥ ६ ॥
पञ्चमन्त्राः समाख्याता देवानां वाचकास्तव । सर्वपापहराः पुण्याः सर्वरोगविनाशनाः ॥ ७ ॥
अधुना संप्रवक्ष्यामि पञ्चतत्त्वार्चनं शुभम् । विधिना येन कर्त्तव्यं यैर्वा मन्त्रैश्च शङ्कर ॥ ८ ॥

आदौ स्नानं प्रकुर्वीत स्नात्वा सन्ध्यां समाचरेत् । अर्चनागारमासाद्य प्रक्षाल्याङ्घ्र्यादिकं तथा ॥
आचम्योपविशेत्प्राज्ञो बद्धासनमभीप्सितम् । शोषणादि ततः कुर्य्यादं च्रौं रमिति मन्त्रकैः ॥
सामान्यकठिनीकृत्य चाण्डमुत्पादयेत्ततः । विभिद्याण्डं ततो ह्यण्डे भावयेत्परमेश्वरम् ॥११॥
वासुदेवं जगन्नाथं पीतकौशेयवाससम् । सहस्रादित्यसङ्काशं स्फुरन्मकरकुण्डलम् ॥१२॥
आत्मनो हृदि पद्मे च ध्यायेत्तु परमेश्वरम् । ततः सङ्कर्षणं देवमात्मानं चिन्तयेत्प्रभुम् ॥
प्रद्युम्नमनिरुद्धञ्च श्रीमन्नारायणं ततः ॥१३॥
इन्द्रादींश्च सुरांस्तस्माद्देवदेवात्समुत्थितान् । चिन्तयेच्च ततो न्यासं कुर्य्याद्वै करयोर्द्वयोः ॥
व्यापकं मूलमन्त्रेण चाङ्गन्यासं ततः परम् । अङ्गमन्त्रैर्महादेव तन्मन्त्रान् शृणु सुव्रत ॥१५॥

ॐ आं हृदयाय नमः। ॐ ईं शिरसे नमः। ॐ ऊं शिखायै नमः। ॐ ऐं कवचाय नमः। ॐ औं नेत्रत्रताय नमः। ॐ अः अस्त्राय फट् ॥१६॥

ॐ समस्तपरिवारायाच्युताय नमः। ॐ धात्रे नमः। ॐ विधात्रे नमः। ॐ आधारशक्त्यै नमः। ॐ कूर्माय नमः। ॐ अनन्ताय नमः। ॐ पृथिव्यै नमः। ॐ धर्माय नमः। ॐ ज्ञानाय नमः। ॐ वैराग्याय नमः। ॐ ऐश्वर्य्याय नमः। ॐ अधर्माय नमः। अज्ञानाय नमः। ॐ अनैश्वर्य्याय नमः। ॐ अर्कमण्डलाय नमः। ॐ सोममण्डलाय नमः। ॐ मं वह्निमण्डलाय नमः। ॐ वं वासुदेवाय परमब्रह्मणे शिवाय तेजोरूपाय व्यापिने सर्वदेवाधिदेवाय नमः। ॐ पाञ्चजन्याय नमः। ॐ सुदर्शनाय नमः। ॐ गदायै नमः। ॐ पद्माय नमः। ॐ श्रियै नमः। ॐ क्रियायै नमः। ॐ पुष्ट्यै नमः। ॐ शक्त्यै नमः। ॐ प्रीत्यै नमः। ॐ इन्द्राय नमः। ॐ अग्नये नमः। ॐ यमाय नमः। ॐ नैर्ऋताय नमः। ॐ वरुणाय नमः। ॐ वायवे नमः। ॐ सोमाम नमः। ॐ ईशनाय नमः। ॐ अनन्ताय नमः। ॐ ब्रह्मणे नमः। ॐ विष्वक्सेनाय नमः। ओं पद्माय नमः ॥१७॥

एते मन्त्राः समाख्यातास्तव रुद्र समासतः। पूजा चैव प्रकर्त्तव्या मण्डले स्वस्तिकादिके॥१८॥
अङ्गन्यासञ्च कृत्वा तु मुद्राः सर्वाः प्रदर्शयेत्। आत्मानं वासुदेवञ्च ध्यात्वा चैव परेश्वरम् ॥१९॥
आसनं पूजयेत्पश्चादावाह्य विधिवन्नरः। द्वारे धातुर्विधातुश्च पूजा कार्य्या वृषध्वज ॥२०॥
गारुडं पूजयेदग्रे वासुदेवस्य शङ्कर। शङ्खादिपद्मपर्य्यन्तं मध्यदेशे प्रपूजयेत् ॥२१॥
धर्मं ज्ञानञ्च वैराग्यमैश्वर्य्यं पूर्वदेशतः। आग्नेयादिष्वर्चयेद्वै अधर्मादि चतुष्टयम् ॥२२॥
मण्डलद्वयमध्ये तु कीर्त्तिता ह्यासनस्थितिः। पूर्वादिपद्मपत्रेषु पूज्याः सङ्कर्षणादयः ॥२३॥
कर्णिकायां वासुदेवं पूजयेत्परमेश्वरम्। पाञ्चजन्यादयः पूज्याः ऐशान्यादिषु संस्थिताः ॥२४॥

शक्तयश्चैव पूर्वादौ देवदेवस्य शङ्कर । इन्द्रादयो लोकपालाः पूज्याः पूर्वादिषु स्थिताः ॥२५॥
अधोनागं तदूर्ध्वन्तु ब्रह्माणं पूजयेत्सुधीः । इति स्थानक्रमो ज्ञेयो मण्डले शङ्कर त्वया ॥२६॥
आवाह्य मण्डले देवं कृत्वा न्यासं तु तस्य च । मुद्रां प्रदर्श्य पाद्यादीन्दद्यान्मूलेन शङ्कर ॥२७॥
स्नानं वस्त्रं तथाचामं नमस्कारं प्रदक्षिणम् । कुर्य्याच्छङ्कर मूलेन जपञ्चापि समर्पयेत् ॥२८॥
इदं स्तोत्रं जपेत्पश्चाद्वासुदेवमनुस्मरन् । ॐ नमो वासुदेवाय नमः शङ्कर्षणाय च ॥२९॥
प्रद्युम्नायादिदेवायानिरुद्धाय नमो नमः । नमो नारायणायैव नराणां पतये नमः ॥३०॥
नरपूज्याय कीर्त्याय स्तुत्याय वरदाय च । अनादिनिधनायैव पुराणाय नमो नमः ॥३१॥
सृष्टिसंहारकर्त्रे च ब्रह्मणः पतये नमः । नमो वै वेदवेद्याय शङ्खचक्रधराय च ॥३२॥
कलिकल्मषनाशाय सुरेशाय नमो नमः । संसारवृक्षच्छेत्रे च मायाभेत्रे नमो नमः ॥३३॥
बहुरूपाय तीर्थाय त्रिगुणाय नमो नमः । ब्रह्मविष्ण्वीशरूपाय मोक्षदाय नमो नमः ॥३४॥
मोक्षद्वाराय धर्माय निर्वाणाय नमो नमः । सर्वकामप्रदायैव परब्रह्मस्वरूपिणे ॥ ३५ ॥
संसारसागरे घोरे निमग्नं मां समुद्धर । त्वदन्यो नास्ति देवेश नास्ति त्राता जगत्प्रभो ॥३६॥
त्वामेव सर्वगं विष्णुं गतोऽहं शरणं ततः । ज्ञानदीपप्रदानेन तमोमुक्तं प्रकाशय ॥३७॥
एवं स्तुवीत देवेशं सर्वक्लेशविनाशनम् । अन्यैश्च वैदिकैः स्तोत्रैः स्तुत्वा च नीललोहित ॥३८॥
पञ्चतत्त्वसमायुक्तं ध्यायेद्विष्णुं नरो हृदि । विसर्जयेत्ततो देवमिति पूजा प्रकीर्त्तिता ॥३९॥
सर्वकामप्रदा श्रेष्ठा वासुदेवस्य शङ्कर । एतत्पूजनमात्रेण कृतकृत्यो भवेन्नरः ॥४०॥
इदञ्च यः पठेद्रुद्र पञ्चतत्त्वार्चनं नरः । शृणुयाच्छ्रावयेद्वापि विष्णुलोकं स गच्छति ॥४१॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥३२॥

त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः

रुद्र उवाच

सुदर्शनस्य पूजां मे वद शङ्खगदाधर । ग्रहरोगादिकं सर्वं यत्कृत्वा नाशमेति वै ॥ १ ॥

हरिरुवाच

सुदर्शनस्य चक्रस्य शृणु पूजां वृषध्वज । स्नानमादौ प्रकुर्वीत पूजयेच्च हरिं ततः ॥ २ ॥
मूलमन्त्रेण वै न्यासं मूलमन्त्रं शृणुष्व च । सहस्रारं हुं फट् नमो मन्त्रः प्रणवपूर्वकः ॥
कथितः सर्वदुष्टानां नाशको मन्त्रभेदकः ॥३॥

ध्यायेत् सुदर्शनं देवं हृदि पद्मेऽमले शुभे । शङ्खचक्रगदापद्मधरं सौम्यं किरीटिनम् ॥ ४ ॥
आवाह्य मण्डले देवं पूर्वोक्तविधिना हर । पूजयेत् गन्धपुष्पाद्यैरुपचारैर्महेश्वर ॥ ५ ॥
पूजयित्वा जपेन्मन्त्रं शतमष्टोत्तरं नरः । एवं यः कुरुते रुद्र चक्रस्यार्चनमुत्तमम् ॥ ६ ॥
सर्वरोगविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं समाप्नुयात् । एतत्स्तोत्रं जपेत्पश्चात् सर्वव्याधिविनाशनम् ॥७॥
नमः सुदर्शनायैव सहस्रादित्यवर्चसे । ज्वालमालाप्रदीप्ताय सहस्राराय चक्षुषे ॥ ८ ॥
सर्वदुष्टविनाशाय सर्वपातकमर्दिने । सुचक्राय विचक्राय सर्वमन्त्रविभेदिने ॥ ९ ॥
प्रसवित्रे जगद्धात्रे जगद्विध्वंसिने नमः । पालनार्थाय लोकानां दुष्टासुरविनाशिने ॥१०॥
उग्राय चैव सौम्याय चण्डाय च नमो नमः । नमश्चक्षुःस्वरूपाय संसारभयभेदिने ॥११॥
मायापञ्जरभेत्रे च शिवाय च न नमो नमः । ग्रहातिग्रहरूपाय ग्रहाणां पतये नमः ॥१२॥
कालाय मृत्यवे चैव भीमाय च नमो नमः । भक्तानुग्रहदात्रे च भक्तगोप्त्रे नमो नमः ॥१३॥
विष्णुरूपाय शान्ताय चायुधानां धराय च । विष्णुशस्त्राय चक्राय नमो भूयो नमो नमः ॥१४॥
इति स्तोत्रं महापुण्यं चक्रस्य तव कीर्त्तितम् । यः पठेत्परया भक्त्या विष्णुलोकं स गच्छति ॥१५॥
चक्रपूजाविधिं यश्च पठेद्रुद्र जितेन्द्रियः । स पापं भस्मसात्कृत्वा विष्णुलोकाय कल्पते ॥१६॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥३३॥

चतुस्त्रिंशोऽध्यायः

रुद्र उवाच

पुनर्देवार्चनं ब्रूहि हृषीकेश गदाधर । शृण्वतो नास्ति तृप्तिर्मे गदतस्तव पूजनम् ॥१॥

हरिरुवाच

हयग्रीवस्य देवस्य पूजनं कथयामि ते । तच्छृणुष्व जगन्नाथो येन विष्णुः प्रतुष्यति ॥२॥
मूलमन्त्रं महादेव हयग्रीवस्य वाचकम् । प्रवक्ष्यामि परं पुण्यं तदादौ शृणु शङ्कर ॥३॥
ॐ हौं क्ष्लौं शिरसे नमः इति प्रणवसंयुतः । अयं नवाक्षरो मन्त्रः सर्वविद्याप्रदायकः ॥४॥
अस्याङ्गानि महादेव तान् शृणुष्व वृषध्वज । ॐ क्ष्लां हृदयाय नमः । ॐ ह्रीं शिरसे स्वाहायुक्तं शिरः प्रोक्तं क्ष्लूं वषट् तथा ॥५॥
ओंकारयुक्ता देवस्य शिखा ज्ञेया वृषध्वज । ॐ क्ष्लैं कवचाय हुं वै कवचं परिकीर्त्तितम् ॥६॥
ॐ क्षौं नेत्रत्रयाय वौषट् नेत्रं देवस्य कीर्त्तितम् । ॐ हः अस्त्राय फट् अस्त्रं देवस्य कीर्त्तितम् ॥७॥

पूजाविधिं प्रवक्ष्यामि तन्मे निगदतः शृणु । आदौ स्नात्वा तथाचम्य ततो यागगृहं व्रजेत् ॥८॥
ततः प्रविश्य विधिवत् कुर्याद्वै शोषणादिकम् । यं क्षौं रमिति बीजैश्च कठिनीकृत्य लमिति ॥९॥
अण्डमुत्पाद्य च ततः ओंकारेणैव भेदयेत् । अण्डमध्ये हयग्रीवमात्मानं परिचिन्तयेत् ॥१०॥
शङ्खकुन्देन्दुधवलं मृणालरजतप्रभम् । शङ्खं चक्रं गदां पद्मं धारयन्तं चतुर्भुजम् ॥११॥
किरीटिनं कुण्डलिनं वनमालासमन्वितम् । सुरक्तं सुकपोलञ्च पीताम्बरधरं विभुम् ॥१२॥
भावयित्वा महात्मानं सर्वदेवैः समन्वितम् । अङ्गमन्त्रैस्ततो न्यासं मूलमन्त्रेण वै तथा ॥१३॥
ततश्च दर्शयेन्मुद्रा शङ्खपद्मादिकां शुभाम् । ध्यायेद् ध्यात्वाऽर्चयेद्विष्णुं मूलमन्त्रेण शङ्कर ॥१४॥
ततश्चावाहयेद्रुद्र देवता आसनस्य याः । ॐ हयग्रीवासनस्य आगच्छत च देवताः ॥१५॥
आवाह्य मण्डले तास्तु पूजयेत्स्वस्तिकादिके । द्वारे धातुर्विधातुश्च पूजा कार्या वृषध्वज ॥१६॥
समस्तपरिवाराय अच्युताय नम इति । अस्य मध्येऽर्चनं कार्यं द्वारे गङ्गाञ्च पूजयेत् ॥१७॥
यमुनाञ्च महादेवीं शङ्खपद्मनिधी तथा । गरुडं पूजयेदग्रे मध्ये शक्तिञ्च पूजयेत् ॥१८॥
आधाराख्या महादेव ततः कूर्मं समर्चयेत् । अनन्तं पृथिवीं पश्चाद् धर्मज्ञानौ ततोऽर्चयेत् ॥
वैराग्यमथ चैश्वर्यमाग्नेयादिषु पूजयेत् ॥१९॥

अधर्माज्ञानावैराग्यानैश्वर्यादींस्तु पूर्वतः । सत्त्वं रजस्तमश्चैव मध्यदेशेऽथ पूजयेत् ॥२०॥
नन्दं नालञ्च पद्मञ्च मध्ये चैव प्रपूजयेत् । अर्कसोमाग्निसंज्ञानां मण्डलानां हि पूजनम् ॥
मध्यदेशे प्रकर्त्तव्यमिति रुद्र प्रकीर्त्तितम् ॥२१॥

विमलोत्कर्षिणी ज्ञाना क्रियायोगे वृषध्वज । प्रह्वी सत्या तथेशानानुग्रहाः शक्तयो ह्यमूः ॥२२॥
पूर्वादिषु च पत्रेषु पूज्याश्च विमलादयः । अनुग्रहा कर्णिकायां पूज्या श्रेयीऽर्थिभिर्नरैः ॥२३॥
प्रणवाद्यैर्नमोऽन्तैश्च चतुर्थ्यन्तैश्च नामभिः । मन्त्रैरेतैर्महादेव आसनं परिपूजयेत् ॥२४॥
स्नानगन्धप्रदाऽनेन पुष्पधूपप्रदानतः । दीपनैवेद्यदानेन आसनस्यार्चनं शुभम् ॥२५॥
कर्त्तव्यं विधिनाऽनेन इति हर प्रकीर्त्तितम् । ततश्चावाहयेत् देवं हयग्रीवं सुरेश्वरम् ॥२६॥
वामनासापुटेनैव आगच्छन्तं विचिन्तयेत् । आगच्छतः प्रयोगेण मूलमन्त्रेण शङ्कर ॥२७॥
आवाहनं प्रकर्त्तव्यं देवदेवस्य शङ्खिनः । आवाह्य मण्डले तस्य न्यासं कुर्यादतन्द्रितः ॥२८॥
न्यासं कृत्वा च तत्रस्थं चिन्तयेत्परमेश्वरम् । हयग्रीवं महादेवं सुरासुरनमस्कृतम् ॥२९॥
इन्द्रादिलोकपालैश्च संयुतं विष्णुमव्ययम् । ध्यात्वा प्रदर्शयेन्मुद्राः शङ्खचक्रादिकाः शुभाः ॥३०॥
पाद्यार्घाचमनीयानि ततो दद्याच्च विष्णवे । स्नापयेच्च ततो देवं पद्मनाभमनामयम् ॥३१॥
देवं संस्थाप्य विधिवद्वस्त्रं दद्याद् वृषध्वज । ततो ह्याचमनं दद्यादुपवीतं ततः शुभम् ॥३२॥

ततश्च मण्डले रुद्रं ध्यायेद्देवं परमेश्वरम् । ध्यात्वा पाद्यादिकं भूयो दद्याद्देवाय शङ्कर ॥
दद्याद् भैरवदेवाय मूलमन्त्रेण शङ्कर । ॐ क्षां हृदयाय नमः अनेन हृदयं यजेत् ॥३४॥
ॐ क्षीं शिरसे नमश्च शिरसः पूजनं भवेत् । ॐ क्षूं शिखायै नमश्च शिखामनेन पूजयेत् ॥३५॥
ॐ क्षैं कवचाय नमः कवचं परिपूजयेत् । ॐ क्षौं नेत्राय नमश्च नेत्रञ्चानेन पूजयेत् ॥३६॥
ॐ क्षः अस्त्राय नमः इति अस्त्रञ्चानेन पूजयेत् । हृदयञ्च शिरश्चैव शिखाञ्च कवचं तथा ॥३७॥
पूर्वादिषु प्रदेशेषु ह्येतास्तु परिपूजयेत् । कोणेष्वस्त्रं यजेद्रुद्र नेत्रं मध्ये प्रपूजयेत् ॥३८॥
पूजयेत्परमां देवीं लक्ष्मीं लक्ष्मीप्रदां शुभाम् । शङ्खं पद्मं तथा चक्रं गदां पूर्वादितोऽर्चयेत् ॥३९॥
खड्गञ्च मुशलं पाशमङ्कुशं सशरं धनुः । पूजयेत् पूर्वतो रुद्र एभिर्मन्त्रैः स्वनामकैः ॥४०॥
श्रीवत्सं कौस्तुभं मालां तथा पीताम्बरं शुभम् । पूजयेत्पूर्वतो रुद्र शङ्खचक्रगदाधरम् ॥४१॥
ब्रह्माणं नारदं सिद्धं गुरुं परगुरुं तथा । गुरोश्च पादुके तद्वत्परमस्य गुरोस्तथा ॥४२॥
इन्द्रं सवाहनं वाथ परिवारयुतं तथा । अग्निं यमं निर्ऋतिञ्च वरुणं वायुमेव च ॥४३॥
सोममीशाननागञ्च ब्रह्माणं परिपूजयेत् । पूर्वादि चोर्ध्वपर्य्यन्तं पूजयेद् वृषभध्वज ॥४४॥
वज्रं शक्तिं तथा दण्डं खड्गं पाशं ध्वजं गदाम् । त्रिशूलञ्चक्रपद्मे च आयुधान्यथ पूजयेत् ॥४५॥
विष्वक्सेनं ततो देवमैशान्यां दिशि पूजयेत् । एभिर्मन्त्रैर्नमोऽन्तैश्च प्रणवाद्यैर्वृषध्वज ॥४६॥
पूजा कार्या महादेव ह्यनन्तस्य वृषध्वज । देवस्य मूलमन्त्रेण पूजा कार्या वृषध्वज ॥
गन्धं पुष्पं तथा धूपं दीपं नैवेद्यमेव च ॥४७॥
प्रदक्षिणं नमस्कारं जप्यं तस्मै समर्पयेत् । स्तुवीत चानया स्तुत्या प्रणवाद्यैर्वृषध्वज ॥४८॥
ॐ नमो हयशिरसे विद्याध्यक्षाय वै नमः । नमो विद्यास्वरूपाय विद्यादात्रे नमो नमः ॥४९॥
नमः शान्ताय देवाय त्रिगुणायात्मने नमः । सुरासुरनिहन्त्रे च सर्वदुष्टविनाशिने ॥५०॥
सर्वलोकाधिपतये ब्रह्मरूपाय वै नमः । नमश्चेश्वरवन्द्याय शङ्खचक्रधराय च ॥५१॥
नम आद्याय दान्ताय सर्वसत्त्वहिताय च । त्रिगुणायागुणायैव ब्रह्मविष्णुस्वरूपिणे ॥
कर्त्रे हर्त्रे सुरेशाय सर्वगाय नमो नमः ॥५२॥
इत्येवं संस्तवं कृत्वा देवदेवं विचिन्तयेत् । हृत्पद्मे विमले रुद्र शङ्खचक्रगदाधरम् ॥५३॥
सूर्यकोटिप्रतीकाशं सर्वावयवसुन्दरम् । हयग्रीवं महेशेश परमात्मानमव्ययम् ॥५४॥
इति ते कथिता पूजा हयग्रीवस्य शङ्कर । यः पठेत् परया भक्त्या स गच्छेत् परमं पदम् ॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥३४॥

पञ्चत्रिंशोऽध्यायः

हरिरुवाच

न्यासादिकं प्रवक्ष्यामि गायत्र्याश्छन्द एव च । विश्वामित्र ऋषिश्चैव सविता चाथ देवता ॥१॥
ब्रह्मशीर्षा रुद्रशिखा विष्णोर्हृदयसंश्रिता । विनियोगैकनयना कात्यायनसगोत्रजा ॥२॥
त्रैलोक्यचरणा ज्ञेया पृथिवीकुक्षिसंस्थिता । एवं ज्ञात्वा तु गायत्रीं जपेद् द्वादशलक्षकम् ॥३॥
त्रिपदाऽष्टाऽक्षरा ज्ञेया चतुष्पादा षडक्षरा । जपेच्च त्रिपदा प्रोक्ता अर्चने च चतुष्पदा ॥४॥
न्यासे जपे तथा ध्याने अग्निकार्ये तथार्चने । गायत्रीं विन्यसेन्नित्यं सर्वपापप्रणाशिनीम् ॥५॥
पादाङ्गुष्ठे गुल्फमध्ये जङ्घयोर्विद्धि जानुनोः । ऊर्वोर्गुह्ये च वृषणे नाड्यां नाभौ तनूदरे ॥६॥
स्तनयोर्हृदि कण्ठौष्ठमुखे तालुनि वांशयोः । नेत्रे भ्रुवोर्ललाटे च पूर्वस्यां दक्षिणोत्तरे ॥
पश्चिमे मूर्ध्नि चाकारं न्यसेद्वर्णान् वदाम्यहम् ॥७॥
इन्द्रनीलञ्च वाह्निञ्च पीतं श्यामञ्च कापिलम् । श्वेतं विद्युत्प्रभं तारं कृष्णं रक्तं क्रमेण तत् ॥८॥
श्यामं शुक्लं तथा पीतं श्वेतं वै पद्मरागवत् । शङ्खवर्णं पाण्डरञ्च रक्तञ्चासवसन्निभम् ॥
अर्कवर्णं समं सौम्यं शङ्खभं श्वेतमेव च ॥९॥
यद्यत्स्पृश्यति हस्तेन यच्च पश्यति चक्षुषा । पूतं भवति तत् सर्वं गायत्र्या न परं विदुः ॥१०॥
इति श्रीगारुडे महापुराणे आचारखण्डे पञ्चत्रिंशोऽध्यायः ॥३५॥

षट्त्रिंशोऽध्यायः

हरिरुवाच

सन्ध्याविधिं प्रवक्ष्यामि शृणु रुद्राघनाशनम् । प्राणायामत्रयं कृत्वा सन्ध्यास्नानमुपक्रमेत् ॥१॥
सप्रणवां सव्याहृतिं गायत्रीं शिरसा सह । त्रिः पठेदायतप्राणः प्राणायामः स उच्यते ॥२॥
मनोवाक्कायजं दोषं प्राणायामैर्दहेद् द्विजः । तस्मात् सर्वेषु कालेषु प्राणायामपरो भवेत् ॥३॥
सायमग्निश्च मेत्युक्त्वा प्रातः सूर्येत्यपः पिबेत् । आपः पुनन्तु मध्याह्ने उपस्पृश्य यथाविधि ॥४॥
आपोहिष्ठेत्यृचा कुर्यान्मार्जनं तु कुशोदकैः । प्रणवेन तु संयुक्तं क्षिपेद्वारि पदे पदे ॥५॥
रजस्तमःस्वमोहोत्थान् जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिजान् । वाङ्मनःकर्मजान् दोषान् नवैतान्नवभिर्दहेत् ॥६॥
समुद्धृत्योदकं पाणौ जप्त्वा च द्रुपदां क्षिपेत् । त्रिषडष्टौ द्वादशधा वर्त्तयेदघमर्षणम् ॥७॥
उदुत्यं चित्रमित्याभ्यामुपतिष्ठेद् दिवाकरम् । दिवारात्रौ च यत् पापं सर्वं नश्यति तत्क्षणात् ॥

पूर्वसन्ध्यां जपंस्तिष्ठेत् पश्चिमामुपविश्य च। महाव्याहृतिसंयुक्तां गायत्रीं प्रणवान्विताम् ॥९॥
दशभिर्जन्मजनितं शतेन तु पुराकृतम्। त्रियुगं तु सहस्रेण गायत्री हन्ति दुष्कृतम् ॥१०॥
रक्ता भवति गायत्री सावित्री शुक्लवर्णिका। कृष्णा सरस्वती ज्ञेया सन्ध्यात्रयमुदाहृतम् ॥११॥
ॐ भूर्विन्यस्य हृदये ॐ भुवः सिरसि न्यसेत्। ॐ स्वरिति शिखायाञ्च गायत्र्याः प्रथमं पदम् ॥
विन्यसेत्कवचे विद्वान् द्वितीयं नेत्रयोर्न्यसेत्। तृतीयेनाङ्गविन्यासं चतुर्थं सर्वतो न्यसेत् ॥१३॥
सन्ध्याकाले तु विन्यस्य जपेद्वै वेदमातरम्। शिवस्तस्यास्तु सर्वाङ्गे प्राणायामपरं न्यसेत् ॥१४॥
त्रिपदा या तु गायत्री ब्रह्मविष्णुमहेश्वरी। विनियोगमृषिच्छन्दो ज्ञात्वा तु जपमारभेत् ॥
सर्वपापविनिर्मुक्तो ब्रह्मलोकमवाप्नुयात् ॥ १५ ॥
परोरजसि सारं तं तुरीयपदमीरितम्। तं हन्ति सूर्यः सन्ध्यायां नोपास्तिं कुरुते तु यः ॥१६॥
तुरीयस्य पदस्यापि ऋषिर्निर्मल एव च। छन्दस्तु देवी गायत्री परमात्मा च देवता ॥१७॥
इति श्रीगारुडे महापुराणे सन्ध्याविधिर्नाम षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥३६॥

सप्तत्रिंशोऽध्यायः

हरिरुवाच

गायत्री परमा देवी भुक्तिमुक्तिप्रदा च ताम्। यो जपेत्तस्य पापानि विनश्यन्ति महान्त्यपि ॥१॥
गायत्रीकल्पमाख्यास्ये भुक्तिमुक्तिप्रदञ्च तत्। अष्टोत्तरं सहस्रं वा अथवाऽष्टशतं जपेत् ॥
त्रिसन्ध्यं ब्रह्मलोकी स्याच्छतजप्तं जलं पिबेत् ॥ २ ॥
सन्ध्यायां सर्वपापघ्नीं देवीमावाह्य पूजयेत्। भूर्भुवः स्वः स्वमन्त्रेण युतां द्वादशनामभिः ॥३॥
गायत्र्यै नमः सावित्र्यै सरस्वत्यै नमो नमः। वेदमात्रे च सांकृत्यै ब्रह्माणी कौशिकी क्रमात् ॥४॥
साध्व्यै सर्वार्थसाधिन्यै सहस्राक्ष्यै च भूर्भुवः। स्वरेव जुहुयादग्नौ समिधाऽऽज्यं हविष्यकम् ॥५॥
अष्टोत्तरसहस्रं वाप्यथवाष्टशतं घृतम्। धर्मकामादिसिद्ध्यर्थं जुहुयात् सर्वकर्मसु ॥६॥
प्रतिमां चन्दनस्वर्णनिर्मितां प्रतिपूज्य च। यथा लब्धं तु जप्तव्यं पयोमूलफलाशनैः ॥
अयुतद्वयहोमेन सर्वान् कामानवाप्नयात् ॥ ७ ॥
उत्तरे शिखरे जाता भूम्यां पर्वतवासिनि। ब्रह्मणा समनुज्ञाता गच्छ देवि यथासुखम् ॥८॥
इति श्रीगारुडे महापुराणे गायत्रीमाहात्म्यं नाम सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥

अष्टत्रिंशोऽध्यायः

हरिरुवाच

नवम्यादौ यजेद्दुर्गां ह्रीं दुर्गे रक्षिणीति च । मातर्मातर्वरे दुर्गे सर्वकामार्थसाधने ॥
अनेन बलिदानेन सर्वान् कामान् प्रयच्छ मे ॥ १ ॥
गौरी काली उमा दुर्गा भद्रा कान्तिः सरस्वती । मङ्गला विजया लक्ष्मीः शिवा नारायणी क्रमात् ॥
मार्गे तृतीयामारभ्य पूजयेन्न वियोगभाक् ॥ २ ॥
अष्टादशभुजां खेटकं घण्टां दर्पणं तर्जनीम् । धनुर्ध्वजं डमरुकं परशुं पाशमेव च ॥ ३ ॥
शक्तिर्मुशलशूलानि कपालवज्रकाङ्कुशान् । शरं चक्रं शलाकाञ्च अष्टादशभुजां स्मरेत् ॥ ४ ॥
मन्त्रैः श्रीभगवत्याश्च प्रवक्ष्यामि जपादिकम् ॥

ॐ नमो भगवति चामुण्डे श्मशानवासिनि कपालहस्ते महाप्रेतसमारूढे महाविमानमालाकुले कालरात्रि बहुगणपरिवृते महामुखे बहुभुजे घण्टाडमरुकिङ्किणीके अट्टाट्टहासे किलि किलि हुं सर्वनादशब्दबहुले गजचर्मप्रावृतशरीरे रुधिरमांसदिग्धे लोलोग्रजिह्वे महाराक्षसि रौद्रदंष्ट्राकराले भीमाट्टहासे स्फुरितविद्युत्समप्रभे चल चल करालनेत्रे हिलि हिलि नलं प्रवेशय हुं जिह्वे त्रि भृकुटिमुखि ओंकारभद्रासने कपालमालावेष्टिते जटामुकुटशशाङ्कधारिणि अट्टाट्टहासे किलि किलि हुं हुं दंष्ट्राघोरान्धकारिणि सर्वविघ्नविनाशिनि इदं कर्म साधय साधय शीघ्रं कुरु कुरु कह कह अङ्कुशेन समनुप्रवेशय वङ्ग वङ्ग कम्पय कम्पय चल चल चालय चालय रुधिरमांसमद्यप्रिये हन हन कुट्ट कुट्ट छिन्द छिन्द मारय मारय अनुक्रम वज्रशरीरं साधय साधय त्रैलोक्यगतमपि दुष्टं वा गृहीतमगृहीतमावेशय आवेशय क्रामय क्रामय नृत्य नृत्य बन्ध बन्ध वल्ग वल्ग कोटराक्षि ऊर्ध्वकेशि उलूकवदने करकिङ्किणि करङ्कमालाधारिणि दह दह पच पच गृह्ण गृह्ण मण्डलमध्ये प्रवेशय प्रवेशय किं विलम्बसि ब्रह्मसत्येन विष्णुसत्येन ऋषिसत्येन रुद्रसत्येन आवेशय आवेशय किलि किलि खिलि खिलि मिलि मिलि चिलि चिलि विकृतरूपधारिणि कृष्णभुजङ्गवेष्टितशरीरे सर्वग्रहावेशिनि प्रलम्बोष्ठि भ्रूभग्ननासिके विकटमुखि कपिलजटे ब्राह्मि भञ्ज भञ्ज ज्वल ज्वल कालमुखि खल खल पातय पातय रक्ताक्षि घूर्णय घूर्णापय भूमिं पातय पातय शिरो गृह्ण गृह्ण चक्षुर्मीलय मीलय भञ्ज भञ्ज पादौ गृह्ण गृह्ण मुद्रां स्फोटय स्फोटय हुं हूं फट् विदारय विदारय त्रिशूलेन भेदय भेदय वज्रेण हन हन दण्डेन ताडय ताडय चक्रेण छेदय छेदय शक्तिना भेदय भेदय दंष्ट्रया दष्टय दष्टय कीलकेन कीलय कीलय कर्त्तृकया पाटय पाटय अङ्कुशेन गृह्ण गृह्ण शिरोऽक्षिज्वरमैकाहिकं द्व्याहिकं त्र्याहिकं

चातुर्थिकं डाकिनीस्कन्दग्रहान् मुञ्चापय मुञ्चापय लन लन उत्थापय उत्थापय भूमिं पातय पातय गृह्ण गृह्ण ब्रह्माणि एहि एहि माहेश्वरि एहि एहि कौमारि एहि एहि वाराहि एहि एहि ऐन्द्रि एहि एहि चामुण्डे एहि एहि वैष्णवि एहि एहि नारसिंहि एहि एहि शिवदूति एहि एहि कपालिनि एहि एहि महाकालि एहि एहि रेवति एहि एहि शुष्करेवति एहि एहि आकाशरेवति एहि एहि हिमवन्तचारिणि एहि एहि कैलासचारिणि एहि एहि परमन्त्रं छिन्धि छिन्धि किलि किलि विम्बे अघोरे घोररूपिणि चामुण्डे रुरुक्रोधान्धविनिःसृते असुरक्षयंकरि आकाशगामिनि पाशेन बन्ध बन्ध समयं तिष्ठ तिष्ठ मण्डलं प्रवेशय प्रवेशय पातय पातय गृह्ण गृह्ण मुखं बन्ध बन्ध चक्षुर्बन्धय बन्धय हृदयं बन्ध बन्ध हस्तपादौ बन्ध बन्ध दुष्टग्रहान् सर्वान् बन्ध बन्ध दिशां बन्ध बन्ध विदिशां बन्ध बन्ध ऊर्ध्वं बन्ध बन्ध अधस्ताद् बन्ध बन्ध भस्मना पानीयेन मृत्तिकया सर्षपैर्वा आवेशय आवेशय पातय पातय चामुण्डे किलि किलि विच्छे हुं फट् स्वाहा ।

अष्टोत्तरपदानां हि मालामन्त्रमहो जपः ॥ ५ ॥

एकैकपदमष्टसहस्रधा त्रिमधुराक्त तिलाष्टसहस्रहोमः । महामांसेन त्रिमधुराक्तेन अष्टोत्तरसहस्रञ्च एकैकञ्च पदं जपेत् ।

तिलांस्त्रिमधुराक्तांश्च सहस्राष्टञ्च होमयेत् । महामांसं त्रिमधुरादथवा सर्वकर्मकृत् ॥

वारिसर्षपभस्मादिक्षेपाद् युद्धादिके जयः ॥ ६ ॥

अष्टाविंशभुजा ध्येया अष्टादशभुजाऽथवा । द्वादशाष्टभुजा वापि ध्येया वापि चतुर्भुजा ॥७॥

असिखेटान्वितौ हस्तौ गदादण्डयुतौ परौ । शरचापयुतौ चान्यौ खड्गमुद्गरसंयुतौ ॥८॥

शङ्खघण्टान्वितौ चान्यौ ध्वजदण्डयुतौ परौ । अन्यौ परशुचक्राढ्यौ डमरूदर्पणान्वितौ ॥९॥

शक्तिहस्ताश्रितौ नटन्ती चान्यौ मूषलान्वितौ । पाशतोमरसंयुक्तौ ढक्कापणवसंयुतौ ॥१०॥

तर्जयन्ती परेणैव ह्यन्यत् कलकलध्वनिम् । अभयस्वस्तिकाद्यौ च महप्रभी च सिंहगा ॥११॥

जय त्वं कलभूतेशे सर्वभूतसमावृते । रक्ष मां निजभूतेभ्यो बलिं गृह्ण नमोऽस्तु ते ॥१२॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे आचारखण्डे अष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥३८॥

ऊनचत्वारिंशोऽध्यायः

रुद्र उवाच

पुनर्देवार्चनं ब्रूहि संक्षेपेण जनार्दन । सूर्यस्य विष्णुरूपस्य भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ १ ॥

वासुदेव उवाच

श्रृणु सूर्य्यस्य रुद्र त्वं पुनर्वक्ष्यामि पूजनम् । ॐ उच्चैःश्रवसे नमः ॐ अरुणाय नमः ॐ दण्डिने नमः ॐ पिङ्गलाय नमः । एते द्वारे प्रपूज्या वै एभिर्मन्त्रैर्वृषध्वज ॥ २ ॥

ॐ अं भूताय नमः । इमं तु पूजयेन्मध्ये प्रभूतामलसंज्ञकम् । ॐ अं विमलाय नमः । ॐ अं साराय नमः । ॐ अं आधाराय नमः । ॐ अं परममुखायै नमः । इत्याग्नेयादिकोणेषु पूज्या वै विमलादयः ॥ ३ ॥

ॐ पद्माय नमः । ॐ कर्णिकायै नमः । मध्ये तु पूजयेद्रुद्र पूर्वादिषु तथैव च । दीप्ताद्याः पूजयेन्मध्ये पूजयेत्सर्वतोमुखीम् । ॐ वां दीप्तायै नमः । ॐ वीं सूक्ष्मायै नमः । ॐ वूं भद्रायै नमः । ॐ वैं जयायै नमः । ॐ वौं विभूत्यै नमः । ॐ वं अघोरायै नमः । ॐ वं विद्युतायै नमः । ॐ वः विजयायै नमः । ॐ सर्वतोमुख्यै नमः ॥ ४ ॥

ॐ अर्कासनाय नमः । ॐ ह्रां सूर्य्यमूर्त्तये नमः । एतास्तु पूजयेन्मध्ये ह्रन्मन्त्राञ्छृणु शङ्कर । ॐ हं सं खं खखोल्काय क्रां क्रीं सः स्वाहा । सूर्य्यमूर्त्तये नमः । अनेनावाहनं कुर्य्यात्स्थापनं सन्निधानकम् । सन्निरोधनमन्त्रेण सकलीकरणं तथा ॥ ५ ॥

मुद्राया दर्शनं रुद्र मूलमन्त्रेण पूजयेत् । तेजोरूपं रक्तवर्णं सितपद्मोपरि स्थितम् ॥

एकचक्ररथारूढं द्विबाहुं धृतपङ्कजम् ॥ ६ ॥

एवं ध्यायेत्सदा सूर्यं मूलमन्त्रं श्रृणुष्व च । ॐ ह्रां ह्रीं सः सूर्य्याय नमः ॥ ७ ॥

वारत्रयं पद्ममुद्रां बिम्बमुद्राञ्च दर्शयेत् । ॐ आं हृदयाय नमः । ॐ अर्काय शिरसे स्वाहा । ॐ अः भूर्भुवः स्वः ज्वालिनि शिखायै वषट् । ॐ हुं कवचाय हुं । ॐ भां नेत्राभ्यां वौषट् । ॐ वः अस्त्राय फट् इति ॥ ८ ॥

आग्नेय्यामथवैशान्यां नैर्ऋत्यामर्च्चयेद्धर । हृदयादि हि वायव्यान्नेत्रञ्चान्तः प्रपूजयेत् ॥ ९ ॥

दिक्ष्वस्त्रं पूजयेद्रुद्र सोमं तु श्वेतवर्णकम् । दले पूर्वेऽर्चयेद्रुद्र बुधं चामीकरप्रभम् ॥१०॥

दक्षिणे पूजयेद्रुद्र पीतवर्णं गुरुं यजेत् । पश्चिमे चैव भूतेशं उत्तरे भार्गवं सितम् ॥११॥

रक्तमङ्गारकञ्चैव आग्नेये पूजयेद्धर । शनैश्चरं कृष्णवर्णं नैर्ऋत्यां दिशि पूजयेत् ॥१२॥

राहुं वायव्यदेशे तु नन्द्यावर्त्तनिभं हर । ऐशान्यां धूमवर्णन्तु केतुं संपरिपूजयेत् ॥१३॥

एभिर्मन्त्रैर्महादेव तच्छृणुष्व च शङ्कर ।

ॐ सों सोमाय नमः । ॐ बुं बुधाय नमः । ॐ बृं बृहस्पतये नम. । ॐ भं भार्गवाय नमः । ॐ अं अङ्गारकाय नमः । ॐ शं शनैश्चराय नमः । ॐ रं राहवे नमः । ॐ कं केतवे नमः इति ॥१४॥

पाद्यादीन् मूलमन्त्रेण दत्त्वा सूर्य्याय शङ्कर । नैवेद्यान्ते धेनुमुद्रां दर्शयेत्साधकोत्तमः ॥१५॥
जप्त्वा चाष्टसहस्रन्तु तच्च तस्मै समर्पयेत् । ऐशान्यादिषु भूतेश तेजश्चण्डन्तु पूजयेत् ॥१६॥
ॐ तेजश्चण्डाय हुं फट् स्वधा स्वाहा वौषट् । निर्माल्यञ्चार्पयेत्तस्मै ह्यर्घ्यं दद्यात्ततो हर ॥१७॥
तिलतण्डुलसंयुक्तं रक्तचन्दनचर्च्चितम् । गन्धोदकेन संमिश्रं पुष्पधूपसमन्वितम् ॥१८॥
कृत्वा शिरसि तत्पात्रं जानुभ्यामवलिङ्गितः । दद्यादर्घ्यन्तु सूर्य्याय हृन्मन्त्रेण वृषध्वज ॥१९॥
गणं गुरून्प्रपूज्याथ सर्वान्देवान्प्रपूजयेत् । ॐ गं गणपतये नमः । ॐ अं गुरुभ्यो नमः ॥
सूर्य्यस्य कथिता पूजा कृत्वैतां विष्णुलोकभाक् ॥२०॥
इति श्रीगारुड़े महापुराणे आचारखण्डे ऊनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥३९॥

चत्वारिंशोऽध्यायः

शङ्कर उवाच

माहेश्वरीञ्च मे पूजां वद शङ्खगदाधर । यां ज्ञात्वा मानवाः सिद्धिं गच्छन्ति परमेश्वर ॥ १ ॥

हरिरुवाच

शृणु माहेश्वरीं पूजां कथ्यमानां वृषध्वज । आदौ स्नात्वा तथाचम्य ह्यासने चोपविश्य च ॥
न्यासं कृत्वा मण्डले वै पूजयेच्च महेश्वरम् ॥ २ ॥
मन्त्रैरेतैर्महेशानं परिवारयुतं हरम् । ॐ हां शिवासनदेवता आगच्छत इति ॥
अनेनावाहयेद्रुद्र देवता आसनस्य याः ॥ ३ ॥

ॐ हां गणपतये नमः । ॐ हां सरस्वत्यै नमः । ॐ हां नन्दिने नमः । ॐ हां महाकालाय नमः । ॐ हां गङ्गायै नमः । ॐ हां लक्ष्म्यै नमः । ॐ हां अस्त्राय नमः । इति ।
एते द्वारे प्रपूज्या वै स्नानगन्धादिभिर्हर ॥ ४ ॥

ॐ हां ब्रह्मणे वास्त्वधिपतये नमः । ॐ हां गुरुभ्यो नमः । ॐ हां आधारशक्त्यै नमः । ॐ हां अनन्ताय नमः । ॐ हां ज्ञानाय नमः । ॐ हां वैराग्याय नमः । ॐ हां ऐश्वर्य्याय नमः । ॐ हां अधर्माय नमः । ॐ हां अज्ञानाय नमः । ॐ हां अवैराग्याय नमः । ॐ हां अनैश्वर्य्याय नमः । ॐ हां ऊर्ध्वच्छन्दाय नमः । ॐ हां अधश्छन्दाय नमः । ॐ हां पद्माय नमः । ॐ हां कर्णिकायै नमः । ॐ हां वामायै नमः । ॐ हां ज्येष्ठायै नमः । ॐ हां रौद्र्यै नमः । ॐ हां काल्यै नमः । ॐ हां कलविकरिण्यै नमः । ॐ हां बलप्रमथिन्यै

नमः । ॐ हां सर्वभूतदमन्यै नमः । ॐ हां मनोन्मन्यै नमः । ॐ हां मण्डलत्रितयाय नमः । ॐ हां हौं हं शिवमूर्त्तये नमः । ॐ हां विद्याधिपतये नमः । ॐ हां हीं हौं शिवाय नमः । ॐ हां हृदयाय नमः । ॐ हीं शिरसे नमः । ॐ हूं शिखायै नमः । ॐ हैं कवचाय नमः । ॐ हौं नेत्रद्वयाय नमः । ॐ हः अस्त्राय नमः । ॐ सद्योजाताय नमः ॥ ५ ॥

ॐ हां सिद्धयै नमः । ॐ हां ऋद्धयै नमः । ॐ हां द्युतायै नमः । ॐ हां लक्ष्म्यै नमः । ॐ हां बोधायै नमः । ॐ हां काल्यै नमः । ॐ हां स्वधायै नमः । ॐ हां प्रभायै नमः ।

सत्यस्याष्टौ कला ज्ञेयाः पूर्वपूर्वादिषु स्थिताः ॥ ६ ॥

ॐ हां वामदेवाय नमः । ॐ हां रजसे नमः । ॐ हां रक्षायै नमः । ॐ हां रत्यै नमः । ॐ हां कन्यायै नमः । ॐ हां कामायै नमः । ॐ हां सजन्यै नमः । ॐ हां क्रियायै नमः । ॐ हां वृद्धयै नमः । ॐ हां कार्य्यायै नमः । ॐ हां रात्र्यै नमः । ॐ हां भ्राम्यै नमः । ॐ हा मोहिन्यै नमः । ॐ हां त्वरायै नमः ।

वामदेवकला ज्ञेयास्त्रयोदश वृषध्वज ॥ ७ ॥

ॐ हां तत्पुरुषाय नमः । ॐ हां वृत्त्यै नमः । ॐ हां प्रतिष्ठायै नमः । ॐ हां विद्यायै नमः । ॐ हां शान्त्यै नमः । ज्ञेयास्तत्पुरुषस्यैव चतस्रो वृषभध्वज ॥ ८ ॥

ॐ हां अघोराय नमः । ॐ हां उमायै नमः । ॐ हां क्षमायै नमः । ॐ हां निद्रायै नमः । ॐ हां व्याध्यै नमः । ॐ हां क्षुधायै नमः । ॐ हां तृष्णायै नमः । कलाषट्कं ह्यघोरस्य विज्ञेयं भैरवं हर ॥ ९ ॥

ॐ हां ईशानाय नमः । ॐ हां समित्यै नमः । ॐ हां अङ्गदायै नमः । ॐ हां कृष्णायै नमः । ॐ हां मरीच्यै नमः । ॐ हां ज्वालायै नमः । ईशानस्य कलाः पञ्च जानीहि वृषभध्वज ॥ १० ॥

ॐ हां शिवपरिवारेभ्यो नमः । ॐ हां इन्द्राय सुराधिपतये नमः । ॐ हां अग्नये तेजोऽधिपतये नमः । ॐ हां यमाय प्रेताधिपतये नमः । ॐ हां नैर्ऋताय रक्षोऽधिपतये नमः । ॐ हां वरुणाय जलाधिपतये नमः । ॐ हां वायवे प्राणाधिपतये नमः । ॐ हां सोमाय नेत्राधिपतये नमः । ॐ हां ईशानाय सर्वविद्याधिपतये नमः । ॐ हां अनन्ताय नागाधिपतये नमः । ॐ हां ब्रह्मणे सर्वलोकाधिपतये नमः ॥ ११ ॥

ॐ हां धूलिचण्डेश्वराय नमः । इति ।

अवाहनं स्थापनञ्च सन्निधानञ्च शङ्कर । सन्निरोधं तथा कुर्य्यात्सकलीकरणं तथा ॥

तत्त्वन्यासश्च मुद्राया दर्शनं ध्यानमेव च ॥ १२ ॥

पाद्यमाचमनं ह्यर्घ्यं पुष्पाण्यभ्यङ्गदानकम् । तत उद्वर्त्तनं स्नानं सुगन्धश्चानुलेपनम् ॥

वस्त्रालङ्कारभोगांश्च ह्यङ्गन्यासश्च धूपकम् । दीपं नैवेद्यदानश्च हस्तोद्वर्त्तनमेव च ॥

पाद्यार्घ्याचमनं गन्धं ताम्बूलं गीतवादनम् ॥१३॥

नृत्यं छत्रादिकरणं मुद्राणां दर्शनं तथा । रूपं ध्यानं जपश्चाथ एकवद्भाव एव च ॥

मूलमन्त्रेण वै कुर्य्याजपपूजासमर्पणम् । माहेशो कथिता पूजा रुद्र पापविनाशिनी ॥१४॥

इति श्रीगारुड़े महापुराणे आचारखण्डे चत्वारिंशोऽध्यायः ॥४०॥

एकचत्वारिंशोऽध्यायः

वासुदेव उवाच

ॐ विश्वावसुर्नाम गन्धर्वः कन्यानामधिपतिर्लभामि ते । कन्यां समुत्पाद्य तस्मै विश्वावसवे स्वाहा । स्त्रीलाभो मन्त्रजप्याच्च कालरात्रिं वदाम्यहम् ॥१॥

ॐ नमो भगवति शृत्त्वकर्णि चतुर्भुजे ऊर्ध्वकेशि त्रिनयने कालरात्रि मानुषाणां वसारुधिरभोजने अमुकस्य प्रातकालस्य मृत्युप्रदे हुं फट् हन हन दह दह मांसरुधिरं पच पच भ्रूत्तपति स्वाहा । न तिथिर्न च नक्षत्रं नोपवासो विधीयते ॥२॥

क्रुद्धो रक्तेन संमार्ज्य करौ ताभ्यां प्रगृह्य च । प्रदोषे संजपेत् लिङ्गमामपात्रश्च मारयेत् । ॐ नमः सर्वतो यन्त्राण्येतद् यथा जम्भनि मोहनि सर्वशत्रुविदारिणि रक्ष रक्ष माममुकं सर्वभयोपद्रवेभ्यः स्वाहा । शुक्रे नष्टे महादेव वक्ष्येऽहं द्विजपादिह ॥३॥

इति श्रीगारुड़े महापुराणे आचारखण्डे नानाविद्या नाम
एकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४१॥

द्विचत्वारिंशोऽध्यायः

हरिरुवाच

पवित्रारोहणं वक्ष्ये शिवस्याशिवनाशनम् । आचार्य्यः साधकः कुर्य्यात्पुत्रकः समयो हर ॥१॥

संवत्सरकृता पूजा विघ्नेशो हरतेऽन्यथा । आषाढ़े श्रावणे माघे कुर्य्याद्भाद्रपदेऽपि वा ॥२॥

सौवर्णरौप्यताम्रश्च सूत्रं कार्पासिकं क्रमात् । ज्ञेयं कृतादौ संगृह्य कन्यया कर्त्तितञ्च यत् ॥३॥

त्रिगुणं त्रिगुणीकृत्य ततः कुर्य्यात्पवित्रकम् । ग्रन्थयो वामदेवेन सत्येन क्षालयेच्छिव ॥४॥
अघोरेण तु संशोध्य बद्धस्तत्पुरुषाद्भवेत् । धूपयेदीशमन्त्रेण तन्तुदेवा इति स्मृताः ॥५॥
ओंकारश्चन्द्रमा वह्निर्ब्रह्मा नागः शिखिध्वजः । रविर्विष्णुः शिवः प्रोक्तः क्रमात्तन्तुषु देवताः ॥६॥
अष्टोत्तरशतं कुर्य्यात्पञ्चाशत्पञ्चविंशतिम् । रुद्रोऽहन्तमादि विज्ञेयं मानञ्च ग्रन्थयो दश ॥७॥
चतुरङ्गुलान्तरालाः स्युर्ग्रन्थिनामानि च क्रमात् । प्रकृतिः पौरुषी वीरा चतुर्थी चापराजिता ॥८॥
जया च विजया रुद्रा अजिता च सदाशिव । मनोन्मनी सर्वमुखी द्व्यङ्गुलाङ्गुलतोऽथवा ॥९॥
रञ्जयेत् कुङ्कुमाद्यैस्तु कुर्य्याद्गन्धैः पवित्रकम् । सप्तम्यां वा त्रयोदश्यां शुक्लपक्षे तथेतरे ॥१०॥
क्षीरादिभिश्च संस्नाप्य लिङ्गं गन्धादिभिर्यजेत् । दद्याद्गन्धपवित्रन्तु आत्मने ब्रह्मणे हर ॥११॥
पुष्पं गन्धयुतं दद्यान्मूलेनेशानगोचरे । पूर्वे च दण्डकाष्ठन्तु उत्तरे चामलकीफलम् ॥१२॥
मृत्तिकां पश्चिमे दद्याद्दक्षिणे भस्मभूतयः । नैर्ऋते त्वगुरुं दद्याच्छिखामन्त्रेण मन्त्रवित् ॥
वायव्यां सर्षपं दद्यात्कवचेन वृषध्वज ॥१३॥

गृहं संवेष्ट्य सूत्रेण दद्याद्गन्धपवित्रकम् । होमं कृत्वाऽग्नये दत्त्वा दद्याद्भूतबलिं तथा ॥१४॥
आमन्त्रितोऽसि देवेश गणैः सार्द्धं महेश्वर । प्रातस्त्वां पूजयिष्यामि ह्यत्र सन्निहितो भव ॥१५॥
निमन्त्रयानेन तिष्ठेत्तु कुर्वन्गीतादिकं निशि । मन्त्रितानि पवित्राणि स्थापयेद्देवपार्श्वतः ॥१६॥
स्नात्वादित्यं चतुर्दश्यां प्राग्रुद्रञ्च प्रपूजयेत् । ललाटस्थं विश्वरूपं ध्यात्वात्मानं प्रपूजयेत् ॥१७॥
अस्त्रेण प्रोक्षितान्येवं हृदयेनार्चितान्यथ । संहितामन्त्रितान्येव धूपितानि समर्पयेत् ॥१८॥
शिवतत्त्वात्मकं चादौ विद्यातत्त्वात्मकं ततः । आत्मतत्त्वात्मकं पश्चाद्देवकाख्यं ततोऽर्चयेत् ॥
ॐ हौं शिवतत्त्वाय नमः । ॐ हीं विद्यातत्त्वाय नमः । ॐ हां आत्मतत्त्वाय नमः ॥१९॥
ॐ हां हीं हूं क्षौं सर्वतत्त्वाय नमः । ॐ कालात्मना त्वया देव यद् दृष्टं मामके विधौ ॥
कृतं क्लिष्टं समुत्सृष्टं हुतं गुप्तञ्च यत्कृतम् । सर्वात्मनाऽऽत्मना शम्भो पवित्रेण त्वदिच्छया ॥
ॐ पूरय पूरय मखव्रतं तन्नियमेश्वराय सर्वतत्त्वात्मकाय सर्वकारणपालिताय ॐ हां हीं हूं हैं हौं शिवाय नमः ॥२०॥
पूर्वैरनेन यो दद्यात्पवित्राणां चतुष्टयम् । दत्त्वा वह्नेः पवित्रञ्च गुरवे दक्षिणां दिशेत् ॥
बलिं दत्त्वा द्विजान्भोज्य चण्डं प्रार्च्य विसर्जयेत् ॥ २१ ॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे आचारखण्डे द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४२॥

त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः

हरिरुवाच

पवित्रारोपणं वक्ष्ये भुक्तिमुक्तिप्रदं हरेः । पुरा देवासुरे युद्धे ब्रह्माद्याः शरणं ययुः ॥
विष्णुश्च तेषां देवानां ध्वजं ग्रैवेयकं ददौ ॥ १ ॥
एतौ दृष्ट्वा विलङ्घन्ति दानवानब्रवीद्धरिः । विष्णूक्ते ह्यब्रवीन्नागो वासुकेरनुजस्तदा ॥ २ ॥
वृणीत च पवित्राख्यं वरञ्चेदं वृषध्वज । ग्रैवेयं हरिदत्तं तु तन्नाम्ना ख्यातिमेष्यति ॥
इत्युक्ते तेन देवांस्तान्नाम्ना च तद्वरं ददौ ॥ ३ ॥
प्रावृट्काले तु ये मर्त्या नार्चिष्यन्ति पवित्रकैः । तेषां सांत्वसरी पूजा विफला च भविष्यति ॥
तस्मात् सर्वेषु देवेषु पवित्रारोहणं क्रमात् ॥ ४ ॥
प्रतिपत्पौर्णमास्यान्ता यस्य या तिथिरुच्यते । द्वादश्यां विष्णवे कार्यं शुक्ले कृष्णेऽथवा हर ॥५॥
व्यतीपातेऽयने चैव चन्द्रसूर्यग्रहे शिव । विष्णवे वृद्धिकार्ये च गुरोरागमने तथा ॥
नित्यं पवित्रमुद्दिष्टं प्रावृट्काले त्ववश्यकम् ॥ ६ ॥
कौषेयं पट्टसूत्रं वा कार्पासं क्षौममेव वा । कुशसूत्रं द्विजानां स्याद्राज्ञां कौषेयपट्टकम् ॥ ७ ॥
वैश्यानाञ्चौर्णकं क्षौमं शूद्राणां नवबल्कजम् । कार्पासं पद्मजञ्चैव सर्वेषां शस्तमीश्वर ॥ ८ ॥
ब्राह्मण्या कर्त्तितं सूत्रं त्रिगुणं त्रिगुणीकृतम् । ओंकारोऽथ शिवः सोमो ह्यग्निर्ब्रह्मा फणी रविः ॥
विघ्नेशो विष्णुरित्येते स्थितास्तन्तुषु देवताः । ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च त्रिसूत्रे देवताः स्मृताः ॥१०॥
सौवर्णे राजते ताम्रे वैणवे मृण्मये न्यसेत् । अङ्गुष्ठेन चतुःषष्टिः श्रेष्ठं मध्यं तदर्द्धतः ॥११॥
तदर्द्धा तु कनिष्ठा स्यात् सूत्रमष्टोत्तरं शतम् । उत्तमं मध्यमञ्चैव कन्यसं पूर्ववत् क्रमात् ॥१२॥
उत्तमोऽङ्गुष्ठमानेन मध्यमो मध्यमेन तु । कन्यसे च कनिष्ठेन अङ्गुल्या ग्रन्थयः स्मृताः ॥
विमाने स्थण्डिले चैव एतत्सामान्यलक्षणम् ॥१३॥
शिवोद्धृतं पवित्रन्तु प्रतिमायाञ्च कारयेत् । हृन्नाभिरूरुमानेन जानुभ्यामवलम्बिनी ॥१४॥
अष्टोत्तरसहस्रेण चत्वारो ग्रन्थयः स्मृताः । षट्त्रिंशाच्च चतुर्विंशा द्वादश ग्रन्थयोऽथवा ॥१५॥
उत्तमादिषु विज्ञेयाः पर्वभिर्वा पवित्रकम् । अर्चितं कुङ्कुमेनैव हरिद्राचन्दनेन वा ॥१६॥
सोपवासः पवित्रन्तु पात्रस्थमधिवासयेत् । अश्वत्थपत्रपुटके अष्टदिक्षु निवेशितम् ॥१७॥
दण्डकाष्ठं कुशाग्रञ्च पूर्वे सङ्कर्षणेन तु । रोचनाकुङ्कुमेनैव प्रद्युम्नेन तु दक्षिणे ॥१८॥
युद्धार्थी फलसिद्ध्यर्थमनिरुद्धेन पश्चिमे । चन्दनं नीलयुक्तञ्च तिलभस्माक्षतं तथा ॥
आग्नेयादिषु कोणेषु श्रियादीनां क्रमान्न्यसेत् ॥१९॥

पवित्रं वासुदेवेन अभिमन्त्र्य सकृत् सकृत् । दृष्ट्वा पुनः प्रपूज्याथ वस्त्रेणाच्छाद्य यत्नतः ॥२०॥
देवस्य पुरतः स्थाप्य प्रतिमामण्डलस्य वा । पश्चिमे दक्षिणे चैव उत्तरे पूर्ववत् क्रमात् ॥२१॥
ब्राह्मणादींश्च संस्थाप्य कलशञ्चाथ पूजयेत् । अस्त्रेण मण्डलं कृत्वा नैवेद्यञ्च समर्पयेत् ॥२२॥
अधिवास्य पवित्रन्तु त्रिसूत्रेण नवेन वा । वेदिकां वेष्टयित्वा तु आत्मानं कलशं युतम् ॥२३॥
अग्निकुण्डं विमानञ्च मण्डपं गृहमेव च । सूत्रमेकन्तु संगृह्य दद्याद्देवस्य मूर्धनि ॥२४॥
दत्त्वा पठेदिमं मन्त्रं पूजयित्वा महेश्वरम् । आवाहितोऽसि देवेश पूजार्थं परमेश्वर ॥
तत्प्रभातेऽर्चयिष्यामि सामग्रयाः सन्निधो भव ॥२५॥
एकरात्रं त्रिरात्रं वा अधिवास्य पवित्रकम् । रात्रौ जागरणं कृत्वा प्रातः संपूज्य केशवम् ॥२६॥
आरोपयेत्क्रमेणैव ज्येष्ठमध्यकनीयसम् । धूपयित्वा पवित्रन्तु मन्त्रेणैवाभिमन्त्रयेत् ॥२७॥
प्रजप्तग्रन्थिकञ्चैव पूजयेत्कुसुमादिभिः । गायत्र्या चार्चितं तेन देवं संपूज्य दापयेत् ॥२८॥
मम पुत्रकलत्राद्यैः सूत्रपुच्छन्तु धारयेत् । विशुद्धग्रन्थिकं रम्यं महापातकनाशनम् ॥
सर्वपापक्षयं देव तवाग्रे धारयाम्यहम् ॥२९॥
एवं धूपादिनाभ्यर्च्य मध्यमादीन् समर्पयेत् । पवित्रं वैष्णवं तेजः सर्वपातकनाशनम् ॥
धर्मकामार्थसिद्ध्यर्थं स्वकण्ठे धारयाम्यहम् ॥३०॥
वनमालां समभ्यर्च्य स्वेन मन्त्रेण दापयेत् । नैवेद्यं विविधं दत्त्वा कुसुमादेर्बलिं हरेत् ॥३१॥
अग्निं सन्तर्प्य तत्रापि द्वादशाङ्गुलमानतः । अष्टोत्तरशतेनैव दद्यादेकपवित्रकम् ॥३२॥
आदौ दत्त्वार्घ्यमादित्ये तत्र चैकं पवित्रकम् । विष्वक्सेनं ततः प्राच्य गुरुमर्घ्यादिभिर्हर ॥
देवस्याग्रे पठेन्मन्त्रं कृताञ्जलिपुटस्थितः ॥३३॥
ज्ञानतोऽज्ञानतो वापि पूजनादि कृतं मया । तत्सर्वं पूर्णमेवास्तु त्वत्प्रसादात्सुरेश्वर ॥३४॥
मणिविद्रुममालाभिर्मन्दारकुसुमादिभिः । इयं सांवत्सरी पूजा तवास्तु गरुड़ध्वजः ॥३५॥
वनमाला यथा देव कौस्तुभं सततं हृदि । तद्वत्पवित्रं तन्तूनां मालां त्वं हृदये धर ॥३६॥
एवं प्रार्थ्य द्विजान्भोज्य दत्त्वा तेभ्यश्च दक्षिणाम् । विसर्जयेत्तु तेनैव सायाह्ने त्वपरेऽहनि ॥३७॥
सांवत्सरीमिमां पूजां सम्पाद्य विधिवन्मया । व्रज पवित्रकेदानीं विष्णुलोकं विसर्जितः ॥३८॥

इति श्रीगारुड़े महापुराणे त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४३॥

चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः

हरिरुवाच

पूजयित्वा पवित्राद्यैर्ब्रह्म ध्यात्वा हरिर्भवेत् । ब्रह्मध्यानं प्रवक्ष्यामि मायायन्त्रप्रमर्दकम् ॥ १ ॥
यच्छेद्वाङ्मनसा प्राज्ञस्तं यजेज्ज्ञानमात्मनि । ज्ञानं महति संयच्छेत्र इच्छेज्ज्ञानमात्मनि ॥ २ ॥
देहेन्द्रियमनोबुद्धिप्राणाहङ्कारवर्जितम् । वर्जितं भूततन्मात्रैर्गुणजन्माशनादिभिः ॥ ३ ॥
स्वप्रकाशं निराकारं सदानन्दमनादि यत् । नित्यं शुद्धं बुद्धमृद्धं सत्यमानन्दमद्वयम् ॥ ४ ॥
तुरीयमक्षरं ब्रह्म अहमस्मि परं पदम् । अहं ब्रह्मेत्यवस्थानं समाधिरपि गीयते ॥ ५ ॥
आत्मानं रथिनं विद्धि शरीरं रथमेव तु । इन्द्रियाणि हयानाहुर्विषयास्तेषु गोचराः ॥ ६ ॥
आत्मेन्द्रियमनोयुक्तो भोक्तेत्याहुर्मनीषिणः । यस्तु विज्ञानवाह्येन युक्तेन मनसा सदा ॥
स तु तत्पदमाप्नोति स हि भूयो न जायते ॥ ७ ॥
विज्ञानसारथिर्यस्य मनःप्रग्रहवान्नरः । स्वर्हिन्याः पारमाप्नोति तद्विष्णोः परमं पदम् ॥८॥
अहिंसादि यमः प्रोक्तः शौचादि नियमः स्मृतः । पद्माद्युक्तं आसनञ्च प्राणायामो मरुज्जयः ॥
प्रत्याहारो जयःप्रोक्तो ध्यानमीश्वरचिन्तनम् । मनोधृतिर्धारणा स्यात्समाधिर्ब्रह्मणि स्थितिः ॥१०॥
अमूर्त्तौ चेत्स्थिरो न स्यात्तु ततो मूर्त्तिं विचिन्तयेत् । हृत्पद्मकर्णिकामध्ये शङ्खचक्रगदाधरः ॥११॥
श्रीवत्सकौस्तुभयुतो वनमालाश्रिया युतः । नित्यः शुद्धो बुद्धियुक्तः सत्यानन्दाह्वयः परः ॥१२॥
आत्माऽहं परमं ब्रह्म परमज्योतिरेव तु । चतुर्विंशतिमूर्त्तिः स शालग्रामशिलास्थितः ॥१३॥
द्वारकादिशिलासंस्थो ध्येयः पूज्योऽपि वा हरिः । मनसोऽभीप्सितं प्राप्य देवो वैमानिको भवेत् ॥
निष्कामो मुक्तिमाप्नोति मूर्त्तिं ध्यायन्स्तुवन् जपन् ॥१४॥
इति श्रीगारुडे महापुराणे चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥४४॥

पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः

हरिरुवाच

प्रसङ्गात्कथयिष्यामि शालग्रामस्य लक्षणम् । शालग्रामशिलास्पर्शात्कोटिजन्माघनाशनम् ॥ १ ॥
शङ्खचक्रगापद्मी केशवाख्यो गदाधरः । साब्जकौमोदकीचक्रशङ्खी नारायणो विभुः ॥ २ ॥
सचक्रशङ्खाब्जगदो माधवः श्रीगदाधरः । गदाब्जशङ्खचक्री वा गोविन्दोऽर्च्यो गदाधरः ॥ ३ ॥
पद्मशङ्खारिगदिने विष्णुरूपाय ते नमः । सशङ्खाब्जगदाचक्रमधुसूदनमूर्त्तये ॥ ४ ॥
नमो गदारिशङ्खाब्जमूर्त्तित्रैविक्रमाय च । सारिकौमोदकीपद्मशङ्खवामनमूर्त्तये ॥ ५ ॥

चक्राब्जशङ्खगदिने नमः श्रीधरमूर्त्तये । हृषीकेशायाब्जगदाशङ्खिने चक्रिणे नमः ॥ ६ ॥
शाब्जचक्रगदाशङ्खपद्मनाभस्वरूपिणे । दामोदरशङ्खचक्रगदापद्मिन्नमोनमः ॥ ७ ॥
सारिशङ्खगदाब्जाय वासुदेवाय वै नमः । शङ्खाब्जचक्रगदिने नमः सङ्कर्षणाय च ॥ ८ ॥
सुशङ्खसुगदाब्जारिधृते प्रद्युम्नमूर्त्तये । नमोऽनिरुद्धाय गदाशङ्खाब्जारिविधारिणे ॥ ९ ॥
शाब्जशङ्खगदाचक्रपुरुषोत्तममूर्त्तये । नमोऽधोऽक्षजरूपाय गदाशङ्खारिपद्मिने ॥१०॥
नृसिंहमूर्त्तये पद्मगदाशङ्खारिधारिणे । पद्मारिशङ्खगदिने नमोऽस्त्वच्युतमूर्त्तये ॥११॥
सशङ्खचक्राब्जगदं जनार्दनमिहानये । उपेन्द्रं सगदं सारिं पद्मशङ्खिन्नमो नमः ॥१२॥
सुचक्राब्जगदाशङ्खयुक्ताय हरिमूर्त्तये । सगदाब्जारिशङ्खाय नमः श्रीकृष्णमूर्त्तये ॥१३॥
शालग्रामशिलाद्वारगतलग्नद्विचक्रधृक् । शुक्लाभो वासुदेवाख्यः सोऽव्याद्वः श्रीगदाधरः १४॥
लग्नद्विचक्रो रक्ताभः पूर्वभागन्तु पद्मभृत् । सङ्कर्षणोऽथ प्रद्युम्नः सूक्ष्मचक्रस्तु पीतकः ॥१५॥
सदीर्घः सशिरश्छिद्रो योऽनिरुद्धस्तु वर्तुलः । नीलो द्वारि त्रिरेखश्च अथ नारायणोऽसितः ॥१६॥
मध्ये गदाकृती रेखा नाभिचक्रो महोन्नतः । पृथुवक्षो नृसिंहो वः कपिलोऽव्यात्त्रिबिन्दुकः ॥१७॥
अथवा पञ्चबिन्दुस्तत्पूजनं ब्रह्मचारिणः । वराहशक्तिलिङ्गोऽव्याद्विषमद्वयचक्रकः ॥१८॥
नीलस्त्रिरेखः स्थूलोऽथ कूर्ममूर्त्तिः स विन्दुमान् । कृष्णः स वर्त्तुलावर्त्तः पातु वो नतपृष्ठकः ॥१९॥
श्रीधरः पञ्चरेखोऽव्याद्वनमाली गदाङ्कितः । वामनो वर्त्तुलो ह्रस्वो वामचक्रः सुरेश्वरः ॥२०॥
नानावर्णोऽनेकमूर्त्तिर्नागभोगी त्वनन्तकः । स्थूलो दामोदरो नीलो मध्ये चक्रः सुनीलकः ॥२१॥
सङ्कीर्णद्वारको वाव्यादथ ब्रह्मा सुलोहितः । सदीर्घरेखः शुषिर एकचक्राम्बुजः पृथुः ॥२२॥
पृथुच्छिद्रः स्थूलचक्रः कृष्णो बिन्दुश्च बिन्दुमत् । हयग्रीवोऽङ्कुशाकारः पञ्चरेखः सकौस्तुभः ॥२३॥
वैकुण्ठो मणिरत्नाभ एकचक्राम्बुजोऽसितः । मत्स्यो दीर्घोऽम्बुजाकारो द्वाररेखश्च पातु वः ॥२४॥
रामचक्रो दक्षरेखः श्यामो वोऽव्यात्त्रिविक्रमः । शालग्रामे द्वारकायां स्थिताय गदिने नमः ॥२५॥
एकद्वारे चतुश्चक्रं वनमालाविभूषितम् । स्वर्णरेखासमायुक्तं गोष्पदेन विराजितम् ॥
कदम्बकुसुमाकारं लक्ष्मीनारायणोऽवतु ॥२६॥
एकेन लक्षितो योऽव्याद्गदाधारी सुदर्शनः । लक्ष्मीनारायणो द्वाभ्यां त्रिभिर्मूर्त्तेस्त्रिविक्रमः ॥२७॥
चतुर्भिश्च चतुर्व्यूहो वासुदेवश्च पञ्चभिः । प्रद्युम्नः षड्भिरेव स्यात्सङ्कर्षण इतस्ततः ॥२८॥
पुरुषोत्तमोऽष्टाभिः स्यान्नवव्यूहो नवाङ्कितः । दशावतारो दशभिरनिरुद्धोऽवतादथ ॥२९॥
द्वादशात्मा द्वादशभिरत ऊर्ध्वमनन्तकः । विष्णोर्मूर्त्तिमयं स्तोत्रं यः पठेत्स दिवं व्रजेत् ॥३०॥
ब्रह्मा चतुर्मुखो दण्डी कमण्डलुयुगान्वितः । महेश्वरः पञ्चवक्त्रो दशबाहुर्वृषध्वजः ॥३१॥
यथायुधस्तथा गौरी चण्डिका च सरस्वती । महालक्ष्मीर्मातरञ्च पद्महस्तो दिवाकरः ॥३२॥

गजास्यश्च गणः स्कन्दः षण्मुखोऽनेकधागुणाः । एतेऽर्चिताः स्थापिताश्च प्रासादे वास्तुपूजिते॥
धर्मार्थकाममोक्षाद्याः प्राप्यन्ते पुरुषेण च ॥३३॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे वासुदेवमूर्तयो नाम पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥

षट्चत्वारिंशोऽध्यायः

हरिरुवाच

वास्तुं संक्षेपतो वक्ष्ये गृहादौ विघ्ननाशनम् । ईशानकोणादारभ्य ह्येकाशीतिपदे यजेत् ॥ १ ॥
ईशाने च शिरः पादौ नैर्ऋतेऽग्न्यनिले करौ । आवासवासवेश्मादौ पुरे ग्रामे वणिक्पथे ॥ २ ॥
प्रासादारामदुर्गेषु देवालयमठेषु च । द्वात्रिंशत्तु सुरान्बाह्ये तदन्तश्च त्रयोदश ॥ ३ ॥
ईशश्चैवाथ पर्जन्यो जयन्तः कुलिशायुधः । सूर्य्यः सत्यो भृगुश्चैव आकाशो वायुरेव च ॥ ४ ॥
पूषा च वितथश्चैव ग्रहक्षेत्रयमावुभौ । गन्धर्वो भृगुराजस्तु मृगः पितृगणस्तथा ॥ ५ ॥
द्वौवारिकोऽथ सुग्रीवः पुष्पदन्तो गणाधिपः । असुरः शेषपादौ च रोगोऽहिमुख्य एव च ॥ ६ ॥
भल्लाटः सोमसर्पौ च अदितिश्च दितिस्तथा । बहिर्द्वात्रिंशदेवे तु तदन्तश्चतुरः शृणु ॥ ७ ॥
ईशानादिचतुष्कोणसंस्थितान्पूजयेद्बुधः । आपश्चैवाथ सावित्रो जयो रुद्रस्तथैव च ॥ ८ ॥
मध्ये नवपदे ब्रह्मा तस्याष्टौ च समीपगान् । देवानेकोत्तरानेतान्पूर्वादौ नामतः शृणु ॥ ९ ॥
अर्यमा सविता चैव विवस्वान्विबुधाधिपः । मित्रोऽथ राजयक्ष्मा च तथा पृथ्वीधरः क्रमात् ॥
अष्टमश्चापवत्सश्च परितो ब्रह्मणः स्मृताः ॥१०॥
ईशानकोणादारभ्य दुर्गे च वंश उच्यते । आग्नेयकोणादारभ्य वंशो भवति दुर्द्धरः ॥११॥
अदितिं हिमवन्तञ्च जयन्तञ्च इदं त्रयम् । नायिका कलिका नाम शक्राद्गन्धर्वगाः पुनः ॥
वास्तुदेवान्पूजयित्वा गृहप्रासादकृद्भवेत् ॥१२॥
सुरेज्यः पुरतः कार्यो दिश्याग्नेय्यां महानसम् । कपिनिर्गमने येन पूर्वतः सत्रमण्डपम् ॥१३॥
गन्धपुष्पगृहं कार्यमैशान्यां पट्टसंयुतम् । भाण्डागारञ्च कौवेर्यां गोष्ठागारञ्च वायवे ॥१४॥
उदगाश्रयं वारुण्यां वातायनसमन्वितम् । समित्कुशेन्धनस्थानमायुधानाञ्च नैर्ऋते ॥१५॥
अभ्यागतालयं रम्यं सशयासनपादुकम् । तोयाग्निदीपसद्भृत्यैर्युक्तं दक्षिणतो भवेत् ॥१६॥
गृहान्तराणि सर्वाणि सजलैः कदलीगृहैः । पञ्चवर्णैश्च कुसुमैः शोभितानि प्रकल्पयेत् ॥१७॥
प्राकारं तद्बहिर्दद्यात् पञ्चहस्तप्रमाणतः । एवं विष्णवाश्रमं कुर्याद्वनैश्चोपवनैर्युतम् ॥ १८॥

चतुःषष्टिपदो वास्तुः प्रासादादौ प्रपूजितः । मध्ये चतुष्पदो ब्रह्मा द्विपदास्त्वर्यमादयः ॥१६॥
कर्णे चैवाथ शिख्याद्यास्तथा देवाः प्रकीर्त्तिताः । तेभ्यो ह्युभयतः सार्द्धादन्येऽपि द्विपदाः सुराः ॥
चतुःषष्टिपदा देवा इत्येव परिकीर्त्तिताः ॥ २० ॥
चरकी च विदारी च पूतना पापराक्षसी । ईशानाद्यास्ततो बाह्ये देवाद्या हेतुकादयः ॥२१॥
हेतुकस्त्रिपुरान्तश्च अग्निवेतालकौ यमः । अग्निजिह्वः कालकश्च करालो ह्येकपादकः ॥२२॥
ऐशान्यां भीमरूपस्तु पाताले प्रेतनायकः । आकाशे गन्धमाली स्यात्क्षेत्रपालास्ततो यजेत् ॥
विस्ताराभिहतं दैर्घ्यं राशिं वास्तोस्तु कारयेत् । कृत्वा च वसुभिर्भागं शेषञ्चैवायमादिशेत् ॥२४॥
पुनर्गुणितमष्टाभिर्ऋक्षभागन्तु भाजयेत् । यच्छेषं तद्भवेद्दत्तं भागैर्हृत्वा व्ययं भवेत् ॥२५॥
ऋक्षं चतुर्गुणं कृत्वा नवभिर्भागहारितम् । शेषमंशं विजानीयाद्देवलस्य मतं यथा ॥२६॥
अष्टाभिर्गुणितं पिण्डं षष्टिभिर्भागहारितम् । यच्छेषं तद्भवेज्जीवं मरणं भूतहारितम् ॥२७॥
वास्तुक्रोडे गृहं कुर्यान्न पृष्ठे मानवः सदा । वामपार्श्वेन स्वपिति नात्र कार्या विचारणा ॥२८॥
सिंहकन्यातुलायाञ्च द्वारं शुद्धेदथोत्तरम् । एवञ्च वृश्चिकादौ स्यात्पूर्वदक्षिणपश्चिमम् ॥२६॥
द्वारं दीर्घार्द्धविस्तारं द्वाराण्यष्टौ स्मृतानि च ॥३०॥
स्वतल्पे ह्यवनीचत्वं सर्पेण सूत्रभाजनम् । पुत्रहीनन्तु रौद्रेण वीर्यघ्नं दक्षिणे तथा ॥३१॥
वह्नौ बन्धश्च वायौ च पुत्रलाभः सुतृप्तिदः । धनदे नृपपीडादं बन्धनं रोगदं जले ॥३२॥
नृपभीतिर्मृतापत्यं ह्यनपत्यञ्च वैरिदम् । अर्थदे चार्थहानिश्च दोषदं पुत्रमृत्युदम् ॥
द्वाराण्युत्तरसंज्ञानि पूर्वहाराणि वच्म्यहम् ॥३३॥
अग्निभीतिर्बहुकन्या धनसम्मानकं पदम् । राजघ्नं रोगदं पूर्वे फलतो द्वारमीरितम् ॥३४॥
ईशानादौ भवेत्पूर्वमाग्नेयादौ तु दक्षिणम् । नैर्ऋत्यादौ पश्चिमं स्याद्वायव्यादौ तु चोत्तरम् ॥
अष्टभागे कृते भागे द्वाराणाञ्च फलाफलम् ॥३५॥
अश्वत्थप्लक्षन्यग्रोधाः पूर्वादौ स्यादुदुम्बरः । गृहस्य शोभनः प्रोक्त ईशाने चैव शाल्मलिः ॥
पूजितो विघ्नहारी स्यात्प्रासादस्य गृहस्य च ॥३६॥
इति श्रीगारुडे महापुराणे वास्तुमानलक्षणं नाम षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥४६॥

सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः

सूत उवाच

प्रासादानां लक्षणञ्च वक्ष्ये शौनक तच्छृणु । चतुःषष्टिपदं कृत्वा दिग्विदिक्षूपलक्षितम् ॥ १ ॥

चतुष्कोणं चतुर्भिश्च द्वाराणि सूर्य्यसंख्यया । चत्वारिंशाष्टभिश्चैव भित्तीनां कल्पना भवेत् ॥ २ ॥
ऊर्ध्वक्षेत्रसमा जङ्घा तदूर्ध्वे द्विगुणं भवेत् । गर्भविस्तारविस्तीर्णा शुकाङ्घ्रिश्च विधीयते ॥ ३ ॥
तत्त्रिभागेन कर्त्तव्यः पञ्चभागेन वा पुनः । निर्गमस्तु शुकाङ्घ्रेश्च उच्छ्रायः शिखरार्द्धगः ॥४॥
चतुर्द्धा शिखरं कृत्वा त्रिभागे वेदिबन्धनम् । चतुर्थे पुनरस्यैव कण्ठमामूलसाधनम् ॥ ५ ॥
अथवापि समं वास्तु कृत्वा षोडशभागिकम् । तस्य मध्ये चतुर्भागमादौ गर्भन्तु कारयेत् ॥६॥
भागद्वादशिकां भित्तिं ततश्च परिकल्पयेत् । चतुर्भागेन भित्तीनामुच्छ्रायः स्यात्प्रमाणतः ॥७॥
द्विगुणः शिखरोच्छ्रायो भित्त्युच्छ्रायाच्च मानतः । शिखरार्द्धस्य चार्द्धेन विधेयास्तु प्रदक्षिणाः ॥
चतुर्दिक्षु तथा ज्ञेयो निर्गमस्तु तथा बुधैः । पञ्चभागेन संभज्य गर्भमानं विचक्षणः ॥९॥
भागमेकं गृहीत्वा तु निर्गमं कल्पयेत् पुनः । गर्भसूत्रसमो भागादग्रतो मुखमण्डपः ॥
एतत्सामान्यमुद्दिष्टं प्रासादस्य हि लक्षणम् ॥१०॥
लिङ्गमानमथो वक्ष्ये पीठो लिङ्गसमो भवेत् । द्विगुणेन भवेद् गर्भः समन्ताच्छौनक ध्रुवम् ।
तद्विधा च भवेद् भित्तिर्जङ्घा तद्विस्तरार्धगा ॥११॥
द्विगुणं शिखरं प्रोक्तं जङ्घायाश्चैव शौनक । पीठगर्भावरं कर्म तन्मानेन शुकाङ्घ्रिकाम् ॥१२॥
निर्गमस्तु समाख्यातः शेषं पूर्ववदेव तु । लिङ्गमानः स्मृतो ह्येष द्वारमानथोच्यते ॥१३॥
कराग्रं वेदवत्कृत्वा द्वारं भागाष्टमं भवेत् । विस्तरेण समाख्यातं द्विगुणं स्वेच्छया भवेत् ॥१४॥
द्वारवत्पीठमध्ये तु शेषं शुषिरकं भवेत् । पादिकं शेषिकं भित्तिर्द्वारार्द्धेन परिग्रहात् ॥१५॥
तद्विस्तारसमा जङ्घा शिखरं द्विगुणं भवेत् । शुकाङ्घ्रिः पूर्ववज्ज्ञेया निर्गमोच्छ्रायकं भवेत् ॥
उक्तं मण्डपमानन्तु स्वरूपं चापरं वद ॥१६॥
त्रैवेदं कारयेत् क्षेत्रं यत्र तिष्ठन्ति देवताः । इत्थं कृतेन मानेन बाह्यभागविनिर्गतम् ॥१७॥
नेमिः पादेन विस्तीर्णा प्रासादस्य समन्ततः । गर्भन्तु द्विगुणं कुर्य्यान्नेम्या मानं भवेदिह ।
स एव भित्तेरुत्सेधो शिखरो द्विगुणो मतः ॥१८॥
प्रासादानाञ्च वक्ष्यामि मानं योनिञ्च मानतः । वैराजः पुष्पकाख्यश्च कैलासो मालिकाह्वयः ।
त्रिपिष्टपञ्च पञ्चैते प्रासादाः सर्वयोनयः ॥१९॥
प्रथमश्चतुरस्रो हि द्वितीयस्तु तदायतः । वृत्तो वृत्तायतश्चान्योऽष्टास्रश्चेह च पञ्चमः ॥२०॥
एतेभ्य एव सम्भूताः प्रासादाः सुमनोहराः । सर्वप्रकृतिभूतेभ्यश्चत्वारिंशच्च एव च ॥२१॥
मेरुश्च मन्दरश्चैव विमानश्च तथापरः । भद्रकः सर्वतोभद्रो रुचको नन्दनस्तथा ॥२२॥
नन्दिवर्द्धनसंज्ञश्च श्रीवत्सश्च नवेत्यमी । चतुरस्राः समुद्भूता वैराजादिति गम्यताम् ॥२३॥
वलभी गृहराजश्च शालागृहञ्च मन्दिरम् । विमानञ्च तथा ब्रह्ममन्दिरं भवनं तथा ॥

उत्तम्भं शिविकावेश्म नवैते पुष्पकोद्भवाः ॥२४॥

वलयो दुन्दुभिः पद्मो महापद्मस्तथापरः । मुकुली चास्य उष्णीषी शङ्खश्च कलशस्तथा ॥
गुवावृक्षस्तथान्यश्च वृत्ताः कैलाससम्भवाः ॥२५॥

गजोऽथ वृषभो हंसो गरुडः सिंहनामकः । भूमुखो भूधरश्चैव श्रीजयः पृथिवीधरः ॥
वृत्तायताः समुद्भूता नवैते मालकाह्वयात् ॥२६॥

वज्रं चक्रं तथान्यच्च मुष्टिकं बभ्रुसंज्ञितम् । वक्रः स्वस्तिकभङ्गौ च गदा श्रीवृक्ष एव च ॥
विजयो नामतः श्वेतस्त्रिपिष्टिपसमुद्भवाः ॥२७॥

त्रिकोणं पद्ममर्द्धेन्दुश्चतुष्कोणं द्विरष्टकम् । यत्र यत्र विधातव्यं संस्थानं मण्डपस्य तु ॥२८॥
राज्यञ्च विभवश्चैव ह्यायुर्वर्द्धनमेव च । पुत्रलाभः स्त्रियः पुष्टिस्त्रिकोणादिक्रमाद्भवेत् ॥२९॥
कुर्याद् ध्वजादिकं ख्याता द्वारि गर्भगृहं तथा । मण्डपः समसंख्याभिर्गुणितः सूत्रतस्तथा ॥३०॥
मण्डपस्य चतुर्थांशाद्भद्रः कार्यो विजानता । सार्द्धं गवाक्षकोपेतो निर्गवाक्षोऽथवा भवेत् ॥३१॥
सार्द्धभित्तिप्रमाणेन भित्तिमानेन वा पुनः । भित्तेर्द्वैगुण्यतो वापि कर्त्तव्या मण्डपाः क्वचित् ॥
प्रासादे मञ्जरी कार्या चित्रा विषमभूमिका । परिमाणविरोधेन रेखा वैषम्यभूषिता ॥३३॥
आधारस्तु चतुर्द्वारश्चतुर्मण्डपशोभितः । शतशृङ्गसमायुक्तो मेरुः प्रासाद उत्तमः ॥३४॥
मण्डपास्तस्य कर्त्तव्या भद्रैस्त्रिभिरलंकृताः । गठनाकारमानानां भिन्नाद्भिन्ना भवन्ति ते ॥३५॥
कियन्तो येषु चाधारा निराधाराश्च केचन । प्रतिच्छन्दकभेदेन प्रासादाः सम्भवन्ति ते ॥३६॥
अन्यान्यसंस्कारात्तेषां गठनानामभेदतः । देवतानां विशेषाय प्रासादा बहवः स्मृताः ॥३७॥
प्रासादे नियमो नास्ति देवतानां स्वयम्भुवाम् । तानेव देवतानाञ्च पूर्वमानेन कारयेत् ॥३८॥
चतुरस्रायतास्तत्र चतुष्कोणसमन्विताः । चन्द्रशालान्विता कार्या भेरीशिखरसंयुताः ॥३९॥
पुरतो वाहनानाञ्च कर्त्तव्या लघुमण्डपाः । नाट्यशाला च कर्त्तव्या द्वारदेशसमाश्रया ॥४०॥
प्रासादे देवतानाञ्च कार्या दिक्षु विदिक्ष्वपि । द्वारपालाश्च कर्त्तव्या मुख्या गत्वा पृथक् पृथक् ॥
किञ्चिददूरतः कार्या मठास्तत्रोपजीविनाम् । प्रावृता जगती कार्या फलपुष्पजलान्विता ॥४२॥
प्रासादेषु सुरान् स्थाप्यान् पूजाभिः पूजयेन्नरः । वासुदेवः सर्वदेवः सर्वभाक् तद्गृहादिकृत् ॥४३॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे प्रासादकीर्त्तनं नाम

सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥

अष्टचत्वारिंशोऽध्यायः

सूत उवाच

प्रतिष्ठां सर्वदेवानां संक्षेपेण वदाम्यहम् । सुतिथ्यादौ सुरम्याञ्च प्रतिष्ठां कारयेद् गुरुः ॥१॥
ऋत्विग्भिः सह चाचार्यं वरयेन्मध्यदेशगम् । स्वशाखोक्तविधानेन अथवा प्रणवेन तु ॥२॥
पञ्चभिर्बहुभिर्वाथ कुर्यात् पाद्यार्घमेव च । मुद्रिकाभिस्तथा वस्त्रैर्गन्धमाल्यानुलेपनैः ॥
मन्त्रन्यासं गुरुः कृत्वा ततः कर्म समारभेत् ॥३॥
प्रासादस्याग्रतः कुर्यान्मण्डपं दशहस्तकम् । कुर्याद्द्वादशहस्तं वा स्तम्भैः षोडशभिर्युतम् ॥
ध्वजाष्टकैश्चतुर्हस्तां मध्ये वेदीञ्च कारयेत् ॥४॥
नदीसङ्गमतीरोत्थां बालुकां तत्र दापयेत् । चतुरस्रं कार्मुकाभं वर्त्तुलं कमलाकृति ॥५॥
पूर्वादितः समारभ्य कर्त्तव्यं कुण्डपञ्चकम् । अथवा चतुरस्राणि सर्वाण्येतानि कारयेत् ॥६॥
शान्तिकर्मविधानेन सर्वकामार्थसिद्धये । शिरःस्थाने तु देवस्य आचार्यो होममाचरेत् ॥
ऐशान्यां केचिदिच्छन्ति उपलिप्यावनिं शुभाम् ॥७॥
द्वाराणि चैव चत्वारि कृत्वा वै तोरणान्तिके । न्यग्रोधोदुम्बराश्वत्थबैल्वपालाशखादिराः ॥८॥
तोरणाः पञ्चहस्ताश्च वस्त्रपुष्पाद्यलंकृताः । निखनेद्धस्तमेकैकं चत्वारश्चतुरो दिशः ॥९॥
पूर्वद्वारे मृगेन्द्रन्तु हयराजन्तु दक्षिणे । पश्चिमे गोपतिर्नाम सुरशार्दूलमुत्तरे ॥१०॥
अग्निमीलेति मन्त्रेण प्रथमं पूर्वतो न्यसेत् । ईषेत्वेति च मन्त्रेण दक्षिणस्यां द्वितीयकम् ॥११॥
अग्नआयाहि मन्त्रेण पश्चिमस्यां तृतीयकम् । शन्नोदेवीति मन्त्रेण उत्तरस्यां चतुर्थकम् ॥१२॥
पूर्वे अम्बुदवत् कार्या आग्नेय्यां धूमरूपिणी । याम्यां वै कृष्णरूपा तु नैर्ऋत्यांश्यामला भवेत् ॥
वारुण्यां पाण्डरा ज्ञेया वायव्यांपीतवर्णिका । उत्तरे रक्तवर्णा तु शुक्लैशी च पताकिका ॥
बहुरूपा तथा मध्ये इन्द्रविद्येति पूर्विका ॥१४॥
अग्निं संसुप्तिमन्त्रेण यमोनागेति दक्षिणे । पूज्या रक्षोहनावेति पश्चिमे उत्तरेऽपि च ॥१५॥
वात इत्यभिषिच्याथ आप्यायस्वेति चोत्तरे । तमीशानमतश्चैव विष्णुर्लोकेति मध्यमे ॥१६॥
कलशौ तु ततो द्वौ द्वौ निवेश्यौ तोरणान्तिके । वस्त्रयुग्मसमायुक्ताश्चन्दनाद्यैः स्वलंकृताः ॥१७॥
पुष्पैर्वितानैर्बहुलैरादिवर्णाभिमन्त्रिताः । दिक्पालाश्च ततः पूज्याः शास्त्रदृष्टेन कर्मणा ॥१८॥
त्रातारमिन्द्रमन्त्रेण अग्निर्मूर्द्धेति चापरे । अस्मिन् वृक्ष इतश्चैव प्रचारीति परा स्मृता ॥१९॥
किञ्चेदधातु आचात्वा भिन्नादेवीति सामी । इमारुद्रेति दिक्पालान्पूजयित्वा विचक्षणः ॥
होमद्रव्याणि वायव्यां कुर्य्यात्सोपस्कराणि च ॥ २० ॥

शङ्खान्शास्त्रोदितान्श्वेतान्नेत्राभ्यां विन्यसेद्गुरुः । आलोकनेन द्रव्याणि शुद्धियान्ति न संशयः ॥२१॥
हृदयादीनि चाङ्गानि व्याहृतिप्रणवेन च । अस्त्रञ्चैव समस्तानां न्यासोऽयं सार्वकामिकः ॥२२॥
अक्षतान्विष्टरञ्चैव अस्त्रेणैवाभिमन्त्रितान् । विष्टरेण स्पृशेद्द्रव्यान्यागमण्डपसंयुतान् ॥
अक्षतान्विकिरेत्पश्चादस्त्रपूतान्समन्ततः ॥ २३ ॥
शाक्रीं दिशमथारम्य यावदीशानगोचरम् । अवकीर्य्याक्षतान्सर्वान्लेपयेन्मण्डपं ततः ॥२४॥
गन्धाद्यैरर्घ्यपात्रे च मन्त्रग्रामं न्यसेद्गुरुः । तेनार्घ्यपात्रतोयेन प्रोक्षयेद्यागमण्डपम् ॥२५॥
प्रतिष्ठा यस्य देवस्य तदाख्यं कलशं न्यसेत् । ऐशान्यां पूजयेद्याम्ये अस्त्रेणैव च वर्द्धनीम् ॥
कलशं वर्द्धनीञ्चैव ग्रहान्वास्तोष्पतिं तथा ॥ २६ ॥
आसने तानि सर्वाणि प्रणवाख्यं जपेद्गुरुः । सूत्रग्रीवं रत्नगर्भं वस्त्रमुख्येन वेष्टितम् ॥
सर्वौषधि गन्धलिप्तं पूजयेत्कलशं गुरुः ॥ २७ ॥
देवस्तु कलशे पूज्यो वर्द्धन्या वस्त्रमुत्तमम् । वर्द्धन्या तु समायुक्तं कलशं भ्रामयेदनु ॥२८॥
वर्द्धनीधारया सिञ्चन्नग्रतो धारयेत्ततः । अभ्यर्च्य वर्द्धनीं कुम्भं स्थण्डिले देवमर्चयेत् ॥२९॥
पटञ्चावाह्य वायव्यां गणानान्त्वेति सद्गणम् । देवमीशानकोणे तु जपेद्वास्तुपतिं बुधः ॥
वास्तोष्पतीति मन्त्रेण वास्तुदोषोपशान्तये ॥ ३० ॥
कुम्भस्य पूर्वतो भूतं गणदेवं बलिं हरेत् । पठेदिति च विद्याश्च कुर्य्यादालम्भनं बुधः ॥३१॥
योगे योगेति मन्त्रेण संस्तरन् ज्वलनैः कुशैः । आचार्य्य ऋत्विजैः सार्द्धं स्नानपीठे हरस्तथा॥३२॥
विविधैर्ब्रह्मघोषैश्च पुण्याहजयमङ्गलैः । कृत्वा ब्रह्मरथे देवं प्रतिष्ठन्ति ततो द्विजाः ॥३३॥
ऐशान्यामानयेत्पीठं मण्डपे विन्यसेद् गुरुः । भद्रं कर्णेत्यथ स्नात्वा सूत्रबन्धनजेन तु ॥
संस्थाप्य लक्षणे द्वारं कुर्य्याद्दूराभिवादनैः ॥ ३४ ॥
मधुसर्पिःसमायुक्तं कांस्ये वा ताम्रभाजने । अक्षिणी चाञ्जयेचास्य सुवर्णस्य शलाकया ॥३५॥
अग्निर्ज्योतीति मन्त्रेण नेत्रोद्घाटन्तु कारयेत् । लक्षणे क्रियमाणे तु नाम्नैकं स्थापको वदेत् ॥३६॥
इमम्मे गाङ्गमन्त्रेण नेत्रयोः शीतलक्रिया । अग्निर्मूर्द्धेति मन्त्रेण दद्याद्वल्मीकमृत्तिकाम् ॥३७॥
बिल्वोदुम्बरमश्वत्थं वटं पालाशमेव च । यज्ञायज्ञेति मन्त्रेण दद्यात्पञ्चकषायकम् ॥३८॥
पञ्चगव्यैः स्नापयेच्च सहदेव्यादिभिस्ततः । सहदेवी बला चैव शतमूली शतावरी ॥३९॥
कुमारी च गुडूची च सिंही व्याघ्री तथैव च । याओषधीति मन्त्रेण स्नानमोषधिमज्जलैः ॥
याः फलिनीति मन्त्रेण फलस्नानं विधीयते ॥ ४० ॥
द्रुपदादिवेति मन्त्रेण कार्य्यमुद्वर्त्तनं बुधैः । कलशेषु च विन्यस्य उत्तरादिष्वनुक्रमात् ॥

रत्नानि चैव धान्यानि ओषधिं शतपुष्पिकाम् ॥४१॥
समुद्रांश्चैव विन्यस्य चतुरश्चतुरो दिशः । क्षीरं दधि क्षीरोदस्य घृतोदस्येति वा पुनः ॥४२॥
आप्यायस्व दधिक्राव्णो या औषधीरितीति च । तेजोऽसीति च मन्त्रैश्च कुम्भश्चैवाभिमन्त्रयेत् ॥
समुद्राख्यैश्चतुर्भिश्च स्नापयेत् कलशैः पुनः ॥४३॥
स्नातश्चैव सुवेशश्च धूपो देयश्च गुग्गुलुः । अभिषेकाय कुम्भेषु तत्तत्तीर्थानि विन्यसेत् ॥४४॥
पृथिव्यां यानि तीर्थानि सरितः सागरास्तथा । या ओषधीति मन्त्रेण कुम्भेञ्चैवाभिमन्त्रयेत् ॥
तेन तोयेन यः स्नायात् स मुच्येत् सर्वपातकैः ॥४५॥
अभिषिच्य समुद्रैश्च चार्घ्यं दद्यात्ततः पुनः । गन्धद्वारेति गन्धञ्च न्यासं वै वेदमन्त्रकैः ॥४६॥
स्वशास्त्रविहितैः प्रातैरिमं मन्त्रेति वस्त्रकम् । कविह्वाविति मन्त्रेण आनयेन्मण्डपं शुभम् ॥४७॥
शम्भवायेति मन्त्रेण शय्यायां विनिवेशयेत् । विश्वतश्चक्षुमन्त्रेण कुर्य्यात् सकलनिष्कलम् ॥४८॥
स्थित्वा चैव परे तत्त्वे मन्त्रन्यासन्तु कारयेत् । स्वशास्त्रविहितो मन्त्री न्यासस्तस्मिंस्तथोदितः ॥४९॥
वस्त्रेणाच्छादयित्वा तु पूजनीयः स्वभावतः । यथाशास्त्रं निवेद्यानि पादमूले तु दापयेत् ॥५०॥
अथ प्रणवसंयुक्तं वस्त्रयुग्मेन वेष्टितम् । कलशं सहिरण्यञ्च शिरःस्थाने निवेदयेत् ॥५१॥
स्थित्वा कुण्डसमीपेऽथ अग्नेः स्थापनमाचरेत् । स्वशास्त्रविहितैर्मन्त्रैर्वेदोक्तैर्वाथवा गुरुः ॥५२॥
श्रीसूक्तं पावमानञ्च वासं दास्यं सहाजिनम् । वृषाकपिञ्च मित्रञ्च बह्वृचः पूर्वतो जपेत् ॥५३॥
रुद्रं पुरुषसूक्तञ्च श्लोकाध्यायञ्च सुक्रियः । ब्रह्माणं पितृमैत्रञ्च अध्वर्य्युर्दक्षिणे जपेत् ५४॥
वेदव्रतं वामदेव्यं ज्येष्ठसामरथन्तम् । भेरुण्डानि च सामानि छन्दोगः पश्चिमे जपेत् ॥५५॥
अथर्वशिरसश्चैव कुम्भसूक्तमथर्वणः । नीलरुद्रांश्च मैत्रञ्च अथर्वश्चोत्तरे जपेत् ॥५६॥
कुण्डं चास्त्रेण संप्रोक्ष्य आचार्य्यस्य विशेषतः । ताम्रपात्रे शरावे वा यथाविभवतोऽपि वा ॥
जातवेदं समानीय अग्रतस्तन्निवेशयेत् ॥५७॥
अस्त्रेण ज्वालयेद्वह्निं कवचेन तु वेष्टयेत् । अमृतीकृत्य तं पश्चान्मन्त्रैः सर्वैश्च देशिकः ॥५८॥
पात्रं गृह्य कराभ्याञ्च कुण्डं भ्राम्य ततः पुनः । वैष्णवेन तु योगेन परं तेजस्तु निक्षिपेत् ॥५९॥
दक्षिणे स्थापयेद् ब्रह्म प्रणीताञ्चोत्तरेण तु । साधारणेन मन्त्रेण स्वशास्त्रविहितेन वा ॥
दिक्षु दिक्षु ततो दद्यात्परिधिं विष्टरैः सह ॥६०॥
ब्रह्मविष्णुहरेशानाः पूज्याः साधारणेन तु । दर्भेषु स्थापयेद्वह्निं दर्भैश्च परिवेष्टितम् ॥
दर्भतोयेन संस्पृष्टो मन्त्रहीनोऽपि शुद्ध्यति ॥६१॥
प्रागग्रैरुदगग्रैश्च प्रत्यगग्रैरखण्डितैः । विततैर्वेष्टितो वह्निः स्वयं सान्निध्यतां व्रजेत् ॥६२॥

अग्नेस्तु रक्षणार्थाय यदुक्तं कर्म मन्त्रवित् । आचार्य्याः केचिदिच्छन्ति जातकर्मादनन्तरम् ॥६३॥
पवित्रन्तु ततः कृत्वा कुर्य्यादाज्यस्य संस्कृतिम् । आचार्योऽथ निरीक्ष्यापि नीराजमभिमन्त्रितम् ॥
आज्यभागाभिघारान्तमवेक्षेताज्यसिद्धये । पञ्च पञ्चाहुतीर्हुत्वा आज्येन तदनन्तरम् ॥६५॥
गर्भाधानादितस्तावद्यावद्गोदानिकं भवेत् । स्वशास्त्रविहितैर्मन्त्रैः प्रणवेनाथ होमयेत् ॥६६॥
ततः पूर्णाहुतिं दत्त्वा पूर्णात्पूर्णमनोरथः । एवमुत्पादितो वह्निः सर्वकर्मसु सिद्धिदः ॥६७॥
पूजयित्वा ततो वह्निं कुण्डेषु विहरेत्तथा । इन्द्रादीनां स्वमन्त्रैश्च तथाहुतिशतं शतम् ॥६८॥
पूर्णाहुतिं शतस्यान्ते सर्वेषाञ्चैव होमयेत् । स्वाहाहुतिमथाज्येषु होता तत्कलशे न्यसेत् ॥६९॥
देवताश्चैव मन्त्रांश्च तथैव जातवेदसम् । आत्मानमेकतः कृत्वा ततः पूर्णां प्रदापयेत् ॥७०॥
निष्क्रम्य बहिराचार्य्यो दिक्पालानां बलिं हरेत् । भूतानाञ्चैव देवानां नागानाञ्च प्रयोगतः ॥
तिलाश्च समिधश्चैव होमद्रव्यं द्वयं स्मृतम् । आज्यं तयोः सहकारि तत्प्रदानं यदङ्कयोः ॥७२॥
पुरुषसूक्तं पूर्वेणैव रुद्रञ्चैव तु दक्षिणे । ज्येष्ठसाम च भीरुण्डं तन्नयामीति पश्चिमे ॥७३॥
नीलरुद्रो महामन्त्रः कुम्भसूक्तमथर्वणः । हुत्वा सहस्रमेकैकं देवं शिरसि कल्पयेत् ॥७४॥
एवं मध्ये तथा पादे पूर्णाहुत्या तथा पुनः । शिरःस्थानेषु जुहुयादाविशेच्च अनुक्रमात् ॥७५॥
देवानामादिमन्त्रैर्वा मन्त्रैर्वा अथवा पुनः । स्वशास्त्रविहितैर्वापि गायत्र्या वाथ ते द्विजाः ॥
गायत्र्या वाथवाऽऽचार्य्यो व्याहृतिप्रणवेन तु ॥७६॥

एवं होमविधिं कृत्वा न्यसेन्मन्त्रांस्तु देशिकः । चरणावग्निमीले तु ईषेत्वो गुल्फयोः स्थिताः ॥
अग्नआयाहि जङ्घे द्वे शन्नोदेवीति जानुनी । बृहद्रथन्तरे ऊरू उदरेष्वातिलो न्यसेत् ॥७८॥
दीर्घायुष्ट्वाय हृदये श्रीश्च ते गलके न्यसेत् । त्रातारमिन्द्रं वक्षे च नेत्राभ्यान्तु त्रियुग्मकम् ॥
मूर्द्धा भव तथा मूर्ध्नि ह्यालम्ब्याद्धोममाचरेत् ॥७९॥
उत्थापयेत्ततो देवमुत्तिष्ठ ब्रह्मणः पते । वेदपुण्याहशब्देन प्रासादानां प्रदक्षिणम् ॥८०॥
पिण्डिकालभनं कृत्वा देवस्यत्वेति मन्त्रवित् । दिक्पालान्सह रत्नैश्च धातूनौषधयस्तथा ॥
लौहबीजानि सिद्धानि पश्चाद्देवन्तु विन्यसेत् ॥८१॥
न गर्भे स्थापयेद्देवं न गर्भन्तु परित्यजेत् । ईषन्मध्यं परित्यज्य ततो दोषापनं तु तत् ॥८२॥
तिलस्य तु ममात्रन्तु उत्तरं किञ्चिदानयेत् । ॐ स्थिरो भव शिवो भव प्रजाभ्यश्च नमो नमः ॥
देवस्य त्वा सवितुर्वः षड्भ्यो वै विन्यसेद्गुरुः । तत्त्ववर्णकलामात्रं प्रजानि भुवनात्मजे ॥८४॥
षड्भ्यो विन्यस्य सिद्धार्थं ध्रुवार्थैरभिमन्त्रयेत् । सम्पातकलशेनैव स्नापयेत्सुप्रतिष्ठितम् ॥८५॥
दीपधूपसुगन्धैश्च नैवेद्यैश्च प्रपूजयेत् । अर्घ्यं दत्त्वा नमस्कृत्य ततो देवं क्षमापयेत् ॥८६॥

पात्रं वस्त्रयुगं छत्रं तथा दिव्याङ्गुरीयकम् । ऋत्विग्भ्यश्च प्रदातव्या दक्षिणा चैव शक्तितः ॥८७॥
चतुर्थी जुहुयात्पश्चाद्यजमानः समाहितः । आहुतीनां शतं हुत्वा ततः पूर्णां प्रदापयेत् ॥८८॥
निष्क्रम्य बहिराचार्य्यो दिक्पालानां बलिं हरेत् । आचार्य्यः पुष्पहस्तस्तु क्षमस्वेति विसर्जयेत् ॥
यागान्ते कपिलां दद्यादाचार्य्याय च चामरम् । मुकुटं कुण्डलं छत्रं केयूरं कटिसूत्रकम् ॥
व्यजनं ग्रामवस्त्रादीन्सोपस्कारं समण्डलम् ॥९०॥
भोजनञ्च महत् कुर्य्यात् कृतकृत्यश्च जायते । यजमानो विमुक्तः स्यात्स्थापकस्य प्रसादतः ॥९१॥
इति श्रीगारुडे महापुराणे प्रतिष्ठाप्रकरणं नामाष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४८॥

ऊनपञ्चाशदध्यायः

ब्रह्मोवाच

सर्गादिकृद्धरिश्चैव पूज्यः स्वायम्भुवादिभिः । विप्राद्यैः स्वेन धर्मेण तद्धर्मं व्यास वै श्रृणु ॥ १ ॥
यजनं याजनं दानं ब्राह्मणस्य प्रतिग्रहः । अध्यापनञ्चाध्ययनं षट्कर्माणि द्विजोत्तमे ॥ २ ॥
दानमध्ययनं यज्ञो धर्मः क्षत्रियवैश्ययोः । दण्डस्तथा क्षत्रियस्य कृषिर्वैश्यस्य शस्यते ॥ ३ ॥
शुश्रूषैव द्विजातीनां शूद्राणां धर्मसाधनम् । कारुकर्म तथा जीवोऽपाकयज्ञोऽपि धर्मतः ॥ ४ ॥
भिक्षाचर्य्याथ शुश्रूषा गुरोः स्वाध्याय एव च । संन्यासकर्माग्निकार्यञ्च धर्मोऽयं ब्रह्मचारिणः ॥
सर्वेषामाश्रमाणाञ्च द्वैविध्यन्तु चतुर्विधम् । ब्रह्मचार्य्युपकुर्वाणो नैष्ठिको ब्रह्मतत्परः ॥६॥
योऽधीत्य विधिवद्वेदान्गृहस्थाश्रममाव्रजेत् । उपकुर्वाणको ज्ञेयो नैष्ठिको मरणान्तिकः ॥ ७ ॥
अग्नयोऽतिथिशुश्रूषा यज्ञो दानं सुरार्चनम् । गृहस्थस्य समासेन धर्मोऽयं द्विजसत्तम ॥ ८ ॥
उदासीनः साधकश्च गृहस्थो द्विविधो भवेत् । कुटुम्बभरणे युक्तः साधकोऽसौ गृही भवेत् ॥ ९ ॥
ऋणानि त्रीण्यपाकृत्य त्यक्त्वा भार्य्याधनादिकम् । एकाकी यस्तु विचरेदुदासीनः स मौक्षिकः ॥
भूमौ मूलफलाशित्वं स्वाध्यायस्तप एव च । संविभागो यथान्यायं धर्मोऽयं वनवासिनः ॥११॥
तपस्तप्यति योऽरण्ये यजेद्देवान्जुहोति च । स्वाध्याये चैव निरतो वनस्थस्तापसोत्तमः ॥१२॥
तपसा कर्षितोऽत्यर्थं यस्तु ध्यानपरो भवेत् । संन्यासी स हि विज्ञेयो वानप्रस्थाश्रमे स्थितः ॥
योगाभ्यासरतो नित्यमारुरुक्षुर्जितेन्द्रियः । ज्ञानाय वर्त्तते भिक्षुः प्रोच्यते पारमेष्ठिकः ॥१४॥
यस्त्वात्मरतिरेव स्यान्नित्यतृप्तो महामुनिः । सम्यक् चन्दनसम्पन्नः स योगी भिक्षुरुच्यते ॥१५॥
भैक्ष्यं श्रुतञ्च मौनित्वं तपो ध्यानं विशेषतः । सम्यक्च ज्ञानवैराग्यं धर्मोऽयं भिक्षुके मतः ॥१६॥

ज्ञानसंन्यासिनः केचिद्वेदसंन्यासिनोऽपरे। कर्मसंन्यासिनः केचित्त्रिविधः पारमेष्ठिकः ॥१७॥
योगी च त्रिविधो ज्ञेयो भौतिकः क्षत्र एव च। तृतीयोऽन्त्याश्रमी प्रोक्तो योगमूर्त्तिसमाश्रितः ॥
प्रथमा भावना पूर्वे मोक्षे दुष्करभावना। तृतीये चान्तिमा प्रोक्ता भावना पारमेश्वरी ॥१९॥
धर्मात्संजायते मोक्षो ह्यर्थात् कामोऽभिजायते। प्रवृत्तिश्च निवृत्तिश्च द्विविधं कर्म वैदिकम् ॥
ज्ञानपूर्वं निवृत्तं स्यात्प्रवृत्तञ्चाग्निदेवकृत् ॥२०॥
क्षमा दमो दया दानमलोभाभ्यास एव च। आर्जवञ्चानसूया च तीर्थानुसरणं तथा ॥२१॥
सत्यं सन्तोष आस्तिक्यं तथा चेन्द्रियनिग्रहः। देवताभ्यर्चनं पूजा ब्राह्मणानां विशेषतः ॥२२॥
अहिंसा प्रियवादित्वमपैशुन्यमरूक्षता। एते आश्रमिका धर्माश्चातुर्वर्ण्यं ब्रवीम्यतः ॥२३॥
प्राजापत्यं ब्राह्मणानां स्मृतं स्थानं क्रियावताम्। स्थानमैन्द्रं क्षत्रियाणां संग्रामेष्वपलायिनाम् ॥
वैश्यानां मारुतं स्थानं स्वधर्ममनुवर्त्तताम्। गन्धर्वं शूद्रजातीनां परिचारे च वर्त्तताम् ॥२५॥
अष्टाशीतिसहस्राणामृषीणामूर्ध्वरेतसाम्। स्मृतं तेषान्तु यत् स्थानं तदेव गुरुवासिनाम् ॥२६॥
सप्तर्षीणान्तु यत्स्थानं स्थानं तद्वै वनौकसाम्। यतीनां यतचित्तानां न्यासिनामूर्ध्वरेतसाम् ॥
आनन्दं ब्रह्म तत् स्थानं यस्मान्नावर्त्तते मुनिः ॥२७॥
योगिनाममृतस्थानं व्योमाख्यं परमाक्षरम्। आनन्दमैश्वरं यस्मान्मुक्तो नावर्त्तते नरः ॥२८॥
मुक्तिरष्टाङ्गविज्ञानात् संक्षेपात्तद्वदे शृणु। यमाः पञ्चत्वहिंसाद्या अहिंसा प्राण्यहिंसनम् ॥२९॥
सत्यं भूतहितं वाक्यमस्तेयं स्वग्रहं परम्। अमैथुनं ब्रह्मचर्यं सर्वत्यागोऽपरिग्रहः ॥३०॥
नियमाः पञ्च सत्याद्या बाह्यमाभ्यन्तरं द्विधा। शौचं सत्यञ्च सन्तोषस्तपश्चेन्द्रियनिग्रहः ॥३१॥
स्वाध्यायः स्यान्मन्त्रजपः प्रणिधानं हरेर्यजिः। आसनं पद्मकाद्युक्तं प्राणायामो मरुज्जयः ॥३२॥
मन्त्रध्यानयुतो गर्भो विपरीतो ह्यगर्भकः। एवं द्विधा त्रिधाप्युक्तं पूरणात् पूरकः स च ॥
कुम्भको निश्चलत्वाच्च रेचनाद्रेचकस्त्रिधा ॥३३॥
लघुर्द्वादशमात्रः स्याच्चतुर्विंशतिकः परः। षट्त्रिंशन्मात्रिकः श्रेष्ठः प्रत्याहारश्च रोधनम् ॥३४॥
ब्रह्मात्मचिन्ता ध्यानं स्याद्धारणा मनसो धृतिः। अहं ब्रह्मेत्यवस्थानं समाधिर्ब्रह्मणः स्थितिः ॥
अहमात्मा परं ब्रह्म सत्यं ज्ञानमनन्तकम्। ब्रह्मविज्ञानमानन्दः स तत्त्वमसि केवलम् ॥३६॥
अहं ब्रह्मास्म्यहं ब्रह्म अशरीरमनिन्द्रियम्। अहं मनोबुद्धिमहदहङ्कारादिवर्जितम् ॥३७॥
जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यादियुक्तज्योतिरतदीयकम्। नित्यं शुद्धं बुद्धियुक्तं सत्यमानन्दमद्वयम् ॥३८॥
योऽसावादित्यपुरुषः सोऽसावहमखण्डितम्। इति ध्यायन् विमुच्येत ब्राह्मणो भवबन्धनात् ॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे अष्टाङ्गयोगो नाम ऊनपञ्चाशदध्यायः ॥४९॥

पञ्चाशदध्यायः

ब्रह्मोवाच

अहन्यहनि यः कुर्यात् क्रियां स ज्ञानमाप्नुयात् । ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय धर्ममर्थञ्च चिन्तयेत् ॥१॥
चिन्तयेद्धृदि पद्मस्थमानन्दमजरं हरिम् । ऊषःकाले तु संप्राप्ते कृत्वा चावश्यकं बुधः ॥
स्नायान्नदीषु शुद्धासु शौचं कृत्वा यथाविधि ॥२॥
प्रातःस्नानेन पूयन्ते येऽपि पापकृतो जनाः । तस्मात् सर्वप्रयत्नेन प्रातःस्नानं समाचरेत् ॥३॥
प्रातःस्नानं प्रशंसन्ति दृष्टादृष्टकरं हि तत् । सुखात् सुप्तस्य सततं लालाद्याः संस्रवन्ति हि ॥
अतो नैवाचरेत् कर्माण्यकृत्वा स्नानमादितः ॥४॥
अलक्ष्मीः कालकर्णी च दुःस्वप्नं दुर्विचिन्तितम् । प्रातःस्नानेन पापानि धूयन्ते नात्र संशयः ॥५॥
न च स्नानं विना पुंसां प्राशस्त्यं कर्म संस्मृतम् । होमे जप्ये विशेषेण तस्मात् स्नानं समाचरेत् ॥६॥
अशक्तावशिरस्कं तु स्नानमस्य विधीयते । आर्द्रेण वाससा वापि मार्जनं कायिकं स्मृतम् ॥७॥
ब्राह्ममाग्नेयमुद्दिष्टं वायव्यं दिव्यमेव च । वारुणं यौगिकं तद्वत्षडङ्गं स्नानमाचरेत् ॥८॥
ब्राह्मन्तु मार्जनं मन्त्रैः कुशैः सोदकबिन्दुभिः । आग्नेयं भस्मना पादमस्तकाद् देहधूननम् ॥९॥
गवां हि रजसा प्रोक्तं वायव्यं स्नानमुत्तमम् । यत् तु सातपवर्षेण स्नानं तद्दिव्यमुच्यते ॥१०॥
वारुणञ्चावगाहश्च मानसं त्वात्मवेदनम् । यौगिकं स्नानमाख्यातं योगेन परिचिन्तनम् ॥
आत्मतीर्थमिति ख्यातं सेवितं ब्रह्मवादिभिः ॥११॥
क्षीरवृक्षसमुद्भूतं मालतीसम्भवं शुभम् । अपामार्गञ्च बिल्वञ्च करवीरञ्च धारणम् ॥१२॥
उदङ्मुखः प्राङ्मुखो वा कुर्यात्तु दन्तधावनम् । प्रक्षाल्य भुक्त्वा तज्जह्याच्छुचौ देशे समाहितः ॥
स्नात्वा सन्तर्पयेद्देवानृषीन्पितृगांस्तथा । आचम्य विधिवन्नित्यं पुनराचम्य वाग्यतः ॥१४॥
संमार्ज्य मन्त्रैरात्मानं कुशैः सोदकबिन्दुभिः । आपोहिष्ठाव्याहृतिभिः सावित्र्या वारुणैः शुभैः ॥
ॐकारव्याहृतियुतां गायत्रीं वेदमातरम् । जप्त्वा जलाञ्जलिं दद्याद्भास्करं प्रति तन्मनाः ॥१६॥
प्रातःकाले ततः स्थित्वा दर्भेषु सुसमाहितः । प्राणायामं ततः कृत्वा ध्यायेत्सन्ध्यामिति श्रुतिः ॥
या सन्ध्या सा जगत्सूतिर्मायातीता हि निष्कला । ऐश्वरी केवला शक्तिस्तत्त्वत्रयसमुद्भवा ॥१८॥
ध्यात्वा रक्तां सितां कृष्णां गायत्रीं वै जपेद्बुधः । प्राङ्मुखः सततं विप्रः सन्ध्योपासनमाचरेत् ॥
सन्ध्याहीनोऽशुचिर्नित्यमनर्हः सर्वकर्मसु । यदन्यत्कुरुते किञ्चिन्न तस्य फलभाग्भवेत् ॥२०॥
अनन्यचेतसः सन्तो ब्राह्मणा वेदपारगाः । उपास्य विधिवत्सन्ध्यां प्राप्ताः पूर्वेऽपरां गतिम् ॥
योऽन्यत्र कुरुते यत्नं धर्मकार्ये द्विजोत्तमः । विहाय सन्ध्याप्रणतिं स याति नरकायुतम् ॥२२॥

तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सन्ध्योपासनमाचरेत् । उपासितो भवेत्तेन देवो योगतनुः परः ॥२३॥
सहस्रपरमां नित्यां शतमध्यां दशापराम् । गायत्रीं वै जपेद्विद्वान् प्राङ्मुखः प्रयतः शुचिः २४॥
अथोपतिष्ठेदादित्यमुदयस्थं समाहितः । मन्त्रैस्तु विविधैः सारैः ऋग्यजुःसामसंज्ञितैः ॥२५॥
उपस्थाय महायोगं देवदेवं दिवाकरम् । कुर्वीत प्रणतिं भूमौ मूर्द्धानमभिमन्त्रितः ॥२६॥
ॐ खखोल्काय शान्ताय कारणत्रयहेतवे । निवेदयामि चात्मानं नमस्ते ज्ञानरूपिणे ॥२७॥
त्वमेव ब्रह्म परममापोज्योतीरसोऽमृतम् । भूर्भुवःस्वस्त्वमोङ्कारः सर्वो रुद्रः सनातनः ॥२८॥
एतद्वै सूर्य्यं हृदये जप्त्वा स्तवनमुत्तमम् । प्रातःकाले च मध्याह्ने नमस्कुर्य्याद्दिवाकरम् ॥२९॥
अथागम्य गृहं विप्रः समाचम्य यथाविधि । प्रज्वाल्य वह्निं विधिवज्जुहुयाज्जातवेदसम् ॥३०॥
ऋत्विक्पुत्रोऽथ पत्नी वा शिष्यो वापि सहोदरः । प्राप्यानुज्ञां विशेषेण जुहुयाद्वा यथाविधि ॥
विना मन्त्रेण यत्कर्म नामुत्रेह फलप्रदम् ॥ ३१ ॥

दैवतानि नमस्कुर्य्यादुपहारान्निवेदयेत् । गुरुञ्चैवाप्युपासीत हितञ्चास्य समाचरेत् ॥३२॥
वेदाभ्यासं ततः कुर्य्यात् प्रयत्नाच्छक्तितो द्विजः । जपेदध्यापयेच्छिष्यान्धारयेद्वै विचारयेत् ॥३३॥
अवेक्षेत च शास्त्राणि धर्मादीनि द्विजोत्तम । वैदिकांश्चैव निगमान्वेदाङ्गानि च सर्वशः ॥३४॥
उपेयादीश्वरञ्चैव योगक्षेमप्रसिद्धये । साधयेद्विविधानर्थान्कुटुम्बार्थं ततो द्विजः ॥३५॥
ततो मध्याह्नसमये स्नानार्थं मृदमाहरेत् । पुष्पाक्षतान्तिलकुशान् गोमयं शुद्धमेव च ॥३६॥
नदीषु देवखातेषु तडागेषु सरःसु च । स्नानं समाचरेन्नैव परकीये कदाचन ॥
पञ्च पिण्डाननुद्धृत्य स्नानं दुष्यन्ति नित्यशः ॥ ३७ ॥

मृदैकया शिरः क्षाल्यं द्वाभ्यां नाभेस्तथोपरि । अधश्च तिसृभिः क्षाल्यं पादौ षड्भिस्तथैव च ॥३८॥
मृत्तिका च समुद्दिष्टा वृद्धामलकमात्रिका । गोमयस्य प्रमाणन्तु तेनाङ्गं लेपयेत्ततः ॥
प्रक्षाल्याचम्य विधिवत्ततः स्नायात्समाहितः ॥ ३९ ॥

लेपयित्वा तु तीरस्थस्तल्लिङ्गैरेव मन्त्रतः । अभिमन्त्र्य जलं मन्त्रैरालिङ्गैर्वारुणैः शुभैः ॥
स्नानकाले स्मरेद्विष्णुमापो नारायणो यतः ॥ ४० ॥

प्रेक्ष्य ओंकारमादित्यं त्रिर्निमज्जेज्जलाशये । आचान्तः पुनराचामेन्मन्त्रेणानेन मन्त्रवित् ॥४१॥
अन्तश्चरसि भूतेषु गुहायां विश्वतोमुखम् । त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कार आपो ज्योतीरसोऽमृतम् ॥४२॥
द्रुपदां वा त्रिरभ्यस्येद्व्याहृतिप्रणवान्विताम् । सावित्रीं वा जपेद्विद्वांस्तथा चैवाघमर्षणम् ॥४३॥
ततः संमार्जनं कुर्य्यादापोहिष्ठामयो भुवः । इदमापः प्रवहत व्याहृतिभिस्तथैव च ॥
ततोऽभिमन्त्रितं तोयमापोहिष्ठादिमन्त्रकैः ॥ ४४ ॥

अन्तर्जलमवागग्नौ जपेत्त्रिरघमर्षणम् । द्रुपदां वाथ सावित्रीं तद्विष्णोः परमं पदम् ॥
आवर्त्तयेद्वा प्रणवं देवदेवं स्मरेद्धरिम् ॥ ४५ ॥
आपः पाणौ समादाय जप्त्वा वै मार्जने कृते । विन्यस्य मूर्ध्नि तत्तोयं मुच्यते सर्वपातकैः ॥४६॥
सन्ध्यामुपास्य चाचम्य संस्मरेन्नित्यमीश्वरीम् । अथोपतिष्ठेदादित्यमूर्ध्वपुष्पान्विताञ्जलिः ॥४७॥
प्रक्षिप्यालोकयेद्देवमुदयस्थं न शक्यते । उदुत्यं चित्रमित्येव तच्चक्षुरिति मन्त्रतः ॥४८॥
हंसः शुचिः सदेतेन सावित्र्या च विशेषतः । अन्यैः सौरैर्वैदिकैश्च गायत्रीञ्च ततो जपेत् ॥४९॥
मन्त्रांश्च विविधान् पश्चात् प्राक्कूले च कुशासने । तिष्ठंश्च वीक्ष्यमाणोऽर्कं जपं कुर्यात्समाहितः ५०॥
स्फटिकाब्जाक्षरुद्राक्षैः पुत्रञ्जीवसमुद्भवैः । कर्त्तव्या त्वक्षमाला स्यादन्तरा तत्र सा स्मृता ५१॥
यदि स्यात्क्लिन्नवासा वै वारिमध्यगतश्चरेत् । अन्यथा च शुचौ भूम्यां दर्भेषु च समाहितः ॥५२॥
प्रदक्षिणं समावृत्य नमस्कुर्य्यात्ततः क्षितौ । आचम्य च यथाशास्त्रं शक्त्या स्वाध्यायमाचरेत् ॥
ततः सन्तर्पयेद् देवानृषीन् पितृगणांस्तथा । आदावोङ्कारमुच्चार्य नमोऽन्ते तर्पयामि च ॥५४॥
देवान् ब्रह्मऋषींश्चैव तर्पयेदक्षतोदकैः । पितॄन् देवान् मुनीन् भक्त्या स्वसूत्रोक्तविधानतः ॥
देवर्षींस्तर्पयेद्धीमानुदकाञ्जलिभिः पितॄन् ॥५५॥
यज्ञोपवीती देवानां निवीती ऋषितर्पणे । प्राचीनावीती पित्र्ये तु तेन तीर्थेन भारत ॥५६॥
निष्पीड्य स्नानवस्त्रं वै समाचम्य च वाग्यतः । स्वैर्मन्त्रैरर्चयेद् देवान् पुष्पैः पत्रैस्तथाम्बुभिः ॥
ब्रह्माणं शङ्करं सूर्यं तथैव मधुसूदनम् । अन्यांश्चाभिमतान् देवान् भक्त्या चाक्रोधनो हरः ॥५८॥
प्रदद्याद्वाथ पुष्पादि सूक्तेन पुरुषेण तु । आपो वा देवताः सर्वास्तेन सम्यक् समर्चिताः ॥५९॥
ध्यात्वा प्रणवपूर्वं वै देवं परिसमाहितः । नमस्कारेण पुष्पाणि विन्यसेद्वै पृथक् पृथक् ॥६०॥
नर्ते ह्याराधनां पुण्यं विद्यते कर्म वैदिकम् । तस्मात्तादिमध्यान्ते चेतसा धारयेद्धरिम् ॥६१॥
तद्विष्णोरिति मन्त्रेण सूक्तेन पुरुषेण तु । निवेदयेच्च आत्मानं विष्णवेऽमलतेजसे ॥६२॥
तद्ध्यातमनाः शान्तस्तद्विष्णोरिति मन्त्रितः । देवयज्ञं भूतयज्ञं पितृयज्ञं तथैव च ॥
मानुषं ब्रह्मयज्ञञ्च पञ्च यज्ञान् समाचरेत् ॥६३॥
यदि स्यात्तर्पणादर्वाग् ब्रह्मयज्ञं कृतो भवेत् । कृत्वा मनुष्ययज्ञं वै ततः स्वाध्यायमाचरेत् ॥
वैश्वदेवस्तु कर्त्तव्यो देवयज्ञः स तु स्मृतः । भूतयज्ञः स वै ज्ञेयो भूतेभ्यो यस्त्वयं बलिः ॥६५॥
श्वभ्यश्च श्वपचेभ्यश्च पतितादिभ्य एव च । दद्याद् भूमौ बहिस्त्वन्नं पक्षिभ्यश्च द्विजोत्तमः ॥
एकं तु भोजयेद्विप्रं पितॄनुद्दिश्य सत्तमः । नित्यश्राद्धं तदुद्दिश्य पितृयज्ञो गतिप्रदः ॥६७॥
उद्धृत्य वा यथाशक्ति किञ्चिदन्नं समाहितः । वेदतत्त्वार्थविदुषे द्विजायैवोपपादयेत् ॥६८॥

पूजयेदतिथिं नित्यं नमस्येदर्चयेद् द्विजम् । मनोवाक्कर्मभिः शान्तं स्वागतैः स्वगृहं ततः ॥६९॥
भिक्षामाहुर्ग्रासमात्रमन्नं तस्य चतुर्गुणम् । पुष्कलं हस्तमात्रन्तु तच्चतुर्गुणमुच्यते ॥७०॥
गोदोहमात्रकालो वै प्रतीक्षेदतिथिः स्वयम् । अभ्यागतान् यथाशक्ति पूजयेदतिथिं तथा ॥७१॥
भिक्षां वै भिक्षवे दद्याद्विधिवद् ब्रह्मचारिणे । दद्यादन्नं यथाशक्ति अर्थिभ्यो लोभवर्जितः ॥
भुञ्जीत बन्धुभिः सार्द्धं वाग्यतोऽन्नमकुत्सयन् ॥७२॥
अकृत्वा तु द्विजः पञ्च महायज्ञान् द्विजोत्तमः । भुञ्जते चेत् स मूढात्मा तिर्यग्योनिञ्च गच्छति ॥
वेदाभ्यासोऽन्वहं शक्त्या महायज्ञक्रियाक्षमाः । नाशयन्त्याशु पापानि देवानामर्चनं तथा ॥७४॥
यो मोहादथवाऽऽलस्यादकृत्वा देवतार्चनम् । भुङ्क्ते स याति नरकान् शूकरादेव जायते ॥७५॥
अशौचं संप्रवक्ष्यामि अशुचिः पातकी सदा । अशौचं चैव संसर्गाच्छुचिः संसर्गवर्जनात् ॥७६॥
दशाहं प्राहुराशौचं सर्वे विप्रा विपश्चितः । मृतेषु वाथ जातेषु ब्राह्मणानां द्विजोत्तम ॥७७॥
आदन्तजननात्सद्य आचूडादेकरात्रकम् । त्रिरात्रमौपनयनाद्दशरात्रमतः परम् ॥७८॥
क्षत्रियो द्वादशाहेन दशभिः पञ्चभिर्विशः । शुद्धयेन्मासेन वै शूद्रो यतीनां नास्ति पातकम् ।
रात्रिभिर्मासतुल्याभिर्गर्भस्रावेषु शौचकम् ॥७९॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे आचारखण्डे पञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥५०॥

एकपञ्चाशदध्यायः

ब्रह्मोवाच

अथातः संप्रवक्ष्यामि दानधर्ममनुत्तमम् । अर्थानामुचिते पात्रे श्रद्धया प्रतिपादनम् ॥ १ ॥
दानन्तु कथितं तज्ज्ञैर्भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् । न्यायेनोपार्जयेद्वित्तं दानभोगफलञ्च तत् ॥ २ ॥
अध्यापनं याजनञ्च वृत्तमाहुः प्रतिग्रहम् । कुषीदं कृषिवाणिज्यं क्षत्रवृत्तोऽथवार्जयेत् ॥ ३ ॥
यद्दीयते तु पात्रेभ्यस्तद्दानं सात्त्विकं विदुः । नित्यं नैमित्तिकं काम्यं विमलं दानमीरितम् ॥ ४ ॥
अहन्यहनि यत्किञ्चिद्दीयतेऽनुपकारिणे । अनुद्दिश्य फलं तस्माद् ब्राह्मणाय तु नित्यशः ॥५॥
यत्तु पापोपशान्त्यै च दीयते विदुषां करे । नैमित्तिकं तदुद्दिष्टं दानं सद्भिरनुष्ठितम् ॥६॥
अपत्यविजयैश्वर्य्यस्वर्गार्थं यत्प्रदीयते । दानं तत्काम्यमाख्यातमृषिभिर्धर्मचिन्तकैः ॥७॥
ईश्वरप्रीणनार्थाय ब्रह्मवित्सु प्रदीयते । चेतसा सत्त्वयुक्तेन दानं तद्विमलं शिवम् ॥८॥
इक्षुभिः सन्ततां भूमिं यवगोधूमशालिनीम् । ददाति वेदविदुषे स न भूयोऽभिजायते ॥

भूमिदानात्परं दानं न भूतं न भविष्यति ॥९॥
विद्यां दत्त्वा ब्राह्मणाय ब्रह्मलोके महीयते । दद्यादहरहस्तास्तु श्रद्धया ब्रह्मचारिणे ॥
सर्वपापविनिर्मुक्तो ब्रह्मस्थानमवाप्नुयात् ॥१०॥
वैशाख्यां पौर्णमास्यान्तु ब्राह्मणान्सप्त पञ्च च । उपोष्याभ्यर्चयेद्विद्वान्मधुना तिलपिष्टकैः ॥
गन्धादिभिः समभ्यर्च्य वाचयेद्वा स्वयं वदेत् ॥११॥

प्रीयतां धर्मवाचाभिस्तथा मनसि वर्त्तते । यावज्जीवं कृतं पापं तत्क्षणादेव नश्यति ॥१२॥
कृष्णाजिने तिलान्कृत्वा हिरण्यमधुसर्पिषा । ददाति यस्तु विप्राय सर्वं तरति दुष्कृतम् ॥१३॥
घृतान्नमुदकञ्चैव वैशाख्याञ्च विशेषतः । निर्दिश्य धर्मराजाय विप्रेभ्यो मुच्यते भयात् ॥१४॥
द्वादश्यामर्चयेद्विष्णुमुपोष्याघप्रणाशनम् । सर्वपापविनिर्मुक्तो नरो भवति निश्चितम् ॥१५॥
यो हि यां देवतामिच्छेत्समाराधयितुं नरः । ब्राह्मणान्पूजयेद्यत्नाद्भोजयेद्योषितः सुरान् ॥१६॥
सन्तानकामः सततं पूजयेद् वै पुरन्दरम् । ब्रह्मवर्चसकामस्तु ब्राह्मणान् ब्रह्मनिश्चयात् ॥१७॥
आरोग्यकामोऽथ रविं धनकामो हुताशनम् । कर्मणां सिद्धिकामस्तु पूजयेद् वै विनायकम् ॥१८॥
भोगकामो हि शशिनं बलकामः समीरणम् । मुमुक्षुः सर्वसंसारात् प्रयत्नेनार्चयेद्धरिम् ॥
अकामः सर्वकामो वा पूजयेत्तु गदाधरम् ॥१९॥

वारिदस्तृप्तिमाप्नोति सुखमक्षय्यमन्नदः । तिलप्रदः प्रजामिष्टां दीपदश्चक्षुरुत्तमम् ॥२०॥
भूमिदः सर्वमाप्नोति दीर्घमायुर्हिरण्यदः । गृहदोऽग्र्याणि विश्वानि रूप्यदो रूपमुत्तमम् ॥२१॥
वासोदश्चन्द्रसालोक्यमश्विसालोक्यमश्वदः । अनडुहः श्रियं पुष्टां गोदो ब्रध्नस्य पिष्टपम् ॥२२॥
यानशय्याप्रदो भार्य्यामैश्वर्य्यमभयप्रदः । धान्यदः शाश्वतं सौख्यं ब्रह्मदो ब्रह्म शाश्वतम् ॥२३॥
वेदवित्सु ददज्ज्ञानं स्वर्गलोके महीयते । गवां घासप्रदानेन सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥
इन्धनानां प्रदानेन दीप्ताग्निर्जायते नरः ॥ २४ ॥
औषधं स्नेहमाहारं रोगिरोगप्रशान्तये । ददानो रोगरहितः सुखी दीर्घायुरेव च ॥२५॥
असिपत्रवनं मार्गं क्षुरधारसमन्वितम् । तीक्ष्णातपञ्च तरति छत्रोपानत्प्रदानतः ॥२६॥
यद्यदिष्टतमं लोके यच्चास्य दयितं गृहे । तत्तद् गुणवते देयं तदेवाक्षयमिच्छता ॥२७॥
अयने विषुवे चैव ग्रहणे चन्द्रसूर्य्ययोः । संक्रान्त्यादिषु कालेषु दत्तं भवति चाक्षयम् ॥२८॥
प्रयागादिषु तीर्थेषु गयायाञ्च विशेषतः । दानधर्मात्परो धर्मो भूतानां नेह विद्यते ॥२९॥
स्वर्गादच्युतिकामेन दानं पापोपशान्तये । दीयमानन्तु यो मोहाद्विप्राग्निष्वध्वरेषु च ॥
निवारयति पापात्मा तिर्य्यग्योनिं व्रजेन्नरः ॥ ३० ॥

यस्तु दुर्भिक्षवेलायामन्नाद्यं न प्रयच्छति । म्रियमाणेषु विप्रेषु ब्रह्महा स तु गर्हितः ॥३१॥
इति श्रीगारुडे महापुराणे दानधर्मो नाम एकपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥५१॥

द्विपञ्चाशत्तमोऽध्यायः

ब्रह्मोवाच

अतः परं प्रवक्ष्यामि प्रायश्चित्तविधिं द्विजाः । ब्रह्महा च सुरापश्च स्तेयी च गुरुतल्पगः ॥ १ ॥
पञ्च पातकिनस्त्वेते तत्संयोगी च पञ्चमः । उपपापानि गोहत्याप्रभृतीनि सुरा जगुः ॥ २ ॥
ब्रह्महा द्वादशाब्दानि कुटीं कृत्वा वने वसेत् । कुर्य्यादनशनं वाथ भृगोः पत्तनमेव च ॥
ज्वलन्तं वा विशेदग्निं जलं वा प्रविशेत्स्वयम् ॥ ३ ॥
ब्राह्मणार्थे गवार्थे वा सम्यक् प्राणान्परित्यजेत् । दत्त्वा चान्नञ्च विदुषे ब्रह्महत्यां व्यपोहति ॥ ४ ॥
अश्वमेधावभृथके स्नात्वा वा मुच्यते द्विजः । सर्वस्वं वा वेदविदे ब्राह्मणाय प्रदापयेत् ॥ ५ ॥
सरस्वत्यास्तरङ्गिण्याः सङ्गमे लोकविश्रुते । शुद्धे त्रिसवनस्नातस्त्रिरात्रोपोषितो द्विजः ॥ ६ ॥
सेतुबन्धे नरः स्नात्वा मुच्यते ब्रह्महत्यया । कपालमोचने स्नात्वा वाराणस्यां तथैव च ॥ ७ ॥
सुरापस्तु सुरां पीत्वा अग्निवर्णां द्विजोत्तमः । पयो घृतं ॥ गोमूत्रं तस्मात्पापात्प्रमुच्यते ॥ ८ ॥
सुवर्णस्तेयी मुक्तः स्यान्मुषलेन हतो नृपैः । चीरवासा द्विजोऽरण्ये चरेद्ब्रह्महनव्रतम् ॥ ९ ॥
गुरुभार्य्यां समारुह्य ब्राह्मणः काममोहितः । अवगूहेत्स्त्रियं तप्तां दीप्तां कार्ष्णायसीं कृताम् ॥१०॥
गुर्वङ्गनागामिनश्च चरेयुर्ब्रह्महा व्रतम् । चान्द्रायणानि वा कुर्य्यात्पञ्च चत्वारि वा पुनः ॥
पतितेन च संसर्गं कुरुते यस्तु वै द्विजः । स तत्पापापनोदार्थं तस्यैव व्रतमाचरेत् ॥ १२ ॥
तप्तकृच्छ्रं चरेद्वाथ संवत्सरमतन्द्रितः । सर्वस्वदानं विधिवत्सर्वपापविशोधनम् ॥१३॥
चान्द्रायणञ्च विधिना कृतं चैवातिकृच्छ्रकम् । पुण्यक्षेत्रे गयादौ च गमनं पापनाशनम् ॥१४॥
अमावस्यां तिथिं प्राप्य यः समाराधयेद्भवम् । ब्राह्मणान् भोजयित्वा तु सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥
उपोषितश्चतुर्दश्यां कृष्णपक्षे समाहितः । यमाय धर्मराजाय मृत्यवे चान्तकाय च ।
वैवस्वताय कालाय सर्वभूतक्षयाय च ॥१६॥
प्रत्येकं तिलसंयुक्तान्दद्यात्सप्त जलाञ्जलीन् । स्नात्वा नद्यां तु पूर्वाह्णे मुच्यते सर्वपातकैः ॥१७॥
ब्रह्मचर्य्यमधः शय्यामुपवासद्विजार्चनम् । व्रतेष्वेतेषु कुर्वीत शान्तः संयतमानसः ॥१८॥
षष्ठ्यामुपोषितो देवं शुक्लपक्षे समाहितः । सप्तम्यामर्चयेद्भानुं मुच्यते सर्वपातकैः ॥१९॥

एकादश्यां निराहारः समभ्यर्च्य जनार्दनम् । द्वादश्यां शुक्लपक्षस्य महापापैः प्रमुच्यते ॥२०॥
ततो जपस्तीर्थसेवा देवब्राह्मणपूजनम् । ग्रहणादिषु कालेषु महापातकनाशनम् ॥२१॥
यः सर्वपापयुक्तोऽपि पुण्यतीर्थेषु मानवः । नियमेन त्यजेत्प्राणान्मुच्यते सर्वपातकैः ॥२२॥
ब्रह्मघ्नं वा कृतघ्नं वा महापातकदूषितम् । भर्त्तारमुद्धरेन्नारी प्रविष्टा सह पावकम् ॥२३॥
पतिव्रता तु या नारी भर्तुः शुश्रूषणोत्सुका । न तस्या विद्यते पापमिह लोके परत्र च ॥२४॥
यथा रामस्य सुभगा सीता त्रैलोक्यविश्रुता । पत्नी दाशरथेर्देवी विजिग्ये राक्षसेश्वरम् ॥२५॥
फल्गुतीर्थादिषु स्नातः सर्वाचारफलं लभेत् । इत्याह भगवान्विष्णुः पुरा मम यतव्रता ॥२६॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे प्रायश्चित्तं नाम द्विपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥५२॥

त्रिपञ्चाशत्तमोऽध्यायः

सूत उवाच

एवं ब्रह्माऽब्रवीच्छ्रुत्वा हरेरष्टनिधींस्तथा ॥ १ ॥
तत्र पद्ममहापद्मौ तथा मकरकच्छपौ । मुकुन्दनन्दौ नीलश्च शङ्खश्चैवापरो निधिः ॥
सत्यावृद्धौ भवन्त्येते स्वरूपं कथयाम्यहम् ॥ २ ॥
पद्मेन लक्षितश्चैव सात्त्विको जायते नरः । दाक्षिण्यसारः पुरुषः सुवर्णादिकसंग्रहम् ।
रूप्यादि कुर्य्याद्दद्यात्तु यतिदेवादियज्वनाम् ॥ ३ ॥
महापद्माङ्कितो दद्याद्धनाद्यं धार्मिकाय च । निधी पद्ममहापद्मौ सात्त्विकौ पुरुषौ स्मृतौ ॥ ४ ॥
मकरेणाङ्कितः खड्गबाणकुन्तादिसंग्रही । दद्याच्छ्रुताय मैत्रीञ्च याति नित्यञ्च राजभिः ॥ ५ ॥
द्रव्याणां शत्रूणां च नाशं संग्रामे चापि संव्रजेत् । मकरः कच्छपश्चैव तामसौ तु निधी स्मृतौ ॥६॥
कच्छपी विश्वसेन्नैव न भुङ्क्ते न ददाति च । निधानमूर्व्यां कुरुते निधिः सोऽप्येकपूरुषः ॥७॥
राजसेन मुकुन्देन लक्षितो राज्यसंग्रही । मुक्तभोगो गायनेभ्यो दद्याद्वेश्यादिकासु च ॥ ८ ॥
रजस्तमो महानन्दी आधारः स्यात्कुलस्य च ।
स्तुतः प्रीतो भवति वै बहुभार्य्या भवन्ति च । पूर्वमित्रेषु शैथिल्यं प्रीतिमन्यैः करोति च ॥ ९ ॥
नीलेन चाङ्कितः सत्त्वतेजसा संयुतो भवेत् । वस्त्रधान्यादिसंग्राही तडागादि करोति च ॥
त्रिपौरुषो निधिश्चैव आम्रारामादि कारयेत् ॥१०॥
एकस्य स्यान्निधिः शङ्खः स्वयं भुङ्क्ते धनान्तकम् । कदन्नभुक्परिजनो न च शोभनवस्त्रधृक् ।

स्वपोषणपरः शङ्खी दद्यात्परनरे वृथा । मिश्रावलोकनान्मिश्रे स्वभावफलदायिनः ॥१२॥
निधीनां रूपमुक्तं तु हरिणापि हरादिके । हरिर्भुवनकोषादि यथोवाच तथा वदे ॥१३॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे त्रिपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥५३॥

चतुःपञ्चाशत्तमोऽध्यायः

हरिरुवाच

अग्नीध्रश्चाग्निबाहुश्च वपुष्मान्द्युतिमांस्तथा । मेधा मेधातिथिर्भव्यः शबलः पुत्र एव च ॥
ज्योतिष्मान्दशमो जातः पुत्रा ह्येते प्रियव्रतात् ॥ १ ॥
मेधाग्निबाहुपुत्रास्तु त्रयो योगपरायणाः । जातिस्मरा महाभागा न राज्याय मनो दधुः ॥
विभज्य सप्त द्वीपानि सप्तानां प्रददौ नृपः ॥ २ ॥
योजनानां प्रमाणेन पञ्चाशत्कोटिराप्लुता । जलोपरि मही याता नौरिवास्ते सरिज्जले ॥ ३ ॥
जम्बुप्लक्षाह्वयौ द्वीपौ शाल्मलश्चापरो हर । कुशः क्रौञ्चस्तथा शाकः पुष्करश्चैव सप्तमः ॥४॥
एते द्वीपाः समुद्रैस्तु सप्त सप्तभिरावृताः । लवणेक्षुसुरासर्पिर्दधिदुग्धजलान्तकाः ॥ ५ ॥
द्वीपात्तु द्विगुणो द्वीपः समुद्रश्च वृषध्वज । जम्बुद्वीपे स्थितो मेरुर्लक्षयोजनविस्तृतः ॥ ६ ॥
चतुरशीतिसाहस्रैर्योजनैरस्य चोच्छ्रयः । प्रविष्टः षोडशाधस्ताद्द्वात्रिंशन्मूर्ध्नि विस्तृतः ॥ ७ ॥
अधः षोडशसाहस्रः कर्णिकाकारसंस्थितः । हिमवान्हेमकूटश्च निषधश्चास्य दक्षिणे ॥
नीलः श्वेतश्च शृङ्गी च उत्तरे वर्षपर्वताः ॥ ८ ॥
प्लक्षादिषु नरा रुद्र ये वसन्ति सनातनाः । शङ्कर हि न तेष्वस्ति युगावस्था कथञ्चन ॥ ९ ॥
जम्बुद्वीपेश्वरात्पुत्रा ह्यग्नीध्रादभवन्नव । नाभिः किंपुरुषश्चैव हरिवर्ष इलावृतः ॥१०॥
रम्यो हिरण्वान्षष्ठश्च कुरुर्भद्राश्व एव च । केतुमालो नृपस्तेभ्यस्तत्संज्ञान्खण्डकान्ददौ ॥११॥
नाभेस्तु मेरुदेव्यान्तु पुत्रोऽभूदृषभो हर । तत्पुत्रो भरतो नाम शालग्रामे स्थितो व्रती ॥१२॥
सुमतिर्भरतस्याभूत्तत्पुत्रस्तेजसोऽभवत् । इन्द्रद्युम्नश्च तत्पुत्रः परमेष्ठी ततः स्मृतः ॥१३॥
प्रतीहारश्च तत्पुत्रः प्रतिहर्त्ता तदात्मजः । सुतस्तस्मादथो जातः प्रस्तारस्तत्सुतो विभुः ॥१४॥
पृथुश्च तत्सुतो नक्तो नक्तस्यापि गयः स्मृतः । नरो गयस्य तनयस्तत्पुत्रो बुद्धिराट् ततः ॥१५॥
ततो धीमान्महातेजा भौवनस्तस्य चात्मजः । त्वष्टा त्वष्टुश्च विरजा रजस्तस्याप्यभूत्सुतः ।
शतजिद्रजसस्तस्य विष्वग्ज्योतिः सुतः स्मृतः ॥१६॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे चतुःपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥५४॥

पञ्चपञ्चाशत्तमोऽध्यायः

हरिरुवाच

मध्ये त्विलावृतो वर्षो भद्राश्वः पूर्वतो भवेत् । पूर्वदक्षिणतो वर्षो हिरण्वान्वृषभध्वज ॥ १ ॥
ततः किम्पुरुषो वर्षो मेरोर्दक्षिणतः स्मृतः । भारतो दक्षिणे प्रोक्तो हरिर्दक्षिणपश्चिमे ॥
पश्चिमे केतुमालश्च रम्यकः पश्चिमोत्तरे ॥ २ ॥
उत्तरे च कुरोर्वर्षः कल्पवृक्षसमावृतः । सिद्धिः स्वाभाविकी रुद्र वर्जयित्वा तु भारतम् ॥३॥
इन्द्रद्वीपः कशेरुमांस्ताम्रवर्णो गभस्तिमान् । नागद्वीपः कटाहश्च सिंहलो वारुणस्तथा ॥
अयन्तु नवमस्तेषां द्वीपः सागरसंवृतः ॥ ४ ॥
पूर्वे किरातास्तस्यास्ते पश्चिमे यवनाः स्थिताः । आन्ध्रा दक्षिणतो रुद्र तुरुष्कास्त्वपि चोत्तरे ॥
ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राश्चान्तरवासिनः ॥ ५ ॥
महेन्द्रो मलयः सह्यः शुक्तिमानृक्षपर्वतः । विन्ध्यश्च पारिभद्रश्च सप्तात्र कुलपर्वताः ॥ ६ ॥
वेदस्मृतिर्नर्मदा च वरदा सुरसा शिवा । तापी पयोष्णी सरयू कावेरी गोमती तथा ॥ ७ ॥
गोदावरी भीमरथी कृष्णवर्णा महानदी । केतुमाला ताम्रपर्णी चन्द्रभागा सरस्वती ॥ ८ ॥
ऋषिकुल्या च कावेरी मृतगङ्गा पयस्विनी । विदर्भा च शतद्रुश्च नद्यः पापहराः शुभाः ॥
आसां पिबन्ति सलिलं मध्यदेशादयो जनाः ॥ ९ ॥
पाञ्चालाः कुरवो मत्स्या यौधेयाः सपटच्चराः । कुन्तयः शूरसेनाश्च मध्यदेशजनाः स्मृताः ॥१०॥
वृषध्वज जनाः पाद्माः सूतमागधचेदयः । काषायाश्च विदेहाश्च पूर्वस्यां कोशलास्तथा ॥११॥
कलिङ्गवङ्गपुण्ड्राङ्गा वैदर्भा मूलकास्तथा । विन्ध्यान्तर्निलया देशाः पूर्वदक्षिणतः स्मृताः ॥१२॥
पुलिन्दाश्मकजीमूतनयराष्ट्रनिवासिनः । कार्णाटाः काम्बोजा घाटा दक्षिणापथवासिनः ॥१३॥
अम्बष्ठद्रविडा लाटाः कम्बोजा स्त्रीमुखाः शकाः । आनर्त्तवासिनश्चैव ज्ञेया दक्षिणपश्चिमे ॥१४॥
स्त्रीराज्याः सैन्धवा म्लेच्छा नास्तिका यवनास्तथा । पश्चिमेन च विज्ञेया माथुरा नैषधैः सह ॥१५॥
माण्डव्याश्च तुषाराश्च मूलिकाश्च मसाः खशाः । महाकेशा महानादा देशास्तूत्तरपश्चिमे ॥१६॥
लम्बकास्तननागाश्च माद्रगान्धारवाह्लिकाः । हिमाचलालया म्लेच्छा उदीचीं दिशमाश्रिताः ॥
त्रिगर्त्तनीलकोलाभब्रह्मपुत्राः सटङ्कणाः । अभीषाहाः सकाश्मीरा उदक्पूर्वेण कीर्त्तिताः ॥१८।

इति श्रीगारुडे महापुराणे पञ्चपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥

षट्पञ्चाशत्तमोऽध्यायः

हरिरुवाच

सप्त मेधातिथेः पुत्राः प्लक्षद्वीपेश्वरस्य च । ज्येष्ठः शान्तभवो नाम शिशिरस्तदनन्तरः ॥ १ ॥
सुखोदयस्तथा नन्दः शिवः क्षेमक एव च । ध्रुवश्च सप्तमस्तेषां प्लक्षद्वीपेश्वरा हि ते ॥ २ ॥
गोमेदश्चैव चन्द्रश्च नारदो दुन्दुभिस्तथा । सोमकः सुमनाः शैलो वैभ्राजश्चात्र सप्तमः ॥ ३ ॥
अनुतप्ता शिखी चैव विपाशा त्रिदिवा क्रमुः । अमृता सुकृता चैव सप्तैतास्तत्र निम्नगाः ॥ ४ ॥
वपुष्मान्शाल्मलस्येशस्तत्सुता वर्षनामकाः । श्वेतोऽथ हरितश्चैव जीमूतो रोहितस्तथा ॥
वैद्युतो मानसश्चैव सुप्रभश्चापि सप्तमः ॥ ५ ॥
कुमुदश्चोन्नतो द्रोणो महिषोऽथ बलाहकः । क्रौञ्चः ककुद्मान्ह्येते वै गिरयः सरितस्त्विमाः ॥ ६ ॥
योनिस्तोया वितृष्णा च चन्द्रा शुक्ला विमोचनी । विधृतिः सप्तमी तासां स्मृताः पापप्रशान्तिदाः ॥
ज्योतिष्मतः कुशद्वीपे सप्त पुत्राः शृणुष्व तान् । उद्भिदो वेणुमांश्चैव द्वैरथो लम्बनो धृतिः ॥
प्रभाकरोऽथ कपिलस्तन्नामा वर्षपद्धतिः ॥ ८ ॥
विद्रुमो हेमशैलश्च द्युतिमान्पुष्पवांस्तथा । कुशेशयो हरिश्चैव सप्तमो मन्दराचलः ॥ ९ ॥
धूतपापा शिवा चैव पवित्रा सम्मतिस्तथा । विद्युदम्भा मही काशा सर्वपापहरास्त्विमाः ॥१०॥
क्रौञ्चद्वीपे द्युतिमतः पुत्राः सप्त महात्मनः । कुशलो मन्दगश्चोष्णः पीवरोऽथान्धकारकः ॥
मुनिश्च दुन्दुभिश्चैव सप्तैते तत्सुतां हर ॥११॥
क्रौञ्चश्च वामनश्चैव तृतीयश्चान्धकारकः । देवावृच्च महाशैलो दुन्दुभिः पुण्डरीकवान् ॥१२॥
गौरी कुमुद्वती चैव सन्ध्या रात्रिर्मनोजवा । ख्यातिश्च पुण्डरीका च सप्तैता वर्षनिम्नगाः ॥१३॥
शाकद्वीपेश्वराद्भव्यात्सप्त पुत्राः प्रजज्ञिरे । जलदश्च कुमारश्च सुकुमारो मशीवकः ॥
कुसुमोदः समोदार्किः सप्तमश्च महाद्रुमः ॥१४॥
सुकुमारी कुमारी च नलिनी धेनुका च या । इक्षुश्च वेणुका चैव गभस्ती सप्तमी तथा ॥१५॥
शबलात्पुष्करेशाच्च महावीरश्च धातकिः । अभूद्वर्षद्वयञ्चैव मानसोत्तरपर्वतः ॥१६॥
योजनानां सहस्राणि ऊर्ध्वं पञ्चाशदुच्छ्रितः । तावच्चैव च विस्तीर्णः सर्वतः परिमण्डलः ॥१७॥
स्वादूदकेनोदधिना पुष्करः परिवेष्टितः । स्वादूदकस्य पुरतो दृश्यते लोकसंस्थितिः ॥१८॥
द्विगुणा काञ्चनी भूमिः सर्वजन्तुविवर्जिता ॥१९॥
लोकालोकस्ततः शैलो योजनायुतविस्तृतः । तमसा पर्वतो व्याप्तस्तमोऽप्यण्डकटाहतः ॥२०॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे षट्पञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥५६॥

सप्तपञ्चाशत्तमोऽध्यायः

हरिरुवाच

सप्ततिस्तु सहस्राणि भूम्युच्छ्रायोऽपि कथ्यते । दशसाहस्रमेकैकं पातालं वृषभध्वज ॥ १ ॥
अतलं वितलञ्चैव नितलञ्च गभस्तिमत् । महाख्यं सुतलञ्चाग्र्यं पातालञ्चापि सप्तमम् ॥ २ ॥
कृष्णा शुक्लारुणा पीता शर्करा शैलकाञ्चना । भूमयस्तत्र दैतेया वसन्ति च भुजङ्गमाः ॥ ३ ॥
रौद्रे तु पुष्करद्वीपे नरकाः सन्ति तान् शृणु । रौरवः शूकरो बोधस्तालो विशसनस्तथा ॥ ४ ॥
महाज्वालस्तप्तकुम्भो लवणोऽथ विमोहितः । रुधिरोऽथ वैतरणी कृमिशः कृमिभोजनः ॥ ५ ॥
असिपत्रवनः कृष्णो नानाभक्षश्च दारुणः । तथा पूयवहः पापो वह्निज्वालोद्भवोऽशिवः ॥ ६ ॥
सदंशः कृष्णसूत्रश्च तमश्चावीचिरेव च । श्वभोजनोऽथाप्रतिष्ठोष्णवीचिर्नरकाः स्मृताः ॥
पापिनस्तेषु पच्यन्ते विषशस्त्राग्निदायिनः ॥ ७ ॥
उपर्य्युपरि वै लोका रुद्र भूतादयः स्थिताः ॥ ८ ॥
वारिवह्न्यनिलाकाशे वृतं भूतादिना च तत् । तदण्डं महता रुद्र प्रधानेन च वेष्टितम् ॥
अण्डं दशगुणं व्याप्तं व्याप्य नारायणः स्थितः ॥ ९ ॥
इति श्रीगारुडे महापुराणे सप्तपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥५७॥

अष्टपञ्चाशत्तमोऽध्यायः

हरिरुवाच

वक्ष्ये प्रमाणसंस्थाने सूर्य्यादीनां शृणुष्व मे । योजनानां सहस्राणि भास्करस्य रथो नवः ॥ १ ॥
ईशादण्डस्तथैवास्य द्विगुणो वृषभध्वज । सार्द्धकोटिस्तथा सप्त नियुतान्यधिकानि च ॥
योजनानान्तु तस्याक्षस्तत्र चक्रं प्रतिष्ठितम् ॥ २ ॥
त्रिनाभिमतिपञ्चारे षण्नेमिन्यक्षयात्मके । संवत्सरमये कृत्स्नं कालचक्रं प्रतिष्ठितम् ॥ ३ ॥
चत्वारिंशत्सहस्राणि द्वितीयोऽक्षो विवस्वतः । पञ्चान्यानि तु सार्द्धानि स्यन्दनस्य वृषध्वज ॥ ४ ॥
अक्षप्रमाणमुभयोः प्रमाणन्तु युगार्द्धयोः । ह्रस्वोऽक्षस्तद्युगार्द्धेन ध्रुवाधारे रथस्य वै ॥
द्वितीयेऽक्षे तु तच्चक्रं संस्थितं मानसाचले ॥ ५ ॥
गायत्री सबृहत्युष्णिग्जगती त्रिष्टुबेव च । अनुष्टुप्पङ्क्तिरित्युक्ताश्छन्दांसि हरयो रवेः ॥ ६ ॥
धाता क्रतुस्थला चैव पुलस्त्ये वासुकिस्तथा । रथकृद्ग्रामणीर्हेतिस्तुम्बुरुश्चैत्रमासके ॥ ७ ॥

अर्य्यमा पुलहश्चैव रथौजाः पुञ्जिकास्थला । प्रहेतिः कच्छनीरश्च नारदश्चैव माधवे ॥ ८ ॥
मित्रोऽत्रिस्तक्षको रक्षः पौरुषेयोऽथ मेनका । हाहा रथस्वनश्चैव ज्येष्ठे भानो रथे स्थितः ॥ ६ ॥
वरुणो वशिष्ठो रम्भा सहजन्या कुहुर्बुधः । रथचित्रस्तथा शुक्रो वसन्त्याषाढसंज्ञिते ॥१०॥
इन्द्रो विश्वावसुः स्रोत एलापत्रस्तथाङ्गिराः। प्रम्लोचा च नभस्येते सर्पाश्चार्के तु सन्ति वै ॥११॥
विवस्वानुग्रसेनश्च भृगुरापूरणस्तथा । अनुम्लोचा शङ्खपालो व्याघ्रो भाद्रपदे तथा ॥१२॥
पूषा च सुरुचिर्धाता गौतमोऽथ धनञ्जयः । सुषेणोऽन्यो घृताची च वसन्त्याश्वयुजे रवौ ॥१३॥
विश्वावसुर्भरद्वाजः पर्जन्यैरावतौ तदा । विश्वाची सेनजिच्चापः कार्त्तिके चाधिकारिणः ॥१४॥
अंशुः काश्यपस्तार्क्ष्यश्च महापद्मस्तथोर्वशी । चित्रसेनस्तथा विद्युन्मार्गशीर्षाधिकारिणः ॥१५॥
क्रतुर्भर्गस्तथोर्णायुः स्फूर्जः कर्कोटकस्तथा । अरिष्टनेमिश्चैवान्या पूर्वचित्तिर्वराप्सराः ॥
पौषमासे वसन्त्येते सप्त भास्करमण्डले ॥१६॥
त्वष्टाऽथ जमदग्निश्च कम्बलोऽथ तिलोत्तमा । ब्रह्मापेतोऽथ ऋतजिद्धृतराष्ट्रश्च सप्तमः ॥१७॥
माघमासे वसन्त्येते सप्त भास्करमण्डले ॥१८॥
विष्णुरश्वतरो रम्भा सूर्य्यवर्चाथ सत्यजित् । विश्वामित्रस्तथा रक्षो यज्ञापेतो हि फाल्गुने ॥१९॥
सवितुर्मण्डले ब्रह्मन्विष्णुशक्त्युपबृंहिताः । स्तुवन्ति मुनयः सूर्य्यं गन्धर्वैर्गीयते पुरः ॥२०॥
नृत्यन्तोऽप्सरसो यान्ति सूर्य्यस्यानु निशाचराः । वहन्ति पन्नगा यक्षैः क्रियतेऽभीषुसंग्रहः ॥
वालिखिल्यास्तथैवैनं परिवार्य्य समासते ॥२१॥
रथस्त्रिचक्रः सोमस्य कुन्दाभास्तस्य वाजिनः । वामदक्षिणतो युक्ता दश तेन चरत्यसौ ॥२२॥
वाय्वग्निद्रव्यसम्भूतो रथश्चन्द्रसुतस्य च । पिशङ्गैस्तुरगैर्युक्तः सोऽष्टाभिर्वायुवेगिभिः ॥२३॥
सवरूथः सानुकर्षो युक्तो भूमिभवैर्हयैः । सोपासङ्गपताकस्तु शुक्रस्यापि रथो महान् ॥२४॥
रथो भूमिसुतस्यापि तप्तकाञ्चनसन्निभः । अष्टाश्वः काञ्चनः श्रीमान्भौमस्यापि रथो महान् ॥
पद्मरागारुणैरश्वैः संयुक्तो वह्निसम्भवैः ॥२५॥
अष्टाभिः पाण्डरैर्युक्तैर्वाजिभिः काञ्चने रथे । तिष्ठंस्तिष्ठति वर्षं वै राशौ राशौ बृहस्पतिः ॥२६॥
आकाशसम्भवैरश्वैः शबलैः स्यन्दनं युतम् । समारुह्य शनैर्याति मन्दगामी शनैश्चरः ॥२७॥
स्वर्भानोस्तुरगा ह्यष्टौ भृङ्गाभा धूसरं रथम् । सकृद्युक्तास्तु भूतेश वहन्त्यविरतं सदा ॥२८॥
तथा केतुरथस्याश्वा अष्टौ ते वातरंहसः । पलालधूमवर्णाभा लाक्षारसनिभारुणाः ॥२९॥
द्वीपनद्यद्रुयदन्वन्तो भुवनानि हरेस्तनुः ॥३०॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे भुवनकोषो नाम अष्टपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥५८॥

ऊनषष्टितमोऽध्यायः

सूत उवाच

ज्योतिश्चक्रं भुवो मानमुक्त्वा प्रोवाच केशवः । चतुर्लक्षं ज्योतिषस्य सारं रुद्राय सर्वदः ॥१॥

हरिरुवाच

कृत्तिकास्त्वग्निदैवत्या रोहिण्यो ब्रह्मणः स्मृताः । इल्वलाः सोमदैवत्या रौद्रं चार्द्रमुदाहृतम् ॥२॥
पुनर्वसुस्तथादित्यस्तिष्यश्च गुरुदैवतः । अश्लेषाः सर्पदैवत्या मघाश्च पितृदेवताः ॥३॥
भाग्याश्च पूर्वफल्गुन्यः अर्य्यमा च तथोत्तरः । सावित्रश्च तथा हस्तश्चित्रा त्वष्टा प्रकीर्त्तितः ॥
स्वाती च वायुदैवत्या नक्षत्रं परिकीर्त्तितम् । इन्द्राग्निदेवता प्रोक्ता विशाखा वृषभध्वज ॥५॥
मैत्रमृक्षमनुराधा ज्येष्ठा शाक्रं प्रकीर्त्तितम् । तथा निर्ऋतिदैवत्यो मूलस्तज्ज्ञैरुदाहृतः ॥ ६ ॥
आप्यास्त्वाषाढपूर्वास्तु उत्तरा वैश्वदेवताः । ब्राह्मश्चैवाभिजित्प्रोक्तः श्रवणा वैष्णवः स्मृतः ॥
वासवस्तु तथा ऋक्षं धनिष्ठा प्रोच्यते बुधैः । तथा शतभिषा प्रोक्तं नक्षत्रं वारुणं शिव ॥ ८ ॥
आज्यम्भाद्रपदा पूर्वा अहिर्ब्रध्ना तथोत्तरा । पौष्णञ्च रेवती ऋक्षमश्वयुक्चाश्वदैवतम् ॥
भरण्यश्च तथा याम्यं प्रोक्तास्ते ऋक्षदेवताः ॥ ९ ॥
ब्रह्माणी संस्थिता पूर्वे प्रतिपन्नवमीतिथौ । माहेश्वरी चोत्तरे च द्वितीयादशमीतिथौ ॥१०॥
पञ्चम्याञ्च त्रयोदश्यां वाराही दक्षिणे स्थिता । षष्ठ्याञ्चैव चतुर्दश्यामिन्द्राणी पश्चिमे स्थिता ॥
सप्तम्यां पौर्णमास्याञ्च चामुण्डा वायुगोचरे । अष्टम्यमावास्ययोगे महालक्ष्मीशगोचरे ॥१२॥
एकादश्यां तृतीयायामग्निकोणे तु वैष्णवी । द्वादश्याञ्च चतुर्थ्यान्तु कौमारी नैर्ऋते तथा ॥
योगिनीसम्मुखे नैव गमनादि प्रकारयेत् ॥१३॥
अश्विनीमत्र रेवत्यो मृगमूला पुनर्वसुः । पुष्या हस्ता तथा ज्येष्ठा प्रस्थानश्रेष्ठमुच्यते ॥१४॥
हस्तादि पञ्च ऋक्षाणि उत्तरात्रयमेव च । अश्विनी रोहिणी पुष्या धनिष्ठा च पुनर्वसुः ॥
वस्त्रप्रावरणे श्रेष्ठो नक्षत्राणां गणः स्मृतः ॥ १५ ॥
कृत्तिका भरण्यश्लेषा मघा मूलविशाखयोः । त्रीणि पूर्वा तथा चैव अधोवक्त्राः प्रकीर्त्तिताः ॥१६॥
एष वापीतडागादिकूपभूमितृणानि च । देवागारस्य खननं निधानखननं तथा ॥१७॥
गणितं ज्योतिषारम्भं खनेर्बिलप्रवेशनम् । कुर्य्यादधोगतान्येव अन्यानि च वृषध्वज ॥१८॥
रेवती चाश्विनी चित्रा स्वाती हस्ता पुनर्वसुः । अनुराधा मृगो ज्येष्ठा एते पार्श्वमुखाः स्मृताः ॥१९॥
गजोष्ट्राश्वबलीवर्ददमनं महिषस्य च । बीजानां वपनं कुर्य्याद्गमनागमनादिकम् ॥२०॥
चक्रयन्त्ररथानाञ्च नावादीनां प्रवाहणम् । गवां दमनकर्माणि कुर्य्यादेतेषु तान्यपि ॥२१॥

रोहिण्यार्द्रा तथा पुष्या धनिष्ठा चोत्तरात्रयम् । वारुणं श्रवणश्चैव नव चोर्ध्वमुखाः स्मृताः ॥२२॥
एषु राज्याभिषेकश्च पट्टबन्धश्च कारयेत् । ऊर्ध्वमुख्यान्युच्छ्रितानि सर्वाण्येतेषु कारयेत् ॥२३॥
चतुर्थी चाशुभा षष्ठी अष्टमी नवमी तथा । अमावास्या पूर्णिमा च द्वादशी च चतुर्दशी ॥२४॥
अशुक्ला प्रतिपत् श्रेष्ठा द्वितीया चन्द्रसूनुना । तृतीया भूमिपुत्रेण चतुर्थी च शनैश्चरे ॥२५॥
गुरौ शुभा पञ्चमी स्यात् षष्ठी मङ्गलशुक्रयोः । सप्तमी सोमपुत्रेण अष्टमी कुजभास्करौ ॥२६॥
नवमी चन्द्रवारेण दशमी तु गुरौ शुभा । एकादश्यां गुरुः शुद्धो द्वादश्याञ्च पुनर्बुधः ॥२७॥
त्रयोदशी शुक्रभौमौ शनौ श्रेष्ठा चतुर्दशी । पौर्णमास्यप्यमावास्या श्रेष्ठा स्याच्च बृहस्पतौ ॥२८॥
द्वादशीं दहते भानुः शशी चैकादशीं दहेत् । कुजो दहेच्च दशमीं नवमीञ्च बुधो दहेत् ॥२९॥
अष्टमीं दहते जीवः सप्तमीं भार्गवो दहेत् । सूर्य्यपुत्रो दहेत् षष्ठीं गमनाद्यासु नास्ति वै ॥३०॥
प्रतिपन्नवमीष्वेव चतुर्दश्यष्टमीषु च । बुधवारे च प्रस्थानं दूरतः परिवर्जयेत् ॥३१॥
मेषे कर्कटके षष्ठी कन्यायां मिथुनेऽष्टमी । वृषे कुम्भे चतुर्थी च द्वादशी मकरे तुले ॥३२॥
दशमी वृश्चिके सिंहे धनुर्मीने चतुर्दशी । एता दग्धा न गन्तव्यं किल जीवादिमानवैः ॥३३॥
विशाखात्रयमादित्ये पूर्वाषाढात्रये शशी । धनिष्ठात्रितयं भौमे बुधे वै रेवतीत्रयम् ॥३४॥
रोहिण्यादित्रयं जीवे शुक्रे पुष्यात्रयं शिव । शनिवारे वर्जयेच्च उत्तराफल्गुनीत्रयम् ॥
एष औत्पातिको योगो मृत्युरोगादिकं भवेत् ॥ ३५ ॥
मूलेऽर्कः श्रवणे चन्द्रः प्रोष्ठपद्युत्तरे कुजः । कृत्तिकासु बुधश्चैव गुरौ रुद्र पुनर्वसुः ॥३६॥
पूर्वफल्गुनी शुक्रे च स्वातिश्चैव शनैश्चरे । एते चामृतयोगाः स्युः सर्वकार्य्यप्रसाधकाः ॥३७॥
विष्कम्भे घटिकाः पञ्च शूले सप्त प्रकीर्त्तिताः । षडगण्डे चातिगण्डे च नव व्याघातवज्रयोः ॥३८॥
व्यतीपाते परीघे च वैधृते च दिने दिने । एते मृत्युयुता ह्येषु सर्वकर्माणि वर्जयेत् ॥३९॥
हस्तेऽर्कश्च गुरुः पुष्ये अनुराधा बुधे शुभा । रोहिणी च शनौ श्रेष्ठा सौमं सोमेन वै शुभम् ॥४०॥
शुक्रे च रेवती श्रेष्ठा अश्विनी मङ्गले शुभा । एतेषु सिद्धियोगा वै सर्वदोषविनाशनाः ॥४१॥
भार्गवे भरणी चैव सोमे चित्रा वृषध्वज । भौमे चैवोत्तराषाढा धनिष्ठा च बुधे हर ॥४२॥
गुरौ शतभिषा रुद्र शुक्रे वै रोहिणी तथा । शनौ च रेवती शम्भो विषयोगाः प्रकीर्त्तिताः ॥४३॥
पुष्यः पुनर्वसुश्चैव रेवती चित्रया सह । श्रवणा च धनिष्ठा च हस्ताश्विनी मृगस्तथा ॥
कुर्य्याच्छतभिषायाञ्च जातकर्मादि मानवः ॥ ४४ ॥
विशाखा चोत्तरा त्रीणि मघार्द्रा भरणी तथा । अश्लेषा कृत्तिका रुद्र प्रस्थाने मरणप्रदाः ॥४५॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे ऊनषष्टितमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥

षष्टितमोऽध्यायः

हरिरुवाच

षडादित्ये दशा ज्ञेया सोमे पञ्चदश स्मृताः । अष्टावङ्गारके चैव बुधे सप्तदश स्मृताः ॥ १ ॥
शनैश्चरे दश ज्ञेया गुरोरेकोनविंशतिः । राहोर्द्वादशवर्षाणि एकविंशति भार्गवे ॥ २ ॥
रवेर्दशा दुःखदा स्यादुद्वेगनृपनाशकृत् । विभूतिदा सोमदशा सुखमिष्टान्नदा तथा ॥ ३ ॥
दुःखप्रदा कुजदशा राज्यादेः स्याद्विनाशिनी । दिव्यस्त्रीदा बुधदशा राज्यदा कोषवृद्धिदा ॥ ४ ॥
शनेर्दशा राज्यनाशबन्धुदुःखकरी भवेत् । गुरोर्दशा राज्यदा स्यात् सुखधर्मादिदायिनी ॥
राहोर्दशा राज्यनाशव्याधिदा दुःखदा भवेत् ॥ ५ ॥
हस्त्यश्वदा शुक्रदशा राज्यस्त्रीलाभदा भवेत् ॥ ६ ॥

मेषमङ्गारकक्षेत्रं वृषं शुक्रस्य कीर्त्तितम् । मिथुनस्य बुधो ज्ञेयः सोमः कर्कटकस्य च ॥ ७ ॥
सूर्यक्षेत्रं भवेत् सिंहः कन्याक्षेत्रं बुधस्य च । भार्गवस्य तुलाक्षेत्रं वृश्चिकोऽङ्गारकस्य च ॥ ८ ॥
धनुः सुरगुरोश्चैव शनेर्मकरकुम्भकौ । मीनः सुरगुरोश्चैव ग्रहक्षेत्रं प्रकीर्तितम् ॥ ९ ॥
पौर्णमास्या द्वयं यत्र पूर्वाषाढाद्वयं भवेत् । द्विराषाढः स विज्ञेयो विष्णुः स्वपिति कर्कटे ॥१०॥
अश्विनी रेवती चित्रा धनिष्ठा स्यादलङ्कृतौ ॥ ११ ॥

मृगाहिकपिमार्जारश्वानः शूकरपक्षिणः । नकुलो मूषिकश्चैव यात्रायां दक्षिणे शुभः ॥१२॥
विप्रकन्या शवो रुद्र शङ्खभेरीवसुन्धराः । वेणुस्त्रीपूर्णकुम्भानां यात्रायां दर्शनं शुभम् ॥
जम्बूकोष्ट्रखराद्याश्च यात्रायां वामके शुभाः ॥ १३ ॥

कार्पासौषधितैलञ्च पक्वाङ्गारभुजङ्गमाः । मुक्तकेशीं रक्तमाल्यं नग्नाद्यशुभमीक्षितम् ॥१४॥
हिक्काया लक्षणं वक्ष्ये लभेत्पूर्वे महाफलम् । आग्नेये शोकसन्तापौ दक्षिणे हानिमाप्नुयात् ॥१५॥
नैर्ऋत्ये शोकसन्तापौ मिष्टान्नञ्चैव पश्चिमे । अर्थं प्राप्नोति वायव्ये उत्तरे क[illegible] भवेत् ॥
ईशाने मरणं प्रोक्तं हिक्कायाश्च फलाफलम् ॥ १६ ॥

विलिख्य रविचक्रन्तु भास्करो नरसन्निभः । यस्मिन्नृक्षे वसेद्भानुस्तदादि त्रीणि मस्तके ॥१७॥
त्रयं वक्त्रे प्रदातव्यमेकैकं स्कन्धयोर्न्यसेत् । एकैकं बाहुयुग्मे तु एकैकं हस्तयोर्द्वयोः ॥१८॥
हृदये पञ्च ऋक्षाणि एकं नाभौ प्रदापयेत् । ऋक्षमेकं न्यसेद्गुह्ये एकैकं जानुके न्यसेत् ॥१९॥
नक्षत्राणि च शेषाणि रविपादे नियोजयेत् । चरणस्थेन ऋक्षेण अल्पायुर्जायते नरः ॥२०॥
विदेशगमनं जानौ गुह्यस्थे परदारवान् । नाभिस्थेनाल्पसन्तुष्टो हृत्स्थेन स्यान्महेश्वरः ॥२१॥

पाणिस्थेन भवेच्चौरः स्थानभ्रष्टो भवेद्भुजे । स्कन्धस्थिते धनपतिर्मुखे मिष्टान्नमाप्नुयात् ॥
मस्तके पट्टवस्त्रन्तु नक्षत्रं स्याद्यदि स्थितम् ॥ २२ ॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥

एकषष्टितमोऽध्यायः

हरिरुवाच

सप्तमोपचयाद्यस्थश्चन्द्रः सर्वत्र शोभनः । शुक्लपक्षे द्वितीयस्तु पञ्चमो नवमस्तथा ॥
संपूज्यमानो लोकैस्तु गुरुवद्दृश्यते शशी ॥ १ ॥

चन्द्रस्य द्वादशावस्था भवन्ति शृणु ता अपि । त्रिषु त्रिषु च ऋक्षेषु अश्विन्यादि वदाम्यहम् ॥२॥

प्रवासस्थं पुनर्नष्टं मृतावस्थं जयावहम् । हास्यावस्थं क्रीडावस्थं प्रमोदावस्थमेव च ॥३॥

विषादावस्थभोगस्थे ज्वरावस्थं व्यवस्थितम् । कम्पावस्थं स्वस्थावस्थं द्वादशावस्थगं भवेत् ॥४॥

प्रवासो हानिर्मृत्युश्च जयो हासो रतिः सुखम् । शोको भोगो ज्वरः कम्पः सुस्थावस्था क्रमात् फलम् ॥

जन्मस्थः कुरुते तुष्टिं द्वितीये नास्ति निर्वृतिः । तृतीये राजसम्मानं चतुर्थे कलहागमः ॥ ६ ॥

पञ्चमेन मृगाङ्केण स्त्रीलाभो वै तथा भवेत् । धनधान्यागमः षष्ठे रतिः पूजा च सप्तमे ॥
अष्टमे प्राणसन्देहो नवमे कोषसञ्चयः ॥ ७ ॥

दशमे कार्य्यनिष्पत्तिर्ध्रुवमेकादशे जयः । द्वादशेन शशाङ्केन मृत्युरेव न संशयः ॥ ८ ॥

कृत्तिकादौ च पूर्वेण सप्तर्क्षाणि च वै व्रजेत् । मघादौ दक्षिणे गच्छेदनुराधादि पश्चिमे ॥ ९ ॥
प्रशस्ता चोत्तरे यात्रा धनिष्ठादि च सप्तसु ॥१०॥

अश्विनी रेवती चित्रा धनिष्ठा समलङ्कृतौ । मृगाश्विचित्रापुष्याश्च मूला हस्ता शुभाः सदा ॥
कन्याप्रदाने यात्रायां प्रतिष्ठादिषु कर्मसु ॥ ११ ॥

शुक्रचन्द्रौ जन्मस्थौ शुभदौ च द्वितीयके । शशिज्ञशुक्रजीवाश्च राशौ चाथ तृतीयके ॥ १२ ॥

भौममन्दशशाङ्कार्का बुधः श्रेष्ठश्चतुर्थके । शुक्रजीवौ पञ्चमौ च चन्द्रकेतुसमाहितौ ॥ १३ ॥

मन्दार्कौ च कुजः षष्ठे गुरुचन्द्रौ च सप्तमे । ज्ञशुक्रावष्टमे श्रेष्ठौ नवमस्थो गुरुः शुभः ॥ १४ ॥

अर्कार्किचन्द्रा दशम एकादशेऽखिला ग्रहाः । बुधोऽथ द्वादशे चैव भार्गवः सुखदो भवेत् ॥१५॥

सिंहेन मकरः श्रेष्ठः कन्यया मेष उत्तमः । तुलया स मीनस्तु कुम्भेन सह कर्कटः ॥ १६ ॥

धनुषा वृषभः श्रेष्ठो मिथुनेन च वृश्चिकः । एतत्षडष्टकं प्रीत्यै भवत्येव न संशयः ॥ १७ ॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे एकषष्टितमोऽध्यायः ॥६१॥

द्विषष्टितमोऽध्यायः

हरिरुवाच

उदयात्तु समारभ्य राशौ भानुः स्थितो हर ।
स्वराश्याद्यैर्व्रजेदह्नि षड्भिः षड्भिस्तथा निशाम् ॥ १ ॥

मीने मेषे च पञ्च स्युश्चतस्रो वृषकुम्भयोः । मकरे मिथुने तिस्रः पञ्च चापे च कर्कटे ॥ २ ॥
सिंहे च वृश्चिके षट् च सप्त कन्यातुले तथा । एता लग्नप्रमाणेन घटिकाः परिकीर्त्तिताः ॥ ३ ॥
रसपूर्वावसानेषु रसाब्धिष्वरिसागराः । लङ्कोदया हि तद्वत्तु तु लग्ना मेषादयोऽथवा ॥ ४ ॥
मेषलग्ने भवेद् बन्ध्या वृषे भवति कामिनी । मिथुने सुभगा कन्या वेश्या भवति कर्कटे ॥ ५ ॥
सिंहे चैवाल्पपुत्रा च कन्यायां रूपसंयुता । तुलायां रूपमैश्वर्यं वृश्चिके कर्कशा भवेत् ॥ ६ ॥
सौभाग्यं धनुषि स्याच्च मकरे नीचगामिनी । कुम्भे चैवाल्पपुत्रा स्यान्मीने वैराग्यसंयुता ॥ ७ ॥
तुलाकर्कटको मेषो मकरश्चैव राशयः । चरकार्य्याणि कुर्य्याच्च स्थिरकार्य्याणि चैव हि ॥८॥
पञ्चाननो वृषः कुम्भो वृश्चिकः स्युः स्थिराणि हि । कन्या धनुश्च मीनश्च मिथुनं द्विस्वभावतः ॥९॥
द्विस्वभावानि कर्माणि कुर्य्यादेषु विचक्षणः । यात्रा चरेण कर्त्तव्या प्रवेष्टव्यं स्थिरेण तु ॥
देवस्थापनवैवाह्यं द्विस्वभावेन कारयेत् ॥१०॥
प्रतिपच्चाथ षष्ठी च नन्दा चैकादशी स्मृता । द्वितीया सप्तमी भद्रा द्वादशी वृषभध्वज ॥११॥
जयाष्टमी तृतीया च स्मृता रुद्र त्रयोदशी । चतुर्थी नवमी रिक्ता सा वर्ज्याऽथ चतुर्दशी ॥
पञ्चमी दशमी पूर्णा पूर्णिमा च शुभाः स्मृताः ॥१२॥
चरः सौम्यो गुरुः क्षिप्रो मृदुः शुक्रो रविर्ध्रुवः । शनिश्च दारुणो ज्ञेयो भौम उग्रः शशी समः ॥१३॥
चरक्षिप्रैः प्रयातव्यं प्रवेष्टव्यं मृदुध्रुवैः । दारुणोग्रैश्च योद्धव्यं क्षत्रियैर्जयकाङ्क्षिभिः ॥
नृपाभिषेकोऽग्निकार्य्यञ्च सोमवारे प्रशस्यते ॥१४॥
सोमे तुले प्रमाणञ्च कुर्य्याच्चैव गृहादिकम् । सैनापत्यं शौर्य्ययुद्धं शस्त्राभ्यासः कुजे स्मृतः ॥
सिद्धिकार्य्यञ्च मन्त्रश्च यात्रा चैव बुधे स्मृता । पठनं देवपूजा च वस्त्राद्याभरणं गुरौ ॥१६॥

कन्यादानं गजारोहः शुक्रे स्यात्समयः स्त्रियाः । स्थाप्यं गृहप्रवेशश्च गजबन्धः शनौ शुभः ॥१७॥

इति श्रीगारुड़े महापुराणे आचारखण्डे द्विषष्टितमोऽध्यायः ॥६२॥

त्रिषष्टितमोऽध्यायः

हरिरुवाच

नरस्त्रीलक्षणं वक्ष्ये संक्षेपाच्छृणु शङ्कर । अस्वेदिनौ मृदुतलौ कमलोदरसन्निभौ ॥ १ ॥

श्लिष्टाङ्गुली ताम्रनखौ सुगुल्फौ शिरयोज्झितौ । कूर्मोन्नतौ च चरणौ स्यातां नृपवरस्य हि ॥ २ ॥

विरूक्षपाण्डरनखौ वक्रश्चैव शिरोन्नतम् । शूर्पाकारौ च चरणौ संशुष्कौ चरणाङ्गुली ॥

दुःखदारिद्र्यदौ स्यातां नात्र कार्य्या विचारणा ॥ ३ ॥

अल्परोमयुता श्रेष्ठा जङ्घा हस्तिकरोपमा । रोमैकैकं कूपके स्याद्भूपानान्तु महात्मनाम् ॥ ४ ॥

द्वे द्वे रोमे पण्डितानां श्रोत्रियाणां तथैव च । रोमत्रयं दरिद्राणां रोगी निर्मांसजानुकः ॥ ५ ॥

अल्पलिङ्गे च धनवान् स्याच्च पुत्रादिवर्जितः । स्थूललिङ्गी दरिद्रः स्याद्दुःख्येकवृषणो भवेत् ॥६॥

विषमं स्त्रीचञ्चलो वै नृपः स्याद्वृषणे समे । प्रलम्बवृषणोऽल्पायुर्निर्द्रव्यः कुमणिर्भवेत् ॥

पाण्डरैर्मलिनैश्चैव मणिभिश्च सुखी नरः ॥ ७ ॥

निःस्वस्य शब्दमूत्राः स्युर्नृपा निःशब्दधारयः । भोगाढ्याः समजठरा निःस्वाः स्युर्घटसन्निभाः ॥

सर्पोदरा दरिद्राः स्यू रेखाभिश्चायुरुच्यते । ललाटे यस्य दृश्यन्ते तिस्रो रेखाः समाहिताः ॥

सुखी पुत्रसमायुक्तः स षष्टिं जीवते नरः ॥ ९ ॥

चत्वारिंशच्च वर्षाणि द्विरेखादर्शनान्नरः । विंशत्यब्दमेकरेखा आकर्णान्ता गतायुषः ॥

आकर्णान्तरिता रेखास्तिस्रश्च स्युः शतायुषः ॥१०॥

सप्तत्यायुर्द्विरेखा तु पञ्च्यायुस्तिसृभिर्भवेत् । व्यक्ताव्यक्ताभी रेखाभिर्विंशत्यायुर्भवेन्नरः ॥११॥

चत्वारिंशच्च वर्षाणि हीनरेखस्तु जीवति । भिन्नाभिश्चैव रेखाभिरपमृत्युर्नरस्य हि ॥१२॥

त्रिशूलं पट्टिशं वापि ललाटे यस्य दृश्यते । धनपुत्रसमायुक्तः स जीवेच्छरदः शतम् ॥१३॥

तर्जन्या मध्यमाङ्गुल्या आयुरेखा तु मध्यतः । संप्राप्ता या भवेद्रुद्र स जीवेच्छरदः शतम् ॥१४॥

प्रथमा ज्ञानरेखा तु ह्यङ्गुष्ठादनुवर्त्तते । मध्यमा मूलगा रेखा आयूरेखा अतःपरम् ॥१५॥

कनिष्ठायां समाश्रित्य आयुरेखा समाविशेत् । अच्छिन्ना वा विभक्ता वा स जीवेच्छरदः शतम् ॥

यस्य पाणितले रेखा आयुस्तस्य प्रकाशयेत् । शतवर्षाणि जीवेच्च भोगी रुद्र न संशयः ॥१७॥

कनिष्ठिकां समाश्रित्य मध्यमायामुपागता । षष्टिवर्षायुषं कुर्य्यादायूरेखा तु मानवः ॥१८॥

इति श्रीगारुड़े महापुराणे त्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥

चतुःषष्टितमोऽध्यायः

हरिरुवाच

यस्यास्तु कुञ्चिताः केशा मुखञ्च परिमण्डलम् । नाभिश्च दक्षिणावर्त्ता सा कन्या कुलवर्द्धिनी ॥१॥
या च काञ्चनवर्णाभा रक्तहस्तसरोरुहा । सहस्राणान्तु नारीणां भवेत्सापि पतिव्रता ॥२॥
वक्रकेशा च या कन्या मण्डलाक्षी च या भवेत् । भर्त्ता च म्रियते तस्या नियतं दुःखभागिनी ॥
पूर्णचन्द्रमुखी कन्या बालसूर्य्यसमप्रभा । विशालनेत्रा बिम्बोष्ठी सा कन्या लभते सुखम् ॥
रेखाभिर्बहुभिः क्लेशं स्वल्पाभिर्धनहीनता । रक्ताभिः सुखमाप्नोति कृष्णाभिः प्रेष्यतां व्रजेत् ॥
कार्य्येऽपि मन्त्रीपत्नी स्यात्सखी स्यात्करणेषु च । स्नेहेषु भार्य्या माता स्याद्वेश्या च शयने शुभा ॥
अङ्कुशं मण्डलं चक्रं यस्याः पाणितले भवेत् । पुत्रं प्रसूयते नारी नरेन्द्रं लभते पतिम् ॥७॥
यस्यास्तु रोमशौ पार्श्वौ रोमशौ च पयोधरौ । उन्नतौ चाधरोष्ठौ च क्षिप्रं मारयते पतिम् ॥८॥
यस्याः पाणितले रेखा प्राकारं तोरणं भवेत् । अपि दासकुले जाता राज्ञीत्वमुपगच्छति ॥९॥
उद्वृत्ता कपिला यस्या रोमराजी निरन्तरम् । अपि राजकुले जाता दासीत्वमुपगच्छति ॥१०॥
यस्या अनामिकाङ्गुष्ठौ पृथिव्यां नैव तिष्ठतः । पतिं मारयते क्षिप्रं स्वेच्छाचारेण वर्त्तते ॥११॥
यस्या गमनमात्रेण भूमिकम्पः प्रजायते । पतिं मारयते क्षिप्रं म्लेच्छाचारेण वर्त्तते ॥१२॥
चक्षुःस्नेहेन सौभाग्यं दन्तस्नेहेन भोजनम् । त्वचः स्नेहेन शय्याञ्च पादस्नेहेन वाहनम् ॥१३॥
स्निग्धोन्नतौ ताम्रनखौ नार्य्याश्च चरणौ शुभौ । मत्स्याङ्कुशाब्जचिह्नौ च चक्रलाङ्गललक्षितौ ॥
अस्वेदिनौ मृदुतलौ प्रशस्तौ चरणौ स्त्रियाः ॥१४॥
शुभे जङ्घे विरोमे च ऊरू हस्तिकरोपमौ । अश्वत्थपत्रसदृशं विपुलं गुह्यमुत्तमम् ॥१५॥
नाभिः प्रशस्ता गम्भीरा दक्षिणावर्त्तिका शुभा । अरोमा त्रिवली भार्य्या हृत्स्तनौ रोमवर्जितौ ॥

इति श्रीगारुड़े महापुराणे चतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥६४॥

पञ्चषष्टितमोऽध्यायः

हरिरुवाच

समुद्रोक्तं प्रवक्ष्यामि नरस्त्रीलक्षणं शुभम् । येन विज्ञातमात्रेण अतीतानागताश्रमाः ॥ १ ॥
अस्वेदिनौ मृदुतलौ कमलोदरसन्निभौ । श्लिष्टाङ्गुली ताम्रनखौ पादावुष्णौ शिरोज्झितौ ।
कूर्मोन्नतौ गूढगुल्फौ सुपार्ष्णी नृपतेः स्मृतौ ॥ २ ॥
शूर्पाकारौ विरूक्षौ च वक्रौ पादौ शिरालकौ । संशुष्कौ पाण्डरनखौ निःस्वस्य विरलाङ्गुली ॥३॥
मार्गायोत्कटकौ पादौ कषायसदृशौ तथा । विच्छिन्नौ चैव वंशस्य ब्रह्मघ्नौ शङ्कुसन्निभौ ॥४॥
युगस्यायतने तुल्या जङ्घा विरलरोमिका । मृदुरोमा समा जङ्घा तथा करिकरप्रभा ।
ऊरवो जानवस्तुल्या नृपस्योपचिताः स्मृताः ॥ ५ ॥
निःस्वस्य शृगालजङ्घा रोमैकैकञ्च कूपके । नृपाणां श्रोत्रियाणाञ्च द्वे द्वे श्रिये च धीमताम् ।
त्र्याद्यैर्निःस्वा मानवाः स्युर्दुःखभाजश्च निन्दिताः ॥ ६ ॥
केशाश्चैव कुञ्चिताश्च प्रवासे म्रियते नरः । निर्मांसजानुः सौभाग्यमल्पैर्निम्नैरतः स्त्रियाः ।
विकटैश्च दरिद्राः स्युः समांसै राज्यमेव च ॥ ७ ॥
महद्भिरायुराख्यातं ह्यल्पलिङ्गो धनी नरः । अपत्यरहितश्चैव स्थूललिङ्गो धनोज्झितः ॥ ८ ॥
मेढ्रे वामनते चैव सुतार्थरहितो भवेत् । वक्रेऽन्यथा पुत्रवान्स्याद्दारिद्र्यं विनते त्वधः ॥
अल्पे तु तनयो लिङ्गे शिरालेऽथ सुखी नरः । स्थूलग्रन्थियुते लिङ्गे भवेत्पुत्रादिसंयुतः ॥१०॥
कोषगूढे नृपो दीर्घैर्भुग्नैश्च धनवर्जितः । बलवान्युद्धशीलश्च लघुशेफः स एव च ॥११॥
दुर्बलस्त्वेकवृषणो विषमाभ्याञ्चलस्त्रियः । समाभ्यां क्षितिपः प्रोक्तः प्रलम्बेन शताब्दवान् ॥
ऊर्ध्वं द्वाभ्यां बहुष्वायू रूक्षैर्मणिभिरीश्वरः । पाण्डरैर्मणिभिर्निःस्वा मलिनैः सुखभागिनः ॥१३॥
सशब्दनिःशब्दमूत्राः स्युर्दरिद्राश्च मानवाः । एकद्वित्रिचतुःपञ्चषड्भिर्धाराभिरेव च ॥१४॥
दक्षिणावर्त्तचलितमूत्राभिश्च नृपाः स्मृताः । विकीर्णमूत्रा निःस्वाश्च प्रधानसुखदायिकाः ॥१५॥
एकधाराश्च वनिताः स्निग्धैर्मणिभिरुन्नतैः । समैः स्त्रीरत्नधनिनो मध्ये निम्नैश्च कन्यकाः ॥१६॥
शुक्रैर्निःस्वा विशुष्कैश्च दुर्भगाश्च प्रकीर्त्तिताः । पुष्पगन्धे नृपाः शुक्रे मधुगन्धे धनं बहु ॥१७॥
पुत्राः शुक्रे मत्स्यगन्धे तन्नु शुक्रे च कन्यकाः । महाभोगी मांसगन्धे यज्वा स्यान्मदगन्धिनि ॥१८॥
दरिद्रः क्षारगन्धे च दीर्घायुः शीघ्रमैथुनी । अशीघ्रमैथुन्यल्पायुः स्थूलस्फिक्स्याद्धनोज्झितः १९॥
मांसलस्फिक्सुखी स्याच्च सिंहस्फिग्भूपतिः स्मृतः । भवेत्सिंहकटी राजा निःस्वः कपिकटिर्नरः २०॥
सर्पोदरा दरिद्राः स्युः पिठरैश्च घटैः समाः । धनिनो विपुलैः पार्श्वैर्निःस्वा रक्तैश्च निम्नगैः २१॥

समकक्षाश्च भोगाढ्या निम्नकक्षा धनोज्झिताः । नृपाश्चोन्नतकक्षाः स्युर्जिह्मा विषमकक्षकाः ॥२२॥
मत्स्योदरा बहुधना नाभिभिः सुखिनः स्मृताः । विस्तीर्णाभिर्बहुलाभिर्निम्नाभिः क्लेशभागिनः २३॥
बलिमध्यगतो नाभिः शूलबाधां करोति हि । वामावर्त्तश्च साध्यं वै मेधां दक्षिणतस्तथा ॥२४॥
पार्श्वायता चिरायुः स्यादूपरिष्ठाद्धनेश्वरः । अधो गवाढ्यं कुर्य्याच्च नृपत्वं पद्मकर्णिका ॥२५॥
एकबलिः शतायुः स्याच्छ्रीभोगी द्विबलिः स्मृतः । त्रिबलिः क्ष्माप आचार्य्य ऋजुभिर्बलिभिः सुखी॥
अगम्यागामी जिह्मबलिः भूपाः पार्श्वैश्च मांसलैः ॥ २६ ॥

मृदुभिः सुसमैश्चैव दक्षिणावर्त्तरोमभिः । विपरीतैः परप्रेष्या निर्द्रव्याः सुखवर्जिताः ॥२७॥
अनुद्धतैश्चुचुकैश्च भवन्ति सुभगा नराः । निर्धना विषमैर्दीर्घैः पीतोपचितकैर्नरैः ॥२८॥
समोन्नतञ्च हृदयमकम्पं मांसलं पृथु । नृपाणामधमानाञ्च खररोमशिरालकम् ॥२९॥
अर्थवान्समवक्षाः स्यात्पीनैर्वक्षोभिरूर्जितः । वक्षोभिर्विषमैर्निस्वाः शस्त्रेण निधनास्तथा ॥३०॥
विषमैर्जत्रुभिर्निस्वा अस्थिनद्धैश्च मानवाः । उन्नतैर्भोगिनो निम्नैर्निःस्वाः पीनैर्धनान्विताः ३१॥
निःस्वश्चिपिटकण्ठः स्याच्छिराशुष्कगलः सुखी । शूरः स्यान्महिषग्रीवः शास्त्रान्तो मृगकण्ठकः ॥
कम्बुग्रीवश्च नृपतिर्लम्बकण्ठोऽतिभक्षकः । अरोमशाभुग्नपृष्ठं शुभञ्चाशुभमन्यथा ॥३३॥
कक्षाऽश्वत्थदला श्रेष्ठा सुगन्धिर्मृगरोमिका । अन्यथा त्वर्थहीनानां दारिद्र्यस्य च कारणम् ॥३४॥
समांसौ चैव भुग्नाल्पौ श्लिष्टौ च विपुलौ शुभौ । आजानुलम्बितौ बाहू वृत्तौ पीनौ नृपेश्वरे ॥
निःस्वानां रोमशौ ह्रस्वौ श्रेष्ठौ करिकरप्रभौ ॥ ३५ ॥

हस्ताङ्गुलय एव स्युर्वायुद्वारनिभाः शुभाः । मेधाविनाञ्च सूक्ष्माः स्युर्भृत्यानां चिपिटाः स्मृताः॥
स्थूलाङ्गुलीभिर्निःस्वाः स्युर्नताः स्युः सुकृशैस्तदा ॥ ३६ ॥

कपितुल्यकरा निःस्वा व्याघ्रतुल्यकरैर्बलम् । पितृवित्तविनाशश्च निम्नात्करतलान्नराः ॥३७॥
मणिबन्धैर्निगूढैश्च सुश्लिष्टैः शुभगन्धिभिः । नृपा हीनाः करच्छेदैः सशब्दैर्धनवर्जिताः ॥३८॥
संवृतैश्चैव निम्नैश्च धनिनः परिकीर्त्तिताः । प्रोत्तानकरदातारो विषमैर्विषमा नराः ॥३९॥
करैः करतलैश्चैव लाक्षाभैरीश्वरस्तनैः । परदाररताः पीतै रूक्षैर्निःस्वा नरा मताः ॥४०॥
तुषतुल्यनखाः क्लीबाः कुटिलैः स्फुटितैर्नराः । निःस्वाश्च कुनखैस्तद्वद्विवर्णैः परतर्ककाः ॥४१॥
ताम्रैर्भूपा धनाढ्याश्च अङ्गुष्ठैः सयवैस्तथा । अङ्गुष्ठमूलजैः पुत्री स्याद्दीर्घाङ्गुलिपर्वकः ॥४२॥
दीर्घायुः सुभगश्चैव निर्धनो विरलाङ्गुलिः । घनाङ्गुलिश्च सधनस्तिस्रो रेखाश्च यस्य वै ॥
नृपतेः करतलगा मणिबन्धात्समुत्थिताः ॥ ४३ ॥

युगमीनाङ्कितनरो भवेत्सत्रप्रदो नरः । वज्राकाराश्च धनिनां मत्स्यपुच्छनिभा बुधे ॥४४॥

शङ्खातपत्रशिबिकागजपद्मोपमा नृपे । कुम्भाङ्कुशपताकाभा मृणालाभा निधीश्वर ॥४५॥
दामाभाश्च गवाढ्यानां स्वस्तिकाभा नृपेश्वरे । चक्रासितोमरधनुर्दन्ताभा नृपतेः करे ॥४६॥
उदूखलाभा यज्ञाढ्या वेदीभाचाग्निहोत्रिणि । वापीदेवकुल्याभाश्च त्रिकोणाभाश्च धार्मिके ४७॥
अङ्गुष्ठमूलगा रेखाः पुत्राश्च सुखदायकाः । प्रदेशिनीगता रेखा कनिष्ठामूलगामिनी ॥
शतायुषञ्च कुरुते छिन्नया तरते भयम् ॥ ४८ ॥

निःस्वाश्च बहुरेखाः स्युर्निर्द्रव्याश्चिबुकैः कृशैः । मांसलैश्च धनोपेता आरक्तैरधरैर्नृपाः ॥४९॥
बिम्बोपमैश्च स्फुटितैरोष्ठैरूक्षैश्च खण्डितैः । विषमैर्धनहीनाश्च दन्ताः स्निग्धा घनाः शुभाः ॥५०॥
तीक्ष्णा दन्ताः समा श्रेष्ठा जिह्वा रक्ता समाः शुभाः । श्लक्ष्णा दीर्घा च विज्ञेया तालुः श्वेतो धनक्षये ॥
कृष्णा च परुषा वक्त्रं समं सौम्यञ्च संवृतम् । भूपानाममलं श्लक्ष्णं विपरीतञ्च दुःखिनाम् ॥५२॥
महादुःखं दुर्भगाणां स्त्रीमुखं पुत्रमाप्नुयात् । आढ्यानां वर्त्तुलं वक्त्रं निर्द्रव्याणाञ्च दीर्घकम् ॥५३॥
भीरुवक्त्रः पापकर्मा धूर्त्तानाञ्चतुरस्रकम् । निम्नं वक्रमपुत्राणां कृपणानाञ्च ह्रस्वकम् ॥५४॥
सम्पूर्णं भोगिनां कान्तं श्मश्रु स्निग्धं शुभं मृदु । संहतञ्चास्फुटिताग्रं रक्तश्मश्रुश्च चौरकः ॥
रक्ताल्पपरुषश्मश्रुः कर्णाः स्युः पापमृत्यवः ॥ ५५ ॥

निर्मांसैश्चिपिटैर्भोगाः कृपणा ह्रस्वकर्णकाः । शङ्कुकर्णाश्च राजानो रोमकर्णा गतायुषः ॥५६॥
बृहत्कर्णाश्च धनिनो राजानः परिकीर्त्तिताः । कर्णैः स्निग्धैरनद्धैश्च व्यालम्बैर्मांसलैर्नृपाः ॥५७॥
भोगी वै निम्नगण्डः स्यान्मन्त्री सम्पूर्णगण्डकः । शुकनासः सुखी स्याच्च शुष्कनासोऽतिजीवनः ॥
छिन्नाग्रकूपनासः स्यादगम्यागमने रतः । दीर्घनासे च सौभाग्यं चौरश्चाकुञ्चितेन्द्रियः ५९॥
मृत्युश्चिपिटनासः स्याद्धीनभाग्यवतां भवेत् । स्वल्पच्छिद्रा सुपुटा च अवक्रा च नृपेश्वरे ॥६०॥
क्रूरे दक्षिणवक्रा स्याद्बलिनाञ्च क्षुतं सकृत् । स्याद्विनिष्पिण्डितं ह्लादी सानुनादञ्च जीवकृत् ॥
धनान्तैः पद्मपत्राभैर्लोचनैः सुखभागिनः । मार्जारलोचनैः पाप्मा दुरात्मा मधुपिङ्गलैः ॥६२॥
क्रूराः केकरनेत्राश्च हरिताक्षाः सकल्मषाः । जिह्मैश्च लोचनैः शूराः सेनान्यो गजलोचनाः ॥६३॥
गम्भीराक्षा ईश्वराः स्युर्मन्त्रिणः स्थूलचक्षुषः । नीलोत्पलाक्षा विद्वांसः सौभाग्यं श्यामचक्षुषाम् ॥
स्यात्कृष्णतारकाक्षाणामक्ष्णामुत्पाटनं किल । मण्डलाक्षाश्च पापाः स्युर्निःस्वाः स्युर्दीनलोचनाः ॥
त्वक् स्निग्धा विपुला भोगा अल्पायुर्नाभिरुन्नता ॥६५॥६६॥

विशालोन्नताः सुखिनो दरिद्रा विषमभ्रुवः । धनी दीर्घासंसक्तभ्रूर्बालेन्दून्नतसुभ्रुवः ॥६७॥
आढ्यो निःस्वश्च खण्डभ्रुर्मध्ये च विनतभ्रुवः । स्त्रीष्वगम्यास्वासक्ताः स्युः सुतार्थे परिवर्जिताः ॥
उन्नतैर्विपुलैः शङ्खैर्ललाटैर्विषमैस्तथा । निर्धना धनवन्तश्च अर्द्धेन्दुसदृशैर्नराः ॥६९॥

आचार्य्याः शुक्तिविशालैः शिरालैः पापकारिणः । ऊन्नताभिः शिराभिश्च स्वस्तिकाभिर्धनेश्वराः ॥
निम्नैर्ललाटैर्बधार्हाः क्रूरकर्मरतास्तथा । संवृतैश्च ललाटैश्च कृपणा उन्नतैर्नृपाः ॥७१॥
अनश्रुस्निग्धरुदितमदीनमशुभं नृणाम् । प्रचुरस्वेदिनं रूक्षं रुदितञ्च सुखावहम् ॥७२॥
अकम्पं हसितं श्रेष्ठं निमीलितमघावहम् । असकृद्धसितं दुष्टं सोन्मादस्य ह्यनेकधा ॥७३॥
ललाटोपसृतास्तिस्रो रेखाः स्युः शतवर्षिणाम् । नृपत्वं स्याच्चतसृभिरायुः पञ्चनवत्यथ ॥७४॥
अरेखेनायुर्नवतिर्विच्छिन्नाभिश्च पुंश्चलाः । केशान्तोपगताभिश्च अशीत्यायुर्नरो भवेत् ॥७५॥
पञ्चभिः सप्तभिः षड्भिः पञ्चाशद्बहुभिस्तथा । चत्वारिंशच्च रक्ताभिस्त्रिंशद्भ्रूलग्नगामिभिः ॥
विंशतिर्वामवक्राभिरायुः क्षुद्राभिरल्पकम् ॥७६॥

छत्राकारैः शिरोभिस्तु नृपः शिवमयो धनी । चिपिटैश्च पितुर्मृत्युर्धनाढ्यः परिमण्डलैः ॥
घटमूर्द्धा पापरुचिर्धनाद्यैः परिवर्जितः ॥ ७७ ॥

कृष्णैराकुञ्चितैः केशैः स्निग्धैरेकैकसम्भवैः । अभिन्नाग्रैश्च मृदुभिर्न चातिबहुभिर्नृपाः ॥७८॥
बहुमूलैश्च विषमैः स्थूलाग्रैः कपिलैस्तथा । निम्नैश्चैवातिकुटिलैर्घनैरसितमूर्द्धजैः ॥७९॥
यद्यद्गात्रं महारूक्षं शिरालं मांसवर्जितम् । तत्तत्स्यादशुभं सर्वं शुभं सर्वं ततोऽन्यथा ॥८०॥
विपुलस्त्रिषु गम्भीरो दीर्घः सूक्ष्मश्च पञ्चसु । षडुन्नतश्चतुर्ह्रस्वो रक्तः सप्तः समो नृपः ॥८१॥
नाभिः स्वरश्च बुद्धिश्च त्रयं गम्भीरमीरितम् । पुंसः स्याद्वतिविस्तीर्णं ललाटं वदनमुरः ॥८२॥
चक्षुःकक्षदन्तनासाः षट्स्युर्मुखकृकाटिकाः । उन्नतानि च ह्रस्वानि जङ्घाः ग्रीवा च लिङ्गकम् ॥
पृष्ठञ्चत्वारि रक्तानि करताल्वधरा नखाः । नेत्रान्तपादजिह्वोष्ठाः पञ्च सूक्ष्माणि सन्ति वै ॥८४॥
दशनाङ्गुलिपर्वाणि नखकेशत्वचः शुभाः । दीर्घाः स्तनान्तरं बाहुदन्तलोचननासिकाः ॥८५॥
नराणां लक्षणं प्रोक्तं वदामि स्त्रीषु लक्षणम् । राज्ञ्याः स्निग्धौ समौ पादौ तलौ ताम्रौ नखौ तथा ॥
श्लिष्टाङ्गुली चोन्नताग्रौ तां प्राप्य नृपतिर्भवेत् ॥८६॥

निगूढगुल्फोपचितौ पद्मकान्तितलौ शुभौ । अस्वेदिनौ मृदुतलौ मत्स्याङ्कुशध्वजाञ्चितौ ॥
वज्राब्जहलचिह्नौ च राज्ञ्याः पादौ ततोऽन्यथा ॥८७॥

जङ्घे च रोमरहिते सुवृत्ते विशिरे शुभे । अनुल्बणं सन्धिदेशं समं जानुद्वयं शुभम् ॥८८॥
ऊरू करिकराकारावरोमौ च समौ शुभौ । अश्वत्थपत्रसदृशं विपुलं गुह्यमुत्तमम् ॥८९॥
श्रोणीललाटकं स्त्रीणां उरः कूर्मोन्नतं शुभम् । गूढो मणिश्च शुभदो नितम्बश्च गुरुः शुभः ॥९०॥
विस्तीर्णा मांसोपचिता गम्भीरा विपुला शुभा । नाभिः प्रदक्षिणावर्त्ता मध्यं त्रिवलिशोभितम् ॥
अरोमशौ स्तनौ पीनौ घनावविषमौ शुभौ । कठिना रोमशा शस्ता मृदुग्रीवा च कम्बुभा ९२॥

आरक्तावधरौ श्रेष्ठौ मांसलं वर्त्तुलं मुखम् । कुन्दपुष्पसमा दन्ता भाषितं कोकिलासमम् ॥९३॥
दाक्षिण्ययुक्तमशठं हंसशब्दसुखावहम् । नासा समा समपुटा स्त्रीणान्तु रुचिरा शुभा ॥९४॥
नीलोत्पलनिभं चक्षुर्नासलग्नं शुभावहम् । न पृथू बालेन्दुनिभे भ्रुवौ चाथ ललाटकम् ॥
शुभमर्द्धेन्दुसंस्थानमतुङ्गं स्यादलोमकम् ॥९५॥
अमांसलं कर्णयुग्मं समं मृदु समाहितम् । स्निग्धनीलाश्च मृदवो मूर्द्धजाः कुञ्चिताः शुभाः ॥
स्त्रीणां समं शिरः श्रेष्ठं पादे पाणितलेऽथवा । वाजिकुञ्जरश्रीवृक्षयूपेषुयवतोमरैः ॥९७॥
ध्वजचामरमालाभिः शैलकुण्डलवेदिभिः । शङ्खातपत्रपद्मैश्च मत्स्यस्वस्तिकसद्रथैः ॥
लक्षणैरङ्कुशाद्यैश्च स्त्रियः स्यू राजवल्लभाः ॥९८॥
निगूढमणिबन्धौ च पद्मगर्भोपमौ करौ । न निम्नं नोन्नतं स्त्रीणां भवेत्करतलं शुभम् ॥
रेखान्वितां त्वविधवां कुर्य्यात्संभोगिनीं स्त्रियम् ॥९९॥
रेखा या मणिबन्धोत्था गता मध्याङ्गुलीकरे । गता पाणितले या च योर्ध्वपादतले स्थिता ॥
स्त्रीणां पुंसां तथा सा स्याद्राज्याय च सुखाय च ॥१००॥
कनिष्ठिकामूलभवा रेखा कुर्याच्छतायुषम् । प्रदेशिनीमध्यमाभ्यामन्तरालगता सती ॥१०१॥
ऊना ऊनायुषं कुर्य्याद्रेखा चाङ्गुष्ठमूलगा । बृहत्यः पुत्रास्ताः क्षीणाः प्रमदाः परिकीर्त्तिताः ॥
स्वल्पायुषो बहुच्छिन्ना दीर्घाच्छिन्ना महायुषः । शुभन्तु लक्षणं स्त्रीणां प्रोक्तन्त्वशुभमन्यथा ॥
कनिष्ठिकाऽनामिका वा यस्या न स्पृशते महीम् । अङ्गुष्ठं वा गतातीत्य तर्जनी कुलटा च सा ॥
ऊर्ध्वं द्वाभ्यां पिण्डितकाभ्यां जङ्घे चातिशिरालके । रोमशे चातिमांसे च कुम्भाकारं तथोदरम् ॥
वामावर्त्तं निम्नमल्पं दुःखितानाञ्च गुह्यकम् ॥१०५॥
ग्रीवया ह्रस्वया निःस्वा दीर्घया च कुलक्षयः । पृथुलया प्रचण्डाश्च स्त्रियः स्युर्नात्र संशयः१०६॥
केकरे पिङ्गले नेत्रे श्यामे लोलेक्षणाऽसती । स्मिते कूपं गण्डयोश्च सा ध्रुवं व्यभिचारिणी ॥
प्रलम्बिनी ललाटे तु देवरं हन्ति चाङ्गना । उदरे श्वशुरं हन्ति पतिं हन्ति स्फिचोर्द्वयोः १०८॥
या तु रोमोत्तरौष्ठी स्यान्न शुभा भर्त्तुरेव हि । स्तनौ सरोमावशुभौ कर्णौ च विषमौ तथा ॥
कराला विषमा दन्ताः क्लेशाय च भवन्ति ते । चौर्य्याय कृष्णमांसाश्च दीर्घा भर्त्तुश्च मृत्यवे ॥
क्रव्यादरूपैर्हस्तैश्च वृककाकादिसन्निभैः । शिरालैर्विषमैः शुष्कैर्वित्तहीना भवन्ति हि ॥
समुन्नतोत्तरौष्ठी या कलहे रूक्षभाषिणी ॥१११॥
स्त्रीषु दोषा विरूपासु यत्राकारो गुणास्ततः । नरस्त्रीलक्षणं प्रोक्तं वक्ष्ये तु ज्ञानदायकम् ११२॥
इति श्रीगारुडे महापुराणे नरस्त्रीलक्षणं नाम पञ्चषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥

षट्षष्टितमोऽध्यायः

हरिरुवाच

निर्लक्षणा शुभा स्याच्चचक्रान्वितशिलार्चनात् । आदौ सुदर्शनो मूर्त्तिर्लक्ष्मीनारायणः परः ॥ १ ॥
त्रिचक्रोऽसावच्युतः स्याच्चतुश्चक्रश्चतुर्भुजः । वासुदेवश्च प्रद्युम्नस्ततः सङ्कर्षणः स्मृतः ॥ २ ॥
पुरुषोत्तमश्चाष्टमः स्यान्नवव्यूहो दशात्मकः । एकादशोऽनिरुद्धः स्याद्द्वादशो द्वादशात्मकः ३॥
अत ऊर्ध्वमनन्तः स्याच्चक्रे रेखादिकैः क्रमात् । सुदर्शना लक्षिताश्च पूजिताः सर्वकामदाः ॥ ४ ॥
शालग्रामशिला यत्र देवो द्वारवतीभवः । उभयोः सङ्गमो यत्र तत्र मुक्तिर्न संशयः ॥ ५ ॥
शालग्रामो द्वारका च नैमिषं पुष्करं गया । वाराणसी प्रयागञ्च कुरुक्षेत्रञ्च शूकरम् ॥ ६ ॥
गङ्गा च नर्मदा चैव चन्द्रभागा सरस्वती । पुरुषोत्तमो महाकालस्तीर्थान्येतानि शङ्कर ॥
सर्वपापहराण्येव भुक्तिमुक्तिप्रदानि वै ॥ ७ ॥

प्रभवो विभवः शुक्लः प्रमोदोऽथ प्रजापतिः । अङ्गिराः श्रीमुखो भावः यूवा धाता तथैव च ॥ ८ ॥
ईश्वरो बहुधान्यश्च प्रमाथी विक्रमो विधुः । चित्रभानुः स्वर्भानुश्च दारुणः पार्थिवो व्ययः ॥ ९ ॥
सर्वजित्सर्वधारी च विरोधी विकृतः स्वरः । नन्दनो विजयश्चैव जयो मन्मथदुर्मुखौ ॥१०॥
हेमलम्बो विलम्बश्च विकारः शर्वरी प्लवः । शुभकृच्छोभनः क्रोधो विश्वावसुः पराभवः ॥११॥
प्लवङ्गः कीलकः सौम्यः साधारणविरोधकृत् । परिधारी प्रमादी च आनन्दी राक्षसो नलः ॥१२॥
पिङ्गलः कालसिद्धार्थौ दुर्मतिः सुमतिस्तथा । दुन्दुभी रुधिरोद्गारी रक्ताक्षः क्रोधनोऽक्षयः ॥
शोभनाऽशोभना ज्ञेया नाम्नैवैते हि वत्सराः ॥ १३ ॥

कालं वक्ष्यामि संसिद्धयै रुद्र पञ्चस्वरोदयात् । राजा साजा उदासा च पीड़ा मृत्युस्तथैव च ॥
आ ई ऊ ऐ औ स्वराणि च लिखेत्पञ्चाग्निकोष्ठके । ऊर्ध्वतिर्यग्गतै रेखैः षड्वह्निक्रमागतैः ॥
तिथी एकाग्निकोष्ठेषु त्रयो राजाथ साजया । उदासपीड़ामृत्युश्च कुजः सोमसुतः क्रमात् ॥१६॥
गुरुशुक्रशनैश्चरा रविचन्द्रौ यथोदितम् । रेवत्यादिशिवान्ताश्च ऋक्षे च प्रथमा कला ॥१७॥
पञ्च पञ्चान्यत्र भानि चैत्राद्य उदयस्तथा । द्वादशाहो द्विमासैश्च नाम्न आद्यक्षरं तथा ॥१८॥
कलालिङ्गा च या तिष्ठेत् पञ्चमस्तस्य वै मृतिः । कला तिथिस्तथा वारो नक्षत्रं मासमेव च ॥
नामोदयस्य पूर्वञ्च तथा भवति नान्यथा ॥ १९ ॥

ॐ क्षौं शिवाय नमः । चामाद्यङ्गशिवामीक्षा विषग्रहमतेर्हर ॥
त्रैलोक्यमोहनं बीजं नृसिंहस्य तु पन्नगम् ॥ २० ॥

मृत्युञ्जयो गणो लक्ष्मी रोचनाद्यैस्तु लेखिता। भूर्जे तु धारिताः कण्ठे बाहौ चेति जयादिदाः ॥

इति श्रीगारुडे महापुराणे ज्योतिःशास्त्रं नाम षट्षष्टितमोऽध्यायः ॥६६॥

सप्तषष्टितमोऽध्यायः

सूत उवाच

हरेः श्रुत्वा हरो गौरीं देहस्थं ज्ञानमब्रवीत् ॥ १ ॥

कुजो वह्नी रविः पृथ्वी शौरिरापः प्रकीर्त्तितः । वायुसंस्थः स्थितो राहुर्दक्षरन्ध्रावभासकः ॥ २ ॥

गुरुः शुक्रस्तथा सौम्यश्चन्द्रश्चैव चतुर्थकः । वामनाड्यान्तु मध्यस्थान् कारयेदात्मनस्तथा ॥३॥

यदा चार इडायुक्तस्तथा कर्म समाचरेत् । स्थानसेवां तथा ध्यानं वाणिज्यं राजदर्शनम् ॥

अन्यानि शुभकर्माणि कारयेत प्रयत्नतः ॥ ४ ॥

दक्षनाडीप्रवाहे तु शनिर्भौमश्च सैंहिकः । इनश्चैव तथाप्येत्र पापानामुदयो भवेत् ॥ ५ ॥

शुभाशुभविवेको हि ज्ञायते तु स्वरोदयात् । देहमध्ये स्थिता नाड्यो बहुरूपाः सुविस्तराः ॥६॥

नाभेरधस्ताद्यः स्कन्द अङ्कुरास्तत्र निर्गताः । द्विसप्ततिसहस्राणि नाभिमध्ये व्यवस्थिताः ॥

चक्रवच्च स्थितास्तास्तु सर्वाः प्राणहराः स्मृताः ॥ ७ ॥

तासां मध्ये त्रयः श्रेष्ठा वामदक्षिणमध्यमाः ॥ ८ ॥

वामा सोमात्मिका प्रोक्ता दक्षिणा रविसन्निभा । मध्यमा च भवेदग्निः फलतां कालरूपिणी ॥

वामा ह्यमृतरूपा च जगदाप्यायने स्थिता ॥ ९ ॥

दक्षिणा रौद्रभागेन जगच्छोषयते सदा । द्वयोर्वाहे तु मृत्युः स्यात् सर्वकार्य्यविनाशिनी ॥

निर्गमे तु भवेद्वामा प्रवेशे दक्षिणा स्मृता ॥ १० ॥

इडाचारे तथा सौम्यं चन्द्रसूर्य्यगतस्तथा । कारयेत्क्रूरकर्माणि प्राणे पिङ्गलसंस्थिते ॥११॥

यात्रायां सर्वकार्य्येषु विषापहरणे इडा । भोजने मैथुने युद्धे पिङ्गला सिद्धिदायिका ॥१२॥

उच्चाटमारणाद्येषु कर्मस्वेतेषु पिङ्गला । मैथुने चैव संग्रामे भोजने सिद्धिदायिका ॥१३॥

शोभनेषु च कार्य्येषु यात्रायां विषकर्मणि । शान्तिमुक्त्यर्थसिद्ध्यै च इडा योज्या नराधिपैः ॥

द्वाभ्याञ्चैव प्रवाहे च क्रूरसौम्यविवर्जने । विषुवं तं तु जानीयात् संस्मरेत्तु विचक्षणः ॥१५॥

सौम्यादिशुभकार्य्येषु लाभादिजयजीविते । गमनागमने चैव वामा सर्वत्र पूजिता ॥१६॥

युद्धादौ भोजने घाते स्त्रीणाञ्चैव तु सङ्गमे । प्रशस्ता दक्षिणा नाडी प्रवेशे क्षुद्रकर्मणि ॥१७॥

शुभाशुभानि कार्य्याणि लाभालाभौ जयाजयौ। जीवो जीवायत्पृच्छेन्न सिध्यति च मध्यमा॥
वामाचारेऽथवा दक्षे प्रत्यये यत्र नागकः ॥ १८ ॥
तनुस्थः पृच्छते यस्तु तत्र सिद्धिर्न संशयः । वैच्छन्दो वामदेवस्तु यदा वहति चात्मनि ॥
तत्र भागे स्थितः पृच्छेत् सिद्धिर्भवति निष्फला ॥ १९ ॥
वामे वा दक्षिणे वापि यत्र संक्रमते शिवा । घोरे घोराणि कार्य्याणि सौम्ये वै मध्यमानि च ॥
प्रस्थिते भागतो हंसे द्वाभ्यां वै सर्ववाहिनी ॥ २० ॥
तदा मृत्युं विजानीयाद्योगी योगविशारदः । यत्र यत्र स्थितः पृच्छेद्वामदक्षिणसंमुखः ॥२१॥
तत्र तत्र समं दिश्याद्वातस्योदयनं सदा । अग्रतो वामिका श्रेष्ठा पृष्ठतो दक्षिणा शुभा ॥
वामेन वामिका प्रोक्ता दक्षिणे दक्षिणा शुभा ॥ २२ ॥
जीवो जीवति जीवेन यच्छून्यं तत् स्वरो भवेत् । यत्किञ्चित्कार्य्यमुद्दिष्टं जयादिशुभलक्षणम्॥२३॥
तत्सर्वं पूर्णनाड्यान्तु जायते निर्विकल्पतः । अन्यनाड्यादिपर्य्यन्तं पक्षत्रयमुदाहृतम् ॥ २४ ॥
यावत्षष्ठीन्तु पृच्छायां पूर्णायां प्रथमो जयेत् । रिक्तायान्तु द्वितीयस्तु कथयेत्तदशङ्कितः ॥ २५ ॥
वामाचारसमो वायुर्जायते कर्मसिद्धिदः । प्रवृत्ते दक्षिणे मार्गे विषमे विषमाक्षरम् ॥ २६ ॥
अन्यत्र वामवाहे तु नाम वै विषमाक्षरम् । तदासौ जयमाप्नोति योधः संग्राममध्यतः ॥ २७ ॥
दक्षवातप्रवाहे तु यदि नाम समाक्षरम् । जायते नात्र संदेहो नाड़ीमध्ये तु लक्षयेत् ॥ २८ ॥
पिङ्गलान्तर्गते प्राणे शमनीयाहवञ्जयेत् । यावन्नाड्योदयं चारस्तां दिशं यावदापयेत् ॥२९॥
न दातुं जायते सोऽपि नात्र कार्य्या विचारणा । अथ संग्राममध्ये तु यत्र नाड़ी सदा वहेत्॥३०॥
सा दिशा जयमाप्नोति शून्ये भङ्गं विनिर्दिशेत् । जातचारे जयं विद्यान्मृतके मृतमादिशेत् ॥
जयं पराजयं चैव यो जानाति स पण्डितः ॥ ३१ ॥
वामे वा दक्षिणे वापि यत्र सञ्चरते शिवम् । कृत्वा तत्पादमाप्नोति यात्रा सन्ततशोभना ॥३२॥
शशिसूर्य्यप्रवाहे तु सति युद्धं समाचरेत् । तत्रस्थः पृच्छते यस्तु स साधुर्जयते ध्रुवम् ॥३३॥
यां दिशं वहते वायुस्तां दिशं यावदाजयेत् । जायते नात्र सन्देह इन्द्रो यद्यग्रतः स्थितः ॥३४॥
मेष्याद्या दश या नाड्यो दक्षिणा वामसंस्थिताः । चरस्थिरद्विमार्गे तास्तादृशे तादृशः क्रमात् ॥
निर्गमे निर्गमं याति संग्रहे संग्रहं विदुः । पृच्छकस्य वचः श्रुत्वा घण्टाकारेण लक्षयेत् ॥३६॥
वामे वा दक्षिणे वापि पञ्चतत्त्वस्थितः शिवे । ऊर्ध्वेऽग्निरध आपश्च तिर्य्यक्संस्थः प्रभञ्जनः ॥
मध्ये तु पृथिवी ज्ञेया नभः सर्वत्र सर्वदा ॥ ३७ ॥
ऊर्द्धे मृत्युरधः शान्तिस्तिर्य्यक् चोच्चाटयेत्सुधीः । मध्ये स्तम्भं विजानीयान्मोक्षः सर्वत्र सर्वगे ॥
इति श्रीगारुड़े महापुराणे पवनविजयादिर्नाम सप्तषष्टितमोऽध्यायः ॥६७॥

अष्टषष्टितमोऽध्यायः

सूत उवाच

परीक्षां वच्मि रत्नाना वलो नामासुरोऽभवत् । इन्द्राद्या निर्जितास्तेन निर्जेतुं तैर्न शक्यते ॥१॥
वरव्याजेन पशुतां याचितः स सुरैर्मखे । वलो ददौ स्वपशुतामतिसत्त्वो मखे हतः ॥२॥
पशुवत्प्रविशेत्स्तम्भे स्ववाक्याशनियन्त्रितः । बलो लोकोपकाराय देवानां हितकाम्यया ॥३॥
तस्य सत्त्वविशुद्धस्य विशुद्धेन च कर्मणा । कायस्यावयवाः सर्वे रत्नबीजत्वमाययुः ॥४॥
देवानामथ यक्षाणां सिद्धानां पवनाशिनाम् । रत्नबीजमयं ग्राहः सुमहानभवत्तदा ॥५॥
तेषां तु पततां वेगाद्विमानेन विहायसा । यद्यत्पपात रत्नानां बीजं क्वचन किञ्चन ॥६॥
महोदधौ सरिति वा पर्वते काननेऽपि वा । तत्तदाकरतां यातं स्थानमाधेयगौरवात् ॥७॥
तेषु रक्षो विषव्यालव्याधिघ्नान्यघहानि च । प्रादुर्भवन्ति रत्नानि तथैव विगुणानि च ॥ ८ ॥
वज्रमुक्ता तु मणयः सपद्मरागाः समरकताः प्रोक्ताः । अपि चेन्द्रनीलमणिवरवैदूर्य्याश्च पुष्परागाश्च ॥
कर्केतनं सपुलकं रुधिराख्यसमन्वितं तथा स्फटिकम् । विद्रुममणिश्च यत्नादुद्दिष्टं संग्रहे तज्ज्ञैः ॥
आकारवर्णौ प्रथमं गुणदोषौ तत्फलं परीक्ष्य च । मूल्यञ्च रत्नकुशलैर्विज्ञेयं सर्वशास्त्राणाम् ॥
कुलग्नेषूपजायन्ते यानि चोपहतेऽहनि । दोषैस्तानुपयुज्यन्ते हीयन्ते गुणसम्पदा ॥१२॥
परीक्षापरिशुद्धानां रत्नानां पृथिवीभुजा । धारणं संग्रहो वापि कार्य्यः श्रियमभीप्सता ॥१३॥
शास्त्रज्ञाः कुशलाश्चापि रत्नभाजः परीक्षकाः । त एव मूल्यमात्राया वेत्तारः परिकीर्त्तिताः ॥१४॥
महाप्रभावं विबुधैर्यस्माद्वज्रमुदाहृतम् । वज्रपूर्वा परीक्षेयं ततोऽस्माभिः प्रकीर्त्यते ॥१५॥
तस्यास्थिलेशो निपपात येषु भुवः प्रदेशेषु कथञ्चिदेव ।
वज्राणि वज्रायुधनिर्जिगीषोर्भवन्ति नानाकृतिमन्ति तेषु ॥१६॥

हैममातङ्गसौराष्ट्राः पौण्ड्रकालिङ्गकोशलाः । वेण्वातटाः ससौवीरा वज्रस्याष्टविहारकाः ॥१७॥
आताम्रा हिमशैलजाश्च शशिभा वेण्वातटीयाः स्मृताः
सौवीरे त्वसिताब्जमेघसदृशास्ताम्राश्च सौराष्ट्रजाः ।
कालिङ्गाः कनकावदातरुचिराः पीतप्रभाः कोशले
श्यामाः पुण्ड्रभवा मतङ्गविषये नात्यन्तपीतप्रभाः ॥१८॥

अत्यर्थं लघुवर्णतश्च गुणवत्पार्श्वेषु सम्यक्समं रेखाबिन्दुकलङ्ककाकपदकत्रासादिभिर्वर्जितम् ।
लोकेऽस्मिन्परमाणुमात्रमपि यद्वज्रं क्वचिद्दृश्यते तस्मिन्देवसमाश्रयो ह्यवितथं तीक्ष्णाग्रधारं यदि ॥

वज्रेषु वर्णयुक्त्या देवानामपि विग्रहः प्रोक्तः। वर्णेभ्यश्च विभागः कार्य्यो वर्णाश्रयादेव ॥२०॥
हरितश्वेतपीतपिङ्गश्यामताम्राः स्वभावतो रुचिराः।
हरिवरुणशक्रहुतवहपितृपतिमरुतां स्वका वर्णाः ॥२१॥
विप्रस्य शङ्खकुमुदस्फटिकावदातः स्यात्क्षत्रियस्य शशबभ्रुविलोचनाभः॥
वैश्यस्य कान्तकदलीदलसन्निकाशः शूद्रस्य धौतकरबालसमानदीप्तिः ॥२२॥
द्वौ वज्रवर्णौ पृथिवीपतीनां सद्भिः प्रदिष्टौ न तु सार्वजन्यौ।
यः स्याज्जवाविद्रुमभङ्गशोणो यो वा हरिद्रारससन्निकाशः ॥२३॥
ईशत्वात्सर्ववर्णानां गुणवत्सार्ववर्णिकम्। कामतो धारयेद्राजा न त्वन्योऽन्यः कथञ्चन ॥२४॥
अधरोत्तरवृत्तो हि यादृक्स्याद्वर्णसङ्करः। ततः कष्टतरो वज्री वर्णानां सङ्करो मतः ॥२५॥
न च मार्गविभागमात्रवृत्त्या विदुषा वज्रपरिग्रहो विधेयः।
गुणवद्गुणसम्पदां विभूतिर्विपरीतो व्यसनोदयस्य हेतुः ॥२६॥
एकमपि यस्य शृङ्गं विदलितमवलोक्यते विशीर्णं वा। गुणवदपि तन्न धार्य्यं श्रेयोऽर्थिभिर्भवने॥
स्फुटिताग्निविशीर्णशृङ्गदेशं मलवर्णैः पृषतैर्व्यपेतमध्यम्।
न हि वज्रभृतोऽपि वज्रमाशु श्रियमन्याश्रयलालसां न कुर्य्यात् ॥२८॥
यस्यैकदेशः क्षतजावभासो यद्वा भवेल्लोहितवर्णचित्रम्।
न तत्र कुर्य्याद् ह्रियमाणमाशु स्वच्छन्दमृत्योरपि जीवितान्तम् ॥२९॥
कोट्यः पार्श्वानि धाराश्च षडष्टौ द्वादशेति च। उत्तुङ्गसमतीक्ष्णाग्रा वज्रस्याकरजा गुणाः॥
षट्कोटिशुद्धममलं स्फुटतीक्ष्णधारं वर्णान्वितं लघु सुपार्श्वमपेतदोषम्॥
इन्द्रायुधांशुविसृतिच्छुरितान्तरिक्षमेवंविधं भुवि भवेत्सुलभं न वज्रम् ॥३१॥
तीक्ष्णाग्रं विमलमपेतसर्वदोषं धत्ते यः प्रयततनुः सदैव वज्रम्।
वृद्धिस्तं प्रतिदिनमेति यावदायुः स्त्रीसम्पत्सुतधनधान्यगोपशूनाम् ॥३२॥
व्यालवह्निविषव्याघ्रतस्कराम्बुभयानि च। दूरात्तस्य निवर्त्तन्ते कर्माण्याथर्वणानि च ॥३३॥
यदि वज्रमपेतसर्वदोषं बिभृयात्तण्डुलविंशतिं गुरुत्वे।
मणिशास्त्रविदो वदन्ति तस्य द्विगुणं रूपलक्षणमग्रमूल्यम् ॥३४॥
त्रिभागहीनार्द्धतदर्द्धशेषं त्रयोदशं त्रिंशदतोऽर्द्धभागाः।
अशीतिभागोऽथ शतांशभागः सहस्रभागोऽल्पसमानयोगः ॥३५॥
यत्तण्डुलैर्द्वादशभिः कृतस्य वज्रस्य मूल्यं प्रथमं प्रदिष्टम्।
द्वाभ्यां क्रमाद्धानिमुपागतस्य त्वेकावसानस्य विनिश्चयोऽयम् ॥३६॥